

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และเจตคติ
เชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

**An Experimental Teaching Of Buddhist Subjects for Developing Moral
Reasoning and Moral Attitudes of Primary and Secondary School Students**

โดย

ดร.ประมูด   สารพันธ์

ผศ.ดร.อินตา   ศิริวรรณ

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ISBN 978-974-364-610-2

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และเจตคติ
เชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

**An Experimental Teaching Of Buddhist Subjects for Developing Moral
Reasoning and Moral Attitudes of Primary and Secondary School Students**

โดย

ดร.ประมูด   สารพันธ์
ผศ.ดร.อินตา   ศิริวรรณ

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ISBN 978-974-364-610-2

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

An Experimental Teaching Of Buddhist Subjects for Developing Moral Reasoning and Moral Attitudes of Primary and Secondary School Students

by

Dr.Pramool Sarabantha

Assist. Prof. Intha Siriwan

Buddhist Research Institute Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2547

Research Project Supported by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ISBN 978-974-364-610-2

(Copyright of Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
ผู้วิจัย:	ดร.ประมุข สารพันธ์ ผศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ
ส่วนงาน:	สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ:	2547
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เป็นการวิจัยเชิงทดลอง มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาได้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนคลองบางพรหม เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๑ คน กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๒๔ คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มละ ๑๒ คน ส่วนประชากรสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาได้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนโพธิสารพิทยากร เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๖๕ คน กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๔๐ คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มละ ๒๐ คน

เครื่องมือการวิจัยได้แก่ แบบวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงจากเครื่องมือการวิจัยของ เรวดี ชารีรัตน์

ผลการศึกษาวิจัย มีดังต่อไปนี้

๑. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ก่อนการสอนมีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ ๔ คือ ขั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม และหลังการสอนมีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นที่ ๕ คือขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงทางสังคม ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก

๒. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอนมีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าก่อนการสอน และนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการสอนมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงว่านักเรียนกลุ่มควบคุมหลังการสอน

๓. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ก่อนการสอนมีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับปานกลาง ในขณะที่หลังการสอนนักเรียนกลุ่มควบคุมมีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับปานกลาง แต่ นักเรียนกลุ่มทดลองมีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี

๔. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ก่อนและหลังการสอนมีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ ๕ คือขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ โคลเบอร์ก

๕. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ กลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยของระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยของระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุมหลังสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๖. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดีทั้งก่อนและหลังการสอน โดยที่ค่าเฉลี่ยหลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอนทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง และนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยของเจตคติเชิงจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุมหลังการสอน

Research Title: An Experimental Teaching of the Buddhist Subjects for the Developing of Moral Reasoning and Moral Attitudes of Primary and Secondary School Students

Researchers: Dr. Pramool Sarabantha Assist. Prof. Intha Siriwan

Department: Buddhist Research Institute of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2547 / 2004

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This experimental research undertook to study the levels of moral reasoning and moral attitudes of primary and secondary school students by pre-test and posttest design. A numbers of primary school students were 71 Pathomsuksa of 6 school students of Klongbangphom School Khet Taweewatana, Bangkok. The sample consisted with 24 students who were randomly selected for the control group and experimental group. Each of group consisted with 12 students. The numbers of secondary school students consisted with 365 Mathayomsuksa of 6 students of Podhisarnphitayakorn School. The samples consisted of 40 students who were randomly selected for the control and experimental group. Each of group consisted with 20 students.

Research tools were the tests on moral reasoning and moral attitudes scale for primary and secondary school students which were adopted from M.Sc. research tool of Rewadee Chareerat.

Research findings were as follows:

1. Pathomsuksa of 6 school students, by pre-test, was found to be at the stage 4 of moral reasoning. This was the stage of law and order, and by posttest they were found to be at the stage 5 of moral reasoning, social contract. This was in accordance with Lawrence Kohlberg' theory of moral reasoning.
2. By posttest, Pathomsuksa of 6 school students of the control group and the experimental group were found to be higher level of moral seasonings than pre-test of school

students of the experimental group which were in higher level of moral reasonings than the control group.

3. By pre-test, the attitudes of Pathomsuksa of 6 school students were found to be at the moderate level and the attitudes of the control group students, by posttest, were at the moderate level while those of the experimental group students were in high level.

4. The levels of moral reasoning of Matthayomsuksa of 6 school students, by pre-test and posttest, were found to be at the fifth stage of moral reasoning. This was also in accordance with Kohlberg's theory of moral reasoning.

5. The posttest mean scores of moral reasoning level of Matthayomsuksa of 6 school students of the control group and the experimental group were significantly higher than the pre-test mean scores 0.101 levels, and the posttest mean scores of the experimental group were significantly higher than those of the control group at 0.01 level.

6. By pre-test and posttest, moral attitudes of Matthayomsuksa of 6 school students were found to be good level with the mean values of the posttest of the both group of being higher than those of the pre-test. And the mean values of the posttest of the experimental group were higher than those of the control group.

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้กรุณาอนุมัติ ทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี 2547 เรื่อง การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิง จริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งทำให้การดำเนิน การวิจัยครั้งนี้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทุกประการ

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้กรุณาช่วยเหลือสนับสนุน และให้กำลังใจในการทำการวิจัยด้วยดีตลอดมา และขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือและช่วยเหลือทุกอย่างที่คณะผู้วิจัย ขอความช่วยเหลือจนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณผู้อำนวยการ โรงเรียนโพธิสารพิทยากร และอาจารย์ใหญ่โรงเรียนคลอง บางพรหมที่กรุณาอนุญาตให้ทดลองการสอนเพื่อการวิจัย และขอขอบคุณ อาจารย์บุญญเรือน เทียรทอง และอาจารย์เสนาะ เทียรทอง ที่กรุณาให้คณะผู้วิจัยมีโอกาสเข้าสังเกตและร่วมมือในการ สอนทดลอง ในขณะเดียวกันนี้ ก็ต้องขอขอบคุณนักเรียน โรงเรียนทั้งสองแห่งดังกล่าวข้างต้น ที่ให้ ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้

ประโยชน์ใด ๆ ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยนี้ ขอมอบเป็นกตัญญูคุณเวทิตาคุณแด่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นแหล่งประสิทธิ์ประสาทสรรพวิชาให้แก่ข้าพเจ้า และคณาจารย์ที่เคยอบรมสั่งสอนข้าพเจ้า และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานการวิจัยฉบับนี้ จะเกิด ประโยชน์แก่ผู้สนใจในการทำวิจัยเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนต่อไป

ดร.ประมุท สารพันธ์

ผศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ

มิถุนายน 2548

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 สมมติฐานของการวิจัย	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย	3
1.5 ตัวแปรที่ศึกษา	4
1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น	4
1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	4
1.8 ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 ความหมายของจริยธรรม	7
2.2 ส่วนประกอบของจริยธรรม	9
2.3 แหล่งกำเนิดของจริยธรรม	10
2.4 ทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรม	11
2.5 พุทธจริยธรรม	18
2.6 คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์	23
2.7 การกำหนดคุณลักษณะเป็นพฤติกรรมย่อย	28
2.8 แนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544	38
2.9 รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	61

บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	68
	3.1 รูปแบบการวิจัย	68
	3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	69
	3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	70
	3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	74
	3.5 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	74
บทที่ 4	ผลการวิจัย	76
	4.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 6	80
	4.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	81
	4.3 ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6	135
บทที่ 5	สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	178
	5.1 สรุป	179
	5.2 อภิปราย	180
	5.3 ข้อเสนอแนะ	184
	บรรณานุกรม	185
	ภาคผนวก	
	ก. แบบสอบถามประกอบการวิจัย เรื่อง การสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา	191
	ข. แบบสอบถามประกอบการวิจัย เรื่อง การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา	206
	ค. คำอำนจำแนกรายชื่อของแบบสอบถามวัดเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา	221
	ง. หนังสือขออนุญาตทดลองเพื่อการวิจัย	224

จ. แผนการสอนพระพุทธศาสนา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	226
ฉ. แผนการสอนพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6	233
ประวัติผู้วิจัยและคณะ	250

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 จำนวนและร้อยละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำแนกโดยเพศ อายุ และศาสนา	80
2 จำนวนและร้อยละของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำแนกโดยเพศ อายุ และศาสนา	81
3 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตา-กรุณา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	82
4 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเสียสละของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	83
5 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	85
6 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	87
7 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	89
8 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความอดทน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	91
9 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคี ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	93
10 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสุภาพอ่อนโยน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	95
11 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเคารพในสิทธิ ของผู้อื่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	97
12 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการประหยัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	99
13 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการรักษาสິงแวดล้อม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	101
14 สรุปค่าเฉลี่ยและระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน จำแนกตามการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละด้าน	103

ตารางที่	หน้า
15 การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	104
16 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตา-กรุณา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน	105
17 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเสียสละ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน	106
18 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน	107
19 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน	109
20 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน	111
21 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความอดทน ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน	113
22 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคี ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน	114
23 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสุภาพอ่อนโยน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน	116
24 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเคารพในสิทธิ ของผู้อื่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน	117
25 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการประหยัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน	119
26 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการรักษาสິงแวดล้อม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน	120
27 สรุปค่าเฉลี่ยและระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน จำแนกตามการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละด้าน	122
28 การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองการสอนและหลังการสอน	123

ตารางที่	หน้า	
29	สรุปลำเฉลี่ยและระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน จำแนกตามการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละด้าน	124
30	การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน	125
31	ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน	126
32	ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน	129
33	ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน	132
34	จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตา-กรุณาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	136
35	จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเสียสละของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	137
36	จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	138
37	จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	140
38	จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	141
39	จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความอดทนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	142
40	จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	143
41	จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสุภาพอ่อนโยนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	144
42	จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเคารพในสิทธิของผู้อื่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน	145

ตารางที่	หน้า
57 จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการรักษาสีเสื้อ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน	164
58 สรุปค่าเฉลี่ยและระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน จำแนกตามการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละด้าน	166
59 การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน	167
60 สรุปค่าเฉลี่ยและระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่ม ควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน จำแนกตามการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละด้าน	168
61 การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน	169
62 ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการสอน	170
63 ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการสอน	172
64 ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองหลังการสอน	175

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ก่อให้เกิดกระแสการตื่นตัวครั้งใหญ่ของครูอาจารย์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทั้งหลาย เพราะนับ ตั้งแต่บัดนี้ไป การศึกษาของประเทศจะต้องมีการปฏิรูปปรับเปลี่ยนโฉมหน้าใหม่ ไปสู่การจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม และจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสูงสุดเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนา คือ ดี เก่ง และมีความสุข ปรากฏสัมฤทธิ์ผล¹

ลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนาหรือพึงประสงค์มีระบุไว้ในมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ว่า เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข²

การจะพัฒนาคนไทยให้มีลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว ก็จะต้องพัฒนาโดยอาศัยทั้งเทคโนโลยีสมัยใหม่ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาควบคู่กันไป ถ้าพัฒนาแต่วัตถุ ไม่พัฒนาทางด้านจิตใจก็จะขาดความสมดุลระหว่างความเจริญทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ ในที่สุดก็อาจทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้ดัง พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)³ บรรยายว่า ปัจจุบันนี้ในประเทศที่พัฒนาทางด้านเทคโนโลยีแล้วอย่างสูง กำลังหวนกลับมาประสบปัญหา คือการที่การพัฒนาคนที่บกพร่องไปคนไม่ได้พัฒนาอินทรีย์ ไม่ได้ฝึกฝนในคุณธรรมก็เกิดเป็นปัญหาทางจริยธรรม คือการที่คนขาดสติรอบคอบมีความประมาทมั่งง่าย เมื่อคนเหล่านี้ไปใช้เทคโนโลยีเกิดความพลาดพลั้งก็เป็นโทษขึ้นมา ปรากฏว่าอุบัติเหตุจากเทคโนโลยีสมัยปัจจุบันมีมากขึ้น ๆ และเมื่อเทคโนโลยีมีความละเอียดละออ ซับซ้อนยิ่งขึ้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น อุบัติเหตุทางเทคโนโลยีก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นด้วยแล้ว ความมั่งง่าย

¹ คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, *ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), หน้า 1.

² พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *การคณะสงฆ์กับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ*, (กรุงเทพฯ มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542), หน้า 37.

³ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมกับการพัฒนาชีวิต*, (กรุงเทพฯ : มุณินิพพุทธรธรรม, 2539), หน้า 32-33.

ก็ทำให้เกิดโทษรุนแรงยิ่งขึ้นตามกัน เพราะฉะนั้น การพัฒนาคนจะทอดทิ้งไม่ได้ ในยุคเทคโนโลยี กลับกลายเป็นตรงกันข้ามว่า ยิ่งเทคโนโลยีพัฒนามากเท่าไร การพัฒนาคนก็ยิ่งมีความสำคัญและ จำเป็นมากขึ้นเท่านั้น

ในทางพระพุทธศาสนา ท่านแสดงการพัฒนาคน หรือการพัฒนามนุษย์หรือการพัฒนา ชีวิตไว้ 4 อย่างด้วยกัน คือ¹

- 1) กายภาวนา แปลว่าการทำกายให้เจริญหรือพัฒนากาย
- 2) ศิลภาวนา แปลว่าการพัฒนาจิต ศิลเป็นเรื่องของความสำพันธ์ในสังคม การพัฒนา จิตจึงเป็นการพัฒนาในด้านการมีชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม
- 3) จิตภาวนา คือการพัฒนาจิตใจหรือการทำจิตใจให้เจริญองงาม และ
- 4) ปัญญาภาวนา คือการทำปัญญาให้เจริญองงาม หรือการพัฒนาปัญญา

ในการพัฒนาจิตใจทั้ง 4 ประการดังกล่าวมา พระพุทธองค์ทรงสอนโดยมุ่งเน้นให้ ความสำคัญของการพัฒนาจิตใจว่า มนุษย์มีใจเป็นใหญ่ มีใจเป็นหัวหน้า ดังเช่น ข้อความในพระ ธรรมตอนหนึ่งว่า ใจเป็นผู้นำสรรพสิ่งใจเป็นใหญ่ (กว่าสรรพสิ่ง) ถ้าพูดหรือทำสิ่งใดด้วยใจบริสุทธิ์ ความสุขย่อมติดตามมาเหมือนเงาที่ตามตน² นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังตรัสเรียกมนุษย์ว่า “เวไนย สัตว์” หมายถึงผู้ที่อบรมได้ สั่งสอนได้ และพัฒนาได้ เมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาทางจิต ปัญญา และจิตใจควบคู่กันไป ความเป็นผู้มีความรู้มีสติปัญญา และคุณภาพทางจิตใจก็จะปรากฏควบคู่กัน ไป ทำให้มีการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างมีคุณภาพ ดังนั้น การพัฒนาจิตหรือการ ปลูกฝังจริยธรรมในกลุ่มนักเรียนนักศึกษา จึงเป็นเรื่องจำเป็น และเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการ พัฒนาบุคคล

ในปัจจุบันสังคมไทยมีปัญหาครอบครัวมีปัญหาศีลธรรมวัฒนธรรมและจิตใจ การ เปลี่ยนแปลงค่านิยม เห็นห่างทางศาสนา ลุ่มหลงในอบายมุขการจ้อราษฎร์บังหลวง การรับเอา วัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งบ่งบอกว่าต้องปฏิรูปการเรียนการสอนใน ระบบโรงเรียน ดังคำกล่าวที่ว่า “ตลอดเวลาอันยาวนานในระบบโรงเรียนเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่มี โอกาสน้อยที่จะได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้ پاکเพียร สู้งาน ยึดมั่นความสุจริตทั้งกาย วาจา ใจ การบ่มเพาะคุณธรรมและสุทธิภาพยังไม่เข้มแข็งพอจนเกิดผลดีแก่ผู้เรียน”³ ดังนั้น การพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนเพื่อให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่ ต้องทำการวิจัย

¹ อ่างแล้ว, พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมกับการพัฒนาชีวิต**, หน้า 7-8.

² เสถียรพงษ์ วรรณปก, **ธรรมบท**, (นนทบุรี : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2531), หน้า 4.

³ อ่างแล้ว, คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้อันเนื่องมาจาก, **ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด**, หน้า 3.

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา ก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

1.2.2 เพื่อศึกษาเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาศึกษา ก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

1.2.3 เพื่อศึกษาระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

1.2.4 เพื่อศึกษาเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

1.3.1 ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา (กลุ่มทดลอง) หลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

1.3.2 เจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา (กลุ่มทดลอง) หลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

1.3.3 ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา (กลุ่มทดลอง) หลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

1.3.4 เจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา (กลุ่มทดลอง) หลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

1.3.5 ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา (กลุ่มควบคุม) หลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนาสูงกว่าของนักเรียนระดับประถมศึกษา (กลุ่มควบคุม)

1.3.6 เจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา (กลุ่มทดลอง) หลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนาสูงกว่าของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา (กลุ่มควบคุม)

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 โรงเรียนคลองบางพรหม เขตวัฒนา และนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนโพธิสารพิทยากร เขตคลองสาน ในคุณลักษณะต่าง ๆ 11 อย่าง ความเมตตา กรุณา ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอดทน ความสุภาพอ่อนโยน ความเคารพในความเป็นมนุษย์ของคนอื่น การประหยัด และการรักษาสิ่งแวดล้อม

1.5 ตัวแปรที่ศึกษา

1.5.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่ การสอนด้วยวิธีอภิปราย และการสอนด้วยวิธีปกติ

1.5.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 และนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.6.1 คะแนนที่ได้จากการวัด สามารถบอกระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้ของนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

1.6.2 คะแนนที่ได้จากแบบสอบวัดเจตคติเชิงจริยธรรม สามารถบอกเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1.7.1 นักเรียนชั้นประถมศึกษา หมายถึง นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 โรงเรียนคลองบางพรหม เขตทวีวัฒนา

1.7.2 นักเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 โรงเรียนโพธิสารพิทยากรเขตตลิ่งชัน

1.7.3 วิชาพระพุทธศาสนา คือ เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรพระพุทธศาสนา ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และสาระพระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาพื้นฐานพุทธศักราช 2544

1.7.4 การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีมูลเหตุหรือแรงจูงใจอยู่เบื้องหลังการกระทำนั้น ๆ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม จะแสดงถึงระดับพัฒนาทางจริยธรรมของเขาระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแบ่งออกเป็น 6 ชั้น ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก¹

ชั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกมิให้ตนเองถูกลงโทษ

ชั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล

ชั้นที่ 3 หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ

ชั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ของสังคม

¹ โคลเบอร์ก, อังโน, ดวงเดือน พันธุมนาวิน, *จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา*, (กรุงเทพฯ : 2524), หน้า 30.

ขั้นที่ 5 หลักการทำตามข้อตกลงและคำมั่นสัญญา

ขั้นที่ 6 หลักยึดอุดมคติสากล

วัตถุประสงค์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมใช้แบบวัดที่ผู้วิจัยคัดแปลงปรับปรุงขึ้นมาโดยในแต่ละข้อจะประกอบด้วยคำตอบที่เป็นระดับขั้นตอนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 6 ขั้น โดยอาศัยหลักการของโคลเบอร์ก (ดังรายละเอียดแนบท้ายรายงานนี้)

1.7.5 เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ หรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบในลักษณะนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด ในที่นี้หมายถึงความรู้สึกของนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม 11 ประการ คือ

(1) ความเมตตา-กรุณา เมตตาคือความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณา คือสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

(2) ความเสียสละ หมายถึง การละลายความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่คนที่ควรให้ กำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักสละทิ้งอารมณ์ร้ายใน ตนเองด้วย

(3) ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพันความพากเพียร และความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

(4) ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

(5) ความเป็นระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติ ปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎหมาย และศีลธรรม

(6) ความอดทน หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะต่อสู้กับเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยความเข้มแข็ง ไม่หวั่นไหว มีความสุขุมรอบคอบ อยู่ในอาการสงบเยือกเย็น

(7) ความสามัคคี หมายถึง การที่บุคคลสามารถปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความพร้อมเพรียง ให้ความร่วมมือ และเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

(8) ความสุภาพอ่อนโยน หมายถึง การมีกิริยาวาจาไพเราะ รู้กาลเทศะ มีสัมมาคารวะแก่คนทั่วไป

(9) และความเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น หมายถึง การมองเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน คำนึงถึงจิตใจของแต่ละบุคคล

(10) การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายพอเหมาะพอควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก รวมทั้งการรู้จักระมัดระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขต ที่พอเหมาะพอควร

(11) การรักษาสິงแวดล้อม หมายถึง การรักษาสິงแวดล้อมรอบ ๆ ตัวให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย ไม่เป็นมลพิษแก่ตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสิงแวดล้อมทั่ว ๆ ไป

1.7.6 พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมตามที่สังคมนิยมชมชอบ หรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมของสังคม

1.8 ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

1.8.1 ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา และพัฒนาหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

1.8.2 ผลการวิจัยจะเป็นแบบอย่างในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

1.8.3 ผลของการวิจัยจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

1.8.4 ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือการวิจัย เพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน

บทที่ 2

เอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทนี้ได้เสนอแนวคิด ทฤษฎีและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้แบ่งหัวข้อเรื่องที่จะศึกษาออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้ คือ ความหมายของจริยธรรม ทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรม รวมทั้งส่วนประกอบและแหล่งกำเนิดของจริยธรรม พุทธจริยธรรม คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ การกำหนดคุณลักษณะเป็นพฤติกรรมย่อย แนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของจริยธรรม

คำว่า “จริยธรรม” ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม¹

พระธรรมปิฎก² ได้อธิบายความหมายของจริยธรรมว่า “ถ้าแยกพุทธธรรม ออกเป็น 2 ส่วน คือ สัจธรรมส่วนหนึ่ง กับ จริยธรรมส่วนหนึ่ง แล้วกำหนดความหมายขึ้นใช้ในที่นี้โดยเฉพาะ โดยกำหนดให้สัจธรรมเป็นส่วนแสดงสภาวะหรือรูปลักษณะตัวจริง และให้จริยธรรมเป็นฝ่ายข้อประพฤติปฏิบัติทั้งหมด ก็จะเห็นว่า สัจธรรมในพระพุทธศาสนา ย่อมหมายถึงคำสอนที่เกี่ยวกับสภาวะของสิ่งทั้งหลายหรือธรรมชาติ และความเป็นไปโดยธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย หรือกฎธรรมชาตินั่นเอง ส่วนจริยธรรมก็หมายถึงการถือเอาประโยชน์จากความรู้ความเข้าใจในสภาพและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย หรือการรู้กฎธรรมชาติแล้วนำมาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์”

---

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, 2542), หน้า 291.

² พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 10.

ดวงเดือน พันธมนาวิน¹ ให้ความหมายว่า “จริยธรรมเป็นความสำนึกของบุคคลในเรื่องความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด ความยุติธรรม และไม่ยุติธรรม ลักษณะพฤติกรรมของคนที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณลักษณะประการใดประการหนึ่งคือ ลักษณะที่สังคมต้องการให้ในสมาชิกของสังคมนั้น ๆ เป็นการกระทำที่สังคมชมชอบ ให้การสนับสนุนผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า เป็นการกระทำที่ถูกต้องเหมาะสม อีกประเภทหนึ่งเป็นลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้อยู่ในสมาชิกของสังคมนั้น เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ พยายามจำกัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้น ๆ ส่วนมากจะรู้สึกว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องไม่สมควร

โคลเบอร์ก² ให้ความหมายของจริยธรรมว่า “จริยธรรมไม่ได้ หมายถึงการกระทำสิ่งที่สังคมเห็นว่าดีหรือถูกต้อง แต่เป็นสิ่งที่บุคคลกระทำเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ขัดแย้ง แล้วตัดสินใจโดยหลักความยุติธรรม”

เรส³ กล่าวว่า “จริยธรรมเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ ความยุติธรรมในสังคมจะเกิดขึ้นในขณะที่บุคคลในสังคมมีปฏิสัมพันธ์กัน แต่ไม่เกี่ยวข้องกับคุณค่าส่วนตัวของบุคคลแต่ละคน ซึ่งส่งผลไปกระทบต่อผู้อื่น”

ธวัช แสงอรุณ⁴ ได้สรุปว่า “จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติชอบ ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรือง และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ”

พนัส หันนาคินทร์⁵ กล่าวว่า “จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเกษมสุขขึ้นในสังคมและสมาชิกในสังคม การที่จะปฏิบัติให้เป็นไปเช่นนี้ได้ ผู้ปฏิบัติต้องรู้จักว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ดังนี้ การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมจึงต้องประกอบกันทั้งความรู้สึทางใจ และการปฏิบัติทางกาย อันสอดคล้องกับความรูสึกทางจิต”

¹ อ่างแก้ว, ดวงเดือน พันธมนาวิน, จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา, หน้า 2.

² Kohlberg, L. *Moral Stages and Moralization : The Cognitive Developmental and Behavior*, (New York : Holt, Rinetart and Winston, 1976), p. 6.

³ Rest, J.R.A. *Theoretical Analysis of Moral Judgement Development*, Unpublished Manuscript, University of Minnesota, 1977, p. 73.

⁴ ธวัช แสงอรุณ, “การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนไทยพุทธ และนักเรียนไทยมุสลิม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในจังหวัดปัตตานี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526).

⁵ พนัส หันนาคินทร์, การสอนค่านิยมและจริยธรรม, (พินิจโลก : พินิจ, 2523), หน้า 48.

ม.ร.ว คึกฤทธิ์ ปราโมช¹ กล่าวว่า “จริยธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่ควรประพฤติในการปลูกฝังจริยธรรม ควรจะคำนึงว่าสิ่งที่ควรประพฤตินั้นควรปฏิบัติในกรณีใดในสถานการณ์ใด ในโอกาสหรือเวลาใด เพื่อให้หลักจริยธรรมที่จะปลูกฝังนั้น สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ส่งเสริมให้บุคคลเป็นสมาชิกของสังคมที่กำลังพัฒนา ไม่ขัดต่อการพัฒนา และส่งเสริมให้การพัฒนานั้นเป็นไปด้วยดียิ่งขึ้น”

แปลก สนธิรักษ์ และวิทย์ วิศทเวทย์² ให้ความหมายจริยธรรมว่า “คือหลักธรรมอันเป็นแนวปฏิบัติในการกระทำที่เป็นไปตามครรลองคลองธรรมมีลักษณะพิเศษ คือเป็นการให้คุณประโยชน์แก่ผู้อื่น และในเวลาเดียวกันก็เป็นประโยชน์แก่ตนเอง”

มาโนช ตันชนวนิชย์³ ได้พิจารณาความหมายของจริยธรรมไปถึงต้นราก ของคำ คือ จริยธรรมเป็นคำสมาสระหว่างคำ 2 คำ คือ

1. จริย หรือ จรรยา หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ
2. ธรรม หมายถึง คุณธรรม ความดี ความชอบ ความถูกต้อง

เมื่อนำเอา 2 คำรวมกันก็มีความหมายว่าความประพฤติชอบที่น่าพึงปรารถนาของผู้ที่ได้พบเห็น

สรุปแล้วอาจกล่าวได้กว้าง ๆ ว่า “จริยธรรม คือธรรมที่บุคคล ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเอง และสังคมโดยรวม”

2.2 ส่วนประกอบของจริยธรรม

ความเป็นผู้มีจริยธรรมของบุคคล เกิดขึ้นได้จากส่วนประกอบ 3 ประการ คือ⁴

(1) ส่วนประกอบทางด้านความรู้ (Moral reasoning) คือความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินใจแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยการคิด

(2) ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึก (Moral attitude and belief) คือ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดี ที่จะรับนำจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ

¹ ม.ร.ว คึกฤทธิ์ ปราโมช, หลักจริยธรรมที่ควรคำนึงในการให้การศึกษา วัฒนธรรมไทย, (2521), หน้า 3.

² แปลก สนธิรักษ์ และวิทย์ วิศทเวทย์, **ศีลธรรม ส.543**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2522), หน้า 82.

³ มาโนช ตันชนวนิชย์, “ปัญหาการถ่ายทอดจริยธรรมกับอนาคตของชาติ”, **ศุภปริทัศน์**, (5 กันยายน 2523), หน้า 41.

⁴ สิวดี ศิริไถ, **จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล**, (มหาสารคาม : ปริดาการพิมพ์, 2528), หน้า 96-97.

(3) ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral conduct) คือพฤติกรรมกรกระทำที่บุคคลตัดสินใจกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ เชื่อว่า อิทธิพลส่วนหนึ่งของการกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมแบบใด จะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของส่วนประกอบทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้น และบางส่วนอาจขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ลักษณะจิตวิทยาบางประการของบุคคลนั้น ๆ หรือความรุนแรงของการบีบคั้นของสถานการณ์ที่รุมเร้าบุคคลนั้นอีกด้วย

ส่วนประกอบทั้งสามประการดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ด้วยการที่บุคคลแต่ละคนได้รับการปลูกฝังการถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนการได้เห็นแบบอย่างของจริยธรรม มีการฝึกฝน ปฏิบัติสม่ำเสมอจนเป็นความเคยชินที่ฝังงาม ซึ่งเรียกว่า คุณธรรม (Virtue)

จากข้อความนี้ อาจกล่าวได้ว่า เมื่อบุคคลใดได้ศึกษาข้อธรรมต่าง ๆ จนเกิดความเข้าใจ จิตใจเกิดการยอมรับ และนำไปปฏิบัติเป็นประจำแล้ว คุณธรรมต่าง ๆ ก็จะเกิดขึ้นกับบุคคลนั้น

อริสโตเติลปรัชญาเอกของโลกชาวกรีก กล่าวว่า คุณธรรมทางศีลธรรมไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดโดยธรรมชาติ ความเป็นผู้มีศีลธรรมมีจริยธรรมจะเกิดขึ้นในตัวบุคคล

ก็ด้วยการพัฒนาตนเอง ฝึกให้เป็นผู้ที่รู้จักคิดอย่างถูกต้อง เลือกร้อยอย่างถูกต้อง ปฏิบัติอย่างถูกต้องและมีความประพฤติอย่างถูกต้อง จริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่ปลูกฝังกันได้¹

2.3 แหล่งกำเนิดของจริยธรรม

จริยธรรมของบุคคลมีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสังคมมากกว่า อิทธิพลพันธุกรรม กล่าวคือ บุคคลที่เกิดมาในแต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้และยอมรับจริยประเพณีในสังคมของตน ซึ่งแตกต่างจากจริยประเพณีของสังคมอื่น ๆ ไม่มากนักน้อย ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า แหล่งกำเนิดที่สำคัญของจริยธรรมของบุคคลก็คือ สังคมหรือผู้ที่แวดล้อมตนนั่นเอง รากฐานการเกิดจริยธรรมจะเริ่มก่อตัวขึ้นในทารกตั้งแต่เกิด โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลอื่นที่ละน้อยตามที่การพัฒนาทางประสาทสัมผัสต่าง ๆ จะอำนวยให้² ต้นกำเนิดและแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางจริยธรรม นอกจากการเรียนรู้ทางสังคมแล้ว ศาสนา กฎหมาย ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรม ก็เป็นรากฐานหรือที่มาของหลักการจริยธรรม³

¹ อ่างแก้ว, สิวลี ศิริไล, จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล, หน้า 23.

² อ่างแก้ว, ดวงเดือน พันธุมนาวิน, จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา, หน้า 5.

³ อ่างแก้ว, สิวลี ศิริไล, จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล, หน้า 98.

2.4 ทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรม

วิธีการปลูกฝังจริยธรรม ได้มีนักการศึกษาและนักจิตวิทยาเสนอไว้หลายวิธีซึ่งแต่ละวิธีก็มีแนวคิดพื้นฐานแตกต่างกัน ทฤษฎีที่ยึดเป็นพื้นฐานในการวิจัยครั้งนี้คือ ทฤษฎีเหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) และเพื่อให้เห็นภาพของทฤษฎีทางจิตวิทยาที่สำคัญ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับจริยธรรม จึงขอเสนอทฤษฎีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้รวม 4 ทฤษฎี คือ

2.4.1 ทฤษฎีการทำค่านิยมให้กระจ่าง (VC)

2.4.2 ทฤษฎีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม (MR)

2.4.3 ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (BM)

2.4.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (SL)

2.4.1 ทฤษฎีการทำค่านิยมให้กระจ่าง (Value clarification theory หรือ VC)

ทฤษฎีการทำค่านิยมให้กระจ่างนี้ นักศึกษาและนักจิตวิทยาบางท่านให้คำว่า การกระจ่างค่านิยม¹ ซึ่งเป็นวิธีสอนจริยธรรมที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในประเทศสหรัฐอเมริกา และในประเทศไทยก็มีผู้ให้ความสนใจไม่น้อย

ค่านิยม หมายถึง สิ่งในกลุ่มสังคมหนึ่ง ๆ เป็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำ นำมากระทำ น่ายกย่อง หรือเห็นว่าถูกต้อง²

ค่านิยมแบ่งออกเป็น 6 ประเภทคือ ค่านิยมทางวัตถุ ค่านิยมทางสังคม ค่านิยมทางด้านความจริง ค่านิยมทางจริยธรรม ค่านิยมทางสุนทรียภาพและค่านิยมทางศาสนา ซึ่งค่านิยมทางศาสนาเป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับความปรารถนาความสมบูรณ์ของชีวิต รวมทั้งความรัก ความบูชาในทางศาสนาด้วย สำหรับพุทธศาสนา พระราชวรมุนีได้สรุปค่านิยมแบบพุทธไว้หลายประการคือ ค่านิยมแห่งทาน ค่านิยมแห่งสันโดษ ค่านิยมแห่งการพึ่งตนเองค่านิยมแห่งการใช้ปัญญาค่านิยมแห่งการฝึกตนค่านิยมแห่งความเป็นอิสระ และค่านิยมที่ถือว่าสำคัญเพราะถ้าสร้างค่านิยมนี้ได้ก็จะเข้าถึงค่านิยมพุทธศาสนาอย่างอื่น ๆ ได้ ค่านิยมนั้นคือ ค่านิยมแห่งคุณค่าของชีวิต ซึ่งหมายความถึงการปรับปรุงส่งเสริมคุณค่าของชีวิต โดยการไม่ทำชั่วพยายามทำความดีเพื่อให้ชีวิตเจริญงอกงามขึ้นจนบรรลุถึงความดีงามหรือประโยชน์สูงสุด³

¹ ชัยพร วิชชาวุธ และธีระพร อุวรรณโน, “การปลูกฝังจริยธรรม”, *คุรุศาสตร์*, (11 กรกฎาคม-กันยายน 2525), หน้า 22-43.

² สุพัตรา สุภาพ, *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี*, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2528), หน้า 23.

³ พระราชวรมุนี, *ค่านิยมแบบพุทธ*, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2527), หน้า 180-200.

การทำค่านิยมให้กระจ่าง หมายถึง กระบวนการที่บุคคลสามารถเลือกค่านิยม โดยอาศัยความรู้สึก และการวิเคราะห์พฤติกรรมว่าจะเลือกแสดงพฤติกรรมอย่างไรเมื่ออยู่ในภาวะที่ต้องเลือก และช่วยในการกำหนดว่า การเลือกพฤติกรรมเช่นนั้นจะมีเหตุผลหรือไม่ หรือเป็นผลของการวางเงื่อนไขในครั้งก่อน ๆ¹

ค่านิยมในความหมายของกระบวนการ VC คือหลักการประพจน์ปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลถือว่าดีงามถูกต้อง และควรแก่การยึดถือ หลักการประพจน์ปฏิบัตินั้น จะได้รับการพิจารณาถึงผลที่จะตามมาจากการกระทำอย่างรอบคอบก่อน และมีการปฏิบัติหรือแสดงออกอย่างสม่ำเสมอ

ในทรรศนะของนักทฤษฎี VC ค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล และจะแสดงออกมาในรูปของความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึก ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในชีวิตประจำวัน แต่มีบางส่วนเท่านั้นที่เชื่อได้ว่าเป็นการแสดงออกของค่านิยม

ส่วนเกณฑ์สำหรับพิจารณาค่านิยมนี้ แรท แฮร์มัน และไซมอน² ให้เกณฑ์ไว้ว่า การที่จะพิจารณาว่าคุณลักษณะใดเป็นค่านิยมหรือไม่นั้นควรพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้ คือ

1. ค่านิยมนั้นเกิดจากการเลือกอย่างเสรีของบุคคลหรือไม่
2. มีทางเลือกค่านิยมอื่นอีกหรือไม่
3. การเลือกค่านิยมนั้น กระทำหลังจากที่ได้พิจารณาถึงข้อดีข้อเสียและผลที่จะตามมาจากการยอมรับนับถือค่านิยมนั้นหรือไม่
4. มีความรู้สึกยอมรับหรือยินดีในค่านิยมที่เลือกหรือไม่
5. ยืนยันการตัดสินใจในการเลือกค่านิยมนั้นอย่างเปิดเผยหรือไม่
6. สามารถแสดงออกด้วยการกระทำ เพื่อชี้ให้เห็นว่า ยอมรับในค่านิยมนั้นหรือไม่
7. มีการกระทำซ้ำในสิ่งที่ยึดถือเป็นค่านิยมหรือไม่

ซึ่งเกณฑ์เหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาค่านิยมด้วยกระบวนการพัฒนาค่านิยมคือ

1. การเลือกค่านิยม
  - 1.1 เลือกอย่างอิสระ
  - 1.2 เลือกจากทางเลือกต่าง ๆ

¹ Shirley, M. Steele and Vera, M. Harmon, **Values' Clarification in Nursing**, (Prentice-Hall : Connecticut, 1983), p. 13.

²Raths, L.E. Harmin. M. and Simon S.B. **Values and Teaching**, (Columbus, Ohio : Charles E. Merrill, 1966), pp. 23-30.

1.3 เลือกหลังจากที่ได้พิจารณาถึงผลที่จะเกิดจากทางเลือกแต่ละอย่าง

2. การเห็นคุณค่า หรือการยอมรับค่านิยม

2.1 มีความสุขกับสิ่งที่ได้เลือกนั้น

2.2 เต็มใจที่จะยึดมั่นในสิ่งที่เลือกนั้น โดยเปิดเผย

3. การปฏิบัติตามค่านิยม

3.1 นำสิ่งที่เลือกแล้วมาปฏิบัติ

3.2 นำสิ่งที่เลือกมาปฏิบัติเป็นประจำสม่ำเสมอจนเป็นกิจนิสัย

การปลูกฝังจริยธรรมตามแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้คือ การช่วยให้นักเรียนเกิดความกระจำงในความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของคนที่มีต่อสิ่งหนึ่ง ๆ นั้นว่าเป็นไปตามเกณฑ์ 7 ประการของกระบวนการพัฒนาค่านิยมหรือไม่

ตัวอย่างเช่น ครูเดินคุยกับนักเรียนขณะเดินกลับห้องพักครู และมีการพูดคุยกันสั้น ๆ ดังนี้

นักเรียน : “ผมชอบวิทยาศาสตร์มากกว่าวิชาอื่น ๆ”

ครู : “โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับอะไร”

นักเรียน : “เรื่องโดยเฉพาะหรือครับ.....ขอให้ผมนึกดูก่อน .....ผมไม่แน่ใจครับ .....ผมชอบทุกเรื่องแหละครับ”

ครู : “เคยเล่นทดลองทางวิทยาศาสตร์ที่บ้านบ้างหรือไม่”

นักเรียน : “ไม่เคยครับ”

ครู : “เอาละ ครูต้องไปล้างมือก่อน”

จากตัวอย่างข้างต้น จะสังเกตได้ว่า ครู ใช้คำถามง่าย ๆ สั้น ๆ เพียง 2 คำถาม เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการถกเถียงเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดของนักเรียนว่า ตนชอบวิทยาศาสตร์จริง ๆ หรือเปล่า

การใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการถกเถียง เป็นเทคนิคแรกของ VC นักทฤษฎี VC ได้เสนอคำถามประเภทนี้ ไว้เป็นจำนวนมากเพื่อให้ครอบคลุมเกณฑ์ทั้ง 7 ประการของค่านิยม เช่น

“ได้ความคิดนี้มาจากไหน”

“ได้พิจารณาทางเลือกอื่น ๆ แล้วหรือยัง”

“ทำแล้วจะเกิดผลอะไรบ้าง”

“เคยทำเช่นนี้บ่อยไหม”

นอกจากการใช้คำถามเพื่อความกระจ่างแล้ว นักทฤษฎี VC ยังได้เสนอแนะกิจกรรมที่ครูสามารถนำไปใช้ในชั้นเรียนอย่างสะดวกและสนุกน่าสนใจอีกเป็นจำนวนมากเช่นกัน แต่ละกิจกรรม ล้วนเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้ผู้เรียนแต่ละคนแสดงทรรศนะของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ออกมา โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินเงินทอง การคบมิตร ความรักและเพศ ศาสนาและจริยธรรม การใช้เวลาว่าง องค์กรเมืองและสังคม การทำงาน ครอบครัว ความเป็นผู้ใหญ่ของบุคคลและลักษณะอุปนิสัยของบุคคล ต่อจากนั้นครูหรือเพื่อนนักเรียนด้วยกันก็จะช่วยกันใช้คำถามเพื่อความกระจ่าง เพื่อกระตุ้นให้ผู้แสดงทรรศนะได้เกิดการนึกคิด และเกิดความกระจ่างในค่านิยมของตนเอง

2.4.2 ทฤษฎีการใช้เหตุผลทางจริยธรรม (Theory of Moral Reasoning หรือ MR)

ผู้เสนอทฤษฎีการใช้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning หรือ MR) ที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายคือ โคลเบอร์ก (Kohlberg) ทฤษฎีของโคลเบอร์กได้ครอบคลุมความคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาของประเทศตะวันตกเป็นจำนวนมากตลอดสองศตวรรษที่ผ่านมา และได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาไทยตลอดหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาด้วย การวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมที่ทำในประเทศไทยก็อยู่ในกรอบของแนวความคิดและวิธีการของ โคลเบอร์ก การเสนอแนะวิธีปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนไทยรูปแบบหนึ่ง ก็อยู่ในกรอบของแนวความคิดและวิธีการของ โคลเบอร์ก เช่นกัน

แนวความคิดพื้นฐาน ในทรรศนะของโคลเบอร์ก จริยธรรมหมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินใจว่าความถูกต้องของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล โคลเบอร์กได้ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของเปียเจต์ เป็นหลักการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ระดับ ภายในแต่ละระดับยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ชั้น รวมเป็น 6 ชั้น ดังนี้

ก. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (อายุประมาณ 2-10 ปี)

ขั้นที่ 1 : ใช้ การลงโทษเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 2 : ใช้ การตอบสนองความต้องการของตนเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ข. ระดับกฎเกณฑ์สังคม (อายุประมาณ 10-16 ปี)

ขั้นที่ 3 : ใช้ การเป็นที่ยอมรับของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 4 : ใช้ ระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ค. ระดับเลขกฎเกณฑ์สังคม (อายุประมาณ 16 ปีขึ้นไป)

ขั้นที่ 5 : ใช้ สัจธรรมสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 6 : ใช้หลักการจริยธรรมสากลเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

โคลเบอร์ก มีความเชื่อว่ากฎเกณฑ์ที่คนเราใช้ตัดสินความถูกต้องของการกระทำ จะพัฒนาเป็นขั้น ๆ จากขั้นต่ำกว่าไปสู่ขั้นสูงกว่าทีละ 1 ขั้น ไม่มีการย้อนขั้น ไม่มีการข้ามขั้นและไม่มีการเร่งขั้น

ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก จริยธรรมแต่ละขั้นเป็นผลของการคิดไตร่ตรอง ในการคิดไตร่ตรอง จำเป็นต้องอาศัยข้อมูล ข้อมูลที่นำมาพิจารณาส່วณหนึ่งเป็นความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ทางสังคมที่ได้รับใหม่ โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้จากการรับฟังทฤษฎีของผู้อื่นซึ่งอยู่สูงกว่าระดับพัฒนาการของตน 1 ขั้น หากข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้มีความขัดแย้งไม่ลงรอยกัน ความรู้สึกไม่สมดุลก็จะเกิดขึ้น ทำให้ผู้ตกอยู่ในสภาพไม่สมดุลนี้ต้องปรับตัว โดยการสำรวจและจัดระเบียบความคิดความเข้าใจของตนใหม่ มีการจำแนกประเด็นปัญหาต่าง ๆ ให้มีความชัดเจนและละเอียดมากขึ้น และมีการบูรณะประเด็นต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นความเข้าใจใหม่ที่สามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ความเข้าใจใหม่เกิดจากการจัดระเบียบทางความคิดเป็นโครงสร้างทางความคิดใหม่ซึ่งแตกต่างจากเดิม กระบวนการจำแนก และการบูรณะจึงเป็นกลไกของการพัฒนาจริยธรรม ผลของกระบวนการนี้ทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ขึ้นมาแทนที่ความเข้าใจเก่าทำให้เกิดจริยธรรมใหม่ขึ้นมาแทนที่จริยธรรมเก่าจริยธรรมใหม่นี้จัดอยู่ในขั้นสูงกว่าจริยธรรมเก่า และแตกต่างจากจริยธรรมเก่าในเชิงคุณภาพอย่างสิ้นเชิง

วิธีปลูกฝังจริยธรรม ตามทฤษฎีของทฤษฎี MR ที่เสนอโดยโคลเบอร์ก การปลูกฝังจริยธรรมคือการพัฒนาผู้เรียนให้มีกฎเกณฑ์การตัดสินความถูกต้องด้วยเหตุผลในระดับสูง และอย่างน้อยก็ให้อยู่ในระดับกฎเกณฑ์สังคม จริยธรรมสามารถพัฒนาขึ้นมาด้วยการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้น และตามระดับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุ ดังนั้น หากยังไม่ถึงวัยอันสมควรจริยธรรมบางอย่างก็จะไม่เกิด

การพัฒนาจริยธรรม กระทำได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับรู้ทฤษฎีของผู้อื่นซึ่งจริยธรรมอยู่ในขั้นที่สูงกว่า 1 ขั้น และเปิดโอกาสให้บุคคลทดลองแสดงบทบาทของผู้อื่น โดยเฉพาะบทบาทผู้อื่นที่มีต่อบุคคลนั้น เพื่อให้มีโอกาสประสบกับทฤษฎีที่ขัดแย้งกับโครงสร้างความคิดทางจริยธรรมเดิมของตน ในจังหวะที่เกิดความขัดแย้งนี้ หากมีการชี้แนะที่เหมาะสม ก็จะช่วยให้บุคคลพัฒนาเหตุผลทางจริยธรรมให้สูงขึ้นได้

กิจกรรมที่เป็นหัวใจของการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎี MR ของโคลเบอร์กคือการอภิปรายและเปลี่ยนทฤษฎี ในการปลูกฝังจริยธรรมในชั้นเรียน การอภิปรายจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด

2.4.3 ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification Theory หรือ BM)

การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification Theory หรือ BM) เป็นการประยุกต์หลักการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล วิธี BM ใช้ได้ผลดีในการสร้างและรักษาพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และในการลดพฤติกรรมไม่น่าปรารถนา ดังนั้นวิธี BM จึงถือเป็นวิธีปลูกฝังจริยธรรมวิธีหนึ่ง

แนวความคิดพื้นฐาน วิธีการของ BM ตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อว่า พฤติกรรมของคนเราถูกควบคุมโดยเงื่อนไขการเสริมแรง และเงื่อนไขการลงโทษหากกำหนดให้พฤติกรรมหนึ่ง ๆ เช่น กล้าแสดงออก สัมพันธ์กับการได้รับสิ่งที่ผู้กระทำต้องการเป็นเงื่อนไขการเสริมแรง พฤติกรรม กล้าแสดงออกก็จะเกิดด้วยความถี่สูงขึ้น ในทางกลับกันหากกำหนดให้พฤติกรรมดังกล่าวนี้สัมพันธ์กับการได้รับสิ่งที่ไม่ต้องการเป็นเงื่อนไขการลงโทษพฤติกรรมก็จะค่อย ๆ ลดหายไป

วิธีปลูกฝังจริยธรรม ตามแนวความคิดนี้ หากต้องการปลูกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้รับแรงเสริมและถ้าหากต้องการลดพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริม หรืออาจได้รับการลงโทษ เพราะการลงโทษอาจทำให้เกิดผลเสีย เช่น การลักลอบ การหลีกเลี่ยง ตลอดจนการต่อต้าน

ขั้นตอนของ BM ในการปลูกฝังพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และ/หรือ ลดพฤติกรรมไม่พึงปรารถนา อาจทำได้ดังต่อไปนี้

- (1) กำหนดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และ/หรือ พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา
- (2) กำหนดผลของการกระทำที่ครูหรือผู้ปลูกฝัง จริยธรรมสามารถบันดาลให้เกิดกับผู้กระทำได้ ควรเน้นที่ผลทางบวกให้มากที่สุด
- (3) นำพฤติกรรมใน (1) และผลของการกระทำใน (2) มาสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เรียกว่า เงื่อนไขการเสริมแรง ให้พฤติกรรมที่พึงปรารถนาได้รับแรงเสริม และให้พฤติกรรมไม่พึงปรารถนา ไม่ได้รับแรงเสริม
- (4) ให้และระงับการให้แรงเสริมตามเงื่อนไขใน (3) แล้วติดตามสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม

- (5) ประเมินผลและปรับปรุงเงื่อนไข

2.4.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory หรือ SL)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory หรือ SL) ถือว่า จริยธรรมเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์สำหรับการประเมินความถูกต้องของพฤติกรรม กฎเกณฑ์เหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้

แนวความคิดพื้นฐาน การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเองส่วนหนึ่งเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นเป็นการเรียนรู้ด้วยการสังเกต และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการฟังคำบอกเล่าและการอ่านสารบันทึกของผู้อื่น การเรียนรู้ประเภทหลังนี้ช่วยให้มนุษย์มีความรู้ว่าจะอะไรคืออะไรอย่างกว้างขวางและอย่างรวดเร็ว สิ่งที่มนุษย์เรียนรู้คือความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ มนุษย์เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ และเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม ความรู้ที่มนุษย์เรียนรู้เหล่านี้ กลายเป็นความเชื่อที่มีผลในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะหลังจากเรียนรู้ว่าเหตุการณ์ใดเกิดตามเหตุการณ์ใดอย่างไรแล้วเมื่อประสบกับเหตุการณ์เหล่านั้น มนุษย์ก็จะเกิดความคาดหวัง (Expectancy) เกี่ยวกับเหตุการณ์นั้นได้ ทำให้เกิดความดีใจ วิตกกังวล และความกลัวขึ้นล่วงหน้า ในทำนองเดียวกันเมื่อเรียนรู้เงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่จะเกิดขึ้น มนุษย์ก็สามารถคาดหวังเกี่ยวกับผลที่จะเกิดจากพฤติกรรมนั้นได้ ความคาดหวังนี้ทำให้มนุษย์ตัดสินใจทำหรือไม่ทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งเพื่อให้เกิดผลตามที่ตนปรารถนา

หลักการสำคัญของการปลูกฝังจริยธรรมตามทฤษฎี SL คือการจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งได้แก่ตัวอย่างและคำบอกให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อว่าพฤติกรรมอะไรนำไปสู่ผลที่จะเกิดจากพฤติกรรมนั้นอย่างไรและน่าปรารถนาเพียงไร การจัดเงื่อนไขสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จริยธรรมนี้จะต้องจัดให้มีความสอดคล้องกันทั้งประสบการณ์ตรง ตัวอย่างและคำบอก และถ้าหากคำบอกมีลักษณะเป็นการชี้แนะให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ต่าง ๆ จากประสบการณ์ตรงและจากตัวอย่างที่ประสบด้วยแล้ว การเรียนรู้ก็จะเกิดในลักษณะที่ตรงเป้าและมีประสิทธิผลมากขึ้น

การปลูกฝังจริยธรรมตามทฤษฎี SL แก่นักเรียนอาจกระทำในรูปต่อไปนี้

- (1) จัดเงื่อนไขการเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษแก่นักเรียนเช่นเดียวกันกับวิธี BM
- (2) จัดอภิปรายเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากความเห็นของบุคคลต่าง ๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดขึ้นและความน่าปรารถนาหรือไม่น่าปรารถนาของผลที่เกิดจากพฤติกรรมนั้น ๆ
- (3) จัดให้นักเรียนเห็นตัวอย่างการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับ (2)
- (4) สร้างเงื่อนไขให้มีการนิยมนกย่องผู้กระทำพฤติกรรมที่ดี และในขณะเดียวกันประณามผู้กระทำพฤติกรรมไม่ดี เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และจากตัวอย่างการได้รับแรงเสริมและการถูกลงโทษของบุคคลต่าง ๆ

2.5 พุทธจริยธรรม

พระพุทธศาสนาเป็นคำสอนสายกลาง สอนแนวทางความประพฤติตามหลักธรรมที่เป็นอภิปรัชญา ว่าด้วยประโยชน์ที่พึงได้ อันเกิดจากการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน โดยใช้ปัญญาด้วยเมตตา กรุณา และพร้อมกันนั้นก็มุ่งให้บรรลุถึงอิสรภาพทางจิตปัญญาที่เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดถึงขั้นที่ทำให้อยู่ในโลกได้โดยไม่ตัดโลกหรืออยู่เหนือโลก

คนปัจจุบันจำนวนมากมองชีวิตทุกวงการ เป็นการต่อสู้ระหว่างผลประโยชน์ที่ขัดกัน เกิดเป็นฝ่ายนายจ้างกับลูกจ้าง รัฐบาลกับราษฎร คนมีกับคนจน และแม้แต่หญิงกับชาย หรือลูกกับพ่อแม่ เมื่อคนถือเอาทรัพย์สินและอำนาจเป็นจุดหมายของชีวิต สังคมก็กลายเป็นสนามต่อสู้ระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวที่ขัดกัน เราก็เลยต้องเที่ยวหาจริยธรรม สำหรับมาปกป้องผลประโยชน์เหล่านั้น นั่นคือ “จริยธรรมเชิงลบ” กล่าวคือ สังคมยึดหลักผลประโยชน์แบบเห็นแก่ตัว โดยถือ “สิทธิของแต่ละคนที่จะแสวงหาความสุข” แล้วเราก็เลยต้องหาจริยธรรมดังเช่น “สิทธิมนุษยชน” มากคอยกีดกันกันและกันไว้ ไม่ให้คนมาเชือดคอหอยกัน ในระหว่างที่กำลังวิ่งหาความสุขนั้น หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็น “จริยธรรมเชิงบวก” ประโยชน์สุขคือจุดหมาย หาใช่ทรัพย์สินและอำนาจไม่ พระพุทธศาสนาถือว่า สังคมเป็นสื่อกลาง ที่ช่วยให้ทุกคนมีโอกาสอันเท่าเทียมกันที่จะพัฒนาตนเอง และเข้าถึงประโยชน์สุขได้มากที่สุด และนำเอาจริยธรรมมาใช้เพื่อเกื้อหนุนจุดหมายที่กล่าวนี้¹

จริยธรรมแบบพุทธมีอยู่มากมาย ไม่สามารถจะกล่าวถึงให้ครบถ้วนทั้งหมด ในที่นี้ จึงจะขอกล่าวถึงจริยธรรมบางอย่างที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ดังต่อไปนี้²

ก. มีคุณสมบัติที่เป็นต้นทุน 7 ประการ ที่เรียกว่า แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดีงาม หรือ รุ่งอรุณของการศึกษา ซึ่งเป็นหลักประกันของชีวิตที่จะพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐอย่างแท้จริง ดังนี้

1) *กัลยาณมิตร* (มีกัลยาณมิตร) แสงแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี คือ อยู่ร่วมหรือใกล้ชิดกัลยาณชน เริ่มต้นแต่มีพ่อแม่เป็นกัลยาณมิตรในครอบครัว รู้จักคบคน และเข้าร่วมสังคมกับกัลยาณชน ที่มีอิทธิพลชักนำและชักชวนกันให้เจริญงอกงามในการพัฒนาพฤติกรรมจิตใจ และปัญญา โดยเฉพาะให้เรียนรู้และพัฒนาการสื่อสารสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ด้วยเมตตามีศรัทธาที่จะดำเนินตามแบบอย่างที่ดี และรู้จักใช้ปัจจัยภายนอก ทั้งที่เป็นบุคคล หนังสือ และ

¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมบุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544), หน้า (4)-(5).

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 1-9.

เครื่องมือสื่อสารทั้งหลาย ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้และความดีงาม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต แก้ปัญหาและทำการสร้างสรรค์

2) *ศีลสัมปทา* (ทำศีลให้ถึงพร้อม) มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต คือ รู้จักจัดระเบียบความเป็นอยู่กิจกรรมกิจการและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อโอกาสแก่การพัฒนาชีวิต อย่างน้อยมีศีลขั้นพื้นฐาน คือมีพฤติกรรมที่ถูกต้องในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ด้วยการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์ อย่างเกื้อกูลไม่เบียดเบียนกัน และในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ด้วยการกินใช้ปัจจัย 4 ตลอดจนอุปกรณ์เทคโนโลยีทั้งหลาย ในทางที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต เกื้อหนุนการศึกษา การสร้างสรรค์ และระบบคุณธรรมสัมพันธของธรรมชาติ

3) *ฉันทสัมปทา* (ทำฉันทะให้ถึงพร้อม) มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ คือ เป็นผู้ใฝ่พลังแห่งความใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ ใฝ่สร้างสรรค์ ใฝ่สัมฤทธิ์ ใฝ่ความเป็นเลิศ อยากช่วยทำทุกสิ่งทุกคนที่ตนประสบเกี่ยวข้องให้เข้าถึงภาวะที่ดีงาม ไม่หลงติดอยู่แค่คิดจะได้จะเอาและหาความสุขจากการเสพบริโภค ที่ทำให้จมอยู่ได้วังวนแห่งความมัวเมาและการแย่งชิง แต่รู้จักใช้อินทรีย์ มีตาที่ดู หูที่ฟัง เป็นต้น ในการเรียนรู้ หาความสุขจากการศึกษา และมีความสุขจากการทำสิ่งดีงาม ด้วยการใช้สมองและมือในการสร้างสรรค์

4) *อตตสัมปทา* (ทำตนให้ถึงพร้อม) มุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้ คือ ระลึกอยู่เสมอถึงความจริงแท้แห่งธรรมชาติของมนุษย์ผู้เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และต้องฝึก ซึ่งเมื่อฝึกแล้วจะประเสริฐเลิศสูงสุด แล้วตั้งใจฝึกตนจนมองเห็นความยกลำบากอุปสรรคและปัญหา เป็นจุดเวทีที่ทดสอบและพัฒนาสติปัญญาความสามารถ มีจิตสำนึกในการพัฒนาตนยิ่งขึ้นไป จนเต็มสุดแห่งศักยภาพ ด้วยการพัฒนาที่พร้อมทุกด้าน ทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

5) *ทิวฐิสัมปทา* (ทำทิวฐิให้ถึงพร้อม) ถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไร ๆ ตามเหตุและผล คือ ตั้งอยู่ในหลักความคิดความเชื่อถือที่ดีงามมีเหตุผล อย่างน้อยถือหลักเหตุปัจจัย ที่จะนำไปสู่การพิจารณาไตร่ตรองสืบสวนค้นคว้าเป็นทางเจริญปัญญา และเชื่อการกระทำว่าเป็นอำนาจใหญ่สุดที่บันดาลชะตากรรม กับทั้งมีพฤติกรรมและจิตใจที่อยู่ในอำนาจเหตุผล แม้จะใฝ่ทำให้สำเร็จและดีงามสูงสุด ก็รู้เท่าทันความเป็นไปได้ภายในขอบเขตของเหตุปัจจัยที่มีและทำ ถึงสำเร็จก็ไม่หลงลอยถึงพลาดก็ไม่หองยง ดำรงจิตผ่องใสเป็นอิสระได้ ไม่วู่วามโววายเอาแต่ใจตน ตลอดจนไม่ปล่อยตัวเลื่อนไหลไปตามกระแสความตื่นข่าวและค่านิยม

6) *อัปปรมาทสัมปทา* (ทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม) ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท คือ มีจิตสำนึกในความไม่เที่ยง มองเห็นตระหนักถึงความไม่คงที่ ไม่คงทน และไม่คงตัว ทั้งของชีวิตและสิ่งทั้งหลายรอบตัว ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย ทั้งภายในและภายนอกตลอดเวลา ทำให้นิ่งนอนใจอยู่ไม่ได้ และมองเห็นคุณค่าความสำคัญของกาลเวลา แล้วกระตือรือร้น

ชวนขวยเร่งศึกษาและป้องกันแก้ไขเหตุปัจจัยของความเสื่อม และเสริมสร้างเหตุปัจจัยของความเจริญงอกงาม โดยใช้เวลาทั้งคืนวันที่ผ่านไปให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

7) โยนิโสมนสิการสัมปทา (ทำโยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม) **ฉลาดคิดแยกคายให้ได้ประโยชน์และความจริง** คือ รู้จักคิด รู้จักพิจารณา มองเป็น คิดเป็น เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นไปในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย โดยใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวนสืบค้นวิเคราะห์วิจัย ไม่ว่าจะเพื่อให้เห็นความจริง หรือเพื่อให้เห็นแง่ด้านที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ กับทั้งสามารถแก้ไข ปัญหาและจัดทำดำเนินการต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ด้วยวิธีการแห่งปัญญา ที่จะทำให้พึ่งตนเองและเป็น ที่พึ่งของคนอื่นได้

ข.มีธรรมหรือคุณสมบัติ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1) **ธัมมัญญตา รู้หลักและรู้จักเหตุ** คือรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติกิจหน้าที่ และดำเนินกิจการต่าง ๆ รู้เข้าใจสิ่ง ที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่าตำแหน่ง ฐานะ อาชีพ การงานของตน มีหน้าที่ และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุ ถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้น ๆ ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนขั้นสูงสุดคือรู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติ เพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจ เป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น

2) **อัตถัญญตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล** คือรู้ความหมาย และความมุ่งหมาย ของหลักการที่ตนปฏิบัติเข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้น ดำเนินชีวิตอย่างนั้น เพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร หือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไร ที่ให้มีหน้าที่ ตำแหน่ง ฐานะ การงานอย่างนั้น ๆ เขากำหนดวางกันไว้เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจการที่ตนทำอยู่ขณะนี้ เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไร ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนถึงขั้นสูงสุด คือ รู้ความหมายของคติธรรมดา และประโยชน์ที่เป็นจุดหมายแท้จริงของชีวิต

3) **อัตถัญญตา รู้ตน** คือ รู้ตามเป็นจริงว่า ตัวเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ทำอะไร อย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติ ให้เหมาะสม และทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องถูกต้อง ที่จะสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงตนให้ เจริญงอกงามถึงความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

4) **มัตถัญญตา รู้ประมาณ** คือ รู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค ในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจ และทำการต่าง ๆ ตลอดจนการ พักผ่อนนอนหลับและการสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย ทำการทุกอย่างด้วยความเข้าใจวัตถุประสงค์ เพื่อผลดีแท้จริงที่พึงต้องการ โดยมีใช้เพียงเพื่อเห็นแก่ความพอใจ ชอบใจ หรือเอาแต่ใจของตน แต่

ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลาย ที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา

5) **กาลัญญตา รู้กาล** คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่า เวลาไหน ควรทำอะไร อย่างไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา ให้ถูกเวลา ตลอดจนรู้จักกะเวลา และวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล

6) **ปริสัญญุตตา รู้ชุมชน** คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชนุม และชุมชน รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมชนุม และต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาควรต้องทำกิจอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้องกับ ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้อย่างนี้ ๆ เป็นต้น

7) **บุคคัลญุตตา รู้บุคคล** คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัชยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิงหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ ได้คิดอะไร จะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี ดังนี้ เป็นต้น

ธรรม 7 ข้อนี้ เรียกว่า **สัปปริสธรรม แปลว่า ธรรมของสัปปริสชน คือคนดี หรือคนที่แท้** ซึ่งมีคุณสมบัติของความเป็นคนที่สมบูรณ์

ค. มีสุจริตทั้งสาม คือ มีความประพฤติดีประพฤติดชอบ 3 ประการ

- 1) กายสุจริต ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติดชอบด้วยกาย
  - 2) วาจาสุจริต ความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติดชอบด้วยวาจา
  - 3) มโนสุจริต ความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติดชอบด้วยใจ
- ง. ประพฤติตามอารยธรรม โดยปฏิบัติถูกต้องตามทางแห่งกุศลกรรม 10 ประการ

คือ

1) ละเว้นการฆ่า การสังหาร การบีบบังคับเบียดเบียน; มีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน

2) ละเว้นการแย่งชิงลักขโมย และการเอารัศเอาเปรียบ; เคารพสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน

3) ละเว้นการประพฤติดผิดล่วงละเมิดในของรักของหวงแหนของผู้อื่น; ไม่ข่มเหงจิตใจ หรือทำลายลบลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกัน

- ทางวาจา 4

- 4) ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง; กล่าวแต่คำสัตย์ ไม่จงใจพูดให้ผิดจากความจริงเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใด ๆ
- 5) ละเว้นการพูดต่อเสียด ขูยง สร้างความแตกแยก; พูดแต่คำที่สมานและส่งเสริมสามัคคี
- 6) ละเว้นการพูดคำหยาบคาย สกปรกเสียหาย; พูดแต่คำสุภาพนุ่มนวลควรฟัง
- 7) ละเว้นการพูดเหลวไหลเพื่อเจ้อ; พูดแต่คำจริง มีเหตุมีผล มีสารประโยชน์ ถูกกาลเทศะ

- ทางใจ 3

- 8) ไม่ละโมภ ไม่เพ่งเล็งคิดหาทางเอาแต่จะได้อ; คิดให้ คิดเสียสละ ทำใจให้เพื่อแผ้วถางขวาง
  - 9) ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียน หรือเพ่งมองในแง่ที่จะทำลาย; ตั้งความปรารถนาดีแผ้วไมตรี มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน
  - 10) มีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิ เข้าใจในหลักกรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว; รู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมชาติของโลกและชีวิต มองเห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัย
- ธรรม 10 ข้อนี้ เรียกว่า **กุศลกรรมบถ** (ทางทำกรรมดี) บ้าง **ธรรมจริยา** บ้าง **อารยธรรม** บ้าง

จ. อย่างต่ำมีศีล 5 หลักความประพฤติ 10 ข้อต้นนั้น เป็นธรรมจริยา และเป็นอารยธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ทำคนให้เจริญขึ้นพร้อม ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่ผู้ใดยังไม่มั่นคงในอารยธรรม ท่านสอนว่าผู้นั้นพึงควบคุมตนให้ได้ในทางกายและวาจาก่อนเป็นอย่างน้อย ด้วยการประพฤติตามหลัก ศีล 5 ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจริยา 10 ประการนั้น ก็ยังจะได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม คือ

- 1) เว้นจากปาณาติบาต ละเว้นการฆ่าการสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย
- 2) เว้นจากอทินนาทาน ละเว้นการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน
- 3) เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน
- 4) เว้นจากมุสาวาท ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขา หรือประโยชน์สุขของเขาด้วยวาจา

5) เว้นจากสุรามรัย ไม่เสพเครื่องดองของมีนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดวามประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม

2.6 คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์

การที่จะดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่ละคนจะต้องมีคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อควบคุมจิตใจและเป็นแนวทางความประพฤติของตนเอง ความประพฤติและลักษณะนิสัยของคนในชาติจะเอื้อต่อการพัฒนาประเทศมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับค่านิยมของคนในสังคมนั้น ดังนั้น ตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ผ่านมา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง จึงมีการตื่นตัวและกำหนดเป็นนโยบายสำคัญที่จะพัฒนาคุณภาพคนและคุณภาพการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น และได้เน้นในเรื่องการสร้างเสริมและปลูกฝังจริยธรรม และค่านิยมของคนในชาติ จริยธรรมค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของนักเรียนหรือคนไทยที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ศึกษาค้นคว้าวิจัย และรวบรวมไว้สามารถสรุปได้ดังนี้

หลักฐานเกี่ยวกับการจัดจรรยาศึกษาเริ่มปรากฏอย่างชัดเจนในหลักสูตร พ.ศ. 2438 ซึ่งกำหนดให้มีการสอบวัด “มอแรลลิตี้ ธรรมจริยา หน้าทีของราษฎรที่ต้องทำ” และต่อมาในหลักสูตร พ.ศ. 2448 (ร.ศ. 124) แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน คือ 1) สิล สอนเกี่ยวกับเบญจศีล ให้นักเรียนเข้าใจและปฏิบัติตามศีล 5 ในแต่ละปีก็เน้นในข้อต่าง ๆ กัน 2) ธรรมสอนเกี่ยวกับธรรม ให้นักเรียนเข้าใจชัดเจน ไม่ใช่เป็นการสอนแบบให้อ่านตำรา การสอนนั้นก็สามารภใช้หนังสือธรรมจริยาช่วยได้ และธรรมจริยาที่กำหนดให้ก็มีเมตตา กรุณา กตัญญู ความซื่อสัตย์ ความสวามิภักดิ์ ต่อประเทศ สัมปชัญญะ ความยุติธรรม และความไม่ประมาท 3) ความประพฤติ กำหนดให้ควบคุมความประพฤติ มีการลงโทษผู้ทำผิด และให้ลงหมายเหตุในสมุดบันทึกไว้ด้วย¹

หลักสูตร พ.ศ. 2480² ได้กำหนดหมวดศีลธรรมให้เรียนดังนี้

- 1) มรรยาทในที่ต่าง ๆ
- 2) ความซื่อสัตย์ในการงานและอื่น ๆ
- 3) ความมีน้ำใจดี ความมีจิตต์เมตตา กรุณา โอบอ้อมอารี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตน

¹มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชา จริยศึกษา (หน่วยที่ 11-15), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539), หน้า 31-32.

²กระทรวงธรรมการ, ประมวลศึกษาภาค 2, หลักสูตรชั้นประถมศึกษาของกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2480, (กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนช่างพิมพ์วัดสังเวช, 2480), หน้า 7-9.

- 4) ความกล้าหาญ ความอ่อนน้อมและสุภาพ
- 5) ความกตัญญูต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ หมู่คณะ และชาติบ้านเมือง
- 6) ความมัธยัสถ์
- 7) ความอดุสาหะ ทำตนให้เป็นประโยชน์อยู่เสมอ
- 8) หน้าที่ต่อสิ่งสาธารณประโยชน์และความปลอดภัยของสาธารณชน

หลักสูตร พ.ศ. 2491 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนวิชาศีลธรรมไว้ 3 ประการ คือ 1) ให้ผู้เรียนนับถือและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนากับได้ปฏิบัติในกิจพิธีตามประเพณีนิยม 2) มุ่งในทางปฏิบัติให้มีมารยาทเรียบร้อย 3) อบรมให้มีคุณงามความดีในอุปนิสัย ส่วนเนื้อหาประกอบด้วยพระรัตนตรัย พุทธประวัติ เบญจศีล เบญจธรรม มารยาทในการรับประทานอาหาร และในการประชุม สัมมาคารวะ การเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความซื่อสัตย์สุจริต การตรงต่อเวลา ความขยัน ความมีระเบียบ และการถือเอาประโยชน์ส่วนรวมสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนตน¹

หลักสูตร พ.ศ. 2498 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของวิชาศีลธรรมที่ชี้บ่งการพัฒนาจริยธรรมอย่างชัดเจน ดังนี้ คือ ฝึกให้มีความซื่อสัตย์ รู้คุณค่าของความสวยงาม รับผิดชอบในตนเอง เคารพสิทธิของผู้อื่น พอใจในชีวิตสังคมร่วมทำงานกับคนอื่นได้ มีมารยาทที่ดี รู้จักคุณค่าของบ้านและพิทักษ์อุดมคติของครอบครัว อดทนในการทำงาน รู้จักคุณค่าของการประหยัดทรัพย์ เสียสละ และทำตนให้มีลักษณะเหมาะสมในระบอบเสรีประชาธิปไตย²

หลักสูตร พ.ศ. 2503 ในระดับประถมศึกษาตอนต้น มีการกำหนดหัวเรื่องเกี่ยวกับวิชาศีลธรรมไว้ในหมวดธรรมจริยา ดังนี้ คือ การตรงต่อเวลาและหน้าที่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเกรงกลัว และละอายต่อบาป การคบมิตร ความสุภาพอ่อนน้อม ความเมตตากรุณา ความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความอดุสาหะ ความกล้าหาญ ความมัธยัสถ์ ความสามัคคี ความมีน้ำใจ เป็นนักกีฬา การถือประโยชน์ส่วนร่วม อดามุขและการหลีกเลี่ยงจากอบายมุข³

หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 สาระสำคัญของหลักสูตรนี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจริยศึกษา คือ ได้มีการบรรจุหมวดจริยศึกษาเข้าไว้ในหลักสูตรโดยตรง โดยจัดรวมอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะและเนื้อหา ดังนี้⁴

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2491, (กรุงเทพฯ : ครูสภา, 2491), หน้า 5-7.

² กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2498, (กรุงเทพฯ : ครูสภา, 2498), หน้า 1-3.

³ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503, (กรุงเทพฯ : ครูสภา, 2503), หน้า 16-17.

⁴ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521, (กรุงเทพฯ : ครูสภา, 2521), หน้า 63.

จุดประสงค์เฉพาะ (จริยศึกษา)

1) ให้สามารถควบคุมกาย วาจา ใจ อยู่ในขอบเขตที่พึงงาม ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น ทั้งสามารถสร้างประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้

2) ให้มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน และปฏิบัติได้จนเป็นนิสัย เนื้อหาหลักสูตรได้กำหนดรายการสอน 30 รายการ คือ

- 1) ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลและสัตว์
- 2) ความเมตตากรุณา
- 3) ความไม่โลภและไม่ขโมย
- 4) ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
- 5) การไม่ละเมิดของรักของผู้อื่น
- 6) การรู้จักความพอดี
- 7) การไม่พูดปด ไม่บิดเบือน ไม่อำพรางความจริง ไม่พูดคำหยาบ
- 8) การมีสติจะและความจริงใจ
- 9) การไม่หลงและเสพสิ่งเสพติดให้โทษ
- 10) ความเป็นผู้มีสติรู้จักยับยั้งชั่งใจรู้จักผิดชอบชั่วดี
- 11) ความเป็นผู้มีเหตุผล
- 12) ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
- 13) ความขยันหมั่นเพียร
- 14) ความอดทนอดกลั้น
- 15) ความกล้าหาญและมีความเชื่อมั่นในตนเอง
- 16) ความกตัญญูกตเวที
- 17) ความซื่อสัตย์สุจริต
- 18) การทำใจให้สงบมีสมาธิและอารมณ์แจ่มใส
- 19) ความไม่เห็นแก่ตัว
- 20) ความประณีตละเอียดถี่ถ้วน
- 21) ความรับผิดชอบ
- 22) ความมีน้ำใจเป็นธรรม ไม่ลำเอียง
- 23) ความมีระเบียบวินัย และการตรงต่อเวลา
- 24) การยอมรับความเปลี่ยนแปลง

25) มารยาท และนิสัยส่วนบุคคลในการกิน นอน ขับถ่าย แต่งกาย และ สัมผัสระหว่างเพศ

26) มารยาทในการแสดง การแสดงความเคารพ การขอร้อง การแสดงความ ขอบคุณ การขอความช่วยเหลือ การปฏิเสธ การแสดงความไม่เห็นด้วย การแสดงความยินดี การ แสดงความเสียใจ การเล่น การพักผ่อนหย่อนใจ

27) หลักธรรมสำหรับอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ความสามัคคี ความเสียสละ การให้ อภัย ความเอื้อเฟื้อ การยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น ความเห็นอกเห็นใจ

28) ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม การปฏิบัติตามประเพณีนิยม

29) ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

30) การแก้ไขข้อบกพร่องการปฏิบัติทางจริยธรรม ได้แก่ ผิดศีลธรรม ระเบียบ กฎหมาย และจารีตประเพณี

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดค่านิยม พื้นฐาน 5 ประการ¹ ได้แก่

1) มีความขยัน พึ่งตนเองและรับผิดชอบ

2) ประหยัดและออม

3) มีวินัยและเคารพกฎหมาย

4) ปฏิบัติตามคุณธรรมทางศาสนา

5) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และนิยมไทย ในขณะเดียวกัน รัฐก็ ได้อัญเชิญพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานคุณธรรม 4 ประการ ที่ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตมาเผยแพร่ให้ประชาชนนำไปใช้อีกด้วย อันได้แก่

1) การรักษาความสัจ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็น ประโยชน์และเป็นธรรม

2) การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความ ดีนั้น

3) การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

¹ อ้างแล้ว, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชา จริยศึกษา (หน่วยที่ 11-15), หน้า 676.

4) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

ปัจจุบันลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์และผู้เรียนที่พึงประสงค์มีกล่าวไว้ ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 บัญญัติว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข¹

ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์

ผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุขคนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมี **คุณภาพ** มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละและรักษาสິงแวดล้อมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

คนเก่ง คือ คนที่มี **สมรรถภาพสูง** ในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เมื่อยุคสภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตน สังคม และประเทศชาติได้

คนมีความสุข คือ คนที่มี **สุขภาพ** ดีทั้งกาย และจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพ ปลอดภัยจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ²

ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 สามารถศึกษาได้จากมาตรฐานการเรียนรู้สาระศาสนา ศิลปะ จริยธรรม ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน 3 ข้อคือ³

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2542), หน้า 5.

² อ่างแก้ว, คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, การปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด, หน้า 11-12.

³ พระเทพโสมภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 8.

มาตรฐาน ส 1.1 : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และสามารถนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 : ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา

2.7 การกำหนดคุณลักษณะเป็นพฤติกรรมย่อย

ในการฝึกให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั้น ผู้สอนต้องใช้ความระมัดระวังในการกำหนดพฤติกรรมที่ผู้เรียนจะต้องแสดงออก การกำหนดพฤติกรรมนี้เริ่มต้นตั้งแต่การให้คำจำกัดความเฉพาะสำหรับการเรียนการสอนนั้น ๆ แล้วจึงตีความคำจำกัดความออกมาเป็นพฤติกรรมย่อย ๆ ในสถานการณ์ต่าง ๆ การจะทำความเข้าใจในแต่ละคุณลักษณะได้ถูกต้อง จำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์คุณลักษณะเหล่านั้นออกมาให้ละเอียด และชัดเจนในการวิเคราะห์ ให้พิจารณาว่านักเรียนที่มี “จริยธรรม” นั้นแสดงออกอย่างไร และแสดงในสถานการณ์ใดบ้าง เช่น ในเรื่องของ “ความขยันหมั่นเพียร” ครูจะต้องคิดให้ได้ว่า ผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรนั้นจะแสดงพฤติกรรมอะไรให้เราเห็นได้ โดยที่พฤติกรรมนั้น ๆ เป็นเรื่องซึ่งว่า ถ้านักเรียนแสดงออกมาแล้วจะจัดอยู่ในกลุ่มของคนที่ขยันหมั่นเพียร ในขั้นนี้ครูต้องพยายามคิดหาพฤติกรรมย่อยให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และจกรายการพฤติกรรมย่อยนั้นไว้ทุกพฤติกรรม โดยไม่คำนึงว่าจะมีส่วนซ้ำซ้อนกันหรือไม่ จะสังเกตได้หรือไม่ ให้คิดแต่เพียงว่าพฤติกรรมย่อยนั้น ๆ ต้องผูกพันกับเรื่องของความขยันหมั่นเพียร

ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความพยายามที่จะทำงานให้สำเร็จ ซึ่งรวมไปถึงความพึงพอใจ ความมีใจจดจ่อ และการควบคุมตนเองอยู่ด้วย (ความหมายและคำอธิบายเกี่ยวกับคุณลักษณะจริยธรรมแต่ละคุณลักษณะ ครูต้องศึกษาจากหลักสูตร คู่มือครู แผนการสอน หนังสืออ้างอิงต่าง ๆ และผู้ทรงความรู้ทางศาสนาและจริยธรรม เพื่อช่วยให้เข้าใจจริยธรรมนั้นอย่างชัดเจน เข้าใจขอบเขตและพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งจะช่วยในการกำหนดพฤติกรรมย่อยเป็นอย่างดี) ผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรอาจแสดงพฤติกรรมต่อไปนี้ให้เห็นได้ คือ

- 1) มาโรงเรียนสม่ำเสมอ ไม่ขาดเรียนถ้าไม่จำเป็น
- 2) กระตือรือร้นและรักที่จะมาโรงเรียนโดยไม่ต้องให้ใครเตือน
- 3) ตั้งใจทำงานที่กำหนดให้เสร็จภายในเวลาทุกครั้ง
- 4) อ่านหนังสือเมื่อมีเวลาว่าง
- 5) จัดของใช้ส่วนตัวให้เป็นระเบียบอยู่เสมอ
- 6) เข้าเรียนทุกวิชา ไม่ขาดถ้าไม่จำเป็น
- 7) พยายามแก้ไขข้อบกพร่องของตนที่เกี่ยวกับการเรียน

- 8) ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง
  - 9) มีความมานะบากบั่นที่จะทำงานให้ผิคน้อยที่สุด
  - 10) ชอบศึกษาค้นคว้า สอบถาม หาความรู้ความจริงอยู่เสมอ
  - 11) ทำงานต่าง ๆ เป็นกิจวัตรหรือสม่ำเสมอ
  - 12) ควบคุมตนเองให้ใช้เวลาในการทำงานได้ตามกำหนด
  - 13) มีความตื่นตัวในการทำงานทุกอย่าง
  - 14) ทำงานด้วยความตั้งใจ
  - 15) ใช้เวลาว่างของตนทำงานที่เป็นประโยชน์
  - 16) แนะนำเพื่อนหรือผู้ใกล้ชิดให้ขยันในการเรียน
  - 17) ทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ
  - 18) ช่วยเหลืองานครูหรือเพื่อนเท่าที่จะช่วยได้ด้วยความเต็มใจและพยายาม
  - 19) ช่วยทำงานบ้าน เพื่อแบ่งเบาภาระของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง
  - 20) ช่วยแนะนำและถ่ายทอดความรู้ให้แก่เพื่อนที่ยังไม่เข้าใจ
  - 21) ช่วยดูแลรักษาความสะอาดของห้องเรียนและบริเวณโรงเรียนอยู่เสมอ
  - 22) อาสาสมัครทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและชุมชน
  - 23) ตั้งใจเรียน
  - 24) อดทนในการทำงานต่าง ๆ เสมอ
- ตัวพฤติกรรมย่อยต่าง ๆ พอศึกษาได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

คุณลักษณะจริยธรรม : ความรับผิดชอบ

ความหมาย ; ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพันด้วยความพากเพียร และความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

พฤติกรรม ;

- เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อผลของงานนั้น ๆ
- ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว
- เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์และมีวินัยในตนเอง
- มีอารมณ์หนักแน่น เมื่อเผชิญกับอุปสรรค
- รู้จักหน้าที่และกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี
- มีความเพียรพยายาม

- มีความละเอียดรอบคอบ
- ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่
- ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งตนเองและสังคม
- ตรงต่อเวลา
- ยอมรับผลของการกระทำของตน

ขอบข่ายของพฤติกรรม ;

- ต่อตนเอง
- ต่อผู้อื่น
- ต่อการงาน

คุณลักษณะจริยธรรม : ความซื่อสัตย์

ความหมาย ; ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น ขอบข่ายและพฤติกรรม

1) ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ มีความรู้สึกรับผิดชอบชีวิต มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด

พฤติกรรม ;

- ไม่สลับปลับกลับกลอก
  - ไม่คล้อยตามพวกที่ลากหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย
  - มั่นคงต่อการกระทำดีของตน
  - ไม่กดโกงความตั้งใจทำจริง
  - ประพฤติตรงตามพูดและคิด
- 2) ความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน

พฤติกรรม ;

- ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัว
  - ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว
- 3) ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ มีความซื่อตรงต่อผู้อื่น ต่อมิตร ต่อหัวหน้างาน ต่อผู้มี

พระคุณ

พฤติกรรม ;

- ประพฤติตรงไปตรงมาไม่คิดคดต่อผู้อื่น
- ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย

- ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตน
  - เตือนสติและแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์
  - ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดริษยาหรือกลั่นแกล้ง
- 4) ความซื่อสัตย์ต่อคณะ สังคม และประเทศชาติ

พฤติกรรม ;

- ร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ
- ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน หรือเอาดีเข้าตน
- ไม่ร่วมมือทำงานใด ๆ ที่ผิดกฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับของสังคมและหมู่

คณะ

พฤติกรรมที่เกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์สุจริตที่มักจะพบอยู่เสมอในชีวิตประจำวัน

- ผู้บังคับบัญชาหรือนายจ้าง ไม่อยู่ก็ไม่ทำงาน
- มาทำงานช้า เลิกก่อนเวลาที่กำหนด
- ยืมเขาไปแล้วทำเป็นลืมไม่ส่งคืน
- ทำของผู้อื่นเสียหายแล้วนิ่งเสีย
- ทำงานเฉพาะหน้า ทำงานลวก ๆ
- ชื่อของสตางค์ทอนเกินก็เฉยเสีย
- เอาของคนอื่นมาเป็นของตน
- นื้อตระบัด ลักลอบ ชักขอก
- ไม่ซื่อสัตย์
- ไม่รักษาคำมั่นสัญญา
- ทูจริตต่อหน้าที่ การคดโกง
- กล่าวเท็จ การบิดพลิ้ว การหลอกลวง
- ไม่ตรงต่อเวลา

ฯลฯ

คุณลักษณะจริยธรรม : ความมีเหตุผล

ความหมาย ; ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ โดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และความยึดมั่นของตนเองที่มีอยู่เดิมซึ่งอาจผิดได้

พฤติกรรม ;

- ไม่ลุ่มหลงเพราะความเชื่อถือ งามาย อวิชา
- ไม่ยึดถือตนเองหรือบุคคลเป็นใหญ่ หรือการกระทำที่งมงาย
- ไม่สรุปเอาอย่างง่าย ๆ โดยไม่ใช่เหตุผลอย่างรอบคอบ
- ใช้วิธีแห่งประชาธิปไตยโดย ประกอบด้วย การยอมรับ การคิดพิจารณา การใช้

วิธีแห่งปัญญา

- ไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้วจึงตัดสินใจ
- รู้จักควบคุมอารมณ์ คือ มีสติยับยั้งชั่งใจ
- รู้จักข่ม ความโลภ ความโกรธ ความหลงผิด
- การหนีออกจากความเคยชินที่ผิด ๆ
- รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาละ รู้จักเทศะ
- ไม่เป็นคนหูเบาเชื่อง่าย

คุณลักษณะจริยธรรม : ความกตัญญูกตเวที

ความหมาย ; ความกตัญญู หมายถึง ความรู้สำนึกในการอุปการะคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อเรา

กตเวที หมายถึง การแสดงออกและการตอบแทนบุญคุณ ดังนั้น ความกตัญญูกตเวที จึงหมายถึง ความรู้บุญคุณและตอบแทนคุณต่อคนและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ

ประเภทและพฤติกรรม ;

- 1) ความกตัญญูกตเวทีต่อบุคคล ได้แก่ บุพการี ครูอาจารย์ และผู้อื่น ที่ทำประโยชน์ให้

พฤติกรรม

- แสดงความเคารพนับถือ ยกย่อง ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น
- ชักนำคนอื่นให้นิยมยินดี ในการทำความดีตอบแทนผู้มีพระคุณ
- ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรง ไม่มีลับลมคมในหรือมีสิ่งใดแอบแฝงอยู่

เบื้องหลัง

- ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อน ลำบาก
- เคารพรักใคร่ ไว้ใจ และเชื่อถือในผู้มีพระคุณที่ไม่ผิดศีลธรรม
- ไม่ทำตนให้เป็นที่เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูล และผู้มีพระคุณ
- ทำให้ผู้มีพระคุณสุขใจ อิ่มใจ และไม่คิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ

2) ความกตัญญูทศเวทิต่อสัตว์

พฤติกรรม ;

- ไม่ประพฤตินิยมโหดต่อสัตว์ที่มีบุญคุณ
- ใช้ด้วยความกรุณาปราณี ไม่ใช่เกินกำลัง
- ไม่ปล่อยให้ออกอยากอดโรย
- บำรุงเลี้ยงดูปรนเปรอให้เป็นสุข ให้ได้กินได้นอนพักผ่อนตามวาระ
- ให้การดูแลรักษาไม่ทอดทิ้งเมื่อเจ็บป่วย
- ไม่ผลักไสไล่ส่งหรือทำลาย เมื่อสัตว์นั้นไม่สามารถทำประโยชน์ให้ได้

3) ความกตัญญูทศเวทิต่อสถาบันและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน

ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสาธารณสมบัติ

พฤติกรรม ;

- จงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- เชิดชูชาติ และรักษาเกียรติของประเทศชาติ
- ทำนุบำรุงศาสนา
- หมั่นประกอบกิจอันเป็นหน้าที่ของตน เพื่อให้ตนมีหลักฐานและประเทศชาติ

รุ่งเรือง

- รักษาและสงวนทรัพยากรธรรมชาติ
- เพิ่มเติมและปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติให้มีปริมาณและคุณภาพยิ่งขึ้น
- รักษาเกียรติยศ และนำชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว โรงเรียน และประเทศชาติ
- แสดงความเคารพต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา

คุณลักษณะจริยธรรม : การรักษาระเบียบวินัย

ความหมาย ; การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ข้อบังคับ ข้อตกลงกฎหมายและศีลธรรม ประเภทของพฤติกรรม

1) การรักษาระเบียบภายนอก

1.1 การรักษาวินัยในการบริโภค ได้แก่ การรับประทานอาหารให้ถูกหลักอนามัย และสุขวิทยา มีมารยาทเรียบร้อยในการรับประทานอาหาร เช่น ไม่รับประทานอาหารในที่ที่ไม่สมควรไม่รับประทานอาหารมูมมาม ฯลฯ

1.2 การรักษาวินัยในการอุปโภค ได้แก่ การรักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย

1.3 การรักษาวินัยต่อสถานที่ ได้แก่ การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งในสำนักงาน วัดวาอาราม สถานที่ราชการ และสาธารณสถานต่าง ๆ เช่น ถนน แม่น้ำ ลำคลอง โรงมหรสพ รถโดยสาร สวนสาธารณะ ฯลฯ และประพฤติปฏิบัติตามกฎ และข้อบังคับของสถานที่นั้น ๆ

1.4 การรักษาวินัยในการปกครอง ได้แก่ การสร้างวินัยเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติ และมีการปกครองดี มีจรรยา มีวินัยเอาใจใส่กวดขัน ปรับปรุงระเบียบให้มีมาตรฐานควรแก่ความนิยมนับถือ และถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง

2) การรักษาระเบียบวินัยภายใน ได้แก่ การแต่งและควบคุม ท่วงทีกิริยา วาจา และใจ ให้หมดจดงดงามด้วย การเว้นชั่ว ประพฤติชอบทั้งต่อหน้าและลับหลัง ได้แก่ ระเบียบท่วงที ระเบียบกิริยา ระเบียบวาจา และระเบียบใจ

2.1 ระเบียบท่วงที ได้แก่ การจัดทำทางที่ทำให้เหมาะสมแก่ฐานะ และภูมิรัฐของตน ไม่ดูหมิ่นผู้อื่น ไม่ทะนงตน

2.2 ระเบียบกิริยา ได้แก่ การควบคุมอาการของร่างกายที่เคลื่อนไหวออกมาให้ปรากฏแก่คนทั้งหลาย โดยควบคุมและปรับปรุงกิริยาให้งดงาม เป็นระเบียบ มีกิริยาดี สุภาพอ่อนโยน ประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมแก่บุคคล โอกาส เวลา และสถานที่

2.3 ระเบียบวาจา ได้แก่ การพูดสมานไมตรี พูดไพเราะ พูดดีมีประโยชน์ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อจ้อ

2.4 ระเบียบใจ ได้แก่ การรู้จักควบคุมจิตใจและอารมณ์ให้อยู่ในกรอบและระเบียบที่ติงาม

คุณลักษณะจริยธรรม : ความเสียสละ

ความหมาย ; ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่คนที่ควรให้ ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักสละทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเองด้วย

ขอบข่ายและพฤติกรรม

- 1) การให้ทางกาย เช่น
  - ช่วยเหลือผู้อื่นทำธุระ การงานที่ไม่มีโทษ
  - ไม่นิ่งดูตาย
  - ช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์
- 2) การให้ทางวาจา เช่น
  - ช่วยเหลือให้คำแนะนำทั้งในทางโลก และทางธรรม

- ช่วยเจรจาเอาเป็นธุระให้สำเร็จประโยชน์
- 3) การให้ทางกำลังสติปัญญา
  - ช่วยแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมา
  - ช่วยแก้ปัญหาเดือดร้อนแก่คนที่ไม่ทำผิด
  - ช่วยคิดหาแนวทางที่ถูกต้องที่ชอบ
  - ช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้อื่นตามกำลังสติปัญญา
- 4) การให้ด้วยกำลังทรัพย์
  - แบ่งปันเครื่องอุปโภค บริโภคให้แก่ผู้ขัดสนที่สมควรให้
  - แบ่งปันเงินทองให้แก่ผู้ขัดสนที่สมควรให้
  - สละทรัพย์เพื่อสาธารณกุศล
- 5) การให้ทางใจ
  - ยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข
  - ไม่อิจฉาตองแวง
  - ให้อภัยในความผิดของผู้อื่นที่สำนึกผิด
  - ไม่นึกสมน้ำหน้าผู้อื่นเมื่อเพียงพลา
  - ไม่โลภอยากได้ของของผู้อื่นมาเป็นของตน

คุณลักษณะจริยธรรม : ความสามัคคี

ความหมาย ; ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

พฤติกรรม ;

- ปรับตนให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี
- รับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
- เข้าร่วมส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจการของส่วนรวม
- เป็นผู้ประสานความสามัคคีในหมู่คณะ
- ไม่แบ่งแยกเป็นพวกเขาพวกเรา
- รักหมู่คณะ มีใจหวังดี และช่วยเหลือเกื้อกูลในทางไม่ผิดศีลธรรม
- มองคนอื่นในแง่ดีเสมอ

ขอบข่ายของพฤติกรรม

- 1) ความสามัคคีในครอบครัว
- 2) ความสามัคคีในโรงเรียน
- 3) ความสามัคคีในชุมชน
- 4) ความสามัคคีในชาติ
- 5) ความสามัคคีในโลก

คุณลักษณะจริยธรรม : การประหยัด

ความหมาย ; การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายพอเหมาะพอควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก รวมทั้งการรู้จักประมาณระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขต ที่พอเหมาะพอควร

ขอบข่ายและพฤติกรรม

1. การประหยัดเวลา ได้แก่ การรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ให้เหมาะสมกับกาลเทศะ รู้คุณค่าของเวลา มียอมให้เวลาหมดเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ แต่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ ในการหาความรู้ ในการสร้างความคิด ในการสร้างสมรรถภาพ ในการสร้างอำนาจ ในการสร้างทรัพย์

2. การประหยัดทรัพย์ ได้แก่ การรู้จักใช้ทรัพย์ให้ถูกต้องและเหมาะสม ได้แก่
  - พยายามจ่ายทรัพย์เท่าที่จำเป็น ให้สมควรแก่อัตภาพ
  - การรู้จักกำหนดรายจ่ายให้พอเหมาะพอควรแก่กำลังทรัพย์ (รายได้)
  - การรู้จักเก็บรวบรวมรายได้ อันควรเก็บไว้เป็นทุนสำรอง
  - ทำทรัพย์ที่มีอยู่ให้เจริญงอกงาม
  - คุ้มครองรักษาทรัพย์ให้ปลอดภัย
  - บำรุงของเก่าอันควรบำรุงให้กลับใช้ประโยชน์ได้ใหม่
  - ใช้และถนอมของใช้ และทรัพย์สินให้คงคุณค่าและประโยชน์นาน ๆ
  - รู้จักทำของใช้เองอย่าคิดแต่จะซื้อหรือจ้างงานเขาทำรำไป
  - ไม่ใช่จ่ายอย่างฟุ้งเฟ้อ ให้หมดเปลืองโดยเปล่าประโยชน์
  - ไม่บำรุงบำเรอความสุขสนุกสนานจนเกินไป ขยันหาทรัพย์ใหม่มาเพิ่มเติม

คุณลักษณะจริยธรรม : ความยุติธรรม

ความหมาย ; ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรงสอดคล้องกับความเป็นจริง และเหตุผล ไม่มีความลำเอียง

พฤติกรรม

- ไม่ลำเอียงเพราะความชอบพอรักใคร่
- ไม่ลำเอียงเพราะเกลียด
- ไม่ลำเอียงเพราะกลัว
- ไม่ลำเอียงเพราะหลง
- ไม่เข้าข้างคนผิด

คุณลักษณะจริยธรรม : ความอุตสาหะ

ความหมาย ; ความอุตสาหะ หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็งเพื่อให้เกิดความสำเร็จในงาน

พฤติกรรม

- บากบั่น พยายาม
- อดทน
- ขยัน
- ไม่ท้อถอย
- พยายามต่อสู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคจนประสบความสำเร็จ
- กระตือรือร้น
- หนักแน่นไม่หวั่นไหวง่าย

คุณลักษณะจริยธรรม : ความเมตตา-กรุณา

ความหมาย ; ความเมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข
ความกรุณา คือ ความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

พฤติกรรม

- ไม่ฆ่า ทบตี ตัด จำจอง หรือทำร้ายด้วยลักษณะต่าง ๆ
- ไม่ข่มขู่ คุกคาม ศึกษาคี พูดยาด้วยความกริ้วโกรธ เกลียดแค้น
- ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน
- ช่วยพุดปลอบใจเมื่อผู้อื่นได้รับความลำบากเดือดร้อน
- ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้ตกทุกข์ได้ยาก

- มีความสนใจเมื่อเห็นผู้อื่นมีทุกข์
- แผ่เมตตาให้แม้จะมีผู้ทำให้เดือดร้อน
- มีอาการทางกาย วาจา ที่แสดงต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพนุ่มนวล

ขอบข่ายพฤติกรรม

- ต่อตัวเอง
- ต่อญาติ
- เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน หรือผู้ใกล้ชิด
- คนอื่นทั่วไป
- สัตว์

2.8 แนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544¹

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เกิดขึ้นในช่วงที่สังคมไทยมีวิกฤตทางศีลธรรม คนไทยกำลังแสวงหากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ วิธีคิดใหม่ ที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่า เพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรม และวัฒนธรรมของสังคมไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา หลักสูตรดังกล่าวมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่งดี และมีวิจรรณญาณ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธีเป็นสิ่งที่ดีเลิศ และมีกระบวนการวิธีคือ Technical know how อยู่ในสังคมไทยในหมู่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ ผู้ทรงคุณความรู้ เมื่อได้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนโดยมหาเถรสมาคม นำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุตินิกาย พร้อมผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ด้านหลักสูตร การเรียนรู้ จิตวิทยาพัฒนาการ และการพัฒนาสื่อ กำหนดแนวทางการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง เหมาะสมและชัดเจน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัย เชื่อมโยงบูรณาการสาระการเรียนรู้ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความมีศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัย มุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ 4 เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธี นำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต และนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงาน และการประกอบอาชีพ

¹ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการเรียนรู้อุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2545), หน้า 168-193.

กลวิธีและอุบายประกอบการสอนพระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้

1. การยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบ

การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบการสอน ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำได้แม่นยำ เห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีอรรถรสยิ่งขึ้น เช่น เมื่อจะอธิบายให้เห็นว่า คนมีความปรารถนาดี อยากช่วยทำประโยชน์ แต่หากขาดปัญญา อาจกลับทำลายประโยชน์เสียก็ได้ ก็เล่านิทานชาดก เรื่องลิงเฝ้าสวน หรือ คนขายเหล้า เป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงใช้อุทาหรณ์และนิทานประกอบการสอนมากมายเพียงใด จะเห็นได้จากกรณียกในคัมภีร์ต่าง ๆ มีอุทาหรณ์และนิทานปรากฏอยู่ทั่วไปเฉพาะคัมภีร์ชาดกอย่างเดียวก็มีนิทานชาดกถึง 547 เรื่อง

2. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา

คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม เปรียบเทียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือแม้เปรียบเทียบที่เป็นรูปธรรมด้วยข้ออุปมาแบบรูปธรรม ก็ช่วยให้ความหนักแน่นเข้าใจ

การใช้อุปมานี้ น่าจะเป็นกลวิธีประกอบการสอนที่พระพุทธองค์ทรงใช้มากที่สุดมากกว่ากลวิธีอื่นใด

3. การใช้อุปกรณการสอน

ในสมัยพุทธกาล ย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นไว้เพื่อการสอน โดยเฉพาะเหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะยังไม่มีการจัดการศึกษาเป็นระบบขึ้นมาอย่างกว้างขวาง หากจะใช้อุปกรณ์บ้างก็คงต้องอาศัยวัตถุสิ่งของที่มีอยู่ในธรรมชาติ หรือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่

อีกประการหนึ่ง คำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีบันทึกไว้ก็เป็นคำสอนที่ตรัสแก่ผู้ใหญ่ และเป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรม ทั้งสอนเคลื่อนที่ไปในดินแดนแคว้นต่าง ๆ อย่างอิสระชนิดที่ผู้สอนไม่มีทรัพย์สินสมบัติติดตัว ด้วยเหตุนี้ ความจำเป็นที่จะใช้อุปกรณ์จึงมีน้อยและโอกาสที่จะอาศัยอุปกรณ์ก็เป็นไปได้ยาก นอกจากนั้น การใช้ข้ออุปมาต่าง ๆ ก็จะสะดวกกว่า และให้ความเข้าใจชัดเจนอยู่แล้ว แม้เมื่อใช้ของจริงเป็นอุปกรณ์ก็มักใช้ในแง่อุปมาอีกนั่นเอง จึงปรากฏว่าคำสอนในแง่อุปมาก็มีมากมาย แต่ไม่ค่อยปรากฏการใช้อุปกรณ์การสอน

อย่างไรก็ดี มีตัวอย่างการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้อุปกรณ์การสอนเหมือนกัน โดยทรงใช้เครื่องใช้ที่มีอยู่ ในกรณีสอนผู้เรียนที่อายุน้อย ๆ ซึ่งเข้าใจจากวัตถุได้ง่ายกว่านามธรรม

ในการสอนสามเณร บางครั้งก็ทรงใช้วิธีทายปัญหา ซึ่งคงจะช่วยให้เกิดความรู้สึกสนุกสำหรับเด็ก อย่างเรื่องสอนธรรมยาก ๆ ด้วย สามเณรถามปัญหาว่า “อะไรเอ่ย มีอย่างเดียว, อะไรเอ่ย มีสองอย่าง, อะไรเอ่ย มีสามอย่าง” ฯลฯ

4. การทำเป็นตัวอย่าง

วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็น การสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำนั้นเป็นไป ในรูปทรงเป็นผู้นำที่ดี การสอนโดยทำเป็นตัวอย่างก็คือพระจริยาวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกติ นั้นเอง

5. การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่

การเล่นภาษาและเล่นคำ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมปฏิภาณข้อนี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าที่มีความรอบรู้ไปทุกด้าน เมื่อผู้ใดทูล ถาพมาเป็นคำร้อยกรอง พระองค์ก็ทรงตอบเป็นคำร้อยกรองไปทันที ทำนองกลอนสดบางที่เขาทูล ถาพมาหรือกล่าวข้อความโดยใช้คำที่มีความหมายที่ต่างออกไปเป็นฝ่ายดีงาม คำสนทนาได้ตอบ แบบนี้ มีอรรถรสอยู่แต่ในภาษาเดิม แปรออกสู่ภาษาอื่นย่อมเสียอรรถรสเสียความหมายยกตัวอย่าง ให้เห็นง่าย ๆ เช่นในภาษาไทยว่า “ปากกาหัก” “พินตาตกรน้ำ” อาจใช้ในความหมายต่างกันได้ใน ภาษาไทย แต่เมื่อแปลเป็นภาษาอื่นย่อมเสียอรรถรส

บางครั้งผู้มาเฝ้าบริภาษพระองค์ ด้วยคำพูดต่าง ๆ ที่รุนแรงยิ่งพระองค์ทรงยอมรับคำ บริภาษนั้นทั้งหมดแล้วทรงแปลความหมายอธิบายเสียใหม่ให้เป็นเรื่องที่ดีงาม เช่น กรณีของเวรัญ ชพราหมณ์ และสี่เสนาบดีผู้รับเป็นศิษย์ของนิครนถ์นาฏบุตร เป็นต้น

แม้ในด้านการสอนหลักธรรมทั่วไป พระองค์ก็ทรงรับเอาคำศัพท์ที่มีใช้อยู่แต่เดิมใน ลัทธิศาสนาเก่ามาใช้ แต่ทรงกำหนดความหมายให้ใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ฟัง ผู้เรียนหันมา สนใจ และกำหนดคำสอนได้ง่าย เพียงแต่มาทำความเข้าใจเสียใหม่เท่านั้น และเป็นการช่วยให้มี การพิจารณาเปรียบเทียบไปในตัวด้วยว่าอย่างไรหนูก อย่างไม่คิดอย่างไร จึงเห็นได้ว่าคำว่า พรหม พราหมณ์ อริยะ ยัญ ดบะ ไพบูชาญ ฯลฯ ซึ่งเป็นคำในลัทธิศาสนาเดิม ก็มีใช้ใน พระพุทธศาสนาด้วยทั้งสิ้น แต่มีความหมายต่างออกไปเป็นอย่างใหม่

6. อุบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล

การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่พระศาสนา ในการประกาศธรรมของ พระพุทธเจ้า เริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนิน พุทธกิจด้วยพระพุทโธบายอย่างที่เรียกว่าการวางแผนที่ได้ผลยิ่ง ทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไป ประกาศพระศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อน

เมื่อตรัสรู้ใหม่ ๆ ได้เสด็จไปโปรดเบญจวัคคีย์ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระองค์เมื่อครั้งออกแสวง ธรรมก่อน ข้อนี้พิจารณาได้ทั้งในแง่ที่เบญจวัคคีย์เป็นผู้ใฝ่ในธรรม มีอุปนิสัยอยู่แล้ว หรือในแง่ที่ เป็นผู้เคยมีอุปการะกันมา หรือในแง่ที่ว่าเป็นการสร้าง ความมั่นใจ ทำให้ผู้เคยเกี่ยวข้องหมดความ

กลางแคลงใจในพระองค์ ตัดปัญหาในการที่ท่านเหล่านี้อาจไปสร้างความแคลงใจแก่ผู้อื่นต่อไปด้วย ครั้นเสร็จสั่งสอนเบญจวักคีย์แล้ว ก็ได้โปรด ขสกุमार พร้อมทั้งเศรษฐีผู้บิดาและญาติมิตร และเมื่อจะเสด็จเข้าแคว้นมคธ พระองค์ก็เสด็จไปโปรดชฎิล 3 พี่น้อง พร้อมทั้งบริวารทั้งพัน เริ่มด้วยชฎิลคนพี่ใหญ่เสียก่อน แล้วนำชฎิลเหล่านี้ ผู้กลายเป็นสาวกแล้วเข้าไปสู่นครราชคฤห์ประกาศธรรม ณ พระนครนั้น ได้พระราชาเป็นสาวก เป็นอันว่าพอเริ่มต้นประกาศพระศาสนา ก็ได้ทั้งนักบวชผู้ใหญ่ เศรษฐี และพระราชา ซึ่งเป็นคนชั้นสูงสมัยนั้นเป็นสาวก เป็นการนำทางเสด็จเผยแผ่ให้ปลอดภัยไป

7. การรู้จักจังหวะและโอกาส

ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ เมื่อยังไม่ถึงจังหวะ ไม่เป็นโอกาส เช่น ผู้เรียนยังไม่พร้อม ยังไม่เกิดปริปากะแห่งญาณหรืออินทรีย์ ก็ต้องมีความอดทนไม่ชิงหักหาญหรือคิดค้นทำ แต่ก็ต้องตื่นตัวอยู่เสมอเมื่อถึงจังหวะหรือเป็นโอกาส ก็ต้องมีความจับใจที่จะจับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่ปล่อยให้ผ่านไปเสียเปล่า แม้ในการเผยแผ่ศาสนาแก่คนส่วนใหญ่ว่า พระพุทธเจ้าก็ทรงปฏิบัติตามจังหวะและโอกาสด้วย เช่น ในระยะแรกประกาศพระศาสนา ณ วันมาฆปุณณมี หลังตรัสรู้ 1 ปี เมื่อประทับอยู่ ณ เวฬุวัน พระสงฆ์สาวกมาชุมนุมพร้อมกัน ณ ที่นั้น และเป็นโอกาสเหมาะ พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์สำหรับเป็นหลักยึดถือร่วมกันของพระสงฆ์ ก่อนที่จะแยกย้ายกันไปบำเพ็ญศาสนกิจ

8. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ

ถ้าผู้สอน ๆ อย่างไม่มีอคติ ตัดค้นหา มานะ ทิฏฐิ เสียให้เหลือน้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ สุดแต่จะใช้กลวิธีใดให้สอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำในทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวจะถูกดูถูกลงกว่าแพ้ บางคราวเมื่อสมควรยอมก็ต้องยอมให้ผู้เรียนรู้สึกตัวว่าเขาเก่ง บางคราวสมควรข่มก็ข่ม บางคราวสมควรโอนอ่อนผ่อนตามก็ยอมตามสมควร ขัด ก็ขัด สมควรคล้อยก็คล้อย สมควรปลอบก็ปลอบ

9. การลงโทษและการให้รางวัล

มีคาสรรเสริญพระพุทธคุณที่ยกมาแสดงข้างต้นแล้วว่า “พระผู้มีพระภาคทรงฝึกอบรมชุมชนได้เพียงเท่านี้ โดยไม่ต้องใช้อำนาจ” ซึ่งแสดงว่าการใช้อำนาจลงโทษไม่ใช่วิธีการฝึกคนของพระพุทธเจ้า แม้ในการแสดงธรรมตามปกติพระองค์ก็ทรงแสดงไปตามเนื้อหาพระธรรม ไม่กระทบกระทั่งใคร อย่างที่ว่า

“ทรงแสดงธรรมในบริษัท ไม่ทรงขอบบริษัท ไม่ทรงรุกรานบริษัท ทรงชี้แจงให้บริษัทเห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาหาญ ให้ร่างด้วยธรรมมีกตา”

ข้อนี้ ดีความไปได้ถึงว่า **ไม่ใช้วิธีลงโทษและรางวัล** แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงใช้การชมยกย่องบ้าง ก็เป็นไปได้ในรูปการยอมรับคุณความดีของผู้นั้น กล่าวชมโดยธรรมให้เขามั่นใจในการทำความดีของตน แต่ไม่ให้เกิดเป็นการเปรียบเทียบข่มคนอื่นลง บางทีทรงชมเพื่อให้ถือเป็นตัวอย่าง หรือเพื่อแก้ความเข้าใจผิด ให้ตั้งทัศนคติที่ถูก เช่น ทรงชมพระนันทกะ ชมพระสุชาตะ ชมพระลกุณฏกภัททิยะ ชมพระวิสาขปัญจาบลบุตร และทรงดำหนิเตือนพระนันทะเป็นต้น

10. กลวิธีแก้ปัญห เฉพาะหน้า

ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้งต่างคราว ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สุด การแก้ปัญห เฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลักวิธีการและกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะหน้า เฉพาะคราวไป อย่งไรก็ดี การได้เห็นตัวอย่างการแก้ปัญห เช่นนี้ อาจช่วยให้เกิดความเข้าใจในแนวทางที่จะนำไปใช้ปฏิบัติได้บ้าง

แนวการสอนพุทธวิธี

1. การสอนแบบอุปมา อุปไมย

วิธีสอนแบบอุปมา อุปไมย หมายถึง วิธีสอนโดยการบรรยายเนื้อหาเปรียบเทียบกับคน สัตว์หรือสิ่งของเพื่อให้เด็กเรียนเข้าใจและมองเห็นภาพ เกิดมโนทัศน์ง่าย ชัดเจนและสมจริง ใช้วิธีการบรรยายอธิบายเนื้อหาที่เป็นนามธรรมหรือเรื่องที่เข้าใจยาก เปรียบเทียบกับสิ่งที่นักเรียนจะเข้าใจและมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ ในการเปรียบเทียบอุปมา อุปไมย จะต้องเลือกตัวอย่างสิ่งของที่นำมาเปรียบเทียบอุปมา อุปไมย ที่ชัดเจน และตรงกับเนื้อหา ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอน เรื่องนั้น ๆ มากที่สุด

2. วิธีสอนแบบปจฉาวิสัชนา

วิธีการสอนแบบปจฉาวิสัชนา หมายถึง วิธีสอนที่ใช้การถาม-ตอบ ระหว่างผู้สอนกับนักเรียน โดยผู้สอนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบ หรือนักเรียนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบเพราะในการถาม-ตอบ ผู้สอนจะไม่สามารถตอบคำถามเอง แต่จะกระตุ้นเร้าหรือส่งเสริมให้นักเรียนช่วยกันตอบ เป็นวิธีทำให้นักเรียนเกิดปัญญาขึ้นในตนเอง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญห เป็น

3. วิธีสอนแบบสากัจฉา

การสอนแบบสากัจฉา หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของการปฏิบัติศีล หรือการขาดหลักธรรม ทำให้นักเรียนสนทนากันจนได้ข้อสรุปความรู้ทางธรรม โดยมีลักษณะการสนทนา ดังนี้

- 1) อภิปรายตามหัวข้อธรรมในหมู่นักเรียน จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้

2) ซักถามกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับครูผู้สอน โดยนักเรียนเป็นฝ่ายถาม หรือเป็นฝ่ายตอบสลับกัน หรือนักเรียนและครูผู้สอนผลัดกัน ถาม-ตอบ จนนักเรียนสรุปหลักการธรรมได้

3) ตั้งตัวแทนขึ้นซักถามกันระหว่างนักเรียนสองฝ่ายจนสรุปหลักการธรรมได้

วิธีสอนแบบนี้เหมาะกับนักเรียนที่มีพื้นฐานความรู้ในเนื้อหาพอสมควร และต้องการที่หาความกระจ่างในเนื้อหาเพิ่มขึ้น วิธีการนี้ใช้ได้ดีกับนักเรียนจำนวนน้อย และมีความสามารถในการใช้ภาษา การซักถาม ได้ตอบ แสดงความคิดเห็น อภิปรายอธิบายได้ดีพอสมควร

4. วิธีสอนแบบอริยสัจ 4

วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4 ขั้นตอนดังนี้

1) ขึ้นกำหนดปัญหา หรือขึ้นทุกข์ ครูช่วยนักเรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ด้วยความรอบคอบ และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งนักเรียนจะต้องคิดแก้ไขให้ได้

2) ขึ้นตั้งสมมติฐาน หรือขึ้นสมุทัย

ก. ครูช่วยนักเรียนให้ได้พิจารณาตัวเองว่าสาเหตุของปัญหาที่ยกขึ้นมากล่าวในขั้นที่ 1 นั้นมีอะไรบ้าง

ข. ครูช่วยนักเรียนให้เกิดความเข้าใจว่า ในการแก้ปัญหาใด ๆ นั้นจะต้องกำจัด หรือดับที่ต้นตอ หรือแก้ปัญหาล่าช้า

ค. ครูช่วยนักเรียนให้คิดว่าการแก้ที่สาเหตุนั้น อาจจะกระทำอะไรได้บ้างคือ ให้กำหนดสิ่งที่กระทำเป็นข้อ ๆ ไป

3) ขึ้นการทดลองและเก็บข้อมูล หรือขึ้นนิโรธ

ก. ขึ้นทำให้แจ้ง ครูต้องสอนให้นักเรียนได้กระทำหรือทำการทดลองด้วยตนเองตามหัวข้อต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในขั้นที่ 2 ข้อ ค.

ข. เมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้องบันทึกผลการทดลองแต่ละอย่าง หรือที่เรียกว่าข้อมูลไว้เพื่อพิจารณาในขั้นต่อไป

4) ขึ้นวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล หรือขึ้นมรรค

ก. จากการทดลองกระทำด้วยตนเองหลาย ๆ อย่างนั้น ย่อมจะได้ผลออกมาให้เห็นชัด ผลบางประการชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้บ้าง แต่ไม่ค่อยชัดเจนนักผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้อย่างแน่นอนแล้ว และได้บรรลุจุดหมายแล้ว ได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการ

แล้ว เหล่านี้หมายความว่า จะต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้อ่านที่ 3 ข้อ ข. นั้น จนแจ่มแจ้งว่าทำอะไรจึงจะแก้ปัญหาที่กำหนดในชั้นที่ 1 ได้สำเร็จ

ข. จากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะทำให้เห็นว่าสิ่งใดแก้ปัญหาได้จริง ต่อไปก็สรุปการกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อ ๆ หรือเป็นระบบหรือเป็นแนวทางปฏิบัติ และให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติอย่างเต็มที่ ตามแนวทางนั้นโดยทั่วกัน

5. วิธีสอนแบบสืบสวน สอบสวนตามแนวพุทธศาสตร์

ระบบการเรียนการสอนแบบสืบสวน สอบสวน มีแนวคิดว่าการสืบสวน สอบสวน เป็นกระบวนการหาความจริง และวิธีการแก้ปัญหาด้วยการตั้งคำถามในแนวกระบวนการวิทยาศาสตร์ทั้งทางโลก และทางธรรม โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดังนี้

- 1) การเห็นปัญหา และการวิเคราะห์ปัญหา
- 2) การเสนอเหตุแห่งปัญหาในรูปของการตั้งสมมติฐาน
- 3) การรวบรวมข้อมูล
- 4) การทดสอบสมมติฐานด้วยข้อมูล
- 5) การสรุปผล

6. วิธีสอนแบบไตรสิกขา

วิธีการสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีการสอนที่ประกอบด้วย ขั้นตอนในการศึกษา 3 ขั้น ดังนี้

- 1) ขั้นศีล (ศีลสิกขา) คือ การควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกาย และวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ พร้อมทั้งจะเรียน
- 2) ขั้นสมาธิ (จิตตสิกขา) คือ การฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติ ให้นักเรียนรวมจิตใจความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว นักเรียนตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ
- 3) ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือ ขั้นนักเรียนใช้สมาธิ ความมีจิตใจแน่วแน่ ทำความเข้าใจในปัญหา การหาเหตุของปัญหาเพื่อการแก้ไข พิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิดความรู้แจ้ง เข้าใจและแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาญาณขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ ถูกต้องตามความเป็นจริง

กล่าวโดยสรุป วิธีสอนแบบไตรสิกขา มีความเชื่อว่า คนจะมีปัญญาเกิดจากการฝึก กำลังใจให้แน่วแน่ มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ อยู่ในระเบียบวินัยอันได้แก่ การมีศีล เมื่อทางกายควบคุมสติได้ จิตใจก็สงบ ช่วยให้กำลังความคิด คมกล้า เกิดปัญญารู้แจ้ง

7. วิธีสอนแบบเบญจขั้น

การสอนแบบเบญจขั้น ใช้หลักการยึดมั่น ถือมั่นในขั้น 5 อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งมี 5 ขั้นตอนคือ

- 1) ขั้นกำหนดและสนองสิ่งเร้า (ขั้นรูป) โดยครูกำหนดสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สัมผัสรับรู้แล้วเกิดอารมณ์ ความรู้สึก เป็นสถานการณ์หลาย ๆ สถานการณ์
- 2) ขั้นรับรู้ (ขั้นเวทนา) ครูควบคุมการสัมผัสให้นักเรียนได้สัมผัสโดยอายตนะทั้ง 6 ให้ถูกช่องทางการรับรู้อย่างแท้จริง และใช้คำถามการเรียนการสอนทางรับรู้
- 3) ขั้นวิเคราะห์สรุปเหตุผลและสังเคราะห์ความรู้สึก (ขั้นสัญญา) ครูตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนคิดแยกแยะ ว่ามีอะไรเกิดขึ้น ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ผลเป็นอย่างไร ใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนสรุปความรู้สึกขั้นต้นที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ
- 4) ขั้นตัดสินใจความดีงาม (ขั้นสังขาร) เป็นขั้นให้นักเรียนพิจารณาความดี ความถูกต้อง ความดีงาม ความชั่วร้าย ความเหมาะสม ควรประพฤติ และไม่ควรประพฤติ
- 5) ขั้นก่อเกิดอุปนิสัยหรือคุณธรรมฝังใจ (ขั้นวิญญาณ) เป็นขั้นใช้คำถามเพื่อโน้มนำความดีหรือความรู้สึกอันชอบธรรมเข้ามาไว้ในใจของตน เป็นคำถามให้นักเรียนตอบโดยคำนึงถึงตนเองเป็นที่ตั้ง

8. วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

- 1) ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อวิธีการเรียน และบทเรียน
  - 1.1 การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม
  - 1.2 บุคลิกภาพของครู และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน
  - 1.3 การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ
- 2) ขั้นสอน มีขั้นตอนดังนี้
  - 2.1 ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียนหรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ
  - 2.2 ครูแนะแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล
  - 2.3 นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ โดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทักษะทางวิทยาศาสตร์และทักษะทางสังคม
  - 2.4 จัดกิจกรรมที่เร้าใจให้เกิดการคิดวิธีต่าง ๆ และยกตัวอย่างวิธีคิด 4 อย่างคือ

- 1) คิดสืบค้นค้นคว้า

- 2) คิดสืบสาวตลอดสาย
- 3) คิดสืบค้นต้นปลาย
- 4) คิดโยงสายสัมพันธ์

2.5 ฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบ ประเมินค่าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือกและทางออก ของการแก้ปัญหา

2.6 ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ

2.7 กิจกรรมฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือกและการตัดสินใจให้ประจักษ์จริง

3) ชั้นสรุป

3.1 ครูและนักเรียนสังเกตวิธีการปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขให้ปฏิบัติถูกต้อง

3.2 อภิปรายและสอบถามข้อสงสัย

3.3 วัดและประเมินผล

กล่าวโดยสรุป การสอนโดยการสร้างศรัทธานั้น ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม จูงใจ และวิธีการสอนให้นักเรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกนำไปสู่การปฏิบัติ ปฏิบัติจนประจักษ์จริง มุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน นักเรียนได้มีโอกาสคิด แสดงออก ปฏิบัติอย่างถูกวิธี จนสามารถใช้ ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

9. วิธีสอนตามหลักสูตร

กระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรพหุสูต มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) การสร้างศรัทธา

1.1 การจัดบรรยากาศของชั้นเรียนให้เหมาะสม

1.2 บุคลิกภาพของครูและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

2) การฝึกฝนทักษะตามหลักสูตรพหุสูต

2.1 การฝึกหัดฟัง พูด อ่าน เขียน

2.2 การฝึกปรือ เพื่อจับประเด็นสาระและจดจำ

2.3 การฝึกฝน ฝึกการใช้ภาษาให้แคล่วคล่องจัดเจน

2.4 การฝึกคิดพิจารณาจนเข้าใจแจ่มแจ้ง มีวิธีคิด ดังนี้

ก. จำแนกแยกแยะ

ข. คิดเชื่อมโยงสัมพันธ์

ค. คิดสรุปหลักการ

2.5 การฝึกสรุปรวมสาระความรู้เป็นหลักการด้วยความเข้าใจแจ่มแจ้ง และนำไปใช้ได้จริง (ขั้นการสอนที่ 2.4 และ 2.5 ผสมกลมกลืนกันมากตั้งแต่ขั้น 2.4 เน้นการฝึกคิด ส่วนขั้นที่ 2.5 เน้นการสรุปและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน)

3) การมองตนและการประเมินของกัลยาณมิตร

3.1 การวัดและประเมินตนเอง

3.2 การวัดและประเมินโดยเพื่อนนักเรียน

3.3 การวัดและประเมินโดยครูผู้สอน

3.4 การช่อมเสริมและช่วยเหลือกันฉันกัลยาณมิตร

กล่าวสรุป การสอนตามหลักพุทธ เน้นการสร้างศรัทธาที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เน้นการฝึกหัด ฝึกปรือ และฝึกฝน เน้นการฝึกคิดอย่างถูกต้องแยกกาย และเน้นการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า มีวิธีดังต่อไปนี้

1. แบบสากัจฉา หรือสนทนา

วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรม ในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจหลักธรรม และความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวก พระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน อย่างในมงคลสูตรว่า “กาเลน ธมฺมสากัจฉา เอตมฺมงฺคฺลมฺมุตฺตมํ” - การสนทนาธรรมตามกาล เป็นมงคลอันอุดม

2. แบบบรรยาย

วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมากและส่วนมากเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชมนั้น แต่ละคนรู้สึกว่พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเองโดยเฉพาะ ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างของพระพุทธเจ้า

3. แบบตอบปัญหา

ผู้ที่ถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่าง ๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็ถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงคำสอนในลัทธิตน บ้างก็ถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จน หรือให้ได้รับ

ความอับอาย ในการตอบพระพุทธรองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาไว้ตามลักษณะวิธีตอบเป็น 4 อย่างคือ :-

1) เอกังสพยากรณีปัญหา ปัญหาที่ฟังตอบตรงไปตรงมา ดायตัว พระอรธ-กถาจารย์ ยกตัวอย่างเช่น ถามว่า “จักขุ เป็นอนิจจังหรือ ” ฟังตอบตรงไปตรงมาได้ทีเดียวว่า “ถูกแล้ว”

2) ปฏิปุจฉาพยากรณีปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ ท่านยกตัวอย่างเช่น เขาถามว่า “โศตะก็เหมือนจักขุหรือ” ฟังย้อนถามก่อนว่า “ที่ถามนั้นหมายถึงในแง่ใด” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นเครื่องมองเห็น” ฟังตอบว่า “ไม่เหมือน” ถ้าเขาว่า “ในแง่เป็นอนิจจัง” จึงตอบรับว่า “เหมือน”

3) วิภังชพยากรณีปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบ เช่น เมื่อเขาถามว่า “สิ่งที่เป็นอนิจจัง ได้แก่ จักขุไซ้ไหม?” ฟังแยกความออกตอบว่า “ไม่เฉพาะจักขุเท่านั้น ถึงโศตะ ฆาณะ ฯลฯ ก็เป็นอนิจจัง” หรือปัญหาว่า “พระตลาคตตรัสวาจาซึ่งไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของคนอื่นไหม?” ก็แยกตามหลักการตรัสวาจา 6 หรือปัญหาว่าพระพุทเจ้าทรงดิเคยยนตบะทั้งหมดจริงหรือ ก็ต้องแยกตอบว่าชนิดใดดิเคยยนชนิดใดไม่ดิเคยยน ดังนี้ เป็นต้น

4) ฐปนียปัญหา ปัญหาที่ฟังยับยั้งเสีย ได้แก่ ปัญหาที่ถามนอกเรื่อง ไร้ประโยชน์ อันจักเป็นเหตุให้เขว ยึดเชื้อ ลิ่นเปลืองเวลาเปล่า ฟังยับยั้งเสียแล้วชักนำผู้ถามกลับเข้ามาสู่แนวเรื่องที่ประสงค์ต่อไป ท่านยกตัวอย่าง เมื่อถามว่า “จีวะอันใดสรีระก็อันนั้นหรือ ” อย่างนี้เป็นคำถามประเภทเก็งถึงความจริง ซึ่งถึงอธิบายอย่างไรผู้ถามก็ไม่อาจเข้าใจ เพราะไม่อยู่ในฐานะที่เขาจะเข้าใจได้ พิสูจน์ไม่ได้ทั้งไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่เขาด้วย

นอกจากนี้ ท่านยังสอนให้คำนึงถึงเหตุแห่งการถามปัญหาด้วยในเรื่องนี้พระสารีบุตรอัครสาวก เคยแสดงตนแห่งการถามปัญหา ไว้ว่า

“บุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง ย่อมถามปัญหาหะผู้อื่น ด้วยเหตุ 5 อย่าง คือ :-

- 1) บางคน ย่อมถามปัญหาเพราะความโง่เขลา เพราะความไม่เข้าใจ
- 2) บางคน มีความปรารถนาเลวทราม เกิดความอยากได้จึงถามปัญหา
- 3) บางคน ย่อมถามปัญหา ด้วยความต้องการอวดเด่นข่มเขา
- 4) บางคน ย่อมถามปัญหาด้วยประสงค์จะรู้
- 5) บางคน ย่อมถามปัญหาด้วยความคำริชอบ เมื่อเราถามแล้ว เขาตอบได้ถูกต้องก็เป็นการดี แต่ถ้าเราถามแล้ว เขาตอบไม่ถูกต้อง เราจะได้ช่วยแก้ไขเขาโดยถูกต้อง”

4. แบบวางกฎข้อบังคับ

เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนเล่าคือ โพนทนาดิเคยยนกันอยู่ มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียก

ประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิด เมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัจจริงแล้วก็จะทรง
 คำหนี ซึ่งแรงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และ
 คุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น
 จากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติ
 ให้ทราบ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้น ๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ในท่ามกลาง
 สงฆ์ และโดยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์

ในการสอนแบบนี้ ฟังสังเกตว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทโดยความเห็นชอบ
 ของสงฆ์ ซึ่งบาลีใช้คำว่า “สงฆสมุญฺหิตาย” แปลว่า “เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์” ท่านอธิบาย
 ความหมายว่า ทรงบัญญัติโดยชี้แจงให้เห็นแล้วว่า ถ้าไม่รับจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อรับจะมีผลดี
 อย่างไร จนสงฆ์รับคำของพระองค์ว่า ดีแล้ว ไม่ทรงบังคับเอาโดยพลการ

การจัดการเรียนรู้ จำเป็นต้องอาศัยองค์รวมของสถานศึกษาและความพร้อมในการ
 พัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1. การเสริมสร้างศรัทธา

การเสริมสร้างศรัทธาเป็นเรื่องสำคัญมาก ผู้เรียนระดับประถมวัยประมาณไม่เกิน 6 ปี
 และผู้เรียนระดับประถมศึกษา อายุประมาณ 6-10 ปี เป็นช่วงสำคัญที่ผู้เรียนกำลังหล่อหลอมความ
 เข้มแข็งในเชิงจริยธรรม ครูผู้สอนควรปลูกฝังด้วยโอวาท 3 ให้เข้าถึงหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ
 ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มุ่งให้เกิดคุณภาพการเรียนรู้ที่ตัวผู้เรียน คือเป็นคน
 อ่อนโยน ว่านอนสอนง่าย เคารพและเชื่อฟังพ่อแม่ผู้ปกครอง และฝึกปฏิบัติตนตามหลักธรรม และ
 มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ส่วนผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา มีอายุตั้งแต่ 11 ปี ถึง 17 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยรุ่น
 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางร่างกายจิตใจ บุคลิกภาพ มีความเห็นใจตนเอง เหตุการณ์
 บุคคลสิ่งแวดล้อม ความเปลี่ยนแปลงของสังคม กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้พระพุทธศาสนาอย่าง
 แท้จริงจะต้องเลือกให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะ ความสนใจ เอื้อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระ
 ศาสนา ศ. กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์ ได้อธิบายแนวการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างศรัทธาไว้ในคู่มือ
 หลักสูตรพระพุทธศาสนา มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ฉบับปรับปรุง 2533 โดยสรุปว่า

การสอนวิชาพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนวัยรุ่นนั้น จะดำเนินกิจกรรมได้ราบรื่นถ้า
 เริ่มต้นการเรียนการสอนด้วยวิธีสร้างศรัทธา นักเรียนเคยรู้สึกว่าเป็นเรื่องของ การควบคุม
 พฤติกรรม เป็นกรอบที่คับแคบ เป็นกระบวนการที่ผู้ใหญ่คอยห้ามปรามและตำหนิติเตียน
 ความรู้สึกเช่นนี้จึงทำให้การเรียนเรื่องพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่น่าเบื่อหน่าย เป็นเรื่องผู้ใหญ่ โกล
 ตัว ไม่อยากเรียน ครูจึงจำเป็นต้องสร้างความรู้สึกลื่อมใสและเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นเสียก่อนความ
 เชื่อมั่นที่เกิดจากการเรียนวิชาพระพุทธศาสนามี 3 ประการ คือ

1. เชื่อกันว่าหลักพระพุทธศาสนาเป็นความจริง ความดีจริงและความงามที่แท้จริงพระธรรมคำสั่งสอนล้วนเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้

2. เชื่อกันว่าการปฏิบัติตนตามหลักของพระพุทธศาสนา ย่อมเกิดผลที่มีคุณค่าที่แท้จริงแก่ชีวิต

3. เชื่อกันว่าการศึกษาพระพุทธศาสนา เป็นการเรียนสาระความรู้ที่มีเหตุผลสามารถใช้ปัญญาพิสูจน์ให้เห็นจริงได้

การเสริมสร้างศรัทธานั้นครูสามารถปฏิบัติได้ตามแนวทางต่อไปนี้

ก. บุคลิกภาพครู

แต่เดิมมาถ้าจะมีการแสดงประเภทใดก็ตาม ผู้ที่แสดงเป็นครูต้องเลือกคบที่หน้าตาเคร่งขรึม ยิ้มยาก แต่งกายลำสมัย อายุมาก พูดจาเสียงดัง ท่าทางดู เจ้าระเบียบ ปัจจุบันนี้ความคิดดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ครูสมัยใหม่มีใช้ครูที่คร่ำครึ เป็นกันเอง สามารถใช้ภาษาสื่อความหมายกับเด็กวัยรุ่นได้ และเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของนักเรียนว่าเขากำลังสนใจใคร่เรื่องอะไร ครูที่มีบุคลิกภาพดีไม่จำเป็นต้องเป็นหนุ่มหล่อ สาวสวย ครูคือคนธรรมดาแต่ได้ฝึกหัดกิจริยา วาจาดีแล้ว วางตนได้เหมาะสมกับสถานภาพของครู

ตามประเพณีไทย ครูเป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ชีวิตมากกว่าศิษย์ ครูจึงสามารถเป็นกัลยาณมิตรที่คอยชี้แนะและช่วยเหลือศิษย์อยู่เสมอ ครูนั่นนอกจากจะมีกิจริยา วาจาดีแล้วจิตใจของครูต้องดีด้วย มีความบริสุทธิ์ใจ ตั้งใจสั่งสอนศิษย์ด้วยจิตเมตตา ทำตนเป็นตัวอย่างให้ศิษย์ได้เลียนแบบการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เมื่อครูมีจิตใจที่รักศิษย์ ความเมตตาจะฉายออกมาจากใจเป็นกิจริยาที่สุภาพ อ่อนโยน ยิ้มแย้มแจ่มใส นักเรียนได้เรียนกับครูแล้วเกิดความรู้สึกสบายใจ เลื่อมใสอยากเรียนด้วย ขอให้เรามาช่วยกันสร้างบุคลิกภาพใหม่ของครูที่สอนศีลธรรม ที่นักเรียนรักไว้วางใจและเชื่อมั่นในตัวครูอย่างแท้จริง นับว่าบุคลิกภาพของครูเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างศรัทธา

สรุปได้ว่า บุคลิกภาพที่ดีของครูมีดังนี้

1. บุคลิกภาพทางกาย มีความสะอาด แจ่มใส สงบ และสำรวม
2. เป็นผู้มีสุขภาพจิตดี กล่าวคือมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของคตินหาและอารมณ์ เพราะผู้ที่มีจิตใจอิสระ ปลอดภัยจากปัญหาเท่านั้นที่จะชี้แนะและช่วยเหลือผู้อื่นได้
3. มีความมั่นใจในตนเอง เนื่องจากเป็นผู้ที่รู้จริงและปฏิบัติจริงในสิ่งที่สอนผู้อื่น ครูที่ดีจึงเป็นผู้ที่มีความเรียบง่ายไม่มีปมเด่นหรือปมด้อยในการที่ต้องมาสอนพระพุทธศาสนา

ข. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ และระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน

ดังที่กล่าวแล้วว่า มนุษย์มีใจเป็นใหญ่ หากครูมีใจรักการสอน รักและเข้าใจศิษย์ย่อมทำให้ครูและศิษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ความสัมพันธ์ที่ดี หมายถึง การที่ทั้งสองฝ่ายเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แสดงความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รับฟังการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล ทำงานร่วมกันได้ เรียนรู้และช่วยกันแก้ปัญหาได้ ทั้งครูและศิษย์ต่างมีเจตคติที่ดีต่อกัน

ความสัมพันธ์ที่ดีจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าครูใช้วิธีเดินเข้าห้องเรียนให้นักเรียนอ่านหนังสือ แล้วครูยืนอธิบายไปจนจบชั่วโมงก็ออกจากห้องไป การสอนแบบนี้ไม่ต่างอะไรกับการสอนโดยใช้โทรทัศน์หรือเทปบันทึกเสียง เป็นการส่งความรู้ทางเดียว โดยไม่เกิดปฏิกริยาโต้ตอบ

นักเรียนน่าจะเกิดความรู้สึกอบอุ่น เมื่อครูเดินเข้าห้องเรียนด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม แจ่มใส เริ่มต้นบทเรียนด้วยการทักทายนักเรียน คุยกันถึงเหตุการณ์ ข่าว หรือเรื่องที่นักเรียนสนใจเกี่ยวเนื่องกับบทเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เล่า ได้บอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ทุกข์ร้อนหรือตื่นเต้นดีใจ ครูแสดงความสนใจ รับฟังและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ผลัดเปลี่ยนกันพูดในเวลาและวาระต่าง ๆ กัน การปฏิบัติดังกล่าวนี้ย่อมทำให้ครูรู้จักศิษย์ และศิษย์ก็เกิดความไว้วางใจครู มีความมั่นใจว่าครูเป็นมิตร ความสัมพันธ์ที่ดีได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการหลากหลาย เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม ครูใช้สื่อการสอนเป็นเครื่องมือที่นักเรียนได้สนทนา ถกเถียงขัดแย้งกันอย่างมีเหตุผลยอมทำให้นักเรียนต่างได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ครูคอยจัดแนวทางให้นักเรียนได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันช่วยกันแก้ปัญหา ความสัมพันธ์ที่ดีในหมู่เพื่อนจึงเกิดขึ้น นักเรียนไม่ไขว่หน้าหนีเรื่องแฉ่ง ๆ อยู่อีกต่อไป แต่เป็นมนุษย์ที่เคลื่อนไหว มีชีวิตชีวา

ค. การเสนอสิ่งเร้าและจุดใจ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่านักเรียนมีเจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาว่า เป็นเรื่องของอุดมคติ สูงส่ง ไกลตัว บางครั้งเป็นเรื่องของอิทธิปาฏิหาริย์ เรื่องของอดีตอันยาวนาน เรื่องของกฎเกณฑ์ที่คอยควบคุมมิให้ทำสิ่งใดได้ดังใจตน ดังนั้น การที่จะสร้างศรัทธาให้นักเรียนเกิดความรู้สึกตระหนักในความสำคัญของการนับถือศาสนา จึงต้องใช้สื่อสิ่งเร้าเชื่อมโยงให้เห็นว่าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของเรา และช่วยให้เขาประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างแท้จริง

นักเรียนแต่ละคนมีวิถีชีวิต มีภูมิหลัง มีความสามารถ ความสนใจที่แตกต่างกัน ครอบครัวของนักเรียนมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน นักเรียนจึงมีความรู้สึกนึกคิดและวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันด้วย

1. ธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติที่นักเรียนได้พบเห็นอยู่ทุกวัน และมีได้พิจารณา เช่น ใบไม้ผลิอ่อน ใบไม้ที่เขียวขมู่ม ใบไม้แก่ที่เหลืองจัด ใบไม้ที่ร่วงหล่นทับถมอยู่บนพื้นดิน ตัวหนอนที่เกาะอยู่บนก้านกุหลาบสีสวย น้ำที่นองขังจนเน่าและน้ำที่ใสไหลเย็น ผักตบชวาที่ลอยไหลไปตามสายน้ำ ลมที่พัดเย็นและพายุที่พัดกระหน่ำทำลายทุกอย่างที่ขวางหน้า ฯลฯ การใช้ธรรมชาติเป็นสื่อสิ่งเร้านี้ พระบรมศาสดาได้ทรงใช้อยู่เสมอในสมัยพุทธกาล และยังคงเป็นสื่อที่ดีที่ครูควรนำมาใช้สอนอยู่เสมอ

2. ข่าวดูและเหตุการณ์เป็นสื่อสิ่งเร้า และจงใจให้นักเรียนเกิดความสนใจใคร่รู้ ช่วยให้ครูสามารถจัดเป็นกิจกรรมเสริมสร้างศรัทธา กิจกรรมสอนสาระของบทเรียนและกิจกรรมสรุปได้ทุกขั้นตอน การใช้ข่าวและเหตุการณ์นำสู่การสอนหลักธรรมต่าง ๆ หรือนำมาสอนตามเทศกาลวันสำคัญของพระพุทธศาสนา ย่อมทำให้นักเรียนตระหนักว่า วิชาที่เรียนอยู่นี้มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน และเป็นตัวอย่างให้นักเรียนคิดวินิจฉัยสิ่งผิดชอบชั่วดีได้ด้วยตนเอง

3. การใช้สื่อและวิธีการจัดเสนอสื่อต่าง ๆ เพื่อเร้าความสนใจ เช่น การจัดป้ายนิเทศจัดนิทรรศการ การใช้เพลง คนตรี เกม นิทาน กรณีปัญหา กรณีตัวอย่างสถานการณ์จำลอง เสนอเป็นวีดิทัศน์ ภาพเคลื่อนไหว คอมพิวเตอร์ เทปบันทึกเสียงย่อมช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดี

4. การจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ตรวจสอบความรู้ ความคิดของตนเอง และได้ทราบผลทันที ช่วยเสริมแรงและจงใจให้นักเรียนต้องการปรับปรุงตน หรือปรับปรุงผลงานที่ดีขึ้น ดังนั้นคำวิจารณ์อย่างมีเหตุผล คำชมเชย การให้รางวัลการประกาศเกียรติคุณ จึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยเสริมแรงและจงใจนักเรียนต่อการเรียนพระพุทธศาสนา

2. การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม

บรรยากาศของการเรียน เป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้การเรียนเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มักจะเบื่อหน่ายบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ซ้ำซากจำเจ ดังนี้ การจัดชั้นเรียน การจัดที่นั่งเรียน การจัดป้ายนิเทศและสื่อการเรียนต่าง ๆ ให้มีลักษณะหลากหลาย จึงช่วยให้การเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาการที่ทันสมัย น่าค้นหา แสงสว่าง คำตอบ เกิดการเรียนรู้ที่ดีต่อไป

ชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษา มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างจากชั้นอนุบาลและประถมศึกษา สภาพของชั้นเรียนไม่จำเป็นต้องตกแต่งสีสันสะดุดตา หากแต่มีความเรียบง่ายสะอาดปลอดภัย ถูกสุขลักษณะก็เพียงพอแล้ว การเปลี่ยนบรรยากาศอาจทำได้โดย

1. จัดโต๊ะเรียนใหม่ แทนที่จะนั่งเรียงแถว ก็เปลี่ยนเป็นนั่งรูปตัว U บ้าง จัดทำเป็นครึ่งวงกลมบ้าง หรืออาจยกโต๊ะร่นไปชิดผนังหลังห้อง แล้วเหลือที่ว่างไว้ครึ่งห้อง เพื่อใช้ฝึก

การกราบและมรรยาทต่าง ๆ หากพื้นไม่สะอาดพออาจใช้เสื่อปูพื้น เพื่อให้ครูและนักเรียนได้นั่ง และฝึกหัด

2 ถ้าโรงเรียนมีห้องประชุม ห้องจริยศึกษา ครูอาจพานักเรียนไปเรียนยังห้องที่ว่างนั้น เพื่อความสะดวกในการใช้สื่อและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องการให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในการเรียน

3 ถ้าสถานที่อำนวย ครูอาจเปลี่ยนบรรยากาศโดยพานักเรียนไปนั่งเรียนที่สนาม ได้ร่มไม้ท่ามกลางธรรมชาติที่มีความสงบเพียงพอ

4 ถ้าโรงเรียนอยู่ใกล้วัดและมีโบสถ์วิหารที่กว้างขวางพอ ครูควรพานักเรียนไปเรียนที่โบสถ์ วิหาร หรือศาลาการเปรียญเป็นบางครั้ง เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นแหล่งวิทยาการที่ดีในการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

มีผู้กล่าวว่า บรรยากาศในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาชั้นควร มีลักษณะแจ่มใส ร่าเริง แต่ไม่ถึงกับต้องเล่นเกม ร้องเพลงหรือกระโดดโลดเต้น เพราะนักเรียนเริ่มเข้าวัยรุ่นแล้ว ควรฝึกให้รู้จักสงบและคิดไตร่ตรองอย่างผู้ใหญ่ แต่ก็มีผู้แย้งว่าในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เด็กยังชอบแสดงออกทางการเล่น และศิลปะดนตรีอยู่ ดังนั้น การจัดบรรยากาศอย่างสนุกสนานก็น่าจะทำได้ ส่วนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น บรรยากาศการเรียนที่มีลักษณะเชิงวิทยาการก็น่าจะเหมาะสม

ครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา จึงควรเลือกจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมของระดับของนักเรียน เหมาะกับวัย และความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียน เหมาะกับบทเรียนที่สอน และเหมาะกับวิธีการ - กิจกรรมการเรียนการสอน

บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาบรรลุตามเจตนารมณ์

3. รูปแบบการเรียนรู้

รูปแบบการเรียนรู้ เป็นโครงสร้างที่ใช้เป็นแนวในการสร้างกิจกรรมการเรียนการสอน และจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ลักษณะเด่นของรูปแบบการเรียนการสอน มีดังต่อไปนี้

1. ระบุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของเนื้อหาที่จะสอน
2. มีหลักการหรือสมมติฐานเกี่ยวกับลักษณะของผู้เรียน และกระบวนการเรียนรู้
3. มีแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการเรียนแต่ละช่วง
4. มีรูปแบบที่แน่นอนและชัดเจนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างไร
5. มีการวิจัยหรือประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบนั้น ๆ สามารถสรุป (Teaching Models in Education the Gifted : 1982)

การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญยิ่งของประเทศชาติ ที่จะต้องใช้สิ่งที่มีคุณค่ายิ่งของสังคมไทยเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปการเรียนรู้ศาสนา ศิลธรรม และจริยธรรม หลักสูตรได้ออกแบบให้สอนเน้นความคิดรวบยอด คือ ความศรัทธาต่อพระรัตนตรัยโดยการสร้างศรัทธาด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความศรัทธาต่อ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เพื่อเป้าหมายในการสร้างศรัทธาของผู้เรียนที่มีต่อพระรัตนตรัย การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจึงควรโยงสาระการเรียนรู้ของพระพุทธศาสนา ควรทำดังนี้

1. ครูควรใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดระดับสูง (High Level Thinking) โดยเราให้เด็กนำข้อมูลความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ พยายามเพิ่มศักยภาพการคิด นำความรู้ไปใช้ และพัฒนาแนวใหม่อย่างต่อเนื่อง ประเมินความเหมาะสมเผชิญสถานการณ์และต้องสนใจแก้ปัญหาหรือพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

2. คำถามหรือแบบฝึกเมื่อครูสอนพระพุทธศาสนา ควรเป็นคำถามปลายเปิด (Open Endedness) เพื่อให้เด็กเรียนคิดได้กว้างขวาง และหลากหลาย ไม่ควรเป็นเรื่องที่มีคำตอบถูกเพียงคำตอบเดียว

3. ส่งเสริมกรณีศึกษาให้สามารถค้นพบวิธีแก้ปัญหา กรณีพบทางออกของชีวิตด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการคิดแบบยล คือ โยนิโสมนสิการ

4. ฝึกการใช้กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ให้มากโดยศึกษามาจากสภาพแวดล้อมที่กว้างขวาง ด้วยบริบทที่มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาพระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจถึงหัวใจพระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ซึ่งจะเป็นหนทางในการหล่อหลอมความเป็นไทย

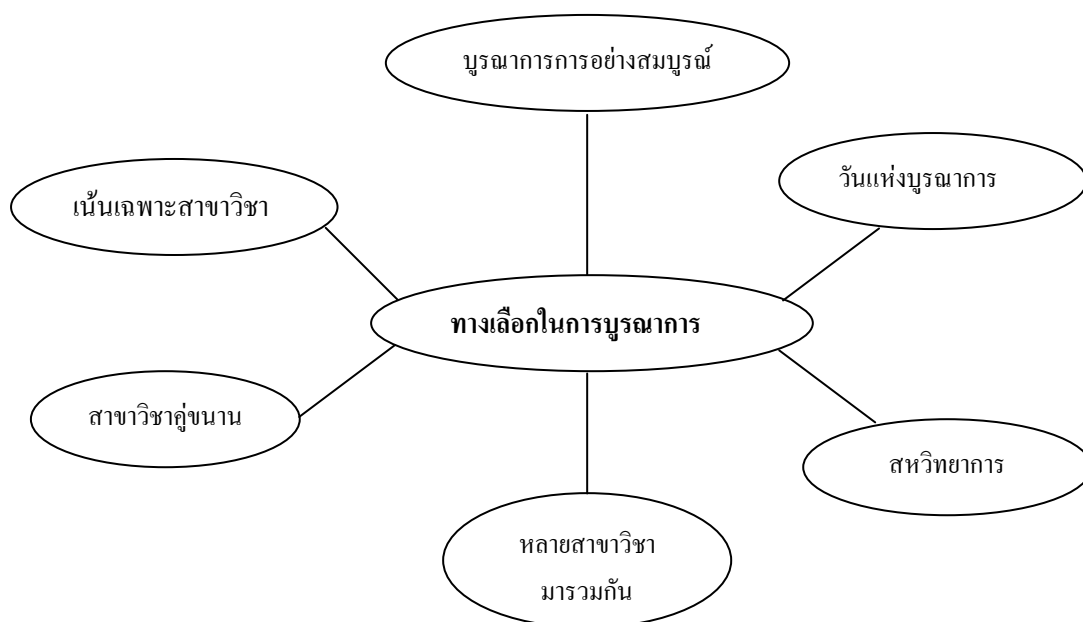
5. ส่งเสริมให้นักเรียนมีอิสระในการเลือกรื่องที่ต้องการศึกษาค้นคว้า เช่น เลือกรื่องจากชาดก และเรื่งน่ารู้ การให้โอกาสนักเรียนเลือกจะช่วยสร้างนิสัยรักอิสระ และเป็นคนมีความคิดสร้างสรรค์

6. จัดระยะเวลาเรียนให้พอเหมาะและมีความหลากหลายของวิธีการ ครูควรสร้างกิจกรรมที่ทำทาศามารถของเด็ก คาคคะเนเวลาอย่างเหมาะสม และเข้าใจหลักการของการบูรณาการเชื่อมโยงหัวข้อความรู้ไปสู่ความคิดรวบยอดที่เป็นองค์รวม

4. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการ

การปฏิรูปการศึกษา เป็นกระแสโลกที่ทุกประเทศต้องดำเนินการให้ผลผลิตของระบบการศึกษา คือ ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานสูง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มุ่งปฏิรูปการศึกษาโดยมีการเรียนรู้เป็นหัวใจและสาระบัญญัติมาตรา 23 กำหนดให้เน้นองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้และคุณธรรม จริยธรรม หลักสูตรการศึกษาขั้น

พื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามแนวทางของหมวด 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มุ่งให้คนไทยเป็นคนดี เก่ง และมีศักยภาพในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้พัฒนาตามแนวทางของ Standard-based Curriculum คือเป็น หลักสูตรที่มาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระเป็นเครื่องกำหนดคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนในทุกมาตรฐานการเรียนรู้ จะประกอบด้วยองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้และคุณธรรม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งมีมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นเสมือนมาตรฐาน หลักสูตรมีเจตนารมณ์ที่จะเน้นความรู้คู่คุณธรรม การเรียนรู้ตามหลักสูตรนี้จะเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ (Learning How to Learn) กระบวนการเรียนที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติ วิชาของการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่สำคัญ ๆ ได้แก่ กระบวนการความคิดรวบยอดที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดในสาระการเรียนรู้ที่กำหนดอย่างถูกต้อง ชัดเจน กระบวนการคิดวิเคราะห์โดยใช้โยนิโสมนสิการ กระบวนการสืบค้น กระบวนการฝึกปฏิบัติบริหารจัดการ เจริญปัญญากระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) กระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อการตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม เป็นต้น กระบวนการเหล่านี้ครูผู้สอนจะต้องนำไปจัดการเรียนรู้ เจตนารมณ์ของการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักสูตรใหม่นั้นได้ออกแบบไว้อย่างยืดหยุ่น เอื้อต่อการสอนแบบบูรณาการ โดยครูจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบ เพื่อการประหยัดเวลาและนำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในสาระการเรียนรู้ การเรียนรู้พระพุทธศาสนาอาจมีทางเลือกได้ดังต่อไปนี้

1. การออกแบบเนื้อหาสาระแบบเน้นเฉพาะสาขาวิชา การออกแบบเนื้อหาสาระแบบนี้ เน้นที่การแยกย่อยเนื้อหาออกเป็นวิชาต่าง ๆ และจัดให้เรียนแต่ละวิชาอย่างคร่าว ๆ ในแต่ละวัน ไม่มีการพยายามบูรณาการวิชาใด ๆ เข้าด้วยกัน

2. การออกแบบเนื้อหาวิชาสาระแบบสาขาวิชาคู่ขนาน การจัดการเรียนรู้แบบนี้ครูจะ จัดลำดับบทเรียน ให้สอดคล้องกับบทเรียนในสาขาวิชาอื่นที่อยู่ในขอบข่ายเดียวกันเป้าหมายที่ มุ่งเน้นให้เกิดผลในทันที คือ ผู้เรียนได้เชื่อมโยงการเรียนรู้การในวิชาสาขาหนึ่งไปสู่อีกสาขาหนึ่ง

3. การจัดเนื้อหาสาระแบบหลายสาขาวิชามารวมกัน การจัดเนื้อหาสาระแบบหลาย สาขาวิชามารวมกันมีข้อเสนอแนะว่าบางวิชาที่เกี่ยวข้องกัน ควรพิจารณารวมกันไว้ในหน่วยหนึ่ง หรือวิชาหนึ่ง เพื่อที่จะได้ศึกษาเรื่องราวหรือประเด็นนั้นอย่างลึกซึ้ง ลักษณะนี้ต่างจากการจัดเนื้อหา สาระแบบคู่ขนาน ซึ่งจะเป็เฉพาะที่ขอบข่ายเนื้อหาและการจัดลำดับเนื้อหา ถ้าเปรียบเทียบการจัด เนื้อหาสาระแบบนี้ให้เห็นอีกก็คือ เปรียบเสมือนวงล้อที่มีสีอันเกิดจากสีต่าง ๆ มาประกอบเข้า ด้วยกัน กลุ่มสีต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมซึ่งและกันก็เปรียบเสมือนสาขาวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันโดยตรง

4. การจัดเนื้อหาสาระแบบสหวิทยาการ การจัดเนื้อหาสาระแบบนี้ เป็นการนำวิชาต่างๆ ที่สอนอยู่ในหลักสูตร โรงเรียนมัธยมศึกษา เช่น ภาษา คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ ศิลปะ ดนตรี พลศึกษา มารวมเข้าด้วยกันเป็นหน่วยการเรียนรู้ จุดสำคัญคือ ผู้ออกแบบต้องพยายามให้ เนื้อหาวิชาทั้งหมดเป็นพื้นฐานในการสร้างภาพรวม หน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยจะต้องกำหนดเวลา ให้ เช่น 2-3 วัน, 2-3 สัปดาห์ หรือ 1 ภาคเรียน

5. การจัดในรูปแบบของวันแห่งการบูรณาการ การจัดในรูปแบบนี้ก็คือ จัดให้มีหนึ่งวันเต็มสำหรับการบูรณาการเนื้อหา โดยนำเอาหัวข้อหรือปัญหาที่เกิดขึ้นจากโลกของนักเรียนมาเป็นเนื้อหาหลัก จุดเน้นอยู่ที่การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนในชั้นเรียน ที่มุ่งเน้นที่คำถามและความสนใจของนักเรียนมากกว่าเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

6. การจัดเนื้อหาสาระแบบบูรณาการอย่างสมบูรณ์ การจัดเนื้อหาของสาระของหลักสูตรแบบนี้ มีลักษณะเป็นสหวิทยาการมากที่สุด นักเรียนจะต้องอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และสร้างหลักสูตรขึ้นจากชีวิตของนักเรียนในแต่ละวัน ตัวนักเรียนเองมีความรู้สึกเป็นอิสระสามารถชี้นำตนเองได้ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ตรงกันกับหลักสูตรแบบดั้งเดิม ที่จะส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาคนอื่น

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการนี้ครูจะต้องใช้จิตวิทยาพัฒนาการควบคู่ไปด้วยคือ ให้ความสำคัญกับวุฒิภาวะของผู้เรียน ผู้เรียนระดับอนุบาลจะใช้การบูรณาการอย่างสมบูรณ์ได้ดี เพราะการจัดการเรียนรู้เน้นสมรรถภาพ ให้ผู้เรียนได้เรียนและเล่นอย่างมีคุณค่า ในระดับประถมศึกษา 1-3 จะต้องเริ่มให้สาระการเรียนรู้บ้าง เพื่อการอ่านออก เขียนได้ และคิดวิเคราะห์ เวลาเรียนส่วนใหญ่จะเน้นหนักไปกับการเรียนรู้ภาษาแม่ และการคิดคำนวณเบื้องต้นชั้น ป. 4-6 จะต้องเริ่มให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น ในระดับมัธยมศึกษาการบูรณาการควรบูรณาการในรูปแบบวิทยาการมากขึ้น

รูปแบบการเรียนการสอนที่เสนอแนะ

1. วิธีการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์และตัดสินใจแก้ปัญหา

การศึกษาที่แท้จริงย่อมสัมพันธ์สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต วิธีชีวิตมนุษย์ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง การขัดแย้ง มีสุข มีทุกข์ มีความสมหวัง ผิดหวังเป็นธรรมดา นักเรียนควรมีโอกาสได้เรียนรู้วิถีทางของชีวิตที่สัมพันธ์กับวิธีการศึกษา ซึ่งสุมน อมรวิวัฒน์ ได้จัดไว้ดังนี้

1. การเผชิญ ชีวิตเมื่ออุบัติขึ้นและเจริญเติบโตย่อมต้องได้ผ่านพบผู้คน สิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์มากมายหลายแบบ คนทุกวัยต้องเผชิญกับความสับสน ความเปลี่ยนแปลง และเรียนรู้ที่จะเข้าใจภาวะที่ต้องเผชิญนั้น

2. การผจญ ความสับสนและซับซ้อนของประสบการณ์ที่บุคคลได้ผ่านพบ ทำให้เกิดเงื่อนไขและปัญหา เขาต้องเรียนรู้การต่อสู้ แก้ไขปัญหาด้วยความพร้อมทุกด้าน มีวิธีการผจญสถานการณ์ที่ถูกต้องทำนองคลองธรรม และมีหลักการ

3. การผสมผสาน ชีวิตและสังคมอันมีองค์ประกอบที่ละเอียดอ่อน และหลากหลาย ย่อมต้องการความสัมพันธ์ที่ผสมกลมกลืนกันสนิทได้สัดส่วนพอเหมาะ มีเหตุผล และนำไปสู่ความ

วัฒนา เพราะเมื่อกลไกและองค์ประกอบของชีวิตไม่กินเกลียวกัน เกิดความขัดแย้งอย่างยากที่จะแก้ไขเมื่อนั้นชีวิตก็ต้องวิบัติลง

4. **การเผชิญ** มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ฝึกฝนความคิดความสามารถ และวิธีการที่จะสามารถเอาชนะปัญหาได้สำเร็จ โดยไม่ก่อปัญหาสืบเนื่องต่อไป เมื่อการศึกษาสามารถช่วยให้มนุษย์เอาชนะปัญหา การศึกษาจึงเป็นประโยชน์แก่ชีวิตโดยแท้

กระบวนการสอนเพื่อเผชิญสถานการณ์ที่จะอธิบายต่อไปนี้ สุมน อมรวิวัฒน์ ได้นำหลักพุทธธรรมมาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอนขึ้น และได้ให้นิสิตปริญญาบัณฑิตนำไปปรับใช้ทดลองสอน ปรากฏผลว่าผู้เรียนตามกระบวนการนี้มีพัฒนาการเรียนรู้เป็นอย่างดีที่น่าพอใจ

1. การรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ
2. การประเมินค่าเพื่อหาคคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม
3. การเลือกและตัดสินใจ
4. การฝึกปฏิบัติ

เมื่อนำขั้นตอนดังกล่าวมาจัดเป็นแผนการสอนสามารถจัดเป็นขั้นตอนการสอนได้ดังนี้

ก. การสร้างศรัทธา

1. ครูใช้ช่วงเวลานึ่งก่อนทดลองสอนในการเตรียมตัวครู เพื่อสร้างสัมพันธที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน ครูแสดงความรักและเมตตาต่อนักเรียนอย่างจริงใจ
2. ก่อนเริ่มบทเรียนแต่ละครั้ง ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียน ให้สอดคล้องกับเนื้อหาของบทเรียน และเข้าใจให้นักเรียนให้ความสำคัญของบทเรียน
3. ครูเสนอสถานการณ์ ปัญหา หรือกรณีตัวอย่าง พร้อมทั้งแนะนำหลักการปฏิบัติโดยใช้หลักธรรมเป็นพื้นฐานนำไปสู่การเลือกและแก้ปัญหาหลาย ๆ ทาง

ข. ชั้นสอน

ครูหรือนักเรียนนำสถานการณ์ ปัญหา หรือกรณีตัวอย่าง และหลักการปฏิบัติตนโดยใช้หลักธรรมเป็นพื้นฐานนำไปสู่การเลือกและแก้ปัญหาหลาย ๆ ทาง

1. ฝึกทักษะการแสวงหาและรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ
2. นักเรียนฝึกสรุปประเด็นสำคัญ เพื่อประเมินค่า แนวทางแก้ปัญหาว่าทางใดดีที่สุด โดยใช้วิธีคิดหลาย ๆ วิธี (โยนิโสมนสิการ)
3. ฝึกทักษะการพูดและการตัดสินใจ โดยให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และคิดทดสอบด้วยเหตุผลจนมั่นใจว่าเป็นทางเลือกที่ถูกต้อง

4. นักเรียนลงมือปฏิบัติทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน โดยมีครูคอยสังเกต แนะนำ และใช้วิธีการให้คำปรึกษาหารือกันกลั่นกรอง

ค. ขั้นสรุป

1. นักเรียนแสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การพูด การเขียน หรือการกระทำต่าง ๆ สนองตอบสิ่งเร้าในรูปแบบที่เหมาะสมกับความสามารถของวัย
2. ครูสรุปบทเรียน
3. วัดและประเมินผลตนเอง โดยเพื่อน โดยครู

กระบวนการ เผชิญสถานการณ์	ผลผลิต	วิธีสอน	กิจกรรม
1. การรวบรวมข่าวสาร หลักการ ความรู้ 2. การประเมินค่า 3. การเลือกและการตัดสินใจ 4. การปฏิบัติ	1. เนื้อหา หลักการ ความรู้ 2. การคิดวิเคราะห์ 3. การประยุกต์ความคิดและ แสวงหาแนวทางสนอง จุดประสงค์ 4. ทักษะ ความสามารถ ปฏิบัติได้ แก้ปัญหาได้ เจตคติ คุณธรรม และ คุณสมบัติอันพึงประสงค์	ใช้ตำรา แบบสืบสวน สอบสวน แบบหน่วย แบบแก้ปัญหา แบบอนุমান แบบอุปมาน	บรรยาย อภิปราย ค้นคว้า รายงาน ศึกษานอกสถานที่ การทดลอง การวิเคราะห์ การสรุปผล สถานการณ์จำลอง บทบาทสมมติ การแสดง การเล่าเรื่อง การร้องเพลง การถาม – ตอบ การสาธิต

วัดและประเมินผลโดย การทดลองข้อเขียนแบบต่าง ๆ

การสังเกตพฤติกรรมแบบต่าง ๆ

การสนทนา สัมภาษณ์

2. รูปแบบการเรียนการสอนของโคลเบอร์ก : การอภิปรายถึงปัญหาจริยธรรม

(Lowsessce Kohlberg : Discussion of Moral Dilemmas)

โคลเบอร์กเชื่อว่าศีลธรรม จริยธรรม มีหลักที่เป็นสากลสูงสุด เขาพัฒนาทฤษฎีจริยธรรมจากทฤษฎีจากทฤษฎีการพัฒนาการทางจริยธรรมของเปียเจต์ซึ่งมองว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ขึ้นอยู่กับความฉลาดในการรับรู้กฎเกณฑ์ของสังคม เพราะฉะนั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา และเปียเจต์พบว่าพัฒนาการสูงสุดทางความคิดจะเกิดขึ้นเมื่ออายุ 11 ปีขึ้นไป เพราะฉะนั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์จึงขึ้นสูงสุดเมื่ออายุ 8-11 ปีขึ้นไป เปียเจต์แบ่งพัฒนาการจริยธรรมเป็น 3 ชั้น คือ

- ชั้นก่อนจริยธรรม อายุแรกเกิด - 2 ขวบ เด็กในชั้นนี้ยังไม่ค่อยรับรู้สิ่งแวดล้อม มีแต่ความอยากและความต้องการทางร่างกายที่จะต้องได้รับการตอบสนอง

- ชั้นที่สอง อายุ 2-10 ปี จะเป็นชั้นขัดคำสั่ง เด็กจะเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นคำสั่งของผู้ใหญ่เป็นเรื่องที่ต้องปฏิบัติ

- ชั้นที่สาม เป็นชั้นยึดหลักการแห่งตนซึ่งเกิดจากการพัฒนาการสติปัญญาและประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอกจะเป็นหลักภายในของจิตใจแต่บางคนพัฒนาการอาจหยุดชะงักอยู่ชั้นที่ 2 เนื่องจากพัฒนาการเลี้ยงดูหรือขาดประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อน

โคลเบอร์กจัดขั้นพัฒนาการของจริยธรรมออกเป็น 6 ชั้น 3 ระดับ

1. ระดับก่อนเกณฑ์ มี 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 : หลักการเชื่อฟัง และหลบหนีการลงโทษ

ชั้นที่ 2 : หลักการแสวงหารางวัล

2. ระดับพัฒนาการทางจริยธรรม หรือระดับกฎเกณฑ์

ชั้นที่ 3 : หลักการทำตามผู้อื่นชอบ

ชั้นที่ 4 : หลักการปฏิบัติตามกฎของสังคม

3. ระดับพัฒนาการจริยธรรม ระดับเหนือกฎเกณฑ์

ชั้นที่ 5 : หลักการทำตามคำมั่นสัญญา

ชั้นที่ 6 : หลักการยึดอุดมคติสากล

ขั้นตอนในการสอนมีดังนี้

ชั้นที่ 1 เสนอสถานการณ์ปัญหา แล้วให้นักเรียนแสดงบทบาท

ชั้นที่ 2 ให้นักเรียนระบุถึงข้อมูล ปัญหา และความขัดแย้ง

ชั้นที่ 3 ให้นักเรียนแต่ละคนคิดตอบวิธีแก้ปัญหามาของตัวเอง

ขั้นที่ 4 ประชุมกลุ่มให้เพื่ออภิปรายปัญหา

ทฤษฎีของโคลเบิร์ตและวิธีการศึกษาของเขา ได้กลายมาเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาจริยธรรมโดยวิธีการใช้เหตุผล โดยการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่สูงกว่าระดับที่เขาเป็นอยู่ ดังนั้น แทนที่ครูจะสอนความรู้เชิงจริยธรรม กฎเกณฑ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับความถูกต้องของจริยธรรม เช่น โดยวิธีการบรรยาย การอบรมสั่งสอน เป็นต้น ครูน่าจะนำวิธีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไปพัฒนาผู้เรียนจะเหมาะสมกว่า ฝึกฝนให้เขาได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องราว เหตุการณ์หรือกรณีตัวอย่างที่เป็นเรื่องทางจริยธรรมโดยการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนก็จะพัฒนาระดับการใช้เหตุผลสูงขึ้น

การสอนโดยการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีวิธีการพอสรุปได้ดังนี้

1) ครูเสนอเรื่องราวที่เป็นข้อขัดแย้งเชิงจริยธรรม โดยเสนอเป็นเรื่องราวหรือสถานการณ์สมมุติ ที่ตัวเอกในเรื่องกำลังเผชิญกับสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมที่มีความยากลำบากในการตัดสินใจว่าจะควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะถูกต้องหรือสมควรที่สุด

2) เมื่อนักเรียนเข้าใจเรื่องราวถ่องแท้แล้ว ก็จะกำหนดความคิดเห็นและแสดงเหตุผลของตน ซึ่งในขั้นตอนนี้เองผู้เรียนจะแสดงความคิดเห็นพร้อมทั้งเหตุผลของตนแก่เพื่อนในกลุ่มเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

การพัฒนาจริยธรรมโดยวิธีการดังกล่าว นอกจากผู้เรียนจะแสดงระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของตนให้ผู้เรียนในกลุ่มได้เข้าใจแล้ว จากการอภิปรายโต้เถียงกันในกลุ่มนี้เองจะทำให้ผู้เรียนค่อย ๆ พัฒนาระดับการใช้เหตุผลของตนให้สูงขึ้นกว่าระดับที่ตนเป็นอยู่ โดยการรับฟังเหตุผลเชิงจริยธรรมที่เพื่อนในกลุ่มแสดงไว้ โดยเฉพาะถ้าระดับเหตุผลของกลุ่มเพื่อนที่แสดงมีระดับเหนือกว่าตนแล้ว ก็อาจเชื่อได้ว่าเหตุผลระดับที่สูงกว่าจะกระตุ้นผู้เรียนนั้นให้คิดตามและอาจพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมให้สูงตามไปด้วย ผลของการพัฒนาจริยธรรมโดยการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนี้เองจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาจริยธรรมของตนให้สูงขึ้นโดยตนเองยอมรับ และไม่คิดว่ากำลังถูกบังคับให้รับเอาความคิดของผู้อื่นมาเป็นของตนเลย

2.9 รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยด้านจริยธรรม ได้มีผู้ให้ความสนใจเรื่อยมา ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ส่วนใหญ่ศึกษาในกลุ่มเด็กนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นการศึกษาตัวแปรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม เช่น อายุ เพศ ระดับการศึกษา ฐานะของครอบครัว การอดุกอบรมเลี้ยงดู ถิ่นที่อยู่อาศัย และความสามารถกำหนดการหยั่งรู้บทบาทของผู้อื่น

กล่าวทั้งหมดนี้อาจจัดกลุ่มได้กว้าง ๆ คือ การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของเด็กนักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป และการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของพยาบาลและนักศึกษาพยาบาล

ดวงเดือน พันธุมาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม¹ ได้ทำการวิจัยเรื่องจริยธรรมของเยาวชนไทย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนรัฐบาล และนิสิตทั้งชายหญิงในเขตกรุงเทพฯ อายุระหว่าง 11-25 ปี จำนวน 1,400 คน โดยใช้เครื่องมือหลายอย่าง คือ แบบวัดระดับจริยธรรม ซึ่งสร้างขึ้นโดยยึดหลักทฤษฎีของโคลเบอร์ก แบบวัดลักษณะมุ่งอนาคตแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู แบบสอบถามภูมิหลัง เกี่ยวกับอายุ เพศ ศาสนา สถานที่เกิดระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ของบิดาหรือผู้ปกครองและแบบวัดความสันทัดทางภาษา ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยของจริยธรรมของนักเรียนไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนใหญ่ระดับจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 4 และพัฒนาการทางจริยธรรมของเยาวชนไม่ปรากฏชัดถึงความแตกต่างตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

สุพัฒนศรี ชุมทรัพย์, ศรีวรรณ เจริญวิไล, สุรณีย์ จิตดำรงพันธ์, และวณิ ออมสิน² ได้ทำการวิจัยเรื่องพัฒนาการทางจริยธรรม ในนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามลำดับ โดยใช้แบบสอบถามเรสต์ ซึ่งแปลเป็นภาษาไทย และปรับปรุงถ้อยคำให้เหมาะสมกับเด็กนักเรียนไทยได้ผลการวิจัยสอดคล้องกันว่า เพศและสภาพของเศรษฐกิจและสังคมไม่มีผลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กมัธยม แต่การศึกษามีผลให้พัฒนา การทางจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$, $P < 0.05$, $P < 0.01$ และ $P < 0.01$, ตามลำดับ)

วิรัช จาณอนม³ ได้เปรียบเทียบการคิดหาเหตุผลตามหลักตรรกศาสตร์และการคิดหาเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับอายุ 13 และ 15 ปี ในกรุงเทพมหานครและชนบท กลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 คน แบ่งกลุ่มตัวอย่างตามเพศ อายุ และถิ่นที่อยู่อย่างละครึ่ง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบการคิดหาเหตุผลตามหลักตรรกศาสตร์ จากการทดสอบความสมมูลย์ของคานแบบทดสอบการคิดหาเหตุผลตามหลักตรรกศาสตร์ จากการทดสอบด้วยถ้อยคำแบบสอบถามวัด

¹ ดวงเดือน พันธุมาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม, **จริยธรรมของเยาวชนไทย**, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520).

² สุพัฒนศรี ชุมทรัพย์, ศรีวรรณ เจริญวิไล, สุรณีย์ จิตดำรงพันธ์, และวณิ ออมสิน, **“พัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”**, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522).

³ วิรัช จาณอนม, **“เปรียบเทียบการให้เหตุผลตามหลักตรรกศาสตร์ และการคิดให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับอายุ 13 และ 15 ปี ในกรุงเทพมหานครและในชนบท”**, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520).

การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม จากการศึกษาพบว่า เด็กเพศหญิง เพศชาย ไม่มีความแตกต่างในการคิดหาเหตุผลตามหลักตรรกศาสตร์ และการคิดหาเหตุผลเชิงจริยธรรมเด็กอายุ 13 ปี ส่วนใหญ่สามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นที่ 3 และ 4 เท่าเทียมกับผู้ที่มีอายุ 15 ปี ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด

เดช วิโย¹ ได้ศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการด้านการคิดให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา ที่ได้รับการเลี้ยงดูต่าง ตามหัวข้อจริยศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตการศึกษา 9 ระดับชั้นละ 30 คน รวม 180 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู และแบบสอบวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวทางของโคลเบอร์ก ผลการศึกษาพบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทุกด้านพัฒนาขึ้นตามระดับชั้นเรียน เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแตกต่างกันใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) โดยเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงสุด และเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย

โกศล มีคุณ² ทำการวิจัยเชิงทดลองฝึกรอบมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและทักษะในการสวมบทบาทของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นประถมปีที่ 5 และ 6 จำนวน 191 คน จากโรงเรียน 3 แห่ง ในจังหวัดนครราชสีมา และแบ่งนักเรียนเป็น 4 กลุ่มเพื่อใช้วิธีการฝึกต่างกัน กลุ่มที่ 1 ได้รับการฝึกสวมบทบาทพร้อมกับการฝึกการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มที่ 2 ได้รับการฝึกสวมบทบาทอย่างเดียว กลุ่มที่ 3 ได้รับการฝึกการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างเดียว กลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มควบคุมในการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยใช้วิธีเรียนด้วยตนเอง จากบทเรียนสำเร็จรูปประกอบกับวิธีการร่วมกิจกรรมกลุ่มในห้องเรียน ส่วนการฝึกสวมบทบาทใช้วิธีการร่วมกิจกรรมกลุ่มอย่างเดียว ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่ได้รับการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม และฝึกสวมบทบาทมีลักษณะที่ฝึกสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างเด่นชัด โดยกลุ่มที่ได้รับการฝึกสองด้านให้ผลเท่าเทียมกับกลุ่มฝึกด้านเดียว นอกจากนี้ยังพบว่า ความสามารถในการสวมบทบาทเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล

¹ เดช วิโย, “การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการด้านการคิดให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่ได้รับการเลี้ยงดูต่างกัน”, ปรินญาณีพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522).

² โกศล มีคุณ, การวิจัยเชิงทดลองฝึกรอบมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และทักษะในการสวมบทบาทของเด็กนักเรียนประถมศึกษา, ปรินญาณีพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524).

สกกล เทียงแท้¹ ได้ทำการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อศึกษาผลของการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยใช้วิธีอภิปรายกลุ่มในเด็กระดับประถมศึกษา ตามทฤษฎีของ โคลเบอร์ก กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 256 คน จากโรงเรียน 4 แห่งในจังหวัดราชบุรี นักเรียนในกลุ่มทดลองได้รับการฝึกการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โดยใช้วิธีอภิปรายกลุ่ม ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนจริยธรรมตามหลักสูตรปกติ เครื่องมือที่ใช้วัดประกอบด้วยแบบวัดการตัดสินใจและใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม แบบวัดการรับรู้บรรยากาศของโรงเรียน และแบบวัดบุคลิกภาพเก็บตัวแสดงตัว ผลของการวิจัย พบว่า ผู้ที่ได้รับการฝึกการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสามารถในการใช้เหตุผลสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างเด่นชัด ทั้งที่ก่อนฝึกนั้นทั้งสองกลุ่มมีเหตุผลเชิงจริยธรรมเท่าเทียมกัน กลุ่มที่อยู่ในบรรยากาศของโรงเรียนประชาธิปไตยสูง มีการรับรู้บรรยากาศของโรงเรียนดีกว่าที่อยู่ในบรรยากาศของโรงเรียนประชาธิปไตยต่ำ

รัชนิวรรณ ชูสถาน² ทำการวิจัยเรื่อง “เปรียบเทียบระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาลที่ทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างกัน คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น” กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลระดับวิชาชีพ ชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 218 คน โดยใช้แบบสอบถาม 3 ตอน ตอนที่หนึ่งเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับชั้นปี เพศ อายุ ฐานะ เศรษฐกิจของครอบครัว และการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตอนที่สองเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผล ตอนที่สามเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 และปีที่ 2 มีระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมส่วนใหญ่อยู่ในขั้นที่ 5 ซึ่งจัดว่าเป็นพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับสูง นักศึกษาพยาบาลทั้ง 2 ชั้น ที่มีระดับพื้นฐานจริยธรรมสูงกว่าเกณฑ์และต่ำกว่าเกณฑ์ ที่ทำกิจกรรมเสริมหลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงว่ากิจกรรมเสริมหลักสูตรช่วยพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

---

¹สกกล เทียงแท้, “ผลการใช้วิธีอภิปรายกลุ่มในการยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมในเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มาจากสภาพสังคมในโรงเรียนที่แตกต่างกัน”, ปรินญาณีพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525).

²รัชนิวรรณ ชูสถาน, “เปรียบเทียบระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาลที่ทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างกัน”, วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, (สาขาพยาบาลสาธารณสุข, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531).

ศิริพร คูภิรมย์¹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งสอนด้วยกิจกรรมคัดสรรกับกิจกรรมตามแผนการสอนปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 30 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 15 คน และกลุ่มควบคุม 15 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอนด้วย เกม กรณีตัวอย่างและบทบาทสมมติ โดยสอนครั้งละ 4 คาบ คาบละ 20 นาที รวมทั้งหมด 14 ครั้ง ผลการวิจัยปรากฏว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รุ่งรัตน์ ไกรทอง² ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดช่องนนทรี กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดช่องนนทรี ปีการศึกษา 2536 จำนวน 30 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 15 คน กลุ่มทดลองได้รับการใช้บทบาทสมมติ และกลุ่มควบคุมได้รับการสอนแบบปกติ ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนที่ได้รับการใช้บทบาทสมมติมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อสูงขึ้น หลังจากได้รับการใช้บทบาทสมมติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับการใช้บทบาทสมมติมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อต่อแม่ สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

แก่นคุณ วิเศษการ³ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของกิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่มเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดขอนแก่น จำนวน 32 คน แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 16 คน กลุ่มทดลองได้รับกิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่มสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที เป็นเวลา

¹ ศิริพร คูภิรมย์, “การเปรียบเทียบความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งสอนด้วยกิจกรรมคัดสรรกับกิจกรรมตามแผนการสอนปกติ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527).

² รุ่งรัตน์ ไกรทอง, “ผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดช่องนนทรี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2537).

³แก่นคุณ วิเศษการ, “ผลของกิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่มเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, 2539).

ติดต่อกัน 4 สัปดาห์ รวม 12 ครั้ง โดยใช้กิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่ม ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับกิจกรรมตามปกติที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจัดให้ ผลการวิจัยปรากฏว่า เยาวชนในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้น หลังจากได้รับกิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 ส่วนเยาวชนในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกับเยาวชนในกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแต่พบว่าในกลุ่มทดลอง มีการเปลี่ยนขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้น 1 คน

ฉลวยศรี มีใจเย็น¹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การทดลองใช้การแสดงบทบาทสมมติเพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านความกตัญญูต่อเวทีของเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนไทยนิยมสงเคราะห์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2526 จำนวน 30 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 15 คน และกลุ่มควบคุม 15 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ ส่วนกลุ่มควบคุมเรียนรู้จากการสอนปกติ ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ มีการพัฒนาจริยธรรมด้านความกตัญญูต่อเวที สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กรองแก้ว สานุสนธิ² ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความเสียสะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมวกเหล็กวิทยา จังหวัดสระบุรี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมวกเหล็กวิทยา อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี ประจำปีการศึกษา 2528 จำนวน 24 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 12 คน และกลุ่มควบคุม 12 คน โดยกลุ่มทดลองพัฒนาความเสียสะโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม ส่วนกลุ่มควบคุมพัฒนาความเสียสะโดยการให้ข้อสนเทศ ผลการวิจัยปรากฏว่า หลังการฝึกกิจกรรม นักเรียนในกลุ่มทดลองที่พัฒนาความเสียสะโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม มีความเสียสะสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนในกลุ่มควบคุมที่พัฒนาความเสียสะ โดยการให้ข้อสนเทศมีความเสียสะสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อเปรียบเทียบความเสียสะของนักเรียนในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

¹ ฉลวยศรี มีใจเย็น, “การทดลองใช้การแสดงบทบาทสมมติเพื่อพัฒนาจริยธรรม ด้านความกตัญญูต่อเวทีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2526).

² กรองแก้ว สานุสนธิ, “ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความเสียสะของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมวกเหล็กวิทยา จังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529).

ภายหลังการทดลอง นักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม มีความเสถียรสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุมที่ได้รับข้อเสนออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อดิศักดิ์ ภูมิรัตน์¹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อเจตคติเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองงา ตำบลพันชาติ อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ปีการศึกษา 2534 จำนวน 30 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 15 คน และกลุ่มควบคุม 15 คน กลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มตามโปรแกรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นเวลา 6 สัปดาห์ สัปดาห์ละครั้ง ครั้งละ 50 นาที รวม 12 ครั้ง ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีเจตคติเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

---

¹ อดิศักดิ์ ภูมิรัตน์, “ผลของการใช้กิจกรรมหมู่ที่มีต่อเจตคติเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2535).

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา” เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยซึ่งประกอบด้วยรูปแบบการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือการวิจัย การรวบรวมข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) แบบสองกลุ่มวัดก่อนและหลังทดลอง (The Pre-test Posttest Control Group Design) คือสุ่มตัวอย่างมาจากประชากรแล้วทำการสุ่มออกเป็นสองกลุ่ม โดยสุ่มให้กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มทดลอง และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มควบคุม แต่ละกลุ่มมีการวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรม ก่อนและหลังสอน ด้วยแบบทดสอบชุดเดียวกันทั้งสองกลุ่ม ซึ่งมีรูปแบบการวิจัยดังนี้¹

R	O1	x	O2	กลุ่มทดลอง
	O3	(x)	O4	กลุ่มควบคุม

X หมายถึง สอนตามแผนการสอนปกติ พร้อมกับให้นักเรียนอภิปราย

(X) หมายถึง สอนตามแผนการสอนปกติ

O1 และ O3 หมายถึง วัดผลก่อนสอน

O2 และ O4 หมายถึง วัดหลังสอน

R หมายถึง การคัดเลือกตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

---

¹ บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2540), หน้า 142-143.

กลุ่มควบคุม สอนตามแผนการสอนปกติ

กลุ่มทดลอง สอนตามแผนการสอนปกติ พร้อมกับให้นักเรียนอภิปรายตามสถานการณ์ข้อขัดแย้งทางจริยธรรมที่กำหนดให้ (แผนการสอนพระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในภาคผนวก) ในการสอนกลุ่มทดลองมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 นำเข้าสู่บทเรียน โดยครูและผู้วิจัยร่วมกันเสนอสถานการณ์ข้อขัดแย้งทางจริยธรรมคาบละ 1 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 12 คาบ โดยคาบสุดท้ายเป็นเสนอผลสรุปของการอภิปรายโดยนักเรียน และการอภิปรายร่วมระหว่างครูและนักเรียน

ขั้นตอนที่ 2 แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อยโดยรวมนักเรียนที่นั่งในแถวเดียวกันให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน

ขั้นตอนที่ 3 อภิปรายกลุ่มย่อย

ในแต่ละกลุ่มให้เลือกประธาน 1 คน เพื่อดำเนินการการอภิปราย และให้สมาชิกของกลุ่มมีส่วนในการอภิปรายทุกคน โดยให้เสนอเหตุผลสนับสนุนว่า ตัวเอกของสถานการณ์แต่ละสถานการณ์ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด

ขั้นตอนที่ 4 เสนอผลสรุปของการอภิปรายและอภิปรายร่วมเพื่อหาข้อสรุปของชั้นเรียน ครูผู้สอนและผู้วิจัยให้สมาชิกทั้งหมดรวมเป็นกลุ่มใหญ่ แล้วให้ตัวแทนกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มรายงานผลกลุ่มของตน จากนั้นดำเนินการอภิปรายเป็นกลุ่มใหญ่ โดยครูผู้สอนและผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการอภิปรายเอง แล้วให้นักเรียนร่วมกันพิจารณาเหตุผลที่ครูและผู้วิจัยสรุป

ขั้นตอนที่ 5 สรุปเหตุผลเชิงจริยธรรมว่าที่ตัวเอกในแต่ละสถานการณ์ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด แล้วครูผู้สอนและผู้วิจัยจะทำหน้าที่แนะนำเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่าให้แก่นักเรียนในทุก ๆ คาบเวลาเรียน

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา

ประชากรได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนคลองบางพรหม สำนักงานเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2547 ภาคเรียนที่ 1 จำนวน 2 ห้องเรียน คือ ป.6/1 มีนักเรียน 35 คน และ ป.6/2 มีนักเรียน 36 คน รวมนักเรียนทั้งสิ้น 71 คน

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนห้อง ป.6/1 จำนวน 12 คน เป็นกลุ่มทดลองและนักเรียนห้อง ป.6/2 จำนวน 12 คน เป็นกลุ่มควบคุม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการจับฉลากห้องเรียน 2 ห้อง ได้ห้อง ป.6/1 เป็นกลุ่มทดลอง และได้ห้อง ป.6/2 เป็นกลุ่มควบคุม

เนื่องจากได้ทดลองใช้เครื่องมือการวิจัยกับนักเรียน ป.6/1 และ ป.6/2 บางคนจึงได้ ตัวอย่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 12 คน

3.2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ประชากรได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนโพธิสารพิทยากร เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2547 ภาคเรียนที่ 1 จำนวน 12 ห้องเรียน รวม 418 คน

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 2 ห้องเรียน คือ ห้อง 6/6 และ ห้อง 6/7 ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย จาก 12 ห้องเรียน แล้วจับฉลาก 2 ห้องเรียนได้ห้อง 6/6 เป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 20 คนและห้อง 6/7 เป็นกลุ่มควบคุมมีจำนวนนักเรียน 20 คน ส่วนนักเรียน เหลือได้นำไปใช้ในการทดลองใช้เครื่องมือการวิจัย

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงดัดแปลงจากเครื่องมือการวิจัยเรื่อง “ผลของการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และคุณลักษณะเชิงจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาล : วิทยาลัยพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ อุบลราชธานี” ของ เรวดี ชารีรัตน์ วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (สาขาสาธารณสุขศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2532 ซึ่งประกอบด้วย แบบวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม แบบสอบถามทัศนคติของอาจารย์เกี่ยวกับ คุณลักษณะเชิงจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาล และแบบสอบถามทัศนคติเกี่ยวกับคุณลักษณะเชิง จริยธรรมของนักศึกษาพยาบาล ในความคิดเห็นของตนเอง เครื่องมือการวิจัยดังกล่าวมีความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.85 และ 0.81 ตามลำดับ

แบบวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแบบสอบถามทัศนคติของอาจารย์ เกี่ยวกับ คุณลักษณะเชิงจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาล และแบบสอบถามทัศนคติ เกี่ยวกับคุณลักษณะเชิง จริยธรรมของนักศึกษาพยาบาลในความคิดเห็นของตัวเอง ของเรวดี ชารีรัตน์ ครอบคลุมจริยธรรม 9 ประการคือ ความเมตตา กรุณา ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอดทน ความสุภาพอ่อนโยน และความเคารพในความเป็นมนุษย์ของคนอื่น แต่ละคุณลักษณะจริยธรรมมี 3 ข้อ คำถามรวมเป็น 27 ข้อ ผู้วิจัยได้เพิ่มคุณลักษณะจริยธรรมอีก 2 อย่าง คือ การประหยัดและการรักษาสິงแวดล้อม แต่ละอย่างมี 3 ข้อคำถามเช่นเดียวกัน ฉะนั้นเครื่องมือ การวิจัยนี้จึงประกอบด้วยคำถาม 33 ข้อ ซึ่งเป็นสถานการณ์ข้อขัดแย้งเกี่ยวกับคุณลักษณะจริยธรรม 11 ประการ ดังนี้

ความเมตตา-กรุณา	ได้แก่ ข้อที่ 2, 11 และ 20
ความเสียสละ	ได้แก่ ข้อที่ 4, 13 และ 22

ความรับผิดชอบ	ได้แก่ ข้อที่ 8, 17 และ 26
ความซื่อสัตย์	ได้แก่ ข้อที่ 5, 14 และ 23
ความมีระเบียบวินัย	ได้แก่ ข้อที่ 7, 16 และ 25
ความอดทน	ได้แก่ ข้อที่ 1, 10 และ 19
ความสามัคคี	ได้แก่ ข้อที่ 6, 15 และ 24
ความสุภาพอ่อนโยน	ได้แก่ ข้อที่ 3, 12 และ 21
ความเคารพในสิทธิของผู้อื่น	ได้แก่ ข้อที่ 9, 18 และ 27
การประหยัด	ได้แก่ ข้อที่ 29, 32 และ 33
การรักษาสิ่งแวดล้อม	ได้แก่ ข้อที่ 28, 30 และ 31

และแต่ละข้อจะวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก คือ

- ขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกมิให้ตนเองถูกลงโทษ (อายุประมาณ ๒-๑๐ ปี)
- ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล (อายุประมาณ ๒-๑๐ ปี)
- ขั้นที่ 3 หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (อายุประมาณ ๑๐-๑๖ ปี)
- ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ของสังคม (อายุประมาณ ๑๐-๑๖ ปี)
- ขั้นที่ 5 หลักการทำตามข้อตกลงและคำมั่นสัญญา (อายุประมาณ ๑๐-๑๖ ปีขึ้นไป)
- ขั้นที่ 6 หลักยึดอุดมคติสากล (อายุประมาณ ๑๖ ปีขึ้นไป)

ตัวอย่าง

ขณะที่มุทิตาทำรายงานไปส่งอาจารย์ที่ห้องพัก ซึ่งไม่มีผู้ใดอยู่เลย พบว่ามีข้อสอบวิชาที่จะสอบในสัปดาห์หน้าวางอยู่บนโต๊ะอาจารย์ แต่มุทิตาก็ไม่ได้เปิดดูข้อสอบนั้น ถ้านักเรียนเป็นมุทิตา ทำไม่จึงเป็นเช่นนั้น

- [4] ก. นักเรียนควรรักษาระเบียบวินัยทั้งต่อหน้าและลับหลังอาจารย์
- [1] ข. ถ้าอาจารย์ทราบภายหลังคงถูกตำหนิ
- [5] ค. ถ้าอาจารย์รู้ว่ามิคนรู้ข้อสอบ คงเสียเวลาออกข้อสอบใหม่
- [6] ง. การละเมิดสิ่งของคนอื่น โดยมิได้รับอนุญาตเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง
- [2] จ. เพื่อนๆ คงชมเชยว่าเป็นคนซื่อสัตย์ ถ้านำความจริงมาเล่าให้ฟัง
- [3] ง. ถูกรอบรมสั่งสอนเสมอว่าให้มีความซื่อสัตย์

เลขภายใน [ ] เป็นระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก แบบวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมทุกข้อมีเฉลยเอาไว้ เพื่อสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับแบบสอบถามเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษา เมื่อนำไปทดสอบเพื่อหาค่าจำแนกของข้อคำถามแต่ละข้อ ปรากฏว่า แบบสอบเจตคติ

เชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ที่ค่าอำนาจจำแนก 1.75 ขึ้นไปมีเพียง 25 ข้อ จาก 35 ข้อ ชั้นมัธยมศึกษา มี 27 ข้อ จาก 35 ข้อ (ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาอยู่ในภาคผนวก และชั้นมัธยมศึกษาอยู่ในภาคผนวก)

3.3.1 การทดลองใช้เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแบบวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และแบบสอบถามเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษาที่ดัดแปลงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนคลองบางพรหม ชั้น ป.6/1 และ ป.6/2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 22 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนโพธิสารพิทยากร ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 28 คน ผลปรากฏว่า แบบวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา และแบบสอบถามเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัศึกษามีค่าความเชื่อมั่น .80 และ .81 ตามลำดับ

3.3.2 เกณฑ์ในการตรวจให้คะแนน

เกณฑ์ในการตรวจให้คะแนนแบบวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ข้อสอบแต่ละข้อมีตัวเลือก ซึ่งผู้วิจัยกำหนดให้ตรงกับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก ให้ผู้เลือกตอบได้เพียงคำตอบเดียว ถ้าคำตอบนั้นตรงกับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ โคลเบอร์ก ขั้นในก็ให้คะแนนตามนั้นดังนี้

ให้คะแนน 1 คะแนน ถ้าระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 1

ให้คะแนน 2 คะแนน ถ้าระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 2

ให้คะแนน 3 คะแนน ถ้าระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 3

ให้คะแนน 4 คะแนน ถ้าระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 4

ให้คะแนน 5 คะแนน ถ้าระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 5

ให้คะแนน 6 คะแนน ถ้าระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 6

การจำแนกขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ดวงเดือน พันธุนาวิน¹ ได้กล่าวว่า เด็กสามารถเข้าใจประโยชน์ที่ใช่หลักสูงกว่าขั้นจริยธรรมของตนเองได้ไม่เกิน 1 ขั้น และเนื่องจากแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นแบบปลายปิด ดังนั้น ในการแบ่งช่วงคะแนนของขั้นการใช้

¹ ดวงเดือน พันธุนาวิน, จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 201-202.

เหตุผลเชิงจริยธรรม คะแนนที่จุดกึ่งกลางระหว่างชั้นหนึ่งกับอีกชั้นหนึ่ง จึงควรปัดลงอยู่ในชั้นที่ต่ำกว่า ดังนั้น จะได้ค่าเฉลี่ยตามระดับชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1	มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง	1.00 – 1.50
ชั้นที่ 2	มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง	1.51 – 2.50
ชั้นที่ 3	มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง	2.51 – 3.50
ชั้นที่ 4	มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง	3.51 – 4.50
ชั้นที่ 5	มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง	4.51 – 5.50
ชั้นที่ 6	มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง	5.51 – 6.00

เกณฑ์การให้คะแนนแบบวัดเจตคติเชิงจริยธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีดังต่อไปนี้

ข้อความที่เป็นพฤติกรรมทางบวก

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้	5	คะแนน
เห็นด้วย	ให้	4	คะแนน
ไม่แน่ใจ	ให้	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	ให้	2	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้	1	คะแนน

ข้อความที่เป็นพฤติกรรมทางลบ

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้	1	คะแนน
เห็นด้วย	ให้	2	คะแนน
ไม่แน่ใจ	ให้	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	ให้	4	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้	5	คะแนน

การแปลความหมายค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรม

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.50 – 5.00	ดีมาก
3.50 – 4.49	ดี
2.50 – 3.49	ปานกลาง
1.50 – 2.49	ไม่ดี
1.00 – 1.49	ไม่ดีเลย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอหนังสือจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์เพื่อขออนุญาตทำการสอนทดลอง จากอาจารย์ใหญ่โรงเรียนคลองบางพรหม และผู้อำนวยการโรงเรียนโพธารามพิทยากร หนังสือขออนุญาต (ดูภาคผนวก)

3.5 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 หาค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดเจตคติเชิงจริยธรรม ของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 และ นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ใช้สูตร

$$t = \frac{\bar{X}_H - \bar{X}_L}{\sqrt{\frac{S_H^2}{n_H} + \frac{S_L^2}{n_L}}}$$

$\bar{X}_H$ คือ คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มที่ได้คะแนนสูง

$\bar{X}_L$ คือ คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มที่ได้คะแนนต่ำ

S_H^2 คือ ความแปรปรวนของคะแนนในกลุ่มที่ได้คะแนนสูง

S_L^2 คือ ความแปรปรวนของคะแนนในกลุ่มที่ได้คะแนนต่ำ

n คือ จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามในแต่ละกลุ่ม

ข้อคำถามที่มีค่าตั้งแต่ 1.75 ขึ้นไปถือว่าเป็นข้อคำถามที่อยู่ในเกณฑ์ที่น่าไปใช้ได้¹

3.5.2 หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือการทำการวิจัย ใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha) ดังนี้²

$$r_t = \frac{K}{K-1} \left[t \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

K คือ จำนวนข้อคำถามในแบบสอบถาม

$\sum S_i^2$ คือ ผลรวมของความแปรปรวนของคะแนนในแต่ละข้อ

S_t^2 คือ ความแปรปรวนรวมของคะแนนทั้งฉบับ

¹ ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, หลักการวิจัยการศึกษา, (กรุงเทพฯ : ทวีกิจการพิมพ์, 2524).

² อ่างแก้ว, บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ์, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์, หน้า 211-212.

3.5.3 ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย ก่อนกับหลังการทดลอง โดยใช้ t-test ซึ่งมีสูตร ดังนี้¹

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{n \sum D^2}{n \times n(n-1)}}}$$

เมื่อ $\bar{X}_1$ = คะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลอง

$\bar{X}_2$ = คะแนนเฉลี่ยหลังการทดลอง

D = ความแตกต่างของคะแนนระหว่างก่อนกับหลังการทดลอง

n = จำนวนตัวอย่าง

3.5.4 ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย กรณีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีตัวอย่างเท่ากัน โดยการทดสอบที (t-test) ใช้สูตรดังนี้²

$$L = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}}}$$

เมื่อ $\bar{X}_1$ = คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลอง

$\bar{X}_2$ = คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มควบคุม

n_1 = จำนวนตัวอย่างของกลุ่มทดลอง

n_2 = จำนวนตัวอย่างของกลุ่มควบคุม

S_1^2 = คะแนนความแปรปรวนของกลุ่มทดลอง

S_2^2 = คะแนนความแปรปรวนของกลุ่มควบคุม

¹ อ่างแก้ว, บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์, หน้า 300.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 300.

บทที่ 4

ผลการวิจัย

บทที่ 4 ได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาได้ โดยเรื่องมือการวิจัยที่กล่าวแล้วในบทที่ 3 ในการเสนอผลการวิจัยในบทนี้ ได้นำเอาวัตถุประสงค์ของการวิจัย และทฤษฎีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมากล่าวอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อความสะดวกของผู้อ่านและเป็นแนวทางในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย การวิจัยเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา” มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- (1) เพื่อศึกษาระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา ก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
- (2) เพื่อศึกษาเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา ก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
- (3) เพื่อศึกษาระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
- (4) เพื่อศึกษาเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ทฤษฎีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม การศึกษาวิจัยนี้ใช้ทฤษฎีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นแนวทางในการวิจัย โคลเบอร์ค เป็นผู้เสนอและเป็นผู้นำคนสำคัญของทฤษฎีนี้

โคลเบอร์ค (Kohlberg) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของเพียเจท์ และพบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น ส่วนมากไม่ได้พัฒนาถึงขั้นสูงสุดในอายุ 10 ปี แต่จะมีการพัฒนาไปอีกหลายขั้นตอนจากอายุ 11 – 15 ปี โคลเบอร์ค เชื่อว่าการบรรลุนิติภาวะเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้น จะแสดงออกในทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเด่นชัดที่สุด การใช้เหตุผลเพื่อตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ต่างๆ ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางจิตใจของบุคคลได้อย่างมีแบบแผน เหตุผลเชิงจริยธรรมนี้ไม่ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะเหตุผลเชิงจริยธรรมไม่ใช่การประเมินการ

กระทำว่า “ดี” หรือ “เลว” แต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้ง ยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นเป็นลำดับไปตามวุฒิภาวะทางปัญญา เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงสุดหรือขั้นที่ 6 ของโคลเบอร์กนั้นตรงกับสิ่งที่นักปราชญ์ยอมรับว่าเป็นเหตุผลเชิงจริยธรรมที่บริสุทธิ์ จึงมีลักษณะเป็นเหตุผลสากลและเป็นอุดมคติ

โคลเบอร์ก ทำการศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนอเมริกันอายุ 10 – 16 ปี และนำผลการศึกษามาใช้ในการแบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ 6 ขั้น ดังนี้คือ

ระดับที่ 1 ระดับก่อนมีจริยธรรมหรือระดับก่อนกฎเกณฑ์ (pre conventional level)

ระดับนี้บุคคลจะตอบสนองต่อกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของความดี เลว ถูก และผิด ซึ่งกำหนดไว้โดยผู้มีอำนาจทางกายเหนือตน บุคคลจะตัดสินใจเลือกแสดงพฤติกรรมที่ก่อประโยชน์แก่ตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น ระดับนี้พบได้ในเด็กอายุ 2 – 10 ปี แบ่งออกเป็น 2 ขั้นคือ

ขั้นที่ 1 ใช้หลักการเชื่อฟังเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ บุคคลจะมีเหตุในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใด เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้ตนเองถูกลงโทษ จะยอมทำตามคำสั่งของผู้มีอำนาจเหนือตนโดยไม่มีเงื่อนไข จะพิจารณาคุณค่าของสิ่งที่เรียกว่า การกระทำที่ถูกต้อง หรือ “ความดี” ในความหมายของสิ่งที่กระทำแล้วไม่ถูกลงโทษ เช่น ไม่กล้าหนีเรียน เพราะกลัวถูกลงโทษ เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ใช้หลักการแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน บุคคลจะมีเหตุผลในการเลือกกระทำเฉพาะในสิ่งที่ทำให้เกิดความพอใจ เห็นความสำคัญของการได้รับรางวัลและสิ่งตอบแทนทั้งทางกายและทางวัตถุ จะทำตามความพอใจของตนเองโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องทางสังคม

ระดับที่ 2 ระดับมีจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ (conventional level)

ระดับนี้บุคคลจะตอบสนองต่อความคาดหวังของครอบครัว กลุ่ม และเชื้อชาติของตน บุคคลจะตัดสินใจเลือกแสดงพฤติกรรมตามกฎเกณฑ์ กฎหมาย และศาสนา ของกลุ่มชนที่ตนอยู่ร่วมด้วย โดยไม่คำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นในขณะนั้น และผลที่จะเกิดตามมาในภายหลัง ในระดับนี้บุคคลจะรู้จักคำนึงถึงจิตใจของผู้อื่นจะประพฤตินให้สอดคล้องกับความต้องการ และความคาดหวังของสังคม นอกจากนั้นยังพยายามที่จะสนับสนุนและดำรงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ของสังคมที่ตนอยู่ร่วมด้วย พบมากในวัยรุ่นอายุ 10 – 16 ปี ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 3 ใช้หลักทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ บุคคลจะมีเหตุผลในการเลือกกระทำในสิ่งที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มโดยเฉพาะเพื่อน จะทำตามความคิดเห็นและความพอใจของกลุ่ม เพื่อให้เป็นที่ชื่นชมและยอมรับของเพื่อน โดยไม่เป็นตัวของตัวเอง คล้อยตามการชักจูงของผู้อื่นเพื่อคงไว้ซึ่งสัมพันธภาพอันดี พบมากในวัยรุ่นตอนต้นอายุ 10 – 15 ปี

ขั้นที่ 4 ใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม บุคคลจะมีเหตุผลในการเลือกกระทำตามกฎระเบียบที่สังคมของตนกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด บุคคลจะมีเหตุผลในการเรียนรู้ถึงบทบาท

หน้าที่ของตนในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม พฤติกรรมที่ถูกต้องคือ การทำตามหน้าที่ของตน เชื้อฟังและดำรงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ของสังคม พบมากในกลุ่มอายุ 13 – 16 ปี

ระดับที่ 3 ระดับมีจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์ (Post conventional level) หรือระดับมีจริยธรรมของตนเอง (Autonomous or principle level)

ระดับนี้เป็นระดับที่บุคคลตัดสินใจขัดแย้งด้วยการนำมาคิดไตร่ตรอง แล้วตัดสินใจด้วยตนเองตามค่านิยมที่ตนยึดถือ เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าสิ่งใดสำคัญมากกว่าก็จะปฏิบัติตามสิ่งนั้น โดยมีหลักการของตนเองที่ถูกต้อง ซึ่งประยุกต์จากกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคม และจริยธรรมที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ระดับนี้แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 5 ใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม บุคคลจะมีเหตุผลในการเลือกกระทำโดยคำนึงถึงความสำคัญและประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้ มีความเคารพตนเอง สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการกระทำของตนเองโดยไม่เกี่ยวข้องกับควบคุมจากภายนอกหรือบุคคลอื่น มีพฤติกรรมที่ถูกต้องเป็นไปตามค่านิยมส่วนตัวผสมผสานกับมาตรฐานการยอมรับจากสังคม ถือว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ อาจเปลี่ยนแปลงได้ โดยพิจารณาถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่ พบได้ในวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่

ชั้นที่ 6 ใช้หลักการยึดอุดมคติสากล บุคคลจะใช้หลักจริยธรรมขั้นสูงสุดของตนเองเป็นเหตุผลในการตัดสินใจเลือกพฤติกรรมใด ๆ พบในวัยผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางปัญญา มีประสบการณ์และความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับสังคมของตนและสังคมของกลุ่มชนอื่น ๆ ยอมรับความคิดเห็นที่เป็นสากลของผู้ที่เจริญแล้ว มีอุดมคติและคุณธรรมประจำใจ มีความยืดหยุ่นทางจริยธรรม เลือกหลักจริยธรรมของตนเองอย่างมีสติ เพื่ออุดมคติสูงสุดเกี่ยวกับความยุติธรรมความเท่าเทียมกันของสิทธิมนุษยชน และการเคารพในความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล มีความละเอียดต่อความชั่วและเกรงกลัวต่อบาปเป็นหลักประจำใจ

เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 3 ระดับ ซึ่งแบ่งย่อยเป็น 6 ชั้น ในทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ขั้นที่ 1 หลักการเชื่อฟังเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน	1. ระดับก่อนเกณฑ์ (2 – 10 ปี)
ขั้นที่ 3 หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม	2. ระดับตามกฎหมายเกณฑ์ (10 – 16 ปี)
ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม ขั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล	3. ระดับเหนือกฎหมายเกณฑ์ (16 ปีขึ้นไป)

จากทัศนะของโคลเบอร์ก เหตุผลเชิงจริยธรรมในแต่ละขั้นนั้นเป็นผลมาจากการพัฒนาการเรียนรู้ซึ่งต้องอาศัยความสามารถทางปัญญา การคิดไตร่ตรอง และการสังเกตของบุคคล เมื่อบุคคลมีโอกาสได้ติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ได้รับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ในทัศนะใหม่ โดยเฉพาะจากบุคคลที่มีระดับพัฒนาการทางจริยธรรมที่สูงกว่า ก็จะช่วยให้เกิดการพัฒนาทางจริยธรรมในขั้นที่สูงขึ้นได้ การพัฒนาทางจริยธรรมนั้นเกิดจากการผสมผสานความรู้ที่ได้จากการปรับตัวเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น บุคคลจะเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่น บทบาทของบุคคลอื่น ๆ และข้อกำหนดจากกฎหมายต่าง ๆ ของสังคมมาผสมผสานกันเกิดเป็นความเข้าใจใหม่ที่สามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ทำให้ได้พัฒนาระดับจริยธรรมให้สูงขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นเมื่อบุคคลได้รับประสบการณ์ทางสังคมมากขึ้น ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด รู้จักใช้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นได้ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและทฤษฎีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมดังกล่าวข้างต้น จึงเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ตอนที่ 2 เสนอผลการวิเคราะห์เหตุผลเชิงจริยธรรม และเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งประกอบด้วยผลการวิเคราะห์ระดับการใช้เหตุผลทางจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการสอน จำแนกตามจริยธรรมแต่ละด้านการทดสอบค่าเฉลี่ย ของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการสอน จำแนกตามจริยธรรมแต่ละด้าน การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน และผลการวิเคราะห์เจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลอง ทั้งก่อนและหลังการสอน

ตอนที่ 3 เสนอผลการวิเคราะห์เหตุผลเชิงจริยธรรม และเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งประกอบด้วยผลการวิเคราะห์ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการสอน จำแนกตามจริยธรรมแต่ละด้าน การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการสอน กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน และผลการวิเคราะห์เจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองทั้งก่อนและหลังการสอน

4.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ตารางที่ 1 – 2)

ตารางที่ 1

จำนวนและร้อยละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำแนกโดยเพศ อายุ และศาสนา

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	5	41.7
หญิง	7	58.3
รวม	12	100.0
อายุ		
11 ปี	8	66.7
12 ปี	4	33.3
รวม	12	100.0
ศาสนา		
พุทธ		100.0
รวม	12	100.0

ตารางที่ 2
จำนวนและร้อยละของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำแนกโดยเพศ อายุ และศาสนา

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	6	30.0
หญิง	14	70.0
รวม		100.0
อายุ		
17 ปี	8	60.0
18 ปี	12	40.0
รวม		100.0
ศาสนา		
พุทธ	20	100.0
รวม		100.0

4.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ตอนที่ 2 เสนอผลการวิเคราะห์ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งประกอบด้วยผลการวิเคราะห์ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ทั้งก่อนและหลังการสอนจำแนกตามจริยธรรมแต่ละด้านการทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการสอน กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน และผลการวิเคราะห์เจตคติเชิงจริยธรรม นักเรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ทั้งก่อนและหลังการสอน (ตารางที่ 3 – 33)

ตารางที่ 3

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตา-กรุณา
 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 2 วันหนึ่งนายยุทธชัยพบชายหนุ่มเพื่อนบ้าน ซึ่งไม่ค่อยคุ้นเคยกันมีอาการมีนเมานอนฟุบอยู่บนทางเดินข้างถนนใกล้บ้าน ใครเดินผ่านไปมาก็ไม่สนใจ ยุทธชัยจึงพาไปส่งบ้าน ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านของยุทธชัยเท่าใดนัก ถ้านักเรียนเป็นยุทธชัย ทำไม่จึงทำเช่นนั้น	3	0	0	6	2	1	3.58* (ขั้นที่ 4)
	0	2	0	7	1	2	4.08** (ขั้นที่ 4)
เรื่องที่ 11 วีระเลี้ยงสุนัขชื่อ “เจ้าเอ็ม” ไว้ที่บ้านมาหลายปี เวลาวีระกลับบ้าน “เจ้าเอ็ม” จะกระโดดพร้อมครางจิ้ง ๆ ด้วยความดีใจทุกครั้ง และคราวใดที่มันป่วยไม่กินอาหารวีระจะพามันไปให้สัตวแพทย์รักษา ถ้านักเรียนเป็นวีระทำไม่จึงเป็นเช่นนั้น	0	1	0	3	2	6	5.00* (ขั้นที่ 5)
	0	0	1	3	1	7	5.17** (ขั้นที่ 5)
เรื่องที่ 20 ขณะที่ศรีสมร นั่งอ่านหนังสือได้ตื่นไม่หลังอาหารกลางวัน เพื่อเตรียมสอบในภาคบ่ายมีลูกนกตัวหนึ่งบนตักใกล้ที่นั่งของศรีสมร โดยไม่มีใครเห็น เมื่อเดินไปดูพบว่าลูกนกถูกยิบบาดเจ็บ ศรีสมร ได้นำลูกนกตัวนั้นไป ถ้านักเรียนเป็นศรีสมร เพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น	2	1	1	1	5	2	4.00* (ขั้นที่ 4)
	1	0	0	5	3	3	4.50** (ขั้นที่ 4)
รวม (ก่อนสอน)	5	2	1	10	9	9	4.19(ขั้นที่ 4)
รวม (หลังสอน)	2	2	1	15	5	12	4.58(ขั้นที่ 5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตา-กรุณา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่กระจายอยู่ในชั้นที่ 4, 5 และ 6 โดยกลุ่มควบคุมก่อนการสอนมีค่าเฉลี่ยรวมของนักเรียนกลุ่มควบคุมหลังการสอนเท่ากับ 4.58 ซึ่งอยู่ในชั้นที่ 5 คือชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม

ตารางที่ 4

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 4 วันหนึ่ง ครูอ้อนฤดีสอนนักเรียนว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข รักสนุกทุกซ์ตามมา” วันหนึ่งเห็นด้วยกับคำกล่าวนี้ จึงขยันหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอและประสบผลสำเร็จในการเรียนเป็นอย่างดี ถ้านักเรียนเป็นวันหนึ่ง ทำไมจึงทำเช่นนั้น	0	1	0	7	1	3	4.42* (4)
เรื่องที่ 13 ขณะที่กำลังนั่งในร้านอาหารหน้าโรงเรียนมีเด็กนำพวงมาลัยมาขายเพื่อหารายได้เป็นทุนการศึกษาซื้อจำนวน 2 พวง ถ้านักเรียนเป็นศิลาเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น	1	0	1	0	3	7	5.08* (5)
เรื่องที่ 22 เพื่อนของกุมารีสอบตกในวิชาเคมี ต้องสอบแก้ตัวใหม่ ซึ่งวิชานี้เป็นวิชาที่กุมารีถนัดและได้คะแนนดี กุมารีช่วยทบทวนวิชาเคมีให้เพื่อนในเวลาว่าง นักเรียนคิดว่าเพราะเหตุใดกุมารีจึงทำเช่นนั้น	1	0	1	6	2	2	4.17* (4)
รวม (ก่อนสอน)	2	1	2	13	6	12	4.56(5)
รวม (หลังสอน)	4	1	3	9	5	14	4.44(4)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 4 พบว่า ระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเสียหายของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในขั้นที่ 4, 5 และ 6 โดยก่อนสอนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.56 ซึ่งอยู่ในระดับขั้นที่ 5 คือขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญา และข้อตกลงของสังคม ในขณะที่การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนหลังการสอน มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.44 ซึ่งอยู่ในขั้นที่ 4 คือ ขั้นการใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม

ตารางที่ 5

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 8 ปรีชาได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้า กลุ่มรายงาน แต่มีสมาชิกบางคนใน กลุ่มไม่ทำงานที่มอบหมายให้ปรีชาจึง ขอร้องเพื่อนให้ทำงาน นักเรียนคิดว่า ปรีชาทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	0	0	2	0	2	8	5.33* (4)
	0	2	0	0	4	6	5.0** (4)
เรื่องที่ 17 ขณะที่กรณี เดินถึงประตู หน้า โรงเรียนเป็นเวลา 8.30 น. พอดี ซึ่ง กำลังมีการเชิญธงชาติขึ้นสู่เสา พร้อมกับเสียงเพลงชาติดังกระหึ่มขึ้น กรณียืนตรงเคารพธงชาติ ถ้านักเรียน เป็นกรณีที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	0	0	0	1	3	8	5.58* (6)
	1	0	0	0	1	10	5.50** (5)
เรื่องที่ 26 วีรพร ได้รับมอบหมายให้อยู่เวร “ส่งเสียงตามสาย” ของโรงเรียนทุก วันจันทร์ ตอนดึกคืนวันอาทิตย์ วีร พรได้ทราบอย่างกะทันหันว่า มารดา อยู่ต่างจังหวัดป่วยหนัก ครั้งแรกวีร พรตัดสินใจจะลาไปเยี่ยมมารดา หลังจากเลิกเรียนแล้วในตอนเย็นวัน จันทร์ ถ้านักเรียนเป็นวีรพร มีเหตุผล อะไร จึงตัดสินใจเลื่อนการเยี่ยมไป หลังเลิกเรียน	0	0	2	6	1	3	4.42* (4)
	0	0	1	6	2	3	4.58** (5)
รวม (ก่อนสอน)	0	0	4	7	6	19	5.11(5)
รวม (หลังสอน)	1	2	1	6	7	19	5.03(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 5 พบว่า ระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 6 รองลงมาคือชั้นที่ 4 และ 5 ตามลำดับ โดยก่อนสอนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.11 ซึ่งอยู่ในชั้นที่ 5 คือชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม และหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 5.03 ซึ่งอยู่ในระดับชั้นที่ 5 เช่นเดียวกัน

ตารางที่ 6

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 23 ในการสอบปลายภาค วัลลภาเตรียมตัวไม่พร้อม และมีความกังวลในการสอบมาก เมื่อมีโอกาสที่อาจารย์ควบคุมสอบผล วัลลภาสามารถลอกคำตอบจากเพื่อนที่นั่งข้างเคียงได้ แต่วัลลภาก็ไม่ทำ ถ้านักเรียนเป็นวัลลภาที่ไม่ลอกคำตอบจากเพื่อนเพราะเหตุใด	0	0	1	4	5	2	4.67* (5)
	0	1	1	6	0	4	4.42** (4)
เรื่องที่ 14 พรศักดิ์ยืมหนังสือจากอาจารย์เพื่อศึกษาประกอบการเรียน บังเอิญน้องของพรศักดิ์ได้ฉีกหนังสือขาด 1 หน้า ไม่สามารถซ่อมได้และเพื่อนแนะนำว่าไม่ต้องบอกให้อาจารย์ทราบแต่พรศักดิ์ก็บอกอาจารย์ตามความเป็นจริง ถ้านักเรียนเป็นพรศักดิ์นักเรียนทำเช่นนี้เพราะเหตุใด	1	2	2	1	1	5	4.17* (4)
	1	1	4	1	0	5	4.08** (4)
เรื่องที่ 5 ขณะที่มุกิตานำรายงานไปส่งอาจารย์ที่ห้องพัก ซึ่งไม่มีผู้ใดอยู่เลย พบว่ามีข้อสอบวิชาที่จะสอบในสัปดาห์หน้าวางอยู่บนโต๊ะอาจารย์ แต่มุกิตาไม่ได้เปิดข้อสอบนั้นดู ถ้านักเรียนเป็นมุกิตาทำไมจึงไม่เปิดดูข้อสอบ	0	1	0	5	0	6	4.83* (5)
	0	0	2	3	0	7	5.0** (5)
รวม (ก่อนสอน)	1	3	3	10	6	13	4.56(5)
รวม (หลังสอน)	1	2	7	10	0	16	4.50(4)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 6 เห็นว่า ระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในขั้นที่ 6 รองลงมาอยู่ในขั้นที่ 4 และ 5 ตามลำดับ โดยก่อนสอนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 ซึ่งอยู่ในระดับขั้นที่ 5 คือขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม ในขณะที่หลังการสอนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.50 ซึ่งอยู่ในขั้นที่ 4 คือขั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม

ตารางที่ 7

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 7 มยุรีผู้ช่วยพยาบาลเป็นผู้จัดคิว เรียกผู้ป่วยเพื่อเข้าพบแพทย์ แม้ว่าจะ มีญาติหรือเพื่อนมาตรวจมยุรีก็มิได้ จัดคิวให้ยังคงเรียกผู้ป่วยเข้าตรวจ ตามลำดับก่อนหลัง ถ้านักเรียนเป็น มยุรีมีเหตุผลอะไรจึงทำเช่นนั้น	1	0	1	4	3	3	4.42* (4)
	0	2	0	3	2	5	4.67** (5)
เรื่องที่ 16 ก่อนชั่วโมงเรียนภาษาไทย ซึ่ง เชิญอาจารย์ภายนอกมาสอน พร นภาพวดศีรษะมากได้รับประทาน ยาแก้ปวดมาแล้ว 1 ชั่วโมง อาการก็ ยังไม่ทุเลา พรนภาพจึงรายงาน ประธานนักเรียนและขออนุญาต อาจารย์เข้าไปพักในห้องพยาบาล ถ้านักเรียนเป็นพรนภาพเพราะเหตุ ใดจึงทำเช่นนั้น	1	2	2	4	1	2	3.67* (4)
	2	0	3	2	0	5	4.08** (4)
เรื่องที่ 25 ฐิตินา นั่งอ่านหนังสืออยู่ใน ห้องสมุดของโรงเรียน มีเพื่อน นักศึกษาคู่หนึ่งไปคุยเสียงดังจนขาด สมาธิในการอ่านหนังสือ ฐิตินาจึงไป แจ้งให้บรรณารักษ์ทราบ ถ้านักเรียน เป็นฐิตินาเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น	1	0	2	4	2	3	4.25* (4)
	1	0	0	1	3	7	5.17** (5)
รวม (ก่อนสอน)	3	2	5	12	6	8	4.11(4)
รวม (หลังสอน)	3	2	3	6	5	17	4.64(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 7 จะเห็นว่าระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 6 รองลงมาคือ ชั้นที่ 4, 5 และ 3 ตามลำดับ โดยภาพรวมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุมก่อนการสอนอยู่ในชั้นที่ 4 คือชั้นใช้หลักการตามหน้าที่ทางสังคม ($X = 4.11$) ในขณะที่หลังการสอน นักเรียนมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับชั้นที่ 5 คือชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม ($X = 4.64$)

ตารางที่ 8

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความอดทนของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 1							
การร่วมงานในกลุ่มในห้องเรียน บางครั้งก็มีการขัดแย้งกันทางความคิด ซึ่งเป็นผลทำให้สมาชิกกลุ่มมีการ กระทบกระทั่งกันด้วยวาจา แม้รัตนจะ อารมณ์เสียบ้างก็ไม่แสดงการโต้ตอบใดๆ ออกไป ท่านคิดว่าเป็นเพราะเหตุใด	2	0	2	3	1	4	4.08* (4)
	1	1	5	0	1	4	3.92** (4)
เรื่องที่ 10							
นักเรียนโรงเรียนที่ศิริชัยเรียนอยู่ มักมี เรื่องทะเลาะวิวาทกับอีกโรงเรียนหนึ่ง เป็นประจำ วันหนึ่งขณะที่ศิริชัยขึ้นรถ ประจำทางเพื่อกลับบ้าน มีนักเรียน โรงเรียนพุดจាក้าวร้าวมาหาเรื่องทะเลาะ กับศิริชัย แต่ศิริชัยไม่ทะเลาะด้วยและ เดินเลี่ยงไปทางหนึ่ง ถ้านักเรียนเป็นศิริ ชัยทำไมจึงไม่ทะเลาะและเดินเลี่ยงไป	2	1	0	0	4	5	4.50* (4)
	1	1	0	0	5	5	4.83** (5)
เรื่องที่ 19							
เช้าวันอาทิตย์ขณะที่ศรีสุดา กำลังเร่ง ทำรายงานให้เสร็จเพื่อส่งในวันรุ่งขึ้น สมศรี เพื่อนสนิทได้มาชวนไปดู ภาพยนตร์ซึ่งนำแสดงโดยดาราที่ศรีสุดา ชื่นชอบ แต่ศรีสุดาก็ปฏิเสธที่จะไปในวัน นั้น โดยขอเลื่อนไปเมื่อเสร็จจากการทำ รายงาน นักเรียนคิดว่าศรีสุดาปฏิเสธ เพื่อนไปเพราะเหตุใด	1	1	3	5	1	1	3.58* (4)
	0	0	2	3	5	2	4.58** (5)
รวม (ก่อนสอน)	5	2	5	8	6	10	4.06(4)
รวม (หลังสอน)	2	2	7	3	11	11	4.44(4)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่า ระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความอดทนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่กระจายอยู่ตั้งแต่ขั้นที่ 3 ขึ้นไป โดยภาพรวม การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุมก่อนการสอนอยู่ในขั้นที่ 4 คือขั้นใช้หลักการทำตามบทบาททางสังคม ($X = 4.06$) หลังการสอนก็อยู่ในขั้นที่ 4 เช่นเดียวกัน ($X = 4.44$)

ตารางที่ 9

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 6 การเตรียมสถานที่ของโรงเรียน เพื่อทำบุญในวันนี้ขึ้นปีใหม่มี ประกาศเชิญชวนให้นักเรียนร่วมกัน พัฒนาสนามหญ้าในวันหยุด พรรณี ได้ร่วมพัฒนาสนามหญ้าในวันนั้น ด้วย ถ้านักเรียนเป็นพรรณี ทำไมจึง ทำเช่นนั้น	0	0	2	6	0	4	4.50* (4)
	0	0	0	9	0	3	4.50** (4)
เรื่องที่ 15 การจัดงาน “วันแม่” ประจำปี ของโรงเรียนได้มีประกาศเชิญชวน ให้นักเรียนเขียนคำขวัญเข้า ประกวดชิงรางวัลเหรียญไกร เป็นผู้ หนึ่งที่ไดพยายามเขียนคำขวัญนั้น ถ้าเป็นนักเรียนทำไมจึงทำเช่นนั้น	1	0	0	0	0	11	5.58* (6)
	0	1	0	1	0	10	5.50** (6)
เรื่องที่ 24 ในคราวจัดงานกีฬาปีนี้ ทีมสีม่วง และแดง ได้เข้ารอบชิงชนะเลิศบาส เก้ตบอล ประธานของทีมสีม่วงและ สีแดง ได้ขอร้องไห้เพื่อน ๆ ที่ว่าง ช่วยเชียร์เป็นกำลังใจ แม้ว่า ชีระจะ ไม่ได้เป็นสมาชิกของทีมสีม่วงหรือ แดง แต่ชีระก็อยู่ช่วยเชียร์ในวันนั้น ถ้านักเรียนเป็นชีระที่ทำเช่นนั้นเพราะ เหตุใด	0	0	3	0	3	6	5.00* (5)
	0	0	1	1	5	5	5.17** (5)
รวม (ก่อนสอน)	1	0	5	6	3	17	5.03(5)
รวม (หลังสอน)	0	1	1	11	5	18	5.06(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 9 แสดงว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอนส่วนใหญ่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีอยู่ในชั้นที่ 6 รองลงมาอยู่ในชั้นที่ 4 และ 5 ว่า โดยรวมนักเรียนมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีอยู่ในชั้นที่ 5 คือชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงทางสังคมทั้งก่อนและหลังการสอน โดยก่อนการสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 5.03 และหลังการสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 5.06

ตารางที่ 10

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสุภาพอ่อนโยน
 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 3							
ปกติศักดิ์ชัยจะใช้คำว่า “ครับ” และ “ผม” กับบุคคลทั่ว ๆ ไป รวมทั้งเพื่อน ๆ ในชั้นเรียนแม้จะถูกล้อเลียนจากเพื่อนบางกลุ่ม ศักดิ์ชัยก็ไม่สนใจ ยังคงใช้คำพูดสุภาพเหมือนเดิม ท่านคิดว่าศักดิ์ชัยทำเช่นนี้เพราะเหตุใด	1	0	0	4	2	5	4.75* (5)
	0	0	2	4	2	4	4.67** (5)
เรื่องที่ 12							
ขณะที่อยู่ในโรงเรียนตอนพักเที่ยง ได้พบเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นหญิงวัยกลางคนมาติดต่อธุระที่โรงเรียน วิทชัยได้เข้าไปทำความเคารพและแนะนำห้องผู้อำนวยการให้นักเรียนคิดว่าวิทชัยทำเช่นนี้เพราะเหตุใด	0	0	0	5	0	7	5.17* (5)
	0	2	1	5	1	3	4.17** (5)
เรื่องที่ 21							
ปัจจุบันนี้ เวลาขึ้นรถประจำทางขสมก. พนักงานเก็บค่าโดยสารมักจะพูดกับผู้โดยสารที่กำลังขึ้นรถว่าเชิญครับ เชิญค่ะ ขณะเก็บค่าโดยสารก็มักจะพูดว่าขอบคุณครับ ขอบคุณค่ะ และขณะที่ผู้โดยสารจะลงจากรถก็จะพูดว่า ขอบคุณครับ ขอบคุณค่ะ โอกาสหน้าพบกันใหม่ ถ้านักเรียนเป็นพนักงานเก็บค่าโดยสารมีเหตุผลอะไร จึงพูดเช่นนั้น	0	3	2	1	2	4	4.17* (4)
	1	1	0	0	4	6	4.92** (5)
รวม (ก่อนสอน)	1	3	2	10	4	16	4.69(5)
รวม (หลังสอน)	1	3	3	9	7	13	4.58(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 10 พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน มีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสุภาพอ่อนโยนอยู่ในชั้นที่ 6 รองลงมาอยู่ในชั้นที่ 4 และ 5 ส่วนชั้นที่ 1.2 และ 3 มีนักเรียนเป็นจำนวนน้อย แต่เมื่อว่าโดยภาพรวม นักเรียนมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสุภาพอ่อนโยนอยู่ในชั้นที่ 5 คือชั้นปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา และข้อตกลงทางสังคม ทั้งก่อนและหลังการสอน

ตารางที่ 11

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเคารพในสิทธิของผู้อื่นของ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 9							
การอยู่ร่วมกันในหอพัก มยุราจะจัดเตรียมเครื่องใช้ส่วนตัวให้พร้อม นอกจากถึงคราวจำเป็นจริงๆ จะจึงหยิบยืมจากเพื่อนโดยบอกให้ทราบทุกครั้ง นักเรียนคิดว่ามยุราทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	0	0	0	4	1	7	5.25* (5)
	0	0	1	4	0	7	5.08** (5)
เรื่องที่ 18							
ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง สข., สก., หรือ สส. อวยชัยจะไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกครั้ง ถ้านักเรียนเป็นอวยชัย มีเหตุอะไร จึงไปเลือกตั้งทุกครั้ง	1	1	2	0	1	7	4.67* (5)
	0	0	1	3	1	7	5.17** (5)
เรื่องที่ 27							
มลฤดี จะกลับบ้านต่างจังหวัดเย็นนี้ ตอนเช้าก่อนไปทำงานเธอแวะลงซื้อตั๋วรถไฟไปปรากฏว่ามีคนรออยู่หลายคน แม้กลัวว่าจะไปทำงานไม่ทัน เธอก็ต้องต่อคิวนั้น ถ้านักเรียนเป็นมลฤดี ทำไม่ถึงทำเช่นนั้น	0	1	1	3	2	5	4.75* (5)
	0	0	0	2	4	6	5.33** (5)
รวม (ก่อนสอน)	1	2	3	7	4	19	4.89(5)
รวม (หลังสอน)	0	0	2	9	5	20	5.19(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 11 พบว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเคารพในสิทธิของผู้อื่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในชั้น 6 รองลงมาอยู่ในชั้นที่ 4 และ 5 ตามลำดับ ว่าโดยรวม นักเรียนมีระดับขั้นการใช้เหตุผลด้านความเคารพในสิทธิของผู้อื่นอยู่ในชั้นที่ 5 คือขั้นปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม โดยก่อนสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.89 และหลังการสอน ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 5.19

ตารางที่ 12

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการประหยัดของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 29 คืนวันหนึ่ง ประมวลชักชวนประมาณไปชมดนตรี ลูกทุ่ง ซึ่งกำลังแสดงอยู่ในวัดใกล้บ้าน ประมาณ กำลังเตรียมตัวดูหนังสือสอบ จึงตัดสินใจไม่ไปฟัง ดนตรีกับประมวล ถ้านักเรียนเป็นประมาณ ทำไมจึง ไม่จึงต้องตัดสินใจไม่ไปฟังดนตรีกับประมวล	4	0	3	2	0	3	3.25* (3) 2.83** (3)
เรื่องที่ 32 ศักดิ์ชัย ได้เงินจากพ่อแม่ไปโรงเรียนวันละ 100 บาท หลังจากใช้จ่ายไปแล้ววันยังมีเงินเหลือ ซึ่ง ศักดิ์ชัยจะเก็บสะสมไว้เป็นประจำทุกวัน พอสิ้น เดือนแต่ละเดือน ศักดิ์ชัยจะมีเงินจากการเก็บ สะสมเดือนละ 400 – 500 บาท ซึ่งศักดิ์ชัยได้ นำไปซื้อเสื้อและกางเกง รวมทั้งอุปกรณ์การเรียน ที่จำเป็นโดยไม่ต้องรบกวนพ่อแม่อีก ถ้านักเรียน เป็นศักดิ์ชัยที่ทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด	0	0	1	4	4	3	4.75* (5) 4.25** (4)
เรื่องที่ 33 วันหนึ่งครูนั้นทนา สอนนักเรียนว่าคนที่ใช้จ่าย สุรุ่ยสุร่าย ไม่รู้จักประมาณตน เป็นคนมือเติบมี รายจ่ายมากกว่ารายรับ ชี วิตของคนประเภทนี้ เป็นอย่าสบายแต่เปลืองนอก แต่ภายในร้อนรุ่ม เหมือนถูกไฟเผา เพราะไม่รู้จักประมาณตน สุภา พรเห็นด้วยกับข้อความนี้ แม้จะเป็นลูกผู้ดีมี ตระกูล มีเงินทองมากมาย แต่ก็ไม่เคยขอแม่แต่ โทรศัพท์มือถือจากพ่อแม่ ถ้านักเรียนเป็นสุภาพ ที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	1	1	3	5	1	1	5.17* (5) 5.0** (5)
รวม (ก่อนสอน)	5	2	5	8	6	10	4.39(4)
รวม (หลังสอน)	2	2	7	3	11	11	4.03(4)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

ตารางที่ 12 แสดงว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการประหยัดของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 6 รองลงมาอยู่ในชั้นที่ 5 และ 4 ตามลำดับ ว่าโดยรวม
อยู่ในชั้นที่ 4 คือชั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคมทั้งสองกลุ่ม

ตารางที่ 13

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 28 วันหนึ่ง ขณะนั่งรถประจำทางไปโรงเรียน สุชาติเห็นชายคนหนึ่งทิ้งเศษตัวลงบนรถก่อนลงจากรถไป สุชาติจึงเก็บเศษตัวไปทิ้งที่ถังขยะ ถ้านักเรียนเป็นสุชาติ ที่เก็บตัวไปทิ้งที่ถังขยะเพราะเหตุใด	0	1	10	0	0	1	3.17* (3)
	0	2	8	0	1	1	3.25** (3)
เรื่องที่ 30 รุ่งนภา นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 ได้รับคำชมจากพ่อแม่เสมอว่า เป็นผู้ที่จัดสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านตลอดทั้งหนังสือและอุปกรณ์การเรียนเป็นสัดส่วน เรียบร้อยดี สะดวกแก่การนำไปใช้ ถ้านักเรียนเป็นรุ่งนภา ที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	4	1	1	4	2	0	2.92* (3)
	3	0	2	2	5	0	3.50** (3)
เรื่องที่ 33 วันหนึ่งครูนั้นทนา สอนนักเรียนว่า คนที่ใช้จ่ายสุรุษสุร่าย ไม่รู้จักประมาณตน เป็นคนมือเติบมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ ชี วิตของคนประเภทนี้ เป็นอย่าสบายแต่เปลืองนอก แต่ภายในร้อนรุ่มเหมือนถูกไฟเผา เพราะไม่รู้จักประมาณตน สุภาพรเห็นด้วยกับข้อความนี้ แม้จะเป็นลูกผู้ดีมีตระกูล มีเงินทองมากมาย แต่ก็ไม่เคยขอแม่แต่โทรศัพท์มือถือจากพ่อแม่ ถ้านักเรียนเป็นสุภาพรที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	1	1	3	1	0	6	4.33* (4)
	1	1	0	6	1	3	4.17** (4)
รวม (ก่อนสอน)	5	3	14	5	2	7	3.47(4)
รวม (หลังสอน)	4	3	10	8	7	4	3.64(4)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 13 พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมอยู่ในขั้นที่ 3 คือขั้นใช้หลักทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ นอกจากนี้ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนทั้งก่อนและหลังการสอนจะกระจายทุกขั้น ว่าโดยค่าเฉลี่ยรวม การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมก่อนการสอนอยู่ในขั้นที่ 3 ($X = 3.47$) หลังการสอนอยู่ในขั้นที่ 4 ($X = 3.64$)

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน จำแนกตามจริยธรรมแต่ละด้านได้ข้อสรุปว่า คำตอบของนักเรียนส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในระดับขั้นที่ 4, 5 และ 6 แสดงว่า โดยทั่วไปนักเรียนมีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตั้งแต่ขั้นทำตามเกณฑ์ คือขั้นที่ 4 ซึ่งเป็นขั้นที่ใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม จนถึงระดับขั้นมีจริยธรรมเหนือเกณฑ์ คือขั้นที่ 5 ซึ่งเป็นขั้นที่ใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม และขั้นที่ 6 ได้แก่ขั้นใช้หลักการยึดตามอุดมคติสากล

อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับขั้นที่ 3 นอกนั้นมีกระจายในทุกขั้นในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน

เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยรวม พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุม ก่อนการสอนอยู่ในขั้นที่ 4 และ 5 มีจำนวนเท่ากัน ส่วนหลังการสอน การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุม ส่วนใหญ่อยู่ในขั้นที่ 5 (ดูรายละเอียดจากตารางที่ 14 หน้าถัดไป)

ตารางที่ 14

สรุปค่าเฉลี่ยและระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน จำแนกตามการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละด้าน

คุณลักษณะเชิงจริยธรรม	ก่อนการสอน			หลังการสอน		
	X	S.D	ระดับขั้น	X	S.D.	ระดับขั้น
ความเมตตากรุณา	4.19	1.25	4	4.58	4.58	5
ความเสียสละ	4.56	0.78	5	4.44	0.88	4
ความรับผิดชอบ	5.11	1.16	5	5.03	0.88	5
ความซื่อสัตย์	4.36	0.74	4	4.50	1.06	4
ความมีระเบียบวินัย	4.11	0.92	4	4.64	0.76	5
ความอดทน	4.06	0.70	4	4.44	0.51	4
ความสามัคคี	5.03	1.12	5	5.06	0.82	5
ความสุภาพอ่อนโยน	4.69	0.50	5	4.58	1.02	5
ความเคารพในสิทธิของผู้อื่น	4.89	0.88	5	5.19	0.66	5
ความประหยัด	4.39	0.90	4	4.03	1.09	4
การรักษาสิ่งแวดล้อม	3.47	0.96	3	3.61	0.82	4
ค่าเฉลี่ยรวม	4.46	0.09	4	4.55	0.85	5

จากตารางที่ 14 พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมหลังการสอน ส่วนใหญ่สูงกว่าค่าเฉลี่ยรวมก่อนการสอน มีเพียงการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมก่อนสอนด้านความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความสุภาพอ่อนโยนและด้านการประหยัดเท่านั้นที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยรวมหลังการสอน แต่โดยภาพรวม ค่าเฉลี่ยรวมหลังสอน (4.55) สูงกว่าค่าเฉลี่ยรวมก่อนการสอน (4.46) โดยก่อนการสอน การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 4 ส่วนหลังสอนอยู่ในขั้นที่ 5

ตารางที่ 15

การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

การทดสอบ	คะแนน	X	S.D.	t
ก่อนการสอน	1766	147.17	4.28	
หลังการสอน	1805	150.42	4.38	-5.49*

* ที่ระดับ 0.1

จากตารางที่ 15 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมระหว่างการทดสอบก่อนการสอนและหลังการสอนมีความแตกต่างกัน โดยที่ค่าเฉลี่ยหลังการสอน ($X = 150.42$, $S.D. = 5.62$) สูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนการสอน ($X = 147.17$, $S.D. = 4.28$)

เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมหลังการสอนแตกต่างจากค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 16

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตา-กรุณาของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 2 วันหนึ่งนายยุทธชัยพบชายหนุ่มเพื่อนบ้าน ซึ่งไม่ค่อยคุ้นเคยกันมีอาการมีเมฆนอนฟุบอยู่บนทางเดินข้างถนนใกล้บ้านใครเดินผ่านไปมาก็ไม่สนใจ ยุทธชัยจึงพาไปส่งบ้าน ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านของยุทธชัยเท่าไรนัก ถ้านักเรียนเป็นยุทธชัยทำไมจึงทำเช่นนั้น	0	0	1	4	2	5	4.92* (5)
เรื่องที่ 11 วีระเลี้ยงสุนัขชื่อ “เจ้าเอ็ม” ไว้เฝ้าบ้านมาหลายปี เวลาวีระกลับบ้าน “เจ้าเอ็ม” จะกระโดดพร้อมครางจิ้งจก ๆ ด้วยความดีใจทุกครั้ง และคราวใดที่มันป่วยไม่กินอาหารวีระจะพามันไปให้สัตวแพทย์รักษา ถ้านักเรียนเป็นวีระทำไมจึงเป็นเช่นนั้น	0	0	1	1	6	4	5.08* (5)
เรื่องที่ 20 ขณะที่ศรีสมร นั่งอ่านหนังสือใต้ต้นไม้หลังอาหารกลางวัน เพื่อเตรียมสอบในภาคบ่ายมีลูกนกตัวหนึ่งบนคกใกล้ที่นั่งของศรีสมร โดยไม่มีใครเห็น เมื่อเดินไปดูพบว่าลูกนกถูกยิงบาดเจ็บ ศรีสมร ได้นำลูกนกตัวนั้นไป ถ้านักเรียนเป็นศรีสมร เพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น	0	0	1	2	6	3	4.02* (5)
	0	0	0	2	7	3	5.08** (5)
รวม (ก่อนสอน)	0	0	3	7	14	12	4.83(5)
รวม (หลังสอน)	0	0	2	8	13	13	5.17(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 16 พบว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตา-กรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่จะกระจายตั้งแต่ระดับ 4 ขึ้นไป แต่โดยภาพรวมอยู่ระดับขั้นที่ 5 คือขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญา และข้อตกลงของสังคม โดยก่อนการสอนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.83 และหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 5.17

ตารางที่ 17

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 4 วันหนึ่ง ครูอ้อนฤดีสอนนักเรียนว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข รักสนุกทุกข์ตามมา” วันหนึ่งเห็นด้วยกับคำกล่าวนี้ จึงขยันหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอและประสบผลสำเร็จในการเรียนเป็นอย่างดี ถ้านักเรียนเป็นวันหนึ่ง ทำไมจึงทำเช่นนั้น	1	1	0	3	6	2	4.67* (5)
	0	0	0	4	6	2	4.83** (5)
เรื่องที่ 13 ขณะที่กำลังนั่งในร้านอาหารหน้าโรงเรียนมีเด็กนำพวงมาลัยมาขายเพื่อหารายได้เป็นทุนการศึกษาบิดาซื้อจำนวน 2 พวง ถ้านักเรียนเป็นบิดาเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น	0	3	1	1	5	2	4.17* (4)
	0	0	2	2	5	2	4.58** (5)
เรื่องที่ 22 เพื่อนของกุมารีสอบตกในวิชาเคมี ต้องสอบแก้ตัวใหม่ ซึ่งวิชานี้เป็นวิชาที่กุมารีถนัดและได้คะแนนดี กุมารีช่วยทบทวนวิชาเคมีให้เพื่อนในเวลาว่าง นักเรียนคิดว่าเพราะเหตุใดกุมารีจึงทำเช่นนั้น	0	0	2	5	0	5	4.67* (5)
	0	0	1	4	2	5	4.92** (5)
รวม (ก่อนสอน)	0	4	3	9	11	9	4.50(5)
รวม (หลังสอน)	0	0	3	11	13	9	4.78(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 17 พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่จะกระจายตั้งแต่ขั้นที่ 4 ขึ้นไป โดยก่อนสอนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.50 ซึ่งอยู่ในขั้นที่ 4 คือขั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม ในขณะที่การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.78 ซึ่งอยู่ในขั้นที่ 5 คือขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม

ตารางที่ 18

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 8							
ปรีชาได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้ากลุ่มรายงาน แต่มีสมาชิกบางคนในกลุ่มไม่ทำงาน	1	1	3	1	3	4	4.58* (5)
ที่มอบหมายให้ปรีชาจึงขอร้องเพื่อนให้ทำงาน	0	0	1	3	4	4	4.92** (5)
นักเรียนคิดว่าปรีชาทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด							
เรื่องที่ 17							
ขณะที่กรณีเดินถึงประตูหน้าโรงเรียนเป็นเวลา 8.30 น. พอดี ซึ่งกำลังมีการเชิญธงชาติขึ้นสู่เสา พร้อมกับเสียงเพลงชาติดังกระหึ่ม	0	0	2	3	3	4	4.75* (5)
ขึ้น กรณียืนตรงเคารพธงชาติ ถ้านักเรียน	0	0	1	3	4	4	4.92** (5)
เป็นกรณีที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด							
เรื่องที่ 26							
วีรพร ได้รับมอบหมายให้อยู่เวร “ส่งเสียงตามสาย” ของโรงเรียนทุกวันจันทร์ ตอนดึกคืนวันอาทิตย์ วีรพรได้ทราบอย่างกะทันหันว่า มารดา	0	1	4	2	2	3	4.17* (4)
อยู่ต่างจังหวัดป่วยหนัก ครั้งแรกวีรพรตัดสินใจจะลาไปเยี่ยมมารดาหลังจากเลิกเรียนแล้วในตอน							
เย็นวันจันทร์ ถ้านักเรียนเป็นวีรพร มีเหตุผลอะไร	0	0	2	3	4	3	4.67** (5)
จึงตัดสินใจเลื่อนการเยี่ยมไปหลังเลิกเรียน							
รวม (ก่อนสอน)	00	20	94	69	812	1111	4.50(4)
รวม (หลังสอน)							4.83(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 18 จะเห็นว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนและหลังการ
สอนส่วนใหญ่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบกระจายตั้งแต่ชั้นที่ 3 ขึ้นไป โดยก่อนการ
สอนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 ซึ่งอยู่ในชั้นที่ 4 คือชั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม และหลังการ
สอนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.83 ซึ่งอยู่ในชั้นที่ 5 คือชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของ
สังคม

ตารางที่ 19

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 23							
ในการสอบปลายภาค วัลลภา เตรียมตัวไม่พร้อม และมีความกังวลในการสอบมาก เมื่อมีโอกาสที่อาจารย์ควบคุมสอบแผลอ วัลลภาสามารถลอกคำตอบจากเพื่อนที่นั่งข้างเคียงได้ แต่วัลลภาก็ไม่ทำ ถ้านักเรียนเป็นวัลลภาที่ไม่ลอกคำตอบจากเพื่อนเพราะเหตุใด	0	0	0	6	1	5	4.92* (5)
	0	0	0	5	2	5	5.0** (5)
เรื่องที่ 14							
พรศักดิ์ขี้มหนังสือจากอาจารย์เพื่อศึกษาประกอบการเรียน บังเอิญน้องของพรศักดิ์ได้ฉีกหนังสือขาด 1 หน้า ไม่สามารถซ่อมได้และเพื่อนแนะนำว่าไม่ต้องบอกให้อาจารย์ทราบแต่พรศักดิ์ก็บอกอาจารย์ตามความเป็นจริง ถ้านักเรียนเป็นพรศักดิ์นักเรียนทำเช่นนี้เพราะเหตุใด	0	0	4	4	2	2	4.17* (4)
	0	0	2	5	3	2	4.42** (4)
เรื่องที่ 5							
ขณะที่มุกิตานำรายงานไปส่งอาจารย์ที่ห้องพัก ซึ่งไม่มีผู้ใดอยู่เลย พบว่ามีข้อสอบวิชาที่จะสอบในสัปดาห์หน้าวางอยู่บนโต๊ะอาจารย์ แต่มุกิตาไม่ได้เปิดข้อสอบนั้นดู ถ้านักเรียนเป็นมุกิตาทำไม่จึงไม่เปิดดูข้อสอบ	1	0	0	6	1	4	4.50* (4)
	0	0	1	5	2	4	4.75** (5)
รวม (ก่อนสอน)	1	0	4	16	4	11	4.53(5)
รวม (หลังสอน)	0	0	3	15	7	11	4.72(4)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 19 แสดงว่า คำตอบของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 4 รองลงมาได้แก่ชั้นที่ 5 และชั้นที่ 4 ตามลำดับ โดยภาพรวมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มทดลอง ก่อนสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.53 และหลังการสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.72 ซึ่งอยู่ในชั้นที่ 5 คือขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม

ตารางที่ 20

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 7 มยุรีผู้ช่วยพยาบาลเป็นผู้จัดคิว เรียกผู้ป่วยเพื่อเข้าพบแพทย์ แม้ว่าจะมี ญาติหรือเพื่อนมาตรวจมยุรีก็ได้ จัดคิวให้ยังคงเรียกผู้ป่วยเข้าตรวจ ตามลำดับก่อนหลัง ถ้านักเรียนเป็น มยุรีมีเหตุผลอะไรจึงทำเช่นนั้น	0	0	0	7	1	4	4.75* (5)
	0	0	0	6	2	4	4.83** (5)
เรื่องที่ 14 ก่อนชั่วโมงเรียนภาษาไทย ซึ่ง เชิญอาจารย์ภายนอกมาสอน พร นภาพวดศีรษะมากได้รับประทาน ยาแก้ปวดมาแล้ว 1 ชั่วโมง อาการก็ ยังไม่ทุเลา พรนภาพจึงรายงาน ประธานนักเรียนและขออนุญาต อาจารย์เข้าไปพักในห้องพยาบาล ถ้านักเรียนเป็นพรนภาพ เพราะเหตุ ใดจึงทำเช่นนั้น	1	0	2	7	2	1	4.17* (4)
	0	0	1	6	3	2	4.50** (5)
เรื่องที่ 25 ฐิตินา นั่งอ่านหนังสืออยู่ใน ห้องสมุดของโรงเรียน มีเพื่อน นักศึกษาโต๊ะถัดไปคุยเสียงดังจนขาด สมาธิในการอ่านหนังสือ ฐิตินาจึงไป แจ้งให้บรรณารักษ์ทราบ ถ้านักเรียน เป็นฐิตินาเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น	1	2	0	2	5	2	4.17* (4)
	0	0	2	3	5	2	4.58** (5)
รวม (ก่อนสอน)	1	2	2	16	8	7	4.36(4)
รวม (หลังสอน)	0	0	2	14	11	9	4.64(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 20 พบว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนและหลังสอน ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 4 รองลงมาอยู่ในชั้นที่ 5 และ 6 โดยค่าเฉลี่ยรวมก่อนสอนอยู่ในชั้นที่ 4 คือ ชั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม ($X=4.36$) หลังการสอนอยู่ในชั้นที่ 5 คือ ชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม ($X = 4.64$)

ตารางที่ 21

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความอดทนของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 1 การร่วมงานในกลุ่มในห้องเรียน บางครั้งก็มีการขัดแย้งกันทางความคิด ซึ่งเป็นผลทำให้สมาชิกกลุ่มมีการ กระทบกระทั่งกันด้วยวาจา แม้รัตนจะ อารมณ์เสื่ก็ข่มไม่แสดงการโต้ตอบใด ๆ ออกไป ท่านคิดว่าเป็นเพราะเหตุใด	0	0	4	2	5	1	4.25* (4)
	0	0	1	3	7	1	4.67** (5)
เรื่องที่ 10 นักเรียนโรงเรียนที่ศิริชัยเรียนอยู่ มักมี เรื่องทะเลาะวิวาทกับอีกโรงเรียนหนึ่ง เป็นประจำ วันหนึ่งขณะที่ศิริชัยยืนรอ รถประจำทางเพื่อกลับบ้าน มีนักเรียน โรงเรียนพุดจាក้าวร้าวมาหาเรื่องทะเลาะ กับศิริชัย แต่ศิริชัยไม่ทะเลาะด้วยและ เดินเลี่ยงไปทางหนึ่ง ถ้านักเรียนเป็นศิริ ชัยทำไม่จึงไม่ทะเลาะและเดินเลี่ยงไป	0	0	3	0	2	7	5.08* (5)
	0	0	2	1	2	7	5.17** (5)
เรื่องที่ 19 เช้าวันอาทิตย์ขณะที่ศรีสุดา กำลังเร่ง ทำรายงานให้เสร็จเพื่อส่งในวันรุ่งขึ้น สมศรี เพื่อนสนิทได้มาชวนไปดู ภาพยนตร์ซึ่งนำแสดงโดยคาราที่ศรีสุดา ชื่นชอบ แต่ศรีสุดาก็ปฏิเสธที่จะไปใน วันนั้น โดยขอเลื่อนไปเมื่อเสร็จจากการ ทำรายงาน นักเรียนคิดว่าศรีสุดาปฏิเสธ เพื่อนไปเพราะเหตุใด	0	1	2	6	2	1	4.0* (4)
	0	0	2	7	2	1	4.17** (4)
รวม (ก่อนสอน)	0	1	9	8	9	9	4.44(4)
รวม (หลังสอน)	0	0	5	11	11	9	4.66(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 21 แสดงให้เห็นว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความอดทนของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอนกระจายตั้งแต่ขั้นที่ 3 ขึ้นไป โดยค่าเฉลี่ยรวมก่อนการสอนอยู่ในขั้นที่ 4 ($X = 4.44$) หลังการสอนก็อยู่ในขั้นที่ 5 เช่นเดียวกัน ($X = 4.66$)

ตารางที่ 22

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 6							
การเตรียมสถานที่ของโรงเรียนเพื่อทำบุญในวันนี้ขึ้นปีใหม่มีประกาศเชิญชวนให้นักเรียนร่วมกันพัฒนาสนามหญ้าในวันหยุด พรรณีได้ร่วมพัฒนาสนามหญ้าในวันนั้นด้วย ถ้านักเรียนเป็นพรรณีทำไมจึงทำเช่นนั้น	0	1	3	7	0	1	3.75* (4)
เรื่องที่ 15							
การจัดงาน “วันแม่” ประจำปีของโรงเรียนได้มีประกาศเชิญชวนให้นักเรียนเขียนคำขวัญเข้าประกวดชิงรางวัลเกรียงไกร เป็นผู้หนึ่งที่ไดพยายามเขียนคำขวัญนั้น ถ้าเป็นนักเรียนทำไมจึงทำเช่นนั้น	0	1	0	2	3	6	5.08* (5)
เรื่องที่ 24							
ในคราวจัดงานกีฬาปีนี้ ทีมสีม่วงและแดง ได้เข้ารอบชิงชนะเลิศบาสเก็ตบอลประธานของทีมสีม่วงและสีแดง ได้ขอร้องให้เพื่อน ๆ ที่ว่างช่วยเชียร์เป็นกำลังใจ แม้ว่า ธีระจะไม่ได้เป็นสมาชิกของทีมสีม่วงหรือแดง แต่ธีระก็อยู่ช่วยเชียร์ในวันนั้น ถ้านักเรียนเป็นธีระที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	0	0	3	2	3	4	4.67* (5)
	0	0	2	2	4	4	4.83** (5)
รวม (ก่อนสอน)	0	2	6	11	6	11	4.50(4)
รวม (หลังสอน)	0	0	4	12	9	11	4.75(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 22 พบว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ชั้นที่ 4 ถึง 6 ว่าโดยรวมก่อนสอนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในชั้นที่ 4 คือชั้นที่ใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม ($X = 4.50$) หลังสอนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในชั้นที่ 5 คือชั้นที่ใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม ($X = 4.75$)

ตารางที่ 23

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสุภาพอ่อนโยนของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 3							
ปกติศักดิ์ชัยจะใช้คำว่า “ครับ” และ “ผม” กับบุคคลทั่ว ๆ ไป รวมทั้งเพื่อน ๆ ในชั้นเรียนแม้จะถูกล้อเลียนจากเพื่อนบางกลุ่ม ศักดิ์ชัยก็ไม่สนใจ	5	0	3	5	2	2	4.25* (4)
ยังคงใช้คำพูดสุภาพเหมือนเดิม ท่านคิดว่าศักดิ์ชัยทำเช่นนี้เพราะเหตุใด	0	0	3	5	2	2	4.25** (4)
เรื่องที่ 12							
ขณะที่อยู่ในโรงเรียนตอนพักเที่ยง ได้พบเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นหญิงวัยกลางคนมาติดต่อธุระที่โรงเรียน	1	0	0	6	1	4	4.50* (4)
วิทย์ได้เข้าไปทำความเคารพและแนะนำห้องผู้อำนวยการให้นักเรียน	0	0	1	5	2	4	4.75** (5)
คิดว่าวิทย์ทำเช่นนี้เพราะเหตุใด							
เรื่องที่ 21							
ปัจจุบันนี้ เวลาขึ้นรถประจำทาง ขสมก. พนักงานเก็บค่าโดยสารมักจะพูดกับผู้โดยสารที่กำลังขึ้นรถว่าเชิญครับ เชิญค่ะ ขณะเก็บค่าโดยสารก็มักจะพูดว่าขอบคุณครับ ขอบคุณค่ะ	1	0	1	1	1	8	5.08* (5)
และขณะที่ผู้โดยสารจะลงจากรถก็จะพูดว่า ขอบคุณครับ ขอขอบคุณค่ะ โอกาสหน้าพบกันใหม่ ถ้านักเรียนเป็นพนักงานเก็บค่าโดยสารมีเหตุผลอะไร จึงพูดเช่นนั้น	0	0	1	1	2	8	5.42** (6)
รวม (ก่อนสอน)	3	1	3	11	4	14	4.61(5)
รวม (หลังสอน)	0	0	1	12	6	17	4.80(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 23 พบว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสุภาพอ่อนโยนของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 6 และชั้นที่ 4 ว่าโดยภาพรวมอยู่ชั้นที่ 5 คือชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม ทั้งก่อนการสอน ($X = 4.61$) และหลังการสอน ($X = 4.80$)

ตารางที่ 24

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเคารพในสิทธิของผู้อื่น
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 9 การอยู่ร่วมกันในหอพัก มยุราจะจัดเตรียมเครื่องใช้ส่วนตัวให้พร้อม นอกจากถึงคราวจำเป็นจริงๆ จะจึงหยิบยืมจากเพื่อนโดยบอกให้ทราบทุกครั้ง นักเรียนคิดว่ามยุราทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	0	1	2	4	1	4	4.42* (4)
	0	0	2	3	3	4	4.75** (5)
เรื่องที่ 18 ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง สข., สก., หรือ สส. อวยชัยจะไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกครั้ง ถ้านักเรียนเป็นอวยชัย มีเหตุอะไร จึงไปเลือกตั้งทุกครั้ง	0	2	1	2	2	5	4.58* (4)
	0	1	1	3	2	5	4.75** (5)
เรื่องที่ 27 มลฤดี จะกลับบ้านต่างจังหวัดเย็นนี้ ตอนเช้าก่อนไปทำงานเธอแวะลงซื้อตั๋วรถไฟไปปรากฏว่ามีคนรออยู่หลายคน แม้กลัวว่าจะไปทำงานไม่ทัน เธอก็ต้องต่อคิวนั้น ถ้านักเรียนเป็นมลฤดี ทำไม่ถึงทำเช่นนั้น	0	2	4	2	3	1	2.75* (3)
	0	2	3	3	3	1	3.83** (4)
รวม (ก่อนสอน)	0	5	7	6	6	10	4.25(4)
รวม (หลังสอน)	0	0	3	11	9	13	4.44(4)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 24 แสดงว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเคารพในสิทธิของผู้อื่นของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่กระจายตั้งแต่ขั้นที่ 4 ขึ้นไป โดยค่าเฉลี่ยรวม การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มทดลองทั้งก่อนและหลังการสอนอยู่ในขั้นที่ 4 คือขั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม โดยก่อนการสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.25 และหลังการสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.44

ตารางที่ 25

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการประหยัดของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 29							
คืนวันหนึ่ง ประมวลชักชวนประมาณไปชมดนตรีลูกทุ่ง ซึ่งกำลังแสดงอยู่ในวัดใกล้บ้าน	0	2	3	5	2	0	3.58* (4)
ประมาณกำลังเตรียมตัวดูหนังสือสอบ จึงตัดสินใจไม่ไปฟังดนตรีกับประมาณ ถ้านักเรียน	0	1	3	5	3	0	5.83** (4)
เป็นประมาณ ทำไมจึงไม่จึงต้องตัดสินใจไม่ไปฟังดนตรีกับประมาณ							
เรื่องที่ 32							
ศักดิ์ชัย ได้เงินจากพ่อแม่ไปโรงเรียนวันละ 100 บาท หลังจากใช้จ่ายไปแล้ววันยังมีเงินเหลือ ซึ่ง	0	0	3	3	2	4	4.58* (4)
ศักดิ์ชัยจะเก็บสะสมไว้เป็นประจำทุกวัน พอสิ้นเดือนแต่ละเดือน ศักดิ์ชัยจะมีเงินจากการเก็บสะสมเดือนละ 400 – 500 บาท ซึ่งศักดิ์ชัยได้	0	0	2	4	2	4	4.67** (5)
นำไปซื้อเสื้อและกางเกง รวมทั้งอุปกรณ์การเรียนที่จำเป็น โดยไม่ต้องรบกวนพ่อแม่อีก ถ้านักเรียน							
เป็นศักดิ์ชัยที่ทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด							
เรื่องที่ 33							
วันหนึ่งครูนั้นทนา สอนนักเรียนว่า คนที่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ไม่รู้จักประมาณตน เป็นคนมือเติบมี	0	2	3	3	2	2	3.92* (4)
รายจ่ายมากกว่ารายรับ ชีวิตของคนประเภทนี้ เป็นอย่างไรสบายแต่เปลืองนอก แต่ภายในร้อนรุ่มเหมือน							
ถูกไฟเผาเพราะไม่รู้จักประมาณตน สุภาพรเห็นด้วยกับข้อความนี้ แม้จะเป็นลูกผู้ดีมีตระกูล มีเงินทอง	0	1	3	3	3	2	4.17** (5)
มากมาย แต่ก็ไม่เคยขอแม่แต่โทรศัพท์มือถือจากพ่อแม่ ถ้านักเรียนเป็นสุภาพที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด							
รวม (ก่อนสอน)	0	4	9	11	6	6	4.03(4)
รวม (หลังสอน)	0	2	8	12	8	6	4.22(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 25 พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอนส่วนใหญ่กระจายตั้งแต่ชั้นที่ 3 ขึ้นไป โดยภาพรวมทั้งก่อนและหลังการสอนอยู่ในชั้นที่ 4 คือ ชั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม

ตารางที่ 26

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการรักษาลักษณะเดิมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 28							
วันหนึ่ง ขณะนั่งรถประจำทางไปโรงเรียน สุชาติเห็นชายคนหนึ่งทิ้งเศษตัวลงบนรถก่อนลงจากรถไปสุชาติจึงเก็บเศษตัวไปทิ้งที่ถังขยะ ถ้านักเรียนเป็นสุชาติ ที่เก็บตัวไปทิ้งที่ถังขยะเพราะเหตุใด	0	1	7	2	1	1	3.50* (3) 3.83** (4)
เรื่องที่ 30							
รุ่งนภา นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 ได้รับคำชมจากพ่อแม่เสมอว่าเป็นผู้ที่จัดสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านตลอดทั้งหนังสือและอุปกรณ์การเรียนเป็นสัดส่วนเรียบร้อยดี สะดวกแก่การนำไปใช้ ถ้านักเรียนเป็นรุ่งนภา ที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	3	2	1	4	2	3	4.25* (4) 4.42** (4)
เรื่องที่ 33							
วันหนึ่งครูนั้นทนา สอนนักเรียนว่า คนที่ใช้จ่ายสุรุษสุร่าย ไม่รู้จักประมาณตน เป็นคนมือเดิบมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ ชี วิดของคนประเภทนี้ เป็นอย่าสบายแต่เปลืองนอก แต่ภายในร้อนรุ่มเหมือนถูกไฟเผา เพราะไม่รู้จักประมาณตน สุภาพรเห็นด้วยกับข้อความนี้ แม้จะเป็นลูกผู้ดีมีตระกูล มีเงินทองมากมายแต่ก็ไม่เคยขอแม่แต่โทรศัพท์มือถือก็จากพ่อแม่ ถ้านักเรียนเป็นสุภาพรที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	0	1	1	4	3	3	4.50* (4) 4.67** (4)
รวม (ก่อนสอน)	0	4	8	10	6	7	4.08(4)
รวม (หลังสอน)	0	1	9	13	7	7	4.31(4)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 26 แสดงให้เห็นว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่กระจายตั้งแต่ขั้นที่ 3 ขึ้นไป โดยค่าเฉลี่ยรวมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มทดลองอยู่ในขั้นที่ 4 คือขั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคมทั้งก่อนและหลังการสอน โดยก่อนการสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.08 หลังการสอนเท่ากับ 4.31

เมื่อพิจารณาระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน พบว่าคำตอบของนักเรียนส่วนใหญ่ กระจายตั้งแต่ขั้นที่ 4 ขึ้นไป ซึ่งแสดงว่าโดยทั่วไปนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองทั้งก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับขั้นที่ 4 คือขั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม ระดับที่ 5 คือขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญา และข้อตกลงของสังคม และระดับขั้นที่ 6 เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ 3 คือ ขั้นที่ใช้หลักการตามที่ผู้อื่นชอบ ได้แก่การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ด้านความอดทน ด้านความสามัคคี ด้านความเคารพในสิทธิของผู้อื่น ด้านการประหยัด และด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนอยู่ในขั้นที่ 4 ขั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม ส่วนหลังการสอนอยู่ในขั้นที่ 5 คือ ขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม (ดูรายละเอียดจากตารางที่ 27 ในหน้าถัดไป)

ตารางที่ 27

สรุปค่าเฉลี่ยและระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน จำแนกตามการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละด้าน

คุณลักษณะเชิงจริยธรรม	ก่อนการสอน			หลังการสอน		
	X	S.D	ระดับชั้น	X	S.D.	ระดับชั้น
ความเมตตากรุณา	4.83	0.91	5	5.17	1.30	5
ความเสียสละ	4.50	1.06	4	4.78	0.33	5
ความรับผิดชอบ	4.50	1.01	4	4.83	0.68	5
ความซื่อสัตย์	4.53	1.0	5	4.72	0.82	5
ความมีระเบียบวินัย	4.36	0.69	4	4.64	0.89	5
ความอดทน	4.44	0.93	4	4.66	1.20	5
ความสามัคคี	4.50	0.81	4	4.75	0.78	5
ความสุภาพอ่อนโยน	4.61	0.99	5	4.80	0.88	5
ความเคารพในสิทธิของผู้อื่น	4.25	1.14	4	4.44	0.86	4
ความประหยัด	4.03	0.90	4	4.22	0.82	4
การรักษาสิ่งแวดล้อม	4.08	1.01	4	4.31	0.82	4
ค่าเฉลี่ยรวม	4.42	0.95	4	4.66	0.85	5

จากตารางที่ 27 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมก่อนการสอนในทุก ๆ ด้าน และเมื่อพิจารณา โดยค่าเฉลี่ยรวมก็พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมหลังการสอน (4.66) สูงกว่าค่าเฉลี่ยรวมก่อนการสอน (4.42) โดยค่าเฉลี่ยรวมก่อนการสอนจัดอยู่ในระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมชั้นที่ 4 ในขณะที่ค่าเฉลี่ยรวมหลังการสอนจัดอยู่ในระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมชั้นที่ 5

ตารางที่ 28

การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

กลุ่มทดลองการสอนและหลังการสอน

การทดสอบ	คะแนน	X	S.D.	t
ก่อนการสอน	1756	146.33	1.83	
หลังการสอน	1843	153.58	1.93	6.97*

* ที่ระดับ 0.1

จากตารางที่ 28 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองระหว่างการทดสอบก่อนการสอนและหลังการสอนมีความแตกต่างกัน โดยที่ค่าเฉลี่ยหลังการสอน ($X = 152.67$, $S.D. = 2.39$) สูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนการสอน ($X = 147.75$, $S.D. = 2.18$)

เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอนแตกต่างจากค่าเฉลี่ยของการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา (กลุ่มทดลอง) หลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา”

ตารางที่ 29

สรุปค่าเฉลี่ยและระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่ม
ควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน จำแนกตามการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละด้าน

คุณลักษณะเชิงจริยธรรม	กลุ่มควบคุมหลังการสอน			กลุ่มทดลองหลังการสอน		
	X	S.D	ระดับขั้น	X	S.D.	ระดับขั้น
ความเมตตากรุณา	4.58	0.89	5	5.17	1.30	5
ความเสียสละ	4.44	0.88	4	4.78	0.33	5
ความรับผิดชอบ	5.03	0.88	5	4.83	0.68	5
ความซื่อสัตย์	4.50	1.06	4	4.72	0.82	5
ความมีระเบียบวินัย	4.64	0.76	5	4.64	0.89	5
ความอดทน	4.44	0.51	4	4.66	1.20	5
ความสามัคคี	5.06	0.82	5	4.75	0.78	5
ความสุภาพอ่อนโยน	4.58	1.02	5	4.80	0.88	5
ความเคารพในสิทธิของผู้อื่น	5.19	0.66	5	4.44	0.86	4
ความประหยัด	4.03	1.09	4	4.22	0.82	4
การรักษาสิ่งแวดล้อม	3.64	0.82	4	4.31	0.82	4
ค่าเฉลี่ยรวม	4.55	0.85	5	4.66	0.85	5

จากตารางที่ 29 พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอนสูงกว่าค่าเฉลี่ยกลุ่มควบคุมหลังการสอน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านความเมตตา กรุณา ความเสียสละ และความซื่อสัตย์ ความอดทน ความสุภาพอ่อนโยน การประหยัด และการรักษาสิ่งแวดล้อม ในขณะที่การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน กลุ่มควบคุมหลังการสอนสูงกว่ากลุ่มทดลองหลังการสอน 3 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี และด้านความเคารพในสิทธิของผู้อื่น เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน ปรากฏว่า ค่าเฉลี่ยรวมของกลุ่มทดลองหลังสอน (4.66) สูงกว่าค่าเฉลี่ยรวมของกลุ่มควบคุมหลังสอน (4.55)

ตารางที่ 30

การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน

การทดสอบ	คะแนน	X	S.D.	t
กลุ่มควบคุม (ก่อนการสอน)	1805	150.42	4.65	-2.17*
กลุ่มทดลอง (หลังการสอน)	1843	153.58	2.39	

* ที่ระดับ .05

จากตารางที่ 30 พบว่า ค่าเฉลี่ยของการใช้คะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอน ($X = 153.58$, $S.D. = 2.39$) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของนักเรียนกลุ่มควบคุมหลังการสอน ($X = 150.42$, $S.D. = 4.65$)

เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยหลังการสอน ของนักเรียนสองกลุ่ม พบว่า ค่าเฉลี่ยของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการสอน แตกต่างจากค่าเฉลี่ยของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุมหลังการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา (กลุ่มทดลอง) หลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา สูงกว่าของนักเรียนประถมศึกษา (กลุ่มควบคุม) หลังการสอน

ตารางที่ 31

ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6

กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน

ข้อความ	ก่อนการสอน			หลังการสอน		
	X	S.D	ความหมาย	X	S.D.	ความหมาย
1. การปรับตนเองให้เข้ากับคนอื่นได้ทำให้การดำเนินงานไปได้ด้วยดี	4.42	0.51	ดี	4.33	0.65	ดี
2. ไม่มีประโยชน์ที่จะต้องรอคอยสิ่งใดเป็นเวลานาน	2.17	0.72	ไม่ดี	2.67	0.78	ปานกลาง
3. ผู้ที่แสดงกิริยาที่สุภาพนุ่มนวลมักถูกเพื่อนฝูงล้อเลียน	2.75	0.75	ปานกลาง	2.50	1.38	ไม่ดี
4. การรับฟังปัญหาของผู้อื่นเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ	2.83	0.94	ปานกลาง	3.58	1.0	ดี
5. การสละที่นั่งให้ผู้อื่นบนรถประจำทางเป็นการกระทำที่น่ายกย่อง	4.25	1.14	ดี	4.08	0.79	ปานกลาง
6. การใช้สิ่งของร่วมกับเพื่อนเป็นสิ่งธรรมดา	2.5	0.80	ไม่ดี	2.83	1.11	ปานกลาง
7. เมื่อต้องการสิ่งใดแม้จะเป็นสิ่งที่ไร้ค่าก็พยายามขวนขวายเพื่อให้ตนเองพอใจ	2.50	0.90	ไม่ดี	3.17	0.72	ดี
8. การกลั่นแกล้งในกลุ่มเพื่อนฝูงเป็นเพียงเพื่อความสนุกสนาน	3.00	1.71	ปานกลาง	3.83	1.19	ดี
9. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทำให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้า	4.58	0.79	ดีมาก	4.25	0.75	ปานกลาง
10. การดำเนินงานโดยคณะกรรมการทำให้เกิดความล่าช้า	3.08	1.08	ปานกลาง	3.17	0.39	ปานกลาง
11. การทำสิ่งใดที่คำนึงถึงแต่กฎระเบียบจะทำให้ขาดโอกาสสร้างราย	2.75	0.97	ปานกลาง	2.92	1.0	ดี
12. ผู้ชายควรดื่มเหล้าและสูบบุหรี่	4.92	0.29	ดีมาก	4.33	0.89	ปานกลาง
13. ถ้าการสมนาคูณมากพอ การฝ่าฝืนระเบียบเล็ก ๆ น้อย ๆ น่าจะยอมกันได้	2.17	1.03	ไม่ดี	2.58	0.90	ดี
14. การคืนเงินแก่พ่อค้าที่ทอนเงินมากเกินไปเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง	4.08	1.38	ดี	4.25	0.87	ปานกลาง

ตารางที่ 31 (ต่อ)

ข้อความ	ก่อนการสอน			หลังการสอน		
	X	S.D	ความหมาย	X	S.D.	ความหมาย
15. การกระทำความดีควรมีผู้อื่นรับรู้	3.00	1.04	ปานกลาง	2.83	1.03	ปานกลาง
16. ข้าพเจ้ามาเรียนเพราะต้องปฏิบัติตามความต้องการของบิดามารดา	3.17	1.27	ปานกลาง	2.92	1.44	ปานกลาง
17. ทุกคนมีหน้าที่จะต้องทำงานของตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้	4.17	0.72	ดี	3.83	0.94	ดี
18. การบริจาคทรัพย์สินของเป็นการให้ที่ไม่คุ้มค่า	2.83	1.27	ปานกลาง	2.91	0.83	ปานกลาง
19. ถ้าจะได้ประโยชน์จากการพูด จะพูดปกติก็ไม่เป็นไร	3.5	1.45	ปานกลาง	3.42	1.31	ปานกลาง
20. คนที่จงใจทำให้คนอื่นเจ็บช้ำน้ำใจควรจะได้รับการแก้แค้นอย่างสาสม	3.00	1.13	ปานกลาง	3.58	1.08	ดี
21. การยิงนกตกปลาเป็นเกมกีฬาที่น่าตื่นเต้นจึงควรทำเมื่อมีเวลาว่าง	2.92	1.44	ปานกลาง	3.33	1.44	ปานกลาง
22. เงินทองมีไว้เพื่อซื้อทุกสิ่งทุกอย่างที่เราต้องการ	2.67	1.67	ปานกลาง	3.33	0.78	ปานกลาง
23. เด็กนักเรียนยังไม่มีรายได้ต้องพึ่งพาอาศัยพ่อแม่ไม่ควรบริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ใด	2.42	1.08	ไม่ดี	3.08	0.90	ปานกลาง
24. การปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนทำให้ข้าพเจ้าสบายใจ	4.25	0.75	ดี	3.83	0.83	ดี
25. การชมรายการธรรมะทางโทรทัศน์ทำให้ข้าพเจ้าได้ข้อคิดในการดำรงชีวิต	4.25	0.87	ดี	4.00	0.95	ดี
26. ถ้าไม่มีใครเห็นจะทิ้งขยะลงบนถนนบ้างก็ไม่เป็นไร	3.83	1.27	ดี	3.08	1.56	ปานกลาง
27. คนร่ำรวยทำอะไรก็ไม่น่าเกลียด	3.33	1.31	ปานกลาง	3.83	1.34	ดี
รวมเฉลี่ย	3.31	1.05	ปานกลาง	3.42	0.99	ปานกลาง

จากตารางที่ 31 พบว่า เจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุม ก่อนการสอนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง (14 ข้อ) รองลงมาอยู่ในระดับดี (7 ข้อ) ไม่ดี (4 ข้อ) และดีมาก (2 ข้อ) หลังการสอน นักเรียนส่วนใหญ่มีเจตคติเชิงจริยธรรมปานกลาง (14 ข้อ) รองลงมาอยู่ในระดับดี (12 ข้อ) และระดับไม่ดี (1 ข้อ) เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุม ก่อนการสอบมีเจตคติเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ($X = 3.31$) และหลังการสอน นักเรียนมีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับปานกลาง เช่นเดียวกัน ($X = 3.42$)

ตารางที่ 32

ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6

กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน

ข้อความ	ก่อนการสอน			หลังการสอน		
	X	S.D	ความหมาย	X	S.D.	ความหมาย
1. การปรับตนเองให้เข้ากับคนอื่นได้ทำให้การดำเนินงานไปได้ด้วยดี	4.83	0.39	ดีมาก	4.53	1.23	ดีมาก
2. ไม่มีประโยชน์ที่จะต้องรอคอยสิ่งใดเป็นเวลานาน	2.58	1.24	ปานกลาง	3.17	1.47	ปานกลาง
3. ผู้ที่แสดงกิริยาที่สุภาพนุ่มนวลมักถูกเพื่อนฝูงล้อเลียน	3.33	1.37	ปานกลาง	3.67	1.37	ดี
4. การรับฟังปัญหาของผู้อื่นเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ	3.67	1.37	ดี	4.50	0.80	ดี
5. การสละที่นั่งให้ผู้อื่นบนรถประจำทางเป็นการกระทำที่น่ายกย่อง	4.25	0.75	ดี	4.75	0.62	ดีมาก
6. การใช้สิ่งของร่วมกับเพื่อนเป็นสิ่งธรรมดา	2.92	0.90	ปานกลาง	3.17	1.27	ปานกลาง
7. เมื่อต้องการสิ่งใดแม้จะเป็นสิ่งที่ไร้ค่าก็พยายามขวนขวายเพื่อให้ตนเองพอใจ	2.50	1.09	ไม่ดี	3.08	1.51	ปานกลาง
8. การกลั่นแกล้งในกลุ่มเพื่อนฝูงเป็นเพียงเพื่อความสนุกสนาน	3.50	1.38	ปานกลาง	3.27	1.19	ปานกลาง
9. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทำให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้า	4.50	0.80	ดี	4.25	1.22	ดี
10. การดำเนินงานโดยคณะกรรมการทำให้เกิดความล่าช้า	3.25	1.29	ปานกลาง	3.36	1.63	ปานกลาง
11. การทำสิ่งใดที่คำนึงถึงแต่กฎระเบียบจะทำให้ขาดโอกาสสร้างรายได้	3.00	1.13	ปานกลาง	3.92	1.24	ดี
12. ผู้ชายควรดื่มเหล้าและสูบบุหรี่	3.75	1.22	ดี	4.45	1.04	ปานกลาง
13. ถ้าการสมนาคู่มากพอ การฝ่าฝืนระเบียบเล็ก ๆ น้อย ๆ น่าจะยอมกันได้	2.17	0.94	ไม่ดี	2.75	1.42	ดี
14. การคืนเงินแก่พ่อค้าที่ทอนเงินมากเกินไปเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง	4.33	1.07	ดี	4.08	1.08	ดี

ตารางที่ 32 (ต่อ)

ข้อความ	ก่อนการสอน			หลังการสอน		
	X	S.D	ความหมาย	X	S.D.	ความหมาย
15. การกระทำความดีควรมีผู้อื่นรับรู้	2.42	1.08	ไม่ดี	3.25	1.48	ปานกลาง
16. ข้าพเจ้ามาเรียนเพราะต้องปฏิบัติตามความต้องการของบิดามารดา	2.83	1.27	ปานกลาง	3.25	1.48	ปานกลาง
17. ทุกคนมีหน้าที่จะต้องทำงานของตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้	4.50	0.80	ดี	4.42	0.79	ดี
18. การบริจาคทรัพย์สินของเป็นการให้ที่ไม่คุ้มค่า	3.33	1.50	ปานกลาง	3.42	1.38	ปานกลาง
19. ถ้าจะได้ประโยชน์จากการพูด จะพูดปกติก็ไม่เป็นไร	3.17	1.11	ปานกลาง	3.75	1.36	ดี
20. คนที่จงใจทำให้คนอื่นเจ็บช้ำน้ำใจควรจะได้รับการแก้แค้นอย่างสาสม	2.67	1.07	ปานกลาง	3.75	1.42	ดี
21. การยิงนกตกปลาเป็นเกมกีฬาที่น่าตื่นเต้นจึงควรทำเมื่อมีเวลาว่าง	3.25	1.66	ปานกลาง	3.75	1.42	ดี
22. เงินทองมีไว้เพื่อซื้อทุกสิ่งทุกอย่างที่เราต้องการ	2.75	1.22	ปานกลาง	3.67	1.15	ดี
23. เด็กนักเรียนยังไม่มีรายได้ต้องพึ่งพาอาศัยพ่อแม่ไม่ควรบริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ใด	2.92	1.00	ปานกลาง	3.00	1.54	ปานกลาง
24. การปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนทำให้ข้าพเจ้าสบายใจ	4.08	0.90	ดี	4.17	1.03	ดี
25. การชมรายการธรรมะทางโทรทัศน์ทำให้ข้าพเจ้าได้ข้อคิดในการดำรงชีวิต	4.50	0.52	ดี	4.25	0.87	ดี
26. ถ้าไม่มีใครเห็นจะทิ้งขยะลงบนถนนบ้างก็ไม่เป็นไร	3.00	1.54	ปานกลาง	3.92	1.38	ดี
27. คนร่ำรวยทำอะไรก็ไม่น่าเกลียด	3.00	0.95	ปานกลาง	4.17	1.11	ดี
รวมเฉลี่ย	3.37	1.09	ปานกลาง	3.76	1.24	ดี

จากตารางที่ 32 พบว่า เจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง (15 ข้อ) รองลงมาอยู่ในระดับดี (8 ข้อ) ระดับไม่ดี (3 ข้อ) และระดับดีมาก (1 ข้อ) ในขณะที่หลังการสอน เจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี (15 ข้อ) รองลงมาอยู่ในระดับปานกลาง (10 ข้อ) และระดับดีมาก (2 ข้อ)

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวม พบว่า ก่อนการสอน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองมีเจตคติเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ($X = 3.37$) ในขณะที่หลังการสอนนักเรียนมีเจตคติเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับดี ($X = 3.76$)

ตารางที่ 33

ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6

กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน

ข้อความ	กลุ่มควบคุม			กลุ่มทดลอง		
	X	S.D	ความหมาย	X	S.D.	ความหมาย
1. การปรับตนเองให้เข้ากับคนอื่นได้ทำให้การดำเนินงานไปได้ด้วยดี	4.33	0.65	ดี	4.53	1.23	ดีมาก
2. ไม่มีประโยชน์ที่จะต้องรอคอยสิ่งใดเป็นเวลานาน	2.67	0.78	ปานกลาง	3.17	1.47	ปานกลาง
3. ผู้ที่แสดงกิริยาที่สุภาพนุ่มนวลมักถูกเพื่อนฝูงล้อเลียน	2.50	1.38	ไม่ดี	3.67	1.37	ดี
4. การรับฟังปัญหาของผู้อื่นเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ	3.58	1.00	ดี	4.50	0.80	ดี
5. การสละที่นั่งให้ผู้อื่นบนรถประจำทางเป็นการกระทำที่น่ายกย่อง	4.08	0.79	ดี	4.75	0.62	ดีมาก
6. การใช้สิ่งของร่วมกับเพื่อนเป็นสิ่งธรรมดา	2.83	1.11	ปานกลาง	3.17	1.27	ปานกลาง
7. เมื่อต้องการสิ่งใดแม้จะเป็นสิ่งที่ไร้ค่าก็พยายามขวนขวายเพื่อให้ตนเองพอใจ	3.17	0.72	ปานกลาง	3.08	1.51	ปานกลาง
8. การกลั่นแกล้งในกลุ่มเพื่อนฝูงเป็นเพียงเพื่อความสนุกสนาน	3.83	1.19	ปานกลาง	3.27	1.19	ปานกลาง
9. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทำให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้า	4.25	0.75	ดี	4.25	1.22	ดี
10. การดำเนินงานโดยคณะกรรมการทำให้เกิดความล่าช้า	3.17	0.39	ปานกลาง	3.36	1.63	ปานกลาง
11. การทำสิ่งใดที่คำนึงถึงแต่กฎระเบียบจะทำให้ขาดโอกาสสร้างราย	2.92	1.00	ปานกลาง	3.92	1.24	ดี
12. ผู้ชายควรดื่มเหล้าและสูบบุหรี่	4.33	0.89	ดี	4.45	1.04	ดี
13. ถ้าการสมนาคูมากพอ การฝ่าฝืนระเบียบเล็ก ๆ น้อย ๆ น่าจะยอมกันได้	2.58	0.90	ปานกลาง	2.75	1.42	ปานกลาง
14. การคืนเงินแก่พ่อค้าที่ทอนเงินมากเกินไปเป็นสิ่งถูกต้อง	4.25	0.87	ดี	4.08	1.08	ดี

ตารางที่ 33 (ต่อ)

ข้อความ	ก่อนการสอน			หลังการสอน		
	X	S.D	ความหมาย	X	S.D.	ความหมาย
15. การกระทำความดีควรมีผู้อื่นรับรู้	2.83	1.03	ปานกลาง	3.25	1.48	ปานกลาง
16. ข้าพเจ้ามาเรียนเพราะต้องปฏิบัติตามความต้องการของบิดามารดา	2.92	1.44	ปานกลาง	3.25	1.48	ปานกลาง
17. ทุกคนมีหน้าที่จะต้องทำงานของตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้	3.83	0.98	ดี	4.42	0.79	ดี
18. การบริจาคทรัพย์สินของเป็นการให้ที่ไม่คุ้มค่า	2.91	0.83	ปานกลาง	3.42	1.38	ปานกลาง
19. ถ้าจะได้ประโยชน์จากการพูด จะพูดปกติก็ไม่เป็นไร	3.42	1.31	ปานกลาง	3.75	1.36	ดี
20. คนที่จงใจทำให้คนอื่นเจ็บช้ำน้ำใจควรจะได้รับการแก้แค้นอย่างสาสม	3.58	1.08	ดี	3.75	1.42	ดี
21. การยิงนกตกปลาเป็นเกมกีฬาที่น่าตื่นเต้นจึงควรทำเมื่อมีเวลาว่าง	3.33	1.44	ปานกลาง	3.75	1.42	ดี
22. เงินทองมีไว้เพื่อซื้อทุกสิ่งทุกอย่างที่เราต้องการ	3.33	0.78	ปานกลาง	3.67	1.15	ดี
23. เด็กนักเรียนยังไม่มีรายได้ต้องพึ่งพาอาศัยพ่อแม่ไม่ควรบริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ใด	3.08	0.90	ปานกลาง	3.00	1.54	ปานกลาง
24. การปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนทำให้ข้าพเจ้าสบายใจ	3.83	0.83	ดี	4.17	1.03	ดี
25. การชมรายการธรรมะทางโทรทัศน์ทำให้ข้าพเจ้าได้ข้อคิดในการดำรงชีวิต	4.00	0.95	ดี	4.25	0.87	ดี
26. ถ้าไม่มีใครเห็นจะทิ้งขยะลงบนถนนบ้างก็ไม่เป็นไร	3.08	1.56	ปานกลาง	3.92	1.38	ดี
27. คนร่ำรวยทำอะไรก็ไม่น่าเกลียด	3.83	1.34	ดี	4.17	1.11	ดี
รวมเฉลี่ย	3.42	0.99	ปานกลาง	3.76	1.24	ดี

จากตารางที่ 33 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมหลังการสอน ส่วนใหญ่มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับปานกลาง (14 ข้อ) รองลงมาอยู่ในระดับดี (12 ข้อ) และไม่ดี (1 ข้อ) ในขณะที่นักเรียนกลุ่มทดลองหลังการสอน ส่วนใหญ่มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี (15 ข้อ) รองลงมาอยู่ในระดับปานกลาง (10 ข้อ) และระดับดี (2 ข้อ)

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวม พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุม หลังการสอนมีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับปานกลาง ($X = 3.43$) ในขณะที่นักเรียนกลุ่มทดลอง หลังการสอนมีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี ($X = 3.76$)

4.3 ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ซึ่งประกอบด้วยผลการวิเคราะห์ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนกลุ่ม
ควบคุมและกลุ่มทดลอง ทั้งก่อนและหลังการสอน จำแนกตามจริยธรรมแต่ละด้าน การทดสอบ
ค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองก่อนและ
หลังการสอน กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน และผลการวิเคราะห์เจตคติเชิงจริยธรรม
ของนักเรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองทั้งก่อนและหลังการ (ตารางที่ 34 – 64)

ตารางที่ 34

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตา-กรุณา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 2 วันหนึ่งนายยุทธชัยพบชายหนุ่มเพื่อนบ้าน ซึ่งไม่ค่อยคุ้นเคยกันมีอาการมึนเมาอนฟู อยู่บนทางเดินข้างถนนใกล้บ้าน ใครเดินผ่าน ไปมาก็ไม่สนใจ ยุทธชัยจึงพาไปส่งบ้าน ซึ่ง อยู่ไม่ไกลจากบ้านของยุทธชัยเท่าใดนัก ถ้า นักเรียนเป็นยุทธชัย ทำไม่จึงทำเช่นนั้น	0	0	0	7	4	9	5.10* (5)
	0	0	0	4	2	14	4.50** (4)
เรื่องที่ 11 วีระเลี้ยงสุนัขชื่อ “เจ้าเอ๋ม” ไว้ที่บ้านมา หลายปี เวลาวีระกลับบ้าน “เจ้าเอ๋ม” จะ กระโดดพร้อมครางงี้ด ๆ ด้วยความดีใจทุกครั้ง และคราวใดที่มันป่วยไม่กินอาหารวีระจะพา มันไปให้สัตวแพทย์รักษา ถ้านักเรียนเป็นวีระ ทำไม่จึงเป็นเช่นนั้น	0	0	0	5	0	15	5.50* (5)
	0	0	0	3	0	17	5.70** (5)
เรื่องที่ 20 ขณะที่ศรีสมร นั่งอ่านหนังสือใต้ต้นไม้ หลัง อาหารกลางวัน เพื่อเตรียมสอบในภาคบ่ายมี ลูกนกตัวหนึ่งบนตกลูกที่นั่งของศรีสมร โดย ไม่มีใครเห็น เมื่อเดินไปดูพบว่าลูกนกถูกยิง บาดเจ็บ ศรีสมร ได้นำลูกนกตัวนั้นไป ถ้า นักเรียนเป็นศรีสมร เพราะเหตุใดจึงทำเช่นนี้	0	0	0	9	4	7	4.90* (5)
	0	0	0	6	5	9	5.15** (5)
รวม (ก่อนสอน)	0	0	0	21	8	31	5.17(5)
รวม (หลังสอน)	0	0	0	13	7	40	5.45(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 34 พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตา-กรุณา ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 6 รองลงมาได้แก่ชั้น
ที่ 4 และ 5 ตามลำดับ ไม่มีนักเรียนคนใดเลือกตอบในชั้นที่ 1, 2 และ 3 โดยรวม การใช้เหตุผลเชิง

จริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุม อยู่ในระดับขั้นที่ 5 ทั้งก่อนการสอนและหลังการสอน โคนก่อนการสอนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 5.17 และหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 5.45

ตารางที่ 35

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเสี่ยสละของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 4 วันหนึ่ง ครูอุ๊สอนนักเรียนว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข รักสนุกทุกซ์ตามมา” วันหนึ่งเห็นด้วยกับคำกล่าวนี้ จึงขยันหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอและประสบความสำเร็จในการเรียนเป็นอย่างดี ถ้านักเรียนเป็นวันหนึ่ง ทำไมจึงทำเช่นนั้น	0	0	0	4	4	12	5.40* (5)
	0	0	0	6	5	9	5.15** (5)
เรื่องที่ 13 ขณะที่คิดานั่งในร้านอาหารหน้าโรงเรียนมีเด็กนำพวงมาลัยมาขายเพื่อหารายได้เป็นทุนการศึกษาคิดาคือจำนวน 2 พวง ถ้านักเรียนเป็นคิดาเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น	0	0	0	6	3	11	5.25* (5)
	0	0	0	2	4	14	5.60** (6)
เรื่องที่ 22 เพื่อนของกุมาริสอบตกในวิชาเคมี ต้องสอบแก้ตัวใหม่ ซึ่งวิชานี้เป็นวิชาที่กุมาริถนัดและได้คะแนนดี กุมาริช่วยทบทวนวิชาเคมีให้เพื่อนในเวลาว่าง นักเรียนคิดว่าเพราะเหตุใดกุมาริจึงทำเช่นนั้น	0	0	0	6	0	14	5.40* (5)
	0	0	0	7	0	13	5.30** (5)
รวม (ก่อนสอน)	0	0	0	16	7	37	5.35(5)
รวม (หลังสอน)	0	0	0	15	9	36	5.35(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 35 แสดงว่าระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการเสี่ยสละของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในขั้นที่ 6 รองลงมาอยู่ในขั้นที่ 5 และ 4 โดยรวมอยู่ในขั้นที่ 5 คือขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคมทั้ง

ก่อนการสอนและหลังการสอน โดยก่อนการสอนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 5.35 และหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 5.35 เช่นเดียวกัน และปรากฏว่าไม่มีนักเรียนคนใดเลือกตอบในชั้นที่ 1, 2 และ 3 ซึ่งเป็นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นต่ำกว่า

ตารางที่ 36

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 8 ปรีชาได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้ากลุ่ม รายงาน แต่มีสมาชิกบางคนในกลุ่มไม่ทำงานที่ มอบหมายให้ปรีชาจึงขอร้องเพื่อนให้ทำงาน นักเรียนคิดว่าปรีชาทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	0	0	0	7	1	12	5.25* (5) 5.70** (5)
เรื่องที่ 17 ขณะที่กรณีเดินถึงประตูหน้าโรงเรียน เป็นเวลา 8.30 น. พอดี ซึ่งกำลังมีการเชิญ ธงชาติขึ้นสู่เสา พร้อมกับเสียงเพลงชาติดัง กระหึ่มขึ้น กรณียืนตรงเคารพธงชาติ ถ้า นักเรียนเป็นกรณีที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	0	0	0	2	7	11	5.45* (5) 5.35** (5)
เรื่องที่ 26 วีรพร ได้รับมอบหมายให้อยู่เวร “ส่ง เสียงตามสาย” ของโรงเรียนทุกวันจันทร์ ตอนดึกคืนวันอาทิตย์ วีรพร ได้ทราบอย่าง กะทันหันว่า มารดาอยู่ต่างจังหวัดป่วยหนัก ครั้งแรกวีรพรตัดสินใจจะลาไปเยี่ยมมารดา หลังจากเลิกเรียนแล้วในตอนเย็นวันจันทร์ ถ้านักเรียนเป็นวีรพร มีเหตุผลอะไร จึง ตัดสินใจเลื่อนการเข้าไปหลังเลิกเรียน	1	0	1	14	0	4	4.20* (4) 5.80** (6)
รวม (ก่อนสอน)	1	0	1	23	8	27	4.97 (5)
รวม (หลังสอน)	0	0	0	10	3	47	5.62(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 36 พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอน ส่วนใหญ่ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบในชั้นที่ 6 รองลงมาได้แก่ชั้นที่ 4 และ 5 ตามลำดับ โดยภาพรวม การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนกลุ่มควบคุมก่อนการสอนอยู่ในชั้นที่ 5 คือชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม ในขณะที่หลังการสอนอยู่ในชั้นที่ 6 คือชั้นใช้หลักการยึดอุดมคติสากล

ตารางที่ 37

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 23 ในการสอบปลายภาค วัลลภา เตรียมตัวไม่พร้อม และมีความกังวลในการสอบมาก เมื่อมีโอกาที่อาจารย์ควบคุมสอบเหลือ วัลลภาสามารถลอกคำตอบจากเพื่อนที่นั่งข้างเคียงได้ แต่วัลลภาก็ไม่ทำ ถ้านักเรียนเป็นวัลลภาที่ไม่ลอกคำตอบจากเพื่อนเพราะเหตุใด	2	0	3	6	0	9	4.45* (4)
	4	0	2	8	0	6	3.90**
เรื่องที่ 14 พรศักดิ์ยืมหนังสือจากอาจารย์เพื่อศึกษาประกอบการเรียน บังเอิญน้องของพรศักดิ์ได้ลืกหนังสือขาด 1 หน้า ไม่สามารถซ่อมได้และเพื่อนแนะนำว่าไม่ต้องบอกให้อาจารย์ทราบแต่พรศักดิ์ก็บอกอาจารย์ตามความเป็นจริง ถ้านักเรียนเป็นพรศักดิ์นักเรียนทำเช่นนี้เพราะเหตุใด	0	3	0	1	0	16	5.30* (5)
	1	2	0	0	1	16	5.30**
เรื่องที่ 5 ขณะที่มูทิตานำรายงานไปส่งอาจารย์ที่ห้องพัก ซึ่งไม่มีผู้ใดอยู่เลย พบว่ามีข้อสอบวิชาที่จะสอบในสัปดาห์หน้าวางอยู่บนโต๊ะอาจารย์ แต่มูทิตาไม่ได้เปิดข้อสอบนั้นดู ถ้านักเรียนเป็นมูทิตาทำไมจึงไม่เปิดดูข้อสอบ	1	0	3	4	0	12	4.90* (5)
	1	0	1	4	0	14	5.20**
รวม (ก่อนสอน)	3	3	6	11	0	37	4.88(5)
รวม (หลังสอน)	6	2	3	12	1	36	4.80(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 37 พบว่า นักเรียนกลุ่มควบคุมก่อนการสอน ส่วนใหญ่ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ในชั้นที่ 6 รองลงมา ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมชั้นที่ 4 โดยรวม ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมชั้นที่ 5 คือ ชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญา และข้อตกลงของสังคม ทั้งก่อนและ

หลังการสอน โดยก่อนการสอนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.88 และหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.80

ตารางที่ 38

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 7							
มยุรีผู้ช่วยพยาบาลเป็นผู้จัดคิวเรียกผู้ป่วยเพื่อเข้าพบแพทย์ แม้ว่าจะมีญาติหรือเพื่อนมา	0	0	0	0	6	14	5.70* (6)
ตรวจมยุรีก็มีได้ลัดคิวให้ยังคงเรียกผู้ป่วยเข้า	1	0	0	0	5	14	5.50** (6)
ตรวจตามลำดับก่อนหลัง ถ้านักเรียนเป็นมยุรีมีเหตุผลอะไรจึงทำเช่นนั้น							
เรื่องที่ 16							
ก่อนชั่วโมงเรียนภาษาไทย ซึ่งเชิญอาจารย์ภายนอกมาสอน พรนภาพวดศีรษะมากได้	0	0	3	6	1	10	4.90* (5)
รับประทานยาแก้ปวดมาแล้ว 1 ชั่วโมง อาการก็ยังไม่ทุเลา พรนภาพจึงรายงานประธาน							
นักเรียนและขออนุญาตอาจารย์เข้าไปพักในห้องพยาบาล ถ้านักเรียนเป็นพรนภาพเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น	0	0	1	8	0	11	5.50** (5)
เรื่องที่ 25							
ฐิตินา นั่งอ่านหนังสืออยู่ในห้องสมุดของโรงเรียน มีเพื่อนนักศึกษาได้สะกดไปคุยเสียง	1	7	1	0	3	8	4.05* (4)
ดังจนขาดสมาธิในการอ่านหนังสือ ฐิตินาจึงไปแจ้งให้บรรณารักษ์ทราบ ถ้านักเรียนเป็น							
ฐิตินาเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น	1	4	0	5	4	6	4.25** (4)
รวม (ก่อนสอน)	1	7	4	6	10	32	4.88(5)
รวม (หลังสอน)	2	4	1	13	9	31	4.93(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 38 แสดงว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับขั้นที่ 6 คือขั้นใช้หลักการยึดอุดม

คดีสากล รองลงมาได้แก่ชั้นที่ 4 และชั้นที่ 5 โดยภาพรวมอยู่ในชั้นที่ 5 คือ ชั้นใช้หลักการทำตาม คำมั่นสัญญา และข้อตกลงของสังคม ทั้งก่อนและหลังการสอน โดยก่อนการสอนมีค่าเฉลี่ยรวม เท่ากับ 4.88 และหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.93

ตารางที่ 39

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความอดทนของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 1							
การทำงานในกลุ่มในห้องเรียน บางครั้งก็มีการขัดแย้งกันทางความคิด ซึ่งเป็นผลทำให้สมาชิกกลุ่มมีการกระทบกระทั่งกันด้วยวาจา	0	0	8	1	1	10	4.65* (5)
แม้รัตนจะอารมณ์เสียก็ยังไม่แสดงการโต้ตอบใด ๆ ออกไป ท่านคิดว่าเป็นเพราะเหตุใด	0	0	9	1	0	10	4.55** (5)
เรื่องที่ 10							
นักเรียนโรงเรียนที่ศรีชัยเรียนอยู่ มักมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับอีกโรงเรียนหนึ่งเป็นประจำ	1	4	1	0	1	13	4.75* (5)
วันหนึ่งขณะที่ศรีชัยขึ้นรถประจำทางเพื่อกลับบ้าน มีนักเรียนโรงเรียนพุดจាក้าวร้าวมาหาเรื่องทะเลาะกับศรีชัย แต่ศรีชัยไม่ทะเลาะ	2	1	1	0	0	16	5.15** (5)
ด้วยและเดินเลี้ยวไปทางหนึ่ง ถ้านักเรียนเป็นศรีชัยทำไม่จึงไม่ทะเลาะและเดินเลี้ยวไป							
เรื่องที่ 19							
เข้าวันอาทิตย์ขณะที่ศรีสุดา กำลังเร่งทำรายงานให้เสร็จเพื่อส่งในวันรุ่งขึ้น สมศรี	1	1	0	3	12	3	4.65* (5)
เพื่อนสนิทได้มาชวนไปดูภาพยนตร์ซึ่งนำแสดงโดยดาราที่ศรีสุดาชื่นชอบ แต่ศรีสุดาก็ปฏิเสธที่จะไปในวันนั้น โดยขอเลื่อนไปเมื่อ							
เสร็จจากการทำรายงาน นักเรียนคิดว่าศรีสุดาปฏิเสธเพื่อนไปเพราะเหตุใด	0	0	0	3	13	4	5.05** (5)
รวม (ก่อนสอน)	2	5	9	4	14	26	4.68(5)
รวม (หลังสอน)	2	1	10	4	13	30	4.92(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 39 พบว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความอดทนของนักเรียน กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในขั้นที่ 6 รองลงมาอยู่ในขั้นที่ 5 และขั้นที่ 3 โดยรวมอยู่ในขั้นที่ 5 คือ ขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคมทั้ง ก่อนการสอน ($X = 4.68$) และหลังการสอน ($X = 4.92$)

ตารางที่ 40

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 6							
การเตรียมสถานที่ของโรงเรียนเพื่อทำบุญ ในวันนี้ขึ้นปีใหม่มีประกาศเชิญชวนให้ นักเรียนร่วมกันพัฒนาสนามหญ้าในวันหยุด พรณีได้ร่วมพัฒนาสนามหญ้าในวันนั้นด้วย ถ้านักเรียนเป็นพรณี ทำไมจึงทำเช่นนั้น	1	0	3	11	1	2	4.05* (4)
	1	0	2	17	0	0	3.75** (4)
เรื่องที่ 15							
การจัดงาน “วันแม่” ประจำปีของ โรงเรียนได้มีประกาศเชิญชวนให้นักเรียน เขียนคำขวัญเข้าประกวดชิงรางวัลเกรียง ไกร เป็นผู้หนึ่งที่ไต่พยายามเขียนคำขวัญ นั้น ถ้านักเรียนทำไมจึงทำเช่นนั้น	0	0	1	7	3	9	5.00* (5)
	0	1	0	8	1	10	4.95** (5)
เรื่องที่ 24							
ในคราวจัดงานกีฬาปีนี้ ทีมสีม่วงและ แดง ได้เข้ารอบชิงชนะเลิศบาสเก็ตบอล ประธานของทีมสีม่วงและสีแดง ได้ขอร้อง ให้เพื่อน ๆ ที่ว่างช่วยเชียร์เป็นกำลังใจ แม้ว่า ชีระจะไม่ได้เป็นสมาชิกของทีมสีม่วง หรือแดง แต่ชีระก็อยู่ช่วยเชียร์ในวันนั้น ถ้านักเรียนเป็นชีระที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	0	0	1	1	1	17	5.70* (6)
	1	0	0	1	5	13	5.40** (5)
รวม (ก่อนสอน)	1	0	5	19	7	28	4.92(5)
รวม (หลังสอน)	2	1	2	26	6	23	4.70(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 40 แสดงว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการ สอน ส่วนใหญ่ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีในชั้นที่ 6 รองลงมาคือชั้นที่ 4 และที่ 5 โดยรวมใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคี ในชั้นที่ 5 คือชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญา และข้อตกลงของสังคม ทั้งก่อนการสอน ($X = 4.92$) และหลังการสอน ($X = 4.70$)

ตารางที่ 41

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสุภาพอ่อนโยนของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 3							
ปกติศักดิ์ชัยจะใช้คำว่า “ครับ” และ “ผม” กับบุคคลทั่ว ๆ ไป รวมทั้งเพื่อน ๆ ในชั้นเรียนแม้จะถูกล้อเลียนจากเพื่อนบางกลุ่ม ศักดิ์ชัยก็ไม่สนใจ ยังคงใช้คำพูดสุภาพเหมือนเดิม	0	0	0	5	1	14	5.45* (5)
ท่านคิดว่าศักดิ์ชัยทำเช่นนี้เพราะเหตุใด	0	0	0	4	0	16	5.60** (6)
เรื่องที่ 12							
ขณะที่อยู่ในโรงเรียนตอนพักเที่ยง ได้พบเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นหญิงวัยกลางคนมาติดต่อธุระที่โรงเรียน วิทชัยได้เข้าไปทำความเคารพและแนะนำห้องผู้อำนวยการให้	1	0	0	3	0	16	5.45* (5)
นักเรียนคิดว่าวิทชัยทำเช่นนี้เพราะเหตุใด	0	0	0	8	0	12	5.20** (5)
เรื่องที่ 21							
ปัจจุบันนี้ เวลาขึ้นรถประจำทาง ขสมก. พนักงานเก็บค่าโดยสารมักจะพูดกับผู้โดยสารที่กำลังขึ้นรถว่าเชิญครับ เชิญค่ะ ขณะเก็บค่าโดยสารก็มักจะพูดว่าขอบคุณครับ ขอบคุณค่ะ และขณะที่ผู้โดยสารจะลงจากรถก็จะพูดว่าขอบคุณครับ ขอบคุณค่ะ	0	0	0	1	3	16	5.75 (6)
โอกาสหน้าพบกันใหม่ ถ้านักเรียนเป็นพนักงานเก็บค่าโดยสารมีเหตุผลอะไร จึงพูดเช่นนั้น	0	0	0	2	8	10	5.40** (6)
รวม (ก่อนสอน)	1	0	0	9	4	46	5.55(6)
รวม (หลังสอน)	0	0	0	14	8	38	5.40(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 41 พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสุภาพอ่อนโยนของนักเรียนกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในขั้นที่ 6 คือขั้นใช้หลักการยึดอุดมคติสากล ($X = 5.55$) ส่วนหลังการสอนอยู่ในขั้นที่ 5 คือขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม ($X = 5.40$)

ตารางที่ 42

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเคารพในสิทธิของผู้อื่น
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 9							
การอยู่ร่วมกันในหอพัก มยุราจะจัดเตรียม	1	0	0	10	0	9	4.75*
เครื่องใช้ส่วนตัวให้พร้อม นอกจากถึงคราว							(5)
จำเป็นจริงๆ จะจึงหยิบยืมจากเพื่อนโดยบอก							
ให้ทราบทุกครั้ง นักเรียนคิดว่ามยุราทำ	0	0	0	8	2	10	5.10**
เช่นนั้นเพราะเหตุใด							(5)
เรื่องที่ 18							
ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง สข., สก., หรือ	0	1	0	7	9	3	4.65*
สส. อวยชัยจะไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียง							(5)
เลือกตั้งทุกครั้ง ถ้านักเรียนเป็นอวยชัย มี	0	0	0	8	7	5	4.85**
เหตุอะไร จึงไปเลือกตั้งทุกครั้ง							(5)
เรื่องที่ 27							
มลฤดี จะกลับบ้านต่างจังหวัดเย็นนี้ ตอนเช้า	0	0	7	6	6	1	4.05*
ก่อนไปทำงานเธอแวะลงซื้อตั๋วรถไฟปรากฏ							(4)
ว่ามีคนรออยู่หลายคน แม้กลัวว่าจะไปทำงาน							
ไม่ทัน เธอก็ต้องต้อคืนนั้น ถ้านักเรียนเป็นมล	0	0	3	8	8	1	4.35**
ฤดี ทำไม่ถึงทำเช่นนั้น							(4)
รวม (ก่อนสอน)	1	1	7	23	15	13	4.48(4)
รวม (หลังสอน)	0	0	3	24	17	16	4.77(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 42 พบว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเคารพในสิทธิของผู้อื่นของนักเรียนกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 4, 5 และ 6 โดยภาพรวมก่อนการสอนอยู่ในชั้นที่ 4 คือชั้นใช้หลักการทำตามที่คนอื่นเห็นชอบ ($X = 4.48$) ส่วนหลังการสอนอยู่ในชั้นที่ 5 คือชั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม ($X = 4.77$)

ตารางที่ 43

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการประหยัดของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 29							
คืนวันหนึ่ง ประมวลชักชวนประมาณไปชมดนตรี ลูกทุ่ง ซึ่งกำลังแสดงอยู่ในวัดใกล้บ้าน ประมาณ กำลังเตรียมตัวดูหนังสือสอบ จึงตัดสินใจไม่ไปฟัง ดนตรีกับประมาณ ถ้านักเรียนเป็นประมาณ ทำไม่ จึงไม่จึงต้องตัดสินใจไม่ไปฟังดนตรีกับประมาณ	8	3	0	3	0	6	3.10* (3)
	6	4	0	3	1	6	3.35** (3)
เรื่องที่ 32							
ศักดิ์ชัย ได้เงินจากพ่อแม่ไปโรงเรียนวันละ 100 บาท หลังจากใช้จ่ายไปแล้ววันยังมีเงิน เหลือ ซึ่งศักดิ์ชัยจะเก็บสะสมไว้เป็นประจำทุก วัน พอสิ้นเดือนแต่ละเดือน ศักดิ์ชัยจะมีเงินจาก การเก็บสะสมเดือนละ 400 – 500 บาท ซึ่งศักดิ์ ชัยได้นำไปซื้อเสื้อและกางเกง รวมทั้งอุปกรณ์ การเรียนที่จำเป็น โดยไม่ต้องรบกวนพ่อแม่อีก ถ้านักเรียนเป็นศักดิ์ชัยที่ทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด	0	0	0	0	8	12	5.60* (4)
	0	0	0	0	12	8	5.40** (5)
เรื่องที่ 33							
วันหนึ่งครูนั้นทนา สอนนักเรียนว่า คนที่ใ้ จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ไม่รู้จักประมาณตน เป็นคนมี เดิบมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ ชี วิตของคน ประเภทนี้ เป็นอย่าสบายแต่เปลืองนอก แต่ ภายในร้อนรุ่มเหมือนถูกไฟเผา เพราะไม่รู้จัก ประมาณตน สุภาพรเห็นด้วยกับข้อความนี้ แม้ จะเป็นลูกผู้ดีมีตระกูล มีเงินทองมากมาย แต่ก็ ไม่เคยขอแม่แต่โทรศัพท์มือถือจากพ่อแม่ ถ้านักเรียนเป็นสุภาพรที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	0	0	2	6	8	4	4.70* (5)
	0	0	3	8	4	5	4.55** (5)
รวม (ก่อนสอน)	8	3	2	9	16	22	4.47(4)
รวม (หลังสอน)	6	4	3	11	17	19	4.43(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 43 พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการประหยัดของนักเรียนกลุ่มควบคุม โดยภาพรวม อยู่ในขั้นที่ 4 คือขั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคมทั้งก่อนการสอน ($X = 4.47$) และหลังการสอน ($X = 4.43$)

ตารางที่ 44

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการรักษาสິงแวดล้อม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 28							
วันหนึ่ง ขณะนั่งรถประจำทางไปโรงเรียน สุชาติเห็นชายคนหนึ่งทิ้งเศษตัวลงบนรถก่อนลงจากรถไป สุชาติจึงเก็บเศษตัวไปทิ้งที่ถังขยะ ถ้านักเรียนเป็นสุชาติ ที่เก็บตัวไปทิ้งที่ถังขยะเพราะเหตุใด	0	0	14	1	4	1	3.60* (4)
	0	0	19	0	1	0	3.10** (3)
เรื่องที่ 30							
รุ่งนภา นักเรียนประถมศึกษาศัณปีที 6 ด้รับคำชมจากพ่อแม่เสมอว่า เป็นผู้ทีจัดสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านตลอดทั้งหนังสือและอุปกรณ์การเรียนเป็นสัดส่วนเรียบร้อยดี	0	0	0	6	13	1	4.75* (5)
สะดวกแก่การนำไปใช้ ถ้านักเรียนเป็นรุ่งนภาทีทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	0	0	0	5	15	0	4.75** (5)
เรื่องที่ 31							
ปฎิภาณ เป็นนักเรียนทีสุภาพเรียบร้อย วันหนึ่งได้ฟังครูสอนว่า “การทิ้งขยะไม่ถูกทีจะก่อให้เกิดสิ่งแวดลอมเป็นพิษ” ปฎิภาณ จึงช่วยพ่อแม่ปิดกวาดถูบ้าน เก็บขยะและเศษอาหารใส่ถุงแล้วนำไปตั้งไว้หน้าบ้านเพื่อรดเก็บขยะของ กทม. เป็นประจำทุกเช้าก่อนไปโรงเรียน ถ้านักเรียนเป็นปฎิภาณทีทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	1	1	0	4	4	10	4.95* (5)
	0	1	0	3	3	13	5.35** (5)
รวม (ก่อนสอน)	1	1	14	11	21	12	4.43(4)
รวม (หลังสอน)	0	1	19	8	19	13	4.40(4)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 44 แสดงให้เห็นว่าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอน ส่วนใหญ่กระจายตั้งแต่ชั้นที่ 3 ขึ้นไป โดยรวม อยู่ในชั้นที่ 4 คือชั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคมทั้งก่อนการสอน ($X = 4.43$) และหลังการสอน ($X = 4.40$)

เมื่อพิจารณาระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละด้านของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมและหลังการสอน ตั้งแต่ตารางที่ 34 – 44 พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีระดับเหตุผลเชิงจริยธรรม กระจายตั้งแต่ชั้นที่ 4 ขึ้นไป แสดงว่า โดยทั่วไปนักเรียนมีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นที่ใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม ทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม และชั้นใช้หลักการยึดอุดมคติสากล

โดยภาพรวมพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน ส่วนใหญ่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นที่ 5 คือชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญา และข้อตกลงของสังคม รองลงมาได้แก่ชั้นที่ 4 คือใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม และชั้นที่ 6 คือ ชั้นใช้หลักการยึดอุดมคติสากล (ดูรายละเอียดจากตารางที่ 45 ในหน้าถัดไป)

ตารางที่ 45

สรุปค่าเฉลี่ยและระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน จำแนกตามการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละด้าน

คุณลักษณะเชิงจริยธรรม	ก่อนการสอน			หลังการสอน		
	X	S.D	ระดับชั้น	X	S.D.	ระดับชั้น
ความเมตตากรุณา	5.17	1.18	5	5.45	0.76	5
ความเสียสละ	5.35	0.60	5	5.35	0.63	5
ความรับผิดชอบ	4.97	0.76	5	5.62	0.61	6
ความซื่อสัตย์	4.88	0.71	5	4.80	0.69	5
ความมีระเบียบวินัย	4.88	1.17	5	4.93	1.13	5
ความอดทน	4.68	0.52	5	4.92	0.65	5
ความสามัคคี	4.92	0.90	5	4.70	1.13	5
ความสุภาพอ่อนโยน	5.55	0.54	6	5.40	0.59	5
ความเคารพในสิทธิของผู้อื่น	4.48	0.71	4	4.77	0.55	5
ความประหยัด	4.47	0.87	4	4.43	0.63	4
การรักษาสิ่งแวดล้อม	4.43	0.71	4	4.40	0.51	4
ค่าเฉลี่ยรวม	4.89	0.79	5	4.98	0.72	5

จากตารางที่ 45 พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 5 รองลงมาได้แก่ชั้นที่ 4 โดยภาพรวม นักเรียนกลุ่มควบคุมมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นที่ 5 ทั้งก่อนและหลังการสอน โดยหลังการ สอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.98 สูงกว่าก่อนการสอน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.89 เป็นที่น่าสังเกตว่า ค่าเฉลี่ยของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุมหลังการสอนต่ำกว่าการสอนอยู่ 4 ด้าน คือ ด้านความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความสุภาพอ่อน โยน และด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 46

การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
กลุ่มควบคุมก่อนการสอนและหลังการสอน

การทดสอบ	คะแนน	X	S.D.	t
ก่อนการสอน	3227	161.35	2.52	
หลังการสอน	3266	163.30	3.37	-3.78*

* ที่ระดับ 0.1

จากตารางที่ 46 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมหลังการสอน ($X = 163.30$, $S.D. = 3.37$) สูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนการสอน ($X = 161.35$, $S.D. = 2.52$)

เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมหลังการสอนแตกต่างจากค่าเฉลี่ยก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทางสถิติที่ระดับ 0.1

ตารางที่ 47

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตา-กรุณาของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 2 วันหนึ่งนายยุทธชัยพบชายหนุ่มเพื่อนบ้าน ซึ่งไม่ค่อยคุ้นเคยกันมีอาการมีเมานอนฟุบ อยู่บนทางเดินข้างถนนใกล้บ้าน ใครเดินผ่าน ไปมาก็ไม่สนใจ ยุทธชัยจึงพาไปส่งบ้าน ซึ่ง อยู่ไม่ไกลจากบ้านของยุทธชัยเท่าใดนัก ถ้า นักเรียนเป็นยุทธชัย ทำไมจึงทำเช่นนั้น	0	0	0	6	4	10	5.20* (5)
เรื่องที่ 11 วีระเลี้ยงสุนัขชื่อ “เจ้าเอ็ม” ไว้ที่บ้านมา หลายปี เวลาวีระกลับบ้าน “เจ้าเอ็ม” จะ กระโดดพร้อมครางจิ้ง ๆ ด้วยความดีใจทุก ครั้ง และคราวใดที่มันป่วยไม่กินอาหารวีระจะ พามันไปให้สัตวแพทย์รักษา ถ้านักเรียนเป็นวี ระทำไมจึงเป็นเช่นนั้น	0	0	2	6	2	10	5.0* (5)
เรื่องที่ 20 ขณะที่ศรีสมร นั่งอ่านหนังสือใต้ต้นไม้ หลัง อาหารกลางวัน เพื่อเตรียมสอบในภาคบ่ายมี ลูกนกตัวหนึ่งบนตักใกล้ที่นั่งของศรีสมร โดย ไม่มีใครเห็น เมื่อเดินไปดูพบว่าลูกนกถูกยิง บาดเจ็บ ศรีสมร ได้นำลูกนกตัวนั้นไป ถ้า นักเรียนเป็นศรีสมร เพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น	0	0	4	5	6	5	4.60* (5)
รวม (ก่อนสอน)	0	0	6	17	12	25	4.93(5)
รวม (หลังสอน)	0	2	0	12	9	37	5.32(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 47 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน
ส่วนใหญ่แสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตากรุณา ในชั้นที่ 6 รองลงมาได้แก่ชั้นที่ 4 และ 5
ตามลำดับ โดยภาพรวมนักเรียนแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาในชั้นที่ 5 คือ ชั้น

ใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคมทั้งก่อนและหลังการสอน โดยก่อนการสอน ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.93 หลังการสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 5.32

ตารางที่ 48

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเสี่สละของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 4 วันหนึ่ง ครูอ้อนฤดีสอนนักเรียนว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข รักสนุกทุกข์ตามมา” วันหนึ่งเห็นด้วยกับคำกล่าวนี้ จึงขยันหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอและประสบผลสำเร็จในการเรียนเป็นอย่างดี ถ้านักเรียนเป็นวันหนึ่ง ทำไมจึงทำเช่นนั้น	0	0	0	3	7	10	5.35* (5)
เรื่องที่ 13 ขณะที่ลิตานั่งในร้านอาหารหน้าโรงเรียน มีเด็กนำพวงมาลัยมาขายเพื่อหารายได้เป็นทุนการศึกษาอีกตาชื่อจำนวน 2 พวง ถ้านักเรียนเป็นลิตาเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น	0	0	0	3	0	17	5.70* (6)
เรื่องที่ 22 เพื่อนของกุมารีสอบตกในวิชาเคมี ต้องสอบแก้ตัวใหม่ ซึ่งวิชานี้เป็นวิชาที่กุมาริถนัดและได้คะแนนดี กุมาริช่วยทบทวนวิชาเคมีให้เพื่อนในเวลาว่าง นักเรียนคิดว่าเพราะเหตุใด กุมาริจึงทำเช่นนั้น	0	0	2	5	0	5	4.67* (5)
	0	0	1	4	2	5	4.92** (5)
รวม (ก่อนสอน)	0	1	1	12	7	39	5.37 (5)
รวม (หลังสอน)	0	0	0	10	5	45	5.58(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 48 จะเห็นว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเสี่สละ ของนักเรียนกลุ่มทดลองและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในขั้นที่ 6 รองลงมาคือ ขั้นที่ 4 และ 5 โดย

ส่วนรวมก่อนการสอนอยู่ในขั้นที่ 5 คือขั้นใช้หลักการทำตามคำแนะนำและข้อตกลง ของสังคม ($X = 5.37$) หลังการสอนอยู่ในขั้นที่ 6 คือ ขั้นใช้หลักการยึดอุดมคติสากล ($X = 5.58$)

ตารางที่ 49

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 8							
ปรึกษาได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้ากลุ่ม รายงาน แต่มีสมาชิกบางคนในกลุ่มไม่ ทำงานที่มอบหมายให้ปรึกษาจึงขอร้องเพื่อน ให้ทำงาน นักเรียนคิดว่าปรึกษาทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด	1	0	0	8	0	11	4.95* (5)
	0	0	4	4	2	10	4.90** (5)
เรื่องที่ 17							
ขณะที่รถมาถึงประตูหน้าโรงเรียนเป็น เวลา 8.30 น. พอดี ซึ่งกำลังมีการเชิญธงชาติ ขึ้นสู่เสา พร้อมกับเสียงเพลงชาติดังกระหึ่ม ขึ้น กรณีขึ้นตรงเคารพธงชาติ ถ้านักเรียน เป็นกรณีที่ทำเช่นนี้เพราะเหตุใด	1	0	0	5	3	11	5.10* (5)
	0	0	0	5	0	15	5.50** (5)
เรื่องที่ 26							
วีรพร ได้รับมอบหมายให้อยู่เวร “ส่งเสียง ตามสาย” ของโรงเรียนทุกวันจันทร์ ตอนดึก คืนวันอาทิตย์ วีรพรได้ทราบอย่างกะทันหันว่า มารดาอยู่ต่างจังหวัดป่วยหนัก ครั้งแรกวีรพร ตัดสินใจจะลาไปเยี่ยมมารดาหลังจากเลิกเรียน แล้วในตอนเย็นวันจันทร์ ถ้านักเรียนเป็นวีร พร มีเหตุผลอะไร จึงตัดสินใจเลื่อนการเยี่ยม ไปหลังเลิกเรียน	0	2	0	13	1	4	4.25* (4)
	0	0	1	14	1	4	4.40** (4)
รวม (ก่อนสอน)	2	2	0	26	4	26	4.77(5)
รวม (หลังสอน)	0	0	5	23	3	29	4.93(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 49 แสดงว่านักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่แสดง เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบในชั้นที่ 6 และชั้นที่ 4 โดยส่วนรวมแสดงเหตุผลเชิง จริยธรรมด้านความรับผิดชอบในชั้นที่ 5 คือ ชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของ สังคม ทั้งก่อนการสอนและหลังการสอน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.77 และ 4.93 ตามลำดับ

ตารางที่ 50

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 23 ในการสอบปลายภาค วัลลภา เตรียมตัวไม่พร้อม และมีความกังวลในการสอบมาก เมื่อมีโอกาที่อาจารย์ควบคุมสอบผลอ วัลลภาสามารถลอกคำตอบจากเพื่อนที่นั่งข้างเคียงได้ แต่วัลลภาก็ไม่ทำ ถ้านักเรียนเป็นวัลลภาที่ไม่ลอกคำตอบจากเพื่อนเพราะเหตุใด	1	1	1	4	0	13	5.00* (5)
	1	0	5	6	1	7	4.35** (4)
เรื่องที่ 14 พรศักดิ์ขี้นหนังสือจากอาจารย์เพื่อศึกษาประกอบการเรียน บังเอิญน้องของพรศักดิ์ได้ฉีกหนังสือขาด 1 หน้า ไม่สามารถซ่อมได้และเพื่อนแนะนำว่าไม่ต้องบอกให้อาจารย์ทราบแต่พรศักดิ์ก็บอกอาจารย์ตามความเป็นจริง ถ้านักเรียนเป็นพรศักดิ์นักเรียนทำเช่นนี้เพราะเหตุใด	1	1	0	0	0	18	5.55* (6)
	0	0	0	0	0	20	6.0** (6)
เรื่องที่ 5 ขณะที่มูทิตานำรายงานไปส่งอาจารย์ที่ห้องพัก ซึ่ง ไม่มีผู้ใดอยู่เลย พบว่ามีข้อสอบวิชาที่จะสอบในสัปดาห์หน้าวางอยู่บนโต๊ะอาจารย์ แต่มูทิตาไม่ได้เปิดข้อสอบนั้นดู ถ้านักเรียนเป็นมูทิตาทำไมจึงไม่เปิดดูข้อสอบ	1	1	1	5	0	12	4.90* (5)
	0	0	2	4	0	14	5.30** (5)
รวม (ก่อนสอน)	3	3	2	9	0	43	5.15 (5)
รวม (หลังสอน)	1	0	7	10	1	41	5.22 (5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 50 จะพบว่าระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับขั้นที่ 6 รองลงมาขั้นที่ 4 โดยส่วนรวมอยู่ในขั้นที่ 5 คือ ขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม ทั้งก่อนและหลังการสอน โดยก่อนสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 5.15 และหลังการสอน ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 5.22

ตารางที่ 51

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 7 มยุรีผู้ช่วยพยาบาลเป็นผู้จัดคิวเรียกผู้ป่วยเพื่อเข้าพบแพทย์ แม้ว่าจะมีญาติหรือเพื่อนมาตรวจมยุรีก็ได้จัดคิวให้ยังคงเรียกผู้ป่วยเข้าตรวจตามลำดับก่อนหลัง ถ้านักเรียนเป็นมยุรีมีเหตุผลอะไรจึงทำเช่นนั้น	1 0	0 0	0 0	1 3	11 5	7 12	5.10* (5) 5.45** (5)
เรื่องที่ 14 ก่อนชั่วโมงเรียนภาษาไทย ซึ่งเชิญอาจารย์ภายนอกมาสอน พรนภาปวดศีรษะมากได้รับประทานยาแก้ปวดมาแล้ว 1 ชั่วโมง อาการก็ยังไม่ทุเลา พรนภาจึงรายงานประธานนักเรียนและขออนุญาตอาจารย์เข้าไปพักในห้องพยาบาล ถ้านักเรียนเป็นพรนภา เพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น	1 0	0 0	2 0	5 6	1 1	11 13	4.90* (5) 5.35** (5)
เรื่องที่ 25 ฐิตินา นั่งอ่านหนังสืออยู่ในห้องสมุดของโรงเรียน มีเพื่อนนักศึกษาโต๊ะถัดไปคุยเสียงดังจนขาดสมาธิในการอ่านหนังสือ ฐิตินาจึงไปแจ้งให้บรรณารักษ์ทราบ ถ้านักเรียนเป็นฐิตินาเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น	1 1	3 1	0 0	1 0	3 5	12 13	4.90* (5) 5.35** (5)
รวม (ก่อนสอน)	3	3	2	7	15	30	4.97 (5)
รวม (หลังสอน)	1	1	0	9	11	38	5.37(5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 51 พบว่า ก่อนและหลังการสอนนักเรียนกลุ่มทดลองส่วนใหญ่แสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยในชั้นที่ 6 รองลงมาคือ ชั้นที่ 5 และชั้นที่ 4 ตามลำดับ โดยภาพรวมนักเรียนแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยในชั้นที่ 5 คือ ชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม ทั้งก่อนและหลังการสอน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.97 และ 5.57 ตามลำดับ

ตารางที่ 52

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความอดทนของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 1							
การทำงานในกลุ่มในห้องเรียน บางครั้งก็มีการขัดแย้งกันทางความคิด ซึ่งเป็นผลทำให้สมาชิกกลุ่มมีการกระทบกระทั่งกันด้วยวาจา แม้รัตนจะอารมณ์เสียก็ข่มไม่แสดงการโต้ตอบใด ๆ ออกไป ท่านคิดว่า เป็นเพราะเหตุใด	0	0	3	2	2	13	5.25* (5)
	0	0	1	4	0	15	5.45** (5)
เรื่องที่ 10							
นักเรียนโรงเรียนที่ศิริชัยเรียนอยู่ มักมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับอีกโรงเรียนหนึ่งเป็นประจำ วันหนึ่งขณะที่ศิริชัยขึ้นรถรถประจำทางเพื่อกลับบ้าน มีนักเรียนโรงเรียนพุดจากร้าวร้าวมาหาเรื่องทะเลาะกับศิริชัย แต่ศิริชัยไม่ทะเลาะด้วยและเดินเลี้ยวไปทางหนึ่ง ถ้านักเรียนเป็นศิริชัยทำไม่จึงไม่ทะเลาะและเดินเลี้ยวไป	1	0	2	0	1	16	5.40* (5)
	1	1	1	0	2	15	5.30** (5)
เรื่องที่ 19							
เช้าวันอาทิตย์ขณะที่ศรีสุดา กำลังเร่งทำรายงานให้เสร็จเพื่อส่งในวันรุ่งขึ้น สมศรี เพื่อนสนิทได้มาชวนไปดูภาพยนตร์ซึ่งนำแสดงโดยคาราที่ศรีสุดาชื่นชอบ แต่ศรีสุดาก็ปฏิเสธที่จะไปในวันนั้น โดยขอเลื่อนไปเมื่อเสร็จจากการทำรายงาน นักเรียนคิดว่าศรีสุดาปฏิเสธเพื่อนไป เพราะเหตุใด	2	0	0	7	7	4	4.45* (4)
	2	0	0	1	13	4	4.75** (5)
รวม (ก่อนสอน)	3	0	5	9	10	33	5.03 (5)
รวม (หลังสอน)	3	1	2	5	15	34	5.17 (5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 52 แสดงว่า ก่อนและหลังการสอนนักเรียนส่วนใหญ่แสดงเหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความอดทนในชั้นที่ 6 รองลงมาชั้นที่ 5 และ 4 ตามลำดับ ว่าโดยภาพรวมนักเรียนแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นที่ 5 คือ ชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญา และข้อตกลงของสังคม ทั้งก่อนและหลังการสอน

ตารางที่ 53

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 6 การเตรียมสถานที่ของโรงเรียนเพื่อทำบุญในวันขึ้นปีใหม่มีประกาศเชิญชวนให้นักเรียนร่วมกันพัฒนาสนามหญ้าในวันหยุด พรณีได้ร่วมพัฒนาสนามหญ้าในวันนั้นด้วย ถ้านักเรียนเป็นพรณี ทำไมจึงทำเช่นนั้น	0	0	2	14	1	4	4.25* (4)
เรื่องที่ 15 การจัดงาน “วันแม่” ประจำปีของโรงเรียนได้มีประกาศเชิญชวนให้นักเรียนเขียนคำขวัญเข้าประกวดชิงรางวัลเกรียงไกร เป็นผู้หนึ่งที่ใครพยายามเขียนคำขวัญนั้น ถ้าเป็นนักเรียนทำไมจึงทำเช่นนั้น	0	3	0	9	4	4	4.30* (5)
เรื่องที่ 24 ในคราวจัดงานกีฬาปีนี้ ทีมสีม่วงและแดงได้เข้ารอบชิงชนะเลิศบาสเก็ตบอล ประธานของทีมสีม่วงและสีแดง ได้ขอร้องให้เพื่อน ๆ ที่ว่างช่วยเชียร์เป็นกำลังใจ แม้ว่าธีระจะไม่ได้เป็นสมาชิกของทีมสีม่วงหรือแดง แต่ธีระก็อยู่ช่วยเชียร์ในวันนั้น ถ้านักเรียนเป็นธีระที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด	0	2	2	0	0	16	5.30* (5)
รวม (ก่อนสอน)	0	5	4	23	5	23	4.62 (4)
รวม (หลังสอน)	0	0	1	20	4	35	5.22 (5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 53 พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่แสดง เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีในชั้นที่ 6 รองลงมาคือ ชั้นที่ 4 โดยส่วนรวมนักเรียนแสดง เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีในชั้นที่ 5 คือชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลง ของสังคมทั้งก่อนและหลังการสอน โดยค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.62 และ 5.22 ตามลำดับ

ตารางที่ 54

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสุภาพอ่อนโยนของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 3							
ปกติศักดิ์ชัยจะใช้คำว่า “ครับ” และ “ผม” กับบุคคลทั่ว ๆ ไป รวมทั้งเพื่อน ๆ ในชั้นเรียนแม้จะถูกล้อเลียนจากเพื่อนบางกลุ่ม ศักดิ์ชัยก็ไม่สนใจ ยังคงใช้คำพูดสุภาพเหมือนเดิม	0	0	0	5	0	15	5.50* (5)
ท่านคิดว่าศักดิ์ชัยทำเช่นนี้เพราะเหตุใด	0	0	0	3	0	17	5.70** (6)
เรื่องที่ 12							
ขณะที่อยู่ในโรงเรียนตอนพักเที่ยง ได้พบเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นหญิงวัยกลางคนมาติดต่อธุระที่ โรงเรียน วิทชัยได้เข้าไปทำความเคารพและแนะนำห้องผู้อำนวยการให้	0	1	0	12	0	7	4.60* (5)
นักเรียนคิดว่าวิทชัยทำเช่นนี้เพราะเหตุใด	0	0	0	5	0	15	5.50** (5)
เรื่องที่ 21							
ปัจจุบันนี้ เวลาขึ้นรถประจำทาง ขสมก. พนักงานเก็บค่าโดยสารมักจะพูดกับผู้โดยสารที่กำลังขึ้นรถว่าเชิญครับ เชิญค่ะ ขณะเก็บค่าโดยสารก็มักจะพูดว่าขอบคุณครับ ขอขอบคุณค่ะ และขณะที่ผู้โดยสารจะลงจากรถก็จะพูดว่า ขอขอบคุณครับ ขอขอบคุณค่ะ	1	0	0	2	4	13	5.35* (5)
โอกาสนี้พบกันใหม่ ถ้านักเรียนเป็นพนักงานเก็บค่าโดยสารมีเหตุผลอะไร จึงพูดเช่นนั้น	0	0	0	2	2	16	5.70** (6)
รวม (ก่อนสอน)	1	1	0	19	4	35	5.15 (5)
รวม (หลังสอน)	0	0	0	10	2	48	5.63 (5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 54 พบว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสุภาพอ่อนโยนของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 6 รองลงมาได้แก่ชั้นที่ 4 โดยส่วนรวมก่อนการสอนอยู่ในชั้นที่ 5 คือ ชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม ($X = 5.15$) ส่วนหลังการสอนอยู่ในชั้นที่ 6 คือชั้นใช้หลักการยึดอุดมคติสากล ($X = 5.63$)

ตารางที่ 55

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเคารพในสิทธิของผู้อื่น
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 9							
การอยู่ร่วมกันในหอพัก มยุราจะจัดเตรียม	0	0	1	5	0	14	5.35*
เครื่องใช้ส่วนตัวให้พร้อม นอกจากถึง							(5)
คราวจำเป็นจริงๆ จะจึงหีบยืมจากเพื่อนโดย	0	1	0	6	0	13	5.20**
บอกให้ทราบทุกครั้ง นักเรียนคิดว่ามยุราทำ							(5)
เช่นนั้นเพราะเหตุใด							
เรื่องที่ 18							
ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง สข., สก., หรือ	1	0	0	6	5	8	4.90*
สส. อวยชัยะไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียง							(5)
เลือกตั้งทุกครั้ง ถ้านักเรียนเป็นอวยชัย มี	0	0	0	6	8	6	5.0**
เหตุอะไร จึงไปเลือกตั้งทุกครั้ง							(5)
เรื่องที่ 27							
มลฤดี จะกลับบ้านต่างจังหวัดเย็นนี้ ตอนเช้า	0	1	5	8	4	2	4.05*
ก่อนไปทำงานเธอแวะลงซื้อตั๋วรถไฟไปปรากฏ							(4)
ว่ามีคนรออยู่หลายคน แม้กลัวว่าจะไปทำงาน	0	0	2	9	5	4	4.55**
ไม่ทัน เธอก็ต้องต้อคืนนั้น ถ้านักเรียนเป็นมล							(5)
ฤดี ทำไม่ถึงทำเช่นนั้น							
รวม (ก่อนสอน)	1	1	6	19	9	216	4.77 (5)
รวม (หลังสอน)	0	1	2	21	13	23	4.92 (5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 55 จะพบว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเคารพในสิทธิของผู้อื่น ของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 6 รองลงมาอยู่ในชั้นที่ 4 และ 5 ตามลำดับ โดยภาพรวมอยู่ในชั้นที่ 5 คือชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม ทั้งก่อนและหลังโครงการสอน โดยก่อนการสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.77 และหลังการสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.92

ตารางที่ 56

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการประหยัดของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับชั้น
	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	ชั้นที่ 4	ชั้นที่ 5	ชั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 29							
คืนวันหนึ่ง ประมวลชักชวนประมาณไปชมดนตรี ลูกทุ่ง ซึ่งกำลังแสดงอยู่ในวัดใกล้บ้าน ประมาณ	7	3	0	4	2	4	3.15* (3)
กำลังเตรียมตัวดูหนังสือสอบ จึงตัดสินใจไม่ไปฟัง ดนตรีกับประมวล ถ้านักเรียนเป็นประมาณ ทำไม่	5	1	0	0	0	14	4.55** (5)
จึงไม่จึงต้องตัดสินใจไม่ไปฟังดนตรีกับประมวล							
เรื่องที่ 32							
ศักดิ์ชัย ได้เงินจากพ่อแม่ไปโรงเรียนวันละ 100 บาท หลังจากใช้จ่ายไปแล้ววันยังมีเงินเหลือ ซึ่ง	0	0	0	0	6	14	5.70* (6)
ศักดิ์ชัยจะเก็บสะสมไว้เป็นประจำทุกวัน พอสิ้น เดือนแต่ละเดือน ศักดิ์ชัยจะมีเงินจากการเก็บ							
สะสมเดือนละ 400 – 500 บาท ซึ่งศักดิ์ชัยได้ นำไปซื้อเสื้อผ้าและกางเกง รวมทั้งอุปกรณ์การเรียน	0	0	1	0	13	6	5.20** (5)
ที่จำเป็นโดยไม่ต้องรบกวนพ่อแม่อีก ถ้านักเรียน เป็นศักดิ์ชัยที่ทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด							
เรื่องที่ 33							
วันหนึ่งครูนั้นทนา สอนนักเรียนว่า คนที่ใ้ จ่ายสุรุษสุร่าย ไม่รู้จักประมาณตน เป็นคนมือเติบ	0	0	5	6	6	3	4.35* (4)
มีรายจ่ายมากกว่ารายรับ ชี วิดของคนประเภทนี้ เป็นอย่าสบายแต่เปลืองนอก แต่ภายในร้อนรุ่ม							
เหมือนถูกไฟเผา เพราะไม่รู้จักประมาณตน สุภา พรเห็นด้วยกับข้อความนี้ แม้จะเป็นลูกผู้ดีมี							
ตระกูล มีเงินทองมากมาย แต่ก็ไม่เคยขอแม่แต่ โทรศัพท์มือถือจากพ่อแม่ ถ้านักเรียนเป็นสุภาพ	0	0	1	4	8	7	5.05** (5)
ที่ทำเช่นนี้เพราะเหตุใด							
รวม (ก่อนสอน)	7	3	5	10	14	21	4.40 (4)
รวม (หลังสอน)	5	1	2	4	21	27	4.93 (5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 56 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอนส่วนใหญ่ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการประหยัดในชั้นที่ 6, 5 และ 4 ตามลำดับ โดยส่วนรวมก่อนการสอนอยู่ในชั้นที่ 4 ($X = 4.40$) และหลังการสอนอยู่ในชั้นที่ 5 ($X = 4.93$)

ตารางที่ 57

จำนวนและค่าเฉลี่ยของระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการรักษาลี้แวดล้อมของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

สถานการณ์	ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม						X ระดับขั้น
	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	ขั้นที่ 6	
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
เรื่องที่ 28							
วันหนึ่ง ขณะนั่งรถประจำทางไปโรงเรียน	1	0	14	0	2	3	3.55*
สุชาติ เห็นชายคนหนึ่งทิ้งเศษตัวลงบนรถก่อน							(4)
ลงจากรถไป สุชาติจึงเก็บเศษตัวไปทิ้งที่ถัง							
ขยะ ถ้านักเรียนเป็นสุชาติ ที่เก็บตัวไปทิ้งที่ถัง	0	0	12	0	2	6	4.10**
ขยะเพราะเหตุใด							(4)
เรื่องที่ 30							
รุ่งนภา นักเรียนประถมศึกษาศัณปีที 6 ได้	0	0	5	0	12	3	4.65*
รับคำชมจากพ่อแม่เสมอว่า เป็นผู้ทีจัดสิ่งของ							(5)
เครื่องใช้ภายในบ้านตลอดทั้งหนังสือและ							
อุปกรณ์การเรียนเป็นสัดส่วนเรียบร้อยดี	1	0	0	6	12	1	4.55**
สะดวกแก่การนำไปใช้ ถ้านักเรียนเป็นรุ่งนภา							(5)
ทีทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด							
เรื่องที่ 31							
ปฎิภาณ เป็นนักเรียนทีสุภาพเรียบร้อย วัน	0	0	0	5	3	12	5.35*
หนึ่งได้ฟังครูสอนว่า “การทิ้งขยะไม่ถูกทีจะ							(5)
ก่อให้เกิดสิ่งแวดลอมเป็นพิษ” ปฎิภาณ จึงช่วย							
พ่อแม่ปิดกวาดถูบ้าน เก็บขยะและเศษอาหารใส่							
ถุงแล้วนำไปตั้งไว้หน้าบ้านเพื่อรตเก็บขยะของ	0	1	0	4	1	14	5.35**
กวม. เป็นประจำทุกเช้าก่อนไปโรงเรียน ถ้า							(5)
นักเรียนเป็นปฎิภาณทีทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด							
รวม (ก่อนสอน)	1	0	19	5	17	18	4.52 (5)
รวม (หลังสอน)	1	1	12	10	15	21	4.67 (5)

* ก่อนสอน ** หลังสอน

จากตารางที่ 57 พบว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการรักษาสິงแวดล้อมของนักเรียน กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่กระจายตั้งแต่ชั้นที่ 3 ขึ้นไป โดยค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในชั้นที่ 5 คือ ชั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคมทั้งก่อนและหลังการสอน โดยก่อนการสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.52 และหลังการสอนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.67

เมื่อพิจารณาจากตารางที่ 47 ถึงตารางที่ 57 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกระจายอยู่ตั้งแต่ระดับชั้นที่ 4 ขึ้นไปแสดงว่า นักเรียนมีระดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามขั้นใช้หลักการตามการกระทำตามหน้าที่ทางสังคม ขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม และขั้นใช้หลักการอุดมคติสากล แต่ถ้าพิจารณาจากค่าเฉลี่ยการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละด้าน พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลอง เกือบทุก ๆ ด้านอยู่ในชั้นที่ 5 ทั้งก่อนและหลังการสอน ยกเว้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการประหยัดก่อนการสอนที่อยู่ในชั้นที่ 4 ($X = 4.40$) และด้านความเสียสละ และความสุขาพอ่อนโยน หลังการสอนที่อยู่ในชั้นที่ 6 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.58 และ 5.63 ตามลำดับ (ดูรายละเอียดจากตารางที่ 58)

ตารางที่ 58

สรุปค่าเฉลี่ยและระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน จำแนกตามการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละด้าน

คุณลักษณะเชิงจริยธรรม	ก่อนการสอน			หลังการสอน		
	X	S.D	ระดับชั้น	X	S.D.	ระดับชั้น
ความเมตตากรุณา	4.93	0.85	5	5.32	0.73	5
ความเสียสละ	5.37	0.60	5	5.58	0.55	6
ความรับผิดชอบ	4.77	0.78	5	4.93	0.41	5
ความซื่อสัตย์	5.15	0.73	5	5.22	0.59	5
ความมีระเบียบวินัย	4.97	1.06	5	5.37	0.64	5
ความอดทน	5.03	0.79	5	5.17	0.47	5
ความสามัคคี	4.62	1.20	5	5.22	0.73	5
ความสภาพอ่อนโยน	5.15	0.85	5	5.63	0.55	6
ความเคารพในสิทธิของผู้อื่น	4.77	0.67	5	4.92	0.57	5
ความประหยัด	4.40	0.99	4	4.93	0.91	5
การรักษาสิ่งแวดล้อม	4.52	0.59	5	4.67	0.82	5
ค่าเฉลี่ยรวม	4.88	0.83	5	5.18	0.63	5

จากตารางที่ 58 พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน เกือบทุกด้านอยู่ในขั้นที่ 5 ยกเว้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านการประหยัดเท่านั้นที่อยู่ในขั้นที่ 4 ($X = 4.40$) ส่วนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนหลังการสอนส่วนใหญ่อยู่ในขั้นที่ 5 รองลงมาคือขั้นที่ 6 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมแต่ละด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยรวมหลังการสอนเกือบทุกด้านสูงกว่าค่าเฉลี่ยรวมก่อนการสอน ยกเว้นค่าเฉลี่ยรวมด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมหลังการสอนเท่านั้นที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรวมก่อนการสอน

ตารางที่ 59

การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
กลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน

การทดสอบ	คะแนน	X	S.D.	t
ก่อนการสอน	3220	161.0	2.43	
หลังการสอน	3417	170.85	1.94	-19.54*

* ที่ระดับ 0.1

จากตารางที่ 59 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมหลังการสอน ($X = 170.85$, $S.D. = 1.94$) สูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนการสอน ($X = 161.0$, $S.D. = 2.43$)

เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอน แตกต่างจากการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา (กลุ่มทดลอง) หลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา”

ตารางที่ 60

สรุปค่าเฉลี่ยและระดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองหลังการสอน จำแนกตามการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละด้าน

คุณลักษณะเชิงจริยธรรม	กลุ่มควบคุมหลังการสอน			กลุ่มทดลองหลังการสอน		
	X	S.D	ระดับชั้น	X	S.D.	ระดับชั้น
ความเมตตากรุณา	5.45	0.76	5	5.32	0.73	5
ความเสียสละ	5.35	0.93	5	5.58	0.55	6
ความรับผิดชอบ	5.62	0.61	6	4.93	0.41	5
ความซื่อสัตย์	4.80	0.69	5	5.22	0.59	5
ความมีระเบียบวินัย	4.93	1.13	5	5.37	0.64	5
ความอดทน	4.92	0.65	5	5.17	0.47	5
ความสามัคคี	4.70	1.13	5	5.22	0.73	5
ความสุภาพอ่อนโยน	4.40	0.59	4	5.63	0.55	6
ความเคารพในสิทธิของผู้อื่น	4.77	0.55	5	4.92	0.57	5
ความประหยัด	4.43	0.63	4	4.93	0.91	5
การรักษาสิ่งแวดล้อม	4.40	0.51	4	4.67	0.82	5
ค่าเฉลี่ยรวม	4.98	0.72	5	5.18	0.63	5

จากตารางที่ 60 พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 5 รองลงมาได้แก่ ชั้นที่ 4 และ 6 ตามลำดับ ส่วนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของกลุ่มทดลองหลังสอน ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 5 รองลงมาได้แก่ชั้นที่ 6

เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยรวมแต่ละด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการสอนสูงกว่าเฉลี่ยของกลุ่มควบคุมหลังการสอนเกือบทุกด้าน ยกเว้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตา-กรุณา ($X = 5.45$) และด้านความรับผิดชอบ ($X = 5.62$) เท่านั้น ที่สูงกว่ากลุ่มทดลองหลังการสอน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยด้านความเมตตา-กรุณาเท่ากับ 5.32 และความรับผิดชอบเท่ากับ 4.93

ตารางที่ 61

การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน

การทดสอบ	คะแนน	X	S.D.	t
กลุ่มควบคุม (หลังการสอน)	3266	163.30	3.37	-8.68*
กลุ่มทดลอง (หลังการสอน)	3417	170.85	1.94	

* ที่ระดับ 0.1

จากตารางที่ 61 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอน ($X = 170.85$, $S.D. = 1.94$) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของนักเรียนกลุ่มควบคุมหลังการสอน ($X = 163.30$, $S.D. = 3.37$)

เมื่อทดสอบค่าเฉลี่ยของนักเรียนทั้งสองกลุ่ม พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มทดลอง หลังการสอนแตกต่างจากค่าเฉลี่ยของนักเรียนกลุ่มควบคุมหลังการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็ไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา (กลุ่มทดลอง) หลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา สูงกว่าของนักเรียนมัธยมศึกษา (กลุ่มควบคุม) หลังการสอน

ตารางที่ 62

ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน

ข้อความ	ก่อนการสอน			หลังการสอน		
	X	S.D	ความหมาย	X	S.D.	ความหมาย
1. การปรับตนเองให้เข้ากับคนอื่นได้ทำให้การดำเนินงานไปได้ด้วยดี	4.57	0.60	ดีมาก	4.67	0.48	ดีมาก
2. ไม่มีประโยชน์ที่จะต้องรอคอยสิ่งใดเป็นเวลานาน	3.05	0.86	ปานกลาง	3.38	0.74	ปานกลาง
3. ผู้ที่แสดงกิริยาที่สุภาพนุ่มนวลมักถูกเพื่อนฝูงล้อเลียน	3.86	0.91	ดี	3.71	0.64	ดี
4. การรับฟังปัญหาของผู้อื่นเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ	4.00	0.84	ดี	4.14	0.79	ดี
5. การใช้สิ่งของร่วมกับเพื่อนเป็นสิ่งธรรมดา	2.62	0.92	ปานกลาง	2.62	0.50	ปานกลาง
6. เมื่อต้องการสิ่งใดแม้จะเป็นสิ่งที่ไร้ค่าก็ควรพยายามขวนขวายเพื่อให้ตนเองพอใจ	3.33	1.06	ปานกลาง	3.29	0.90	ปานกลาง
7. การกลั่นแกล้งในกลุ่มเพื่อนฝูงเป็นเพียงเพื่อความสนุกสนาน	3.48	1.03	ปานกลาง	3.38	1.12	ปานกลาง
8. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทำให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้า	4.71	0.46	ดีมาก	4.62	0.50	ดีมาก
9. การดำเนินงานโดยคณะกรรมการทำให้เกิดความล่าช้า	3.48	0.75	ปานกลาง	3.0	1.00	ปานกลาง
10. การทำสิ่งใดที่คำนึงถึงแต่กฎระเบียบจะทำให้ขาดโอกาสร้าย	4.24	0.77	ดี	4.10	0.89	ดี
11. ผู้ชายควรดื่มเหล้าและสูบบุหรี่	4.67	0.91	ดีมาก	4.67	0.91	ดีมาก
12. การเคารพต่อวิบุลย์ของผู้อื่นเป็นวัฒนธรรมที่ควรปฏิบัติ	4.62	0.50	ดีมาก	4.81	0.40	ดีมาก
13. ถ้าการสมนาคูณมากพอ การฝ่าฝืนระเบียบเล็ก ๆ น้อย ๆ น่าจะยอมกันได้	3.90	0.94	ดี	3.71	0.85	ดี
14. การคืนเงินแก่พ่อค้าที่ทอนเงินมาเกินเป็นสิ่งที่ถูกต้อง	4.76	0.44	ดีมาก	4.57	0.51	ดีมาก

ตารางที่ 62 (ต่อ)

ข้อความ	ก่อนการสอน			หลังการสอน		
	X	S.D	ความหมาย	X	S.D.	ความหมาย
15. การกระทำความดีควรมีผู้อื่นรับรู้	3.71	0.72	ดี	3.62	0.80	ดี
16. การเล่นการพนันเป็นการเพิ่มประสบการณ์ให้แก่ชีวิต	4.62	0.59	ดีมาก	4.57	0.93	ดีมาก
17. ข้าพเจ้ามาเรียนเพราะต้องการปฏิบัติตามความต้องการของบิดามารดา	4.10	0.89	ดี	3.76	1.22	ดี
18. การบริจาคทรัพย์สินของเป็นการให้ที่ไม่คุ้มค่า	4.62	0.50	ดีมาก	4.14	1.01	ดีมาก
19. ถ้าจะได้ประโยชน์จากการพูด จะพูดปิดก็ไม่ใช่เป็นไร	4.00	0.95	ดี	3.86	0.73	ดี
20. คนที่จงใจทำให้คนอื่นเจ็บช้ำน้ำใจควร จะได้รับการแก้แค้นอย่างสาสม	3.52	0.87	ดี	3.57	1.08	ดี
21. เงินทองมีไว้เพื่อซื้อทุกสิ่งทุกอย่างที่เราต้องการ	3.90	1.14	ดี	3.33	1.20	ปานกลาง
22. เด็กนักเรียนยังไม่มีรายได้ต้องพึ่งพาอาศัยพ่อแม่ไม่ควรบริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ใด	3.90	0.77	ดี	3.62	0.86	ดี
23. ถ้าไม่มีใครเห็นจะทิ้งขยะลงบนถนนบ้างก็ไม่เป็นไร	4.29	0.78	ดี	4.19	0.93	ดี
24. ทุกครั้งที่มียานโรงเรียนข้าพเจ้าจะเข้าร่วมมือ	3.52	0.60	ดี	3.81	0.87	ดี
25. คนร้ายทำอะไรก็ไม่น่าเกลียด	3.95	1.32	ดี	3.90	1.14	ดี
รวมเฉลี่ย	3.98	0.80	ดี	3.88	0.84	ดี

จากตารางที่ 62 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอนส่วนใหญ่มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี (13 ข้อ) รองลงมาระดับดีมาก (7 ข้อ) และระดับปานกลาง (5 ข้อ) ในขณะที่นักเรียนกลุ่มควบคุมหลังการสอนมีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี (13 ข้อ) รองลงมาระดับดีมาก (6 ข้อ) และระดับปานกลาง (6 ข้อ)

เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยรวม พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนการสอน มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับ ดี ($X = 3.98$) และหลังการสอนก็มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดีเช่นเดียวกัน ($X = 3.88$) โดยที่ค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมก่อนการสอนสูงกว่าค่าเฉลี่ยหลังการสอน จึงควรจะได้สังเกตว่า การสอนโดยวิธีการสอนแบบปกคิอาจจะทำให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ก็ได้

ตารางที่ 63

ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6

กลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอน

ข้อความ	ก่อนการสอน			หลังการสอน		
	X	S.D	ความหมาย	X	S.D.	ความหมาย
1. การปรับตนเองให้เข้ากับคนอื่นได้ทำให้การดำเนินงานไปได้ด้วยดี	4.52	0.51	ดีมาก	4.57	0.51	ดีมาก
2. ไม่มีประโยชน์ที่จะต้องรอคอยสิ่งใดเป็นเวลานาน	3.10	0.77	ปานกลาง	3.38	0.92	ปานกลาง
3. ผู้ที่แสดงกิริยาที่สุภาพนุ่มนวลมักถูกเพื่อนฝูงล้อเลียน	3.43	1.21	ปานกลาง	3.86	0.85	ปานกลาง
4. การรับฟังปัญหาของผู้อื่นเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ	3.81	0.81	ดี	3.86	0.94	ดี
5. การใช้สิ่งของร่วมกับเพื่อนเป็นสิ่งธรรมดา	2.71	1.01	ปานกลาง	2.76	0.70	ปานกลาง
6. เมื่อต้องการสิ่งใดแม้จะเป็นสิ่งที่ไร้ค่าก็ควรพยายามขวนขวายเพื่อให้ตนเองพอใจ	2.67	1.06	ปานกลาง	3.52	1.11	ปานกลาง
7. การกลั่นแกล้งในกลุ่มเพื่อนฝูงเป็นเรื่องเพื่อความสนุกสนาน	2.95	0.97	ปานกลาง	3.95	0.92	ปานกลาง
8. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทำให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้า	4.67	0.48	ดีมาก	4.56	0.59	ดีมาก
9. การดำเนินงานโดยคณะกรรมการทำให้เกิดความล่าช้า	3.10	0.83	ปานกลาง	3.24	0.94	ปานกลาง
10. การทำสิ่งใดที่คำนึงถึงแต่กฎระเบียบจะทำให้ขาดโอกาสสร้างราย	3.67	0.91	ดี	3.90	0.89	ดี
11. ผู้ชายควรดื่มเหล้าและสูบบุหรี่	4.62	0.67	ดีมาก	4.38	1.20	ดีมาก

ตารางที่ 63 (ต่อ)

ข้อความ	ก่อนการสอน			หลังการสอน		
	X	S.D	ความหมาย	X	S.D.	ความหมาย
12. การเคารพต่อวิถีชีวิตของผู้อื่นเป็นวัฒนธรรมที่ควรถือปฏิบัติ	4.52	0.60	ดีมาก	4.55	0.51	ดีมาก
13. ถ้าการสมนาคุณมากพอ การฝ่าฝืนระเบียบเล็ก ๆ น้อย ๆ น่าจะยอมกันได้	3.38	0.86	ปานกลาง	3.52	1.04	ปานกลาง
14. การคืนเงินแก่พ่อค้าที่ทอนเงินมาเกินเป็นสิ่งที่ถูกต้อง	4.67	0.58	ดีมาก	4.62	0.50	ดีมาก
15. การกระทำความดีควรมีผู้อื่นรับรู้	3.67	0.86	ดี	3.90	0.98	ดี
16. การเล่นการพนันเป็นการเพิ่มประสบการณ์ให้แก่ชีวิต	4.52	0.68	ดีมาก	4.56	0.98	ดีมาก
17. ข้าพเจ้ามาเรียนเพราะต้องการปฏิบัติตามความต้องการของบิดามารดา	3.95	1.12	ดี	3.86	0.96	ดี
18. การบริจาคทรัพย์สินของเป็นการให้ที่ไม่คุ้มค่า	4.05	0.97	ดี	4.05	0.89	ดี
19. ถ้าจะได้ประโยชน์จากการพูด จะพูดปกติไม่เป็นไร	3.62	0.97	ดี	3.71	0.90	ดี
20. คนที่จงใจทำให้คนอื่นเจ็บช้ำน้ำใจควรจะได้รับ การแก้แค้นอย่างสาสม	3.24	1.00	ปานกลาง	4.05	0.80	ดี
21. เงินทองมีไว้เพื่อซื้อทุกสิ่งทุกอย่างที่เราต้องการ	3.48	1.33	ปานกลาง	3.95	0.92	ดี
22. เด็กนักเรียนยังไม่มีรายได้ต้องพึ่งพาอาศัยพ่อแม่ไม่ควรบริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ใด	3.86	0.73	ดี	3.76	0.62	ดี
23. ถ้าไม่มีใครเห็นจะทิ้งขยะลงบนถนนข้างก็ไม่เป็นไร	4.05	0.74	ดี	4.24	0.62	ดี
24. ทุกครั้งที่มิงานโรงเรียนข้าพเจ้าจะเข้าร่วมมือ	3.62	0.80	ดี	3.86	0.57	ดี
25. คนร้ายรวยทำอะไรก็ไม่น่าเกลียด	4.05	0.92	ดี	3.76	1.0	ดี
รวมเฉลี่ย	3.76	0.86	ดี	3.95	0.84	ดี

จากตารางที่ 63 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอนส่วนใหญ่มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี (10 ข้อ) รองลงมาในระดับปานกลาง (9 ข้อ) และระดับดีมาก (6 ข้อ) ในขณะที่นักเรียนกลุ่มทดลองหลังการสอนส่วนใหญ่มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี (17 ข้อ) รองลงมาในระดับดีมาก (5 ข้อ) และระดับปานกลาง (3 ข้อ)

เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยรวม พบว่าก่อนการสอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับ ดี ($X = 3.76$) และหลังการสอนก็มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี เช่นเดียวกัน ($X = 3.95$) โดยที่ค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมหลังการสอนสูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนการสอน

ตารางที่ 64

ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6

กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน

ข้อความ	กลุ่มควบคุมหลังการสอน			กลุ่มทดลองหลังการสอน		
	X	S.D	ความหมาย	X	S.D.	ความหมาย
1. การปรับตนเองให้เข้ากับคนอื่นได้ทำให้การดำเนินงานไปได้ด้วยดี	4.67	0.48	ดีมาก	4.57	0.51	ดีมาก
2. ไม่มีประโยชน์ที่จะต้องรอคอยสิ่งใดเป็นเวลานาน	3.38	0.74	ปานกลาง	3.38	0.92	ปานกลาง
3. ผู้ที่แสดงกิริยาที่สุภาพนุ่มนวลมักถูกเพื่อนฝูงล้อเลียน	3.71	0.64	ดี	3.86	0.85	ดี
4. การรับฟังปัญหาของผู้อื่นเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ	4.14	0.79	ดี	3.86	0.94	ดี
5. การใช้สิ่งของร่วมกับเพื่อนเป็นสิ่งธรรมดา	2.62	0.50	ปานกลาง	2.76	0.70	ปานกลาง
6. เมื่อต้องการสิ่งใดแม้จะเป็นสิ่งที่ไร้ค่าก็ควรพยายามขวนขวายเพื่อให้ตนเองพอใจ	3.29	0.90	ปานกลาง	3.52	1.11	ปานกลาง
7. การกลั่นแกล้งในเพื่อนในกลุ่มเพื่อนผู้เป็นเพียงเพื่อความสนุกสนาน	3.38	1.12	ปานกลาง	3.95	0.92	ปานกลาง
8. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทำให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้า	4.62	0.50	ดีมาก	4.56	0.59	ดีมาก
9. การดำเนินงานโดยคณะกรรมการทำให้เกิดความล่าช้า	3.00	1.00	ปานกลาง	3.24	0.94	ปานกลาง
10. การทำสิ่งใดที่คำนึงถึงแต่กฎระเบียบจะทำให้ขาดโอกาสสร้างราย	4.10	0.89	ดี	3.90	0.89	ดี
11. ผู้ชายควรดื่มเหล้าและสูบบุหรี่	4.67	0.91	ดีมาก	4.38	1.20	ดีมาก
12. การเคารพต่อวิถีชีวิตของผู้อื่นเป็นวัฒนธรรมที่ควรถือปฏิบัติ	4.81	0.40	ดีมาก	4.55	0.51	ดีมาก
13. ถ้าการสมนาคูณมากพอ การฝ่าฝืนระเบียบเล็ก ๆ น้อย ๆ น่าจะยอมกันได้	3.71	0.85	ดี	3.52	1.04	ดี

ตารางที่ 64 (ต่อ)

ข้อความ	กลุ่มควบคุมหลังการสอน			กลุ่มทดลองหลังการสอน		
	X	S.D	ความหมาย	X	S.D.	ความหมาย
14. การคืนเงินแก่พ่อค้าที่ทอนเงินมากเกินไปเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง	4.57	0.51	ดีมาก	4.62	0.50	ดีมาก
15. การกระทำความดีควรมีผู้อื่นรับรู้	3.62	0.80	ดี	3.90	0.50	ดี
16. การเล่นเกมพนันเป็นการเพิ่มประสบการณ์ให้แก่ชีวิต	4.57	0.93	ดีมาก	4.56	0.98	ดีมาก
17. ข้าพเจ้ามาเรียนเพราะต้องการปฏิบัติตามความต้องการของบิดามารดา	3.76	1.22	ดี	3.86	0.98	ดี
18. การบริจาคทรัพย์สินของเป็นการให้ที่ไม่คุ้มค่า	4.14	1.01	ดี	4.05	0.96	ดี
19. ถ้าจะได้ประโยชน์จากการพูด จะพูดปกติก็ไม่เป็นไร	3.86	0.73	ดี	3.71	0.89	ดี
20. คนที่สนใจทำให้คนอื่นเจ็บช้ำน้ำใจควรได้รับการแก้แค้นอย่างสาสม	3.57	1.08	ดี	4.05	0.80	ดี
21. เงินทองมีไว้เพื่อซื้อทุกสิ่งทุกอย่างที่เราต้องการ	3.33	1.20	ปานกลาง	3.95	0.92	ดี
22. เด็กนักเรียนยังไม่มีรายได้ต้องพึ่งพาอาศัยพ่อแม่ไม่ควรบริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ใด	3.62	0.86	ดี	3.76	0.62	ดี
23. ถ้าไม่มีใครเห็นจะทิ้งขยะลงบนถนนบ้างก็ไม่เป็นไร	4.19	0.93	ดี	4.24	0.62	ดี
24. ทุกครั้งที่มิงานโรงเรียนข้าพเจ้าจะเข้าร่วมมือ	3.81	0.87	ดี	3.86	0.57	ดี
25. คนที่ร้ายจะทำอะไรก็ไม่น่าเกลียด	3.90	1.14	ดี	3.76	1.0	ดี
รวมเฉลี่ย	3.88	0.84	ดี	3.95	0.84	ดี

จากตารางที่ 64 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมหลังการสอนส่วนใหญ่มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี (13 ข้อ) รองลงมาในระดับดีมาก (6 ข้อ) และระดับปานกลาง (6 ข้อ) ในขณะที่นักเรียนกลุ่มทดลองหลังการสอนส่วนใหญ่มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี (17 ข้อ) รองลงมาในระดับดีมาก (5 ข้อ) และระดับปานกลาง (3 ข้อ)

เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยรวม พบว่าก่อนการสอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอนมีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับ ดี ($X = 3.95$) สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมหลังการสอนซึ่งก็มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี ($X = 3.88$) โดยที่ค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรมหลังการสอนสูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนการสอน

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา” เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental research) แบบสองกลุ่มวัดก่อนและหลังการทดลอง (Pretest Posttest Control Group Design) โดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา ก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา (2) เพื่อศึกษาเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา ก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา (3) เพื่อศึกษาระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา และ (4) เพื่อศึกษาเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อนและหลังการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนคลองบางพรหม สำนักงานเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 จำนวน 71 คน ตัวอย่างนักเรียนกลุ่มควบคุม คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ห้อง 6/1 จำนวน 12 คน และตัวอย่างนักเรียนกลุ่มทดลอง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ห้อง 6/2 จำนวน 12 คน

ประชากรสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนโพธิสารวิทยากร กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร ตัวอย่างกลุ่มควบคุม ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ห้อง 6/7 จำนวน 20 คน ตัวอย่างกลุ่มทดลอง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ห้อง 6/6 จำนวน 20 คน

เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. แบบวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น .78 และ .83 ตามลำดับ

2. แบบวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น .80 และ .81 ตามลำดับ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และค่าที (t-test)

5.1 สรุป

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในขั้นที่ 4 และขั้นที่ 5 ได้แก่ ขั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคมและทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงของสังคม โดยภาพรวมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาก่อนการสอนและหลังการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยก่อนการสอนนักเรียนมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ 4 ($\bar{X} = 4.46$) และหลังการสอนนักเรียนมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ 5 ($\bar{X} = 4.55$)

2. การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในขั้นที่ 4 ($\bar{X} = 4.42$) ส่วนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมหลังการสอนอยู่ในขั้นที่ 5 ($\bar{X} = 4.66$) การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอน แตกต่างจากการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มทดลอง ก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. โดยภาพรวม การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเท่ากับ 4.66 สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมหลังการสอนซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55

4. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุม มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับปานกลางทั้งก่อนและหลังการสอน ส่วนนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอน มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$) หลังการสอนมีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี ($\bar{X} = 3.76$) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน เจตคติเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน โดยนักเรียนกลุ่มควบคุมมีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$) ในขณะที่นักเรียนกลุ่มทดลองมีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี ($\bar{X} = 3.76$)

5. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมทั้งก่อนและหลังการสอนส่วนใหญ่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ 5 รองลงมาได้แก่ขั้นที่ 4 และขั้นที่ 6 ตามลำดับ โดยภาพรวมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ 5 ทั้งก่อนและหลังการสอน โดยหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.98 สูงกว่าก่อนการสอนซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.89 และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

6. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองก่อนการสอน ส่วนใหญ่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับชั้นที่ 5 รองลงมา ได้แก่ ชั้นที่ 4 ในขณะที่หลังการสอนส่วนใหญ่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่ 5 รองลงมาได้แก่ ชั้นที่ 6 โดยภาพรวมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นที่ 5 ทั้งก่อนและหลังการสอน โดยหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.18 สูงกว่าก่อนการสอน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.88 และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

7. โดยภาพรวม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอนมีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.18 สูงกว่าก่อนการสอนซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.98

8. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมมีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี ทั้งก่อนและหลังการสอน โดยก่อนการสอนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 สูงกว่าหลังการสอน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองมีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี ทั้งก่อนและหลังการสอน โดยหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 สูงกว่าก่อนการสอน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.76

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอน มีเจตคติเชิงจริยธรรมในระดับดี โดยกลุ่มทดลองหลังการสอนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 ซึ่งสูงกว่ากลุ่มควบคุมหลังการสอนซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88

5.2 อภิปราย

ผลการวิจัย เรื่อง การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษา สามารถนำมาอภิปรายในประเด็นที่สำคัญต่างๆ ได้ดังนี้

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ก่อนการสอน ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นที่ 4 คือขั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม และชั้นที่ 5 คือขั้นใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลงทางสังคม นับว่าเป็นไปตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กที่ว่า ผู้มีอายุ 10-16 ปี จะมีระดับจริยธรรมตามเกณฑ์ได้แก่ชั้นที่ 3 คือขั้นใช้หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ และชั้นที่ 4 คือขั้นใช้หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม สำหรับผลวิจัยที่ว่า นักเรียนประถมศึกษาทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ก่อนการสอน ส่วนใหญ่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นที่ 5 นั้น อธิบายได้ว่า แบบวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมชนิดที่มีตัวเลือกให้คำตอบ(แบบปรนัย 6 ตัวเลือก หรือ 12 ตัวเลือก) นั้น

อาจทำให้ผู้ตอบได้คะแนนสูงกว่าความเป็นจริงบ้าง เนื่องจากผู้ตอบจะเข้าใจประโยคที่ใช้หลักจริยธรรมต่ำกว่าขั้นของตนทุกชั้น รวมทั้งเข้าใจประโยคที่ใช้หลักตรงกับขั้นจริยธรรมของตนเอง และเข้าใจประโยคที่มีขั้นจริยธรรมสูงกว่าขั้นของตนอีกหนึ่งชั้น ผู้ที่เข้าใจประโยคที่ใช้หลักสูงกว่าขั้นจริยธรรมของตนได้ ก็จะเลือกประโยคที่ใช้หลักสูงกว่าตน แทนที่จะเลือกประโยคที่ตรงกับขั้นจริยธรรมที่แท้จริงของตน ฉะนั้น คะแนนที่ได้จากการใช้แบบวัดชนิดปรนัย 6 ตัวเลือก หรือ 12 ตัวเลือก จึงอาจเป็นคะแนนที่สูงเกินความจริงไปได้ประมาณหนึ่งขั้น ในทฤษฎีของ โคลเบอร์ก¹ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง การศึกษา การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ของ ศิริเพ็ญ ไพบูลย์ผล² ที่พบว่า นักเรียนโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษามีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับขั้นที่ 4

สำหรับผลการวิจัยที่พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ก่อนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในขั้นที่ 5 ซึ่งก็เป็นไปตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กที่ว่า ผู้มีอายุ 16 ปี ขึ้นไป จะมีระดับจริยธรรมเหนือเกณฑ์ คือ มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ 5 และที่ 6 ซึ่งมีการตัดสินใจขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการนำมาคิด ตรึกตรอง ชั่งใจ โดยตนเอง และตัดสินใจตามที่ว่า จะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่ากัน โดยขั้นที่ 5 เป็นขั้นที่ให้ความสำคัญของคนหมู่มาก ไม่ทำให้ขัดต่อสิทธิอันจะพึงได้ของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับใจของตนเองได้ ส่วนขั้นที่ 6 แสดงถึงการมีความรู้สากล นอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตน และการมีความยืดหยุ่นทางจริยธรรม เพื่อจุดมุ่งหมายในบั้นปลายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่และมีหลักประจำใจ ซึ่งตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า หิริ โอตตปปะ คือความละอายใจต่อการทำความชั่ว และความเกรงกลัวต่อบาป³

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ รัชนิวรรณ ชูสถาน⁴ ที่พบว่า นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ส่วนใหญ่มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่ 5

¹ ดวงเดือน พันธุมนาวิน, *จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา*, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 43.

² ศิริเพ็ญ ไพบูลย์ผล, “การศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า บทคัดย่อ.

³ อ่างแล้ว, ดวงเดือน พันธุมนาวิน, *จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา*, หน้า 30.

⁴ รัชนิวรรณ ชูสถาน, “เปรียบเทียบระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาลที่ทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างกัน”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาพยาบาลสาธารณสุข, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531), หน้า บทคัดย่อ.

จากผลการวิจัยที่นำมาอภิปรายข้างต้นว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองก่อนการสอน ส่วนใหญ่มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นที่ 4 และชั้นที่ 5 ซึ่งเป็นระดับขั้นที่มีจริยธรรมตามเกณฑ์และเหนือเกณฑ์ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองก่อนการสอน โดยภาพรวมมีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับขั้นที่ 5 ซึ่งเป็นระดับขั้นจริยธรรมเหนือเกณฑ์ จักว่านักเรียนทั้งสองระดับขั้นมีพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับสูงตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ยิ่งกว่านั้น จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เสนอไว้ในทุกตารางของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง จะเห็นว่านักเรียนน้อยมากหรือเกือบจะไม่มีเลย ที่เลือกตอบข้อความที่วัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 โดยชั้นที่ 1 เป็นขั้นใช้หลักการแสดงการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโดยการเชื่อฟัง เพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษและชั้นที่ 2 เป็นขั้นใช้หลักการแสดงการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเพื่อแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยนดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่นำมาศึกษาทดลองมีเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูง ไม่เลือกตัดสินใจอะไรถูกผิดเพราะกลัวถูกลงโทษหรือเห็นแก่อามิสสินจ้างและรางวัล

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอนแตกต่างจากการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและผลการวิจัยที่พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอนแตกต่างจากการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อธิบายได้ว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการอภิปรายในประเด็นปัญหา หรือสถานการณ์ที่เป็นข้อขัดแย้งทางจริยธรรมตามขั้นตอนการอภิปรายที่ครูกำหนดในแผนการสอนอย่างชัดเจน เป็นวิธีการหนึ่งที่ผู้เรียนต้องแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง และร่วมมือกับผู้อื่นอย่างเป็นระบบ แล้วสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่และนำมาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนค่อยๆ พัฒนาระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของตนให้สูงขึ้นกว่าระดับที่ตนเป็นอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่องผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อของ

นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดช่องนนทรีกรุงเทพมหานคร ของรุ่งรัตน์ ไกรทอง¹ ที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการใช้บทบาทสมมติมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อสูงขึ้น หลังจากที่ได้รับการใช้บทบาทสมมติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับการใช้บทบาทสมมติมีการเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อเพื่อผู้ดูแล สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.01

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า ค่าเฉลี่ยของเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอน ($\bar{X} = 3.76$) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของเจตคติเชิงจริยธรรมก่อนการสอน ($\bar{X} = 3.37$) และค่าเฉลี่ยของเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอน ($\bar{X} = 3.76$) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมหลังการสอน ($\bar{X} = 3.42$) และผลการวิจัยที่พบว่า ค่าเฉลี่ยของเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอน ($\bar{X} = 3.95$) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของเจตคติเชิงจริยธรรมก่อนการสอน ($\bar{X} = 3.76$) และค่าเฉลี่ยของเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองหลังการสอน ($\bar{X} = 3.95$) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มควบคุมหลังการสอน ($\bar{X} = 3.88$) แสดงให้เห็นว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน โดยให้นักเรียนมีโอกาสในการอภิปรายถึงปัญหาจริยธรรมตามรูปแบบการเรียนการสอนของโคลเบอร์ก นอกจากจะทำให้นักเรียนมีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นแล้ว ยังทำให้นักเรียนมีเจตคติเชิงจริยธรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อเจตคติเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของ อติศักดิ์ ภูมิรัตน์² ที่พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีเจตคติเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

¹ รุ่งรัตน์ ไกรทอง, “ผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดช่องนนทรี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2537), หน้า บทคัดย่อ.

² อติศักดิ์ ภูมิรัตน์, “ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อเจตคติเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (วิชาเอกจิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2535), หน้า บทคัดย่อ.

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

- (1) ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการจัดการศึกษา และพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
- (2) ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาคุณธรรมและ จริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
- (3) ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสอนวิชาพระพุทธ ศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
- (4) ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางสำหรับครูในการสร้างเครื่องมือการวิจัยในห้องเรียน เพื่อคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน หลังจากสอนวิชาพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- (1) ควรจะได้วิจัยหาวิธีการสอน และรูปแบบพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน บนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้จริงจัง และต่อเนื่องกันให้มากขึ้น
- (2) งานวิจัยทางจริยธรรมส่วนใหญ่ (โดยเฉพาะของนิสิตนักศึกษา) ทำบนพื้นฐานของหลักการแนวคิด และทฤษฎีของทางตะวันตก เช่น ของโคลเบอร์ก (Kohlberg) เปียเจท์ (Piaget) เป็นต้น ทั้งๆที่มีผู้ริเริ่มเสนอวิธีการสอน และรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนาเอาไว้หลายท่าน เช่น พระพรหมคุณาภรณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ศาสตราจารย์ ดร. ดวงเดือน พันธุมนาวิน ดร.วิรัช วิเชียรโชติ ดร.เป็รื่อง กุมุท ศาสตราจารย์กิตติคุณสมนอมระวีวัฒน์ แต่ความคิดริเริ่มของท่านเหล่านั้นไม่ได้รับการสานต่อจากนักวิจัยเท่าที่ควร จึงควรจะได้นำเอาวิธี การสอนและรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมที่เสนอมาทำการวิจัย เพื่อพิสูจน์ทดลองหาข้อสรุป ซึ่งจะได้หาทางปรับปรุงแก้ไขและเผยแพร่แก่นักวิจัย หรือผู้นำไปใช้ต่อไป
- (3) งานวิจัยทางจริยธรรมส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ควรทำการวิจัยทางจริยธรรมในรูปแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มากขึ้น
- (4) การวิจัยทางจริยธรรมส่วนใหญ่มุ่งทำกับนักเรียน และนิสิตนักศึกษา ควรทำการวิจัยทางจริยธรรมกับบุคคลกลุ่มอื่น ๆ นอกกระบบสถานศึกษา เช่น ผู้ปกครอง ราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจรวมทั้งผู้บริหารในหน่วยงานต่าง ๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

1.1 หนังสือ

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. การปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว, 2543.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. หลักจริยธรรมที่ควรคำนึงในการให้การศึกษา วัฒนธรรมไทย. 2521.

ชัยพร วิชชาวุธ และธีระพร อูวรรณโน. การปลูกฝังจริยธรรม. คุรุศาสตร์, 2525.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม. จริยธรรมของเยาวชนไทย.
กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2520.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524.

ธรรมการ กระทรวง. ประมวลศึกษา ภาค 2 หลักสูตรชั้นประถมศึกษาของกระทรวงธรรมการ
พ.ศ.2480, กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนช่างพิมพ์วัดสังเวช, 2480.

บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 7), กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2540.

แปลก สนธิรักษ์ และวิทย์ วิศทเวทย์. ศิลธรรม ส. 543. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2522.

พนัส หันนาคินทร์. การสอนค่านิยมและจริยธรรม. พิษณุโลก : พิมพ์, 2523.

พระเทพโสภณ, (ประยูร ธรรมจิตโต). กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา
ในหลักสูตรใหม่. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.

พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต). ธรรมกับการพัฒนาชีวิต. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.

_____. ธรรมบุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
สหธรรมิก จำกัด, 2544.

_____. พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, 2538.

พระราชวรมนี, (ประยูร ธรรมจิตโต). การคณะสงฆ์กับ พ.ร.บ การศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนา
อินเตอร์พริ้นท์, 2542.

- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. **หลักการวิจัยการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ทวีติการพิมพ์, 2524.
- วิชาการ, กรม. **กระทรวงศึกษาธิการ. การจัดการเรียนรู้อะไรพระพุทธรศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช
2544**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, 2545.
- วิชาการ, กรม. **โครงการทดลองรูปแบบที่มีประสิทธิผลต่อการเรียนการสอนจริยธรรม**.
กรุงเทพมหานคร : 2525.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. **การจัดการเรียนรู้อะไรพระพุทธรศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา
ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2545.
- _____. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, 2542.
- _____. **หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2491**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, 2491.
- _____. **หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2498**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, 2498.
- _____. **หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, 2503.
- _____. **หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, 2521.
- สมพร เทพสิทธิ์า. **สังคมสงเคราะห์กับปัญหาสังคมในปัจจุบันใน จิตวิทยาความมั่นคง หน้า 85-91**.
ประณต นันทิยะกุล, บรรณาธิการ, กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท. 2531.
- สิวลี ศิริไค. **จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล**. มหาสารคาม : ปริดาการพิมพ์, 2528.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. **เอกสารการสอนชุดวิชา จริยศึกษา (หน่วยที่ 11-15)**.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529.
- สุพัตรา สุภาพ. **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี**. กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช, 2528.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **ธรรมบท**. นนทบุรี : อมรินทร์ พรินติ้งกรุ๊ป, 2531.

1.2 วิทยานิพนธ์

- แก่นคุณ วิเศษการ. **ผลของกิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่มเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ
เยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการแนะแนวและให้คำปรึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, 2539.
- โกศล มีคุณ. **การวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และทักษะในการสวม
บทบาทของเด็กนักเรียนประถมศึกษา**. ปริญญาโทการศึกษาคุุณบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524.

- กรองแก้ว สานุสนธิ์. ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความเสี่ยสละของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมวกเหล็กวิทยา จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.
- ฉลวยศรี มีใจเย็น. การทดลองใช้การแสดงบทบาทสมมติเพื่อพัฒนาจริยธรรม ด้านความกตัญญู กตเวทีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2526.
- เดช วิโย. การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการด้านการคิดให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ได้รับการเลี้ยงดูต่างกัน. ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522.
- ธวัช แสงอรุณ. การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนไทยพุทธและนักเรียนไทยมุสลิม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในจังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526.
- นัยนา ดิษฐะ. การยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 ในจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- พรทิพย์ บุญพวง. การประเมินจริยธรรมของพยาบาลซึ่งปฏิบัติงานในสถาบันการศึกษา และแผนกบริการพยาบาลสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (พยาบาล), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.
- รัชนีวรรณ ชูสถาน. เปรียบเทียบระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาลที่ทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างกัน, วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาพยาบาล สาธารณสุข, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531.
- รุ่งรัตน์ ไกรทอง. ผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดช่องนนทรี กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2537.
- เรวดี ชารีรัตน์. ผลของการศึกษาการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และคุณลักษณะเชิงจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาล. วิทยาลัยสรรพสิทธิประสงค์อุบลราชธานี รายงานการวิจัย คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2532.

- วิรัช จาบถนอม. เปรียบเทียบการใช้เหตุผลตามหลักตรรกศาสตร์ และการคิดให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับอายุ 13 และ 15 ปี ในกรุงเทพมหานครและในชนบท. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520.
- ศิริเพ็ญ ไพบูลย์ผล. การศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ศิริพร คุภิรมย์. การเปรียบเทียบความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งสอนด้วยกิจกรรมคัดสรรกับกิจกรรมตามแผนการสอนปกติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- สกล เทียงแท้. ผลการใช้วิธีอภิปรายกลุ่มในการยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมในเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มาจากสภาพสังคมในโรงเรียนที่แตกต่างกัน. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525.
- สุพัฒศรี ชุมทรัพย์, ศรีวรรณ เจริญดี, สุรณีย์ จิตดำรงพันธ์, และวณิ ออมสิน. พัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
- สุภัทรา เอื้อวงศ์. การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาลในสถาบันการศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาพยาบาลศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อดิศักดิ์ ภูมิรัตน์. ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อเจตคติเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกจิตวิทยาการแนะแนว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2535.
- อักรอนงค์ ปราโมช, ม.ล. การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของพยาบาลวิชาชีพในกรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (พยาบาล), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2525.

2. ภาษาอังกฤษ

- Kohlberg, L. **Moral Stages and Moralization : The Cognitive Developmental and Behavior.** New York : Holt, Rinehart and Winston, 1976.
- Raths, L.E. Harmin, M. and Simon, S.B. **Values and Teaching.** Columbus, Ohio : Charles E. Merrill, 1966.

Rest J.R.A. **Theoretical Analysis of Moral Judgement Development.** Unpublished Manuscript, University of Minnesota, 1977.

Shirley, M. Steele and Vera, M. Harmon. **Values'Clarification in Nursing.** Prentice-Hall : Connecticut, 1983.

ภาคผนวก

ผนวก ก

แบบสอบถามประกอบการวิจัย

เรื่อง

การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผล

เชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้มี 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 แบบวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

ตอนที่ 3 แบบวัดเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

แบบสอบถามนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

ขอแจ้งว่า คำตอบที่นักเรียนจะเลือกตอบเป็นเหตุผลส่วนตัวของนักเรียน จึงไม่มีคำตอบใดถูกหรือผิด นักเรียนจะเลือกตอบข้อใดก็ได้ที่ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียนมากที่สุด คำตอบของนักเรียนทุกข้อมีความสำคัญ จะไม่มีผลกระทบต่อการศึกษาของนักเรียน จะไม่เปิดเผยให้ใครทราบ และจะใช้ประโยชน์เพื่อการวิจัยเท่านั้น จึงขอให้นักเรียนตอบให้ครบทุกข้อ ถ้ามีข้อสงสัยอะไรสามารถถามจากผู้แจกแบบสอบถามได้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบ

โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงใน (หน้าข้อที่ตรงกับความเป็นจริงของนักเรียนเพียงข้อเดียว หรือเติมคำลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

1. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

2. อายุ.....ปี

3. ชั้นประถมศึกษาปีที่..... โรงเรียน.....เขต.....

4. ศาสนา ( ) พุทธ ( ) อิสลาม ( ) คริสต์

( ) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 แบบวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

คำแนะนำในการตอบ ต่อไปนี้เป็นเรื่องสั้นที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์สมมติต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน มี ทั้งหมด 33 เรื่อง ขอให้ให้นักเรียนอ่านซ้ำ ๆ และคิดว่านักเรียนเป็นตัวละครที่สมมติขึ้นจะเลือกปฏิบัติตามเหตุการณ์นี้เพราะเหตุใด (ไม่มีคำตอบใดผิดหรือถูก เป็นเพียงความคิดเห็นส่วนตัวของนักเรียนเท่านั้น และจะไม่มีผลต่อการเรียนของนักเรียน) แล้วเลือกคำตอบที่มีให้เลือก 6 คำตอบ สำหรับแต่ละเรื่องโดยกาเครื่องหมาย ✓ ลงใน ( ) หน้าตัวเลือกซึ่งตรงกับเหตุผลของนักเรียนมากที่สุดเพียงคำตอบเดียว

เรื่องที่ 1

การร่วมงานกลุ่มในห้องเรียน บางครั้งก็มีการขัดแย้งกันทางความคิด ซึ่งเป็นผลทำให้สมาชิกกลุ่ม มีการกระทบกระทั่งกันด้วยวาจา แม้รัตนจะอารมณ์เสีย ก็ข่มอารมณ์ไม่แสดงการโต้ตอบใด ๆ ออกไป นักเรียนคิดว่าเป็นเพราะเหตุใด ?

- ( ) ก. เพราะรัตนถือว่าเป็นเรื่องทะเลาะวิวาท ผิดวินัย
- ( ) ข. เพื่อความสบายใจในการร่วมงานกันต่อไป
- ( ) ค. นักเรียนที่ดีต้องมีความหนักแน่นควบคุมอารมณ์ได้
- ( ) ง. ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา การทำงานในคนหมู่มากย่อมมีการกระทบกระทั่งกัน ควรให้อภัย
- ( ) จ. ต้องการให้เพื่อนในกลุ่มชมเชยว่ามีความอดทน
- ( ) ฉ. ถ้ามีปฏิกิริยาโต้ตอบ เพื่อร่วมงานที่ไม่เกี่ยวข้องจะเดือนร้อนราคาญไปด้วย

เรื่องที่ 2

วันหนึ่งนายยุทธชัยพบชายหนุ่มเพื่อนบ้านซึ่งไม่ค่อยคุ้นเคยกันนักมีอาการมีนเมานอนฟูบอยู่บนทางเดินข้างถนนใกล้บ้านใครเดินผ่านไปมาก็ไม่สนใจ ยุทธชัยจึงพาไปส่งบ้าน ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านของยุทธชัยเท่าใดนัก ถ้านักเรียนเป็นยุทธชัยทำไมจึงทำเช่นนั้น ?

- ( ) ก. คงได้คบหาสมาคมกับชายคนนี้สนิทสนมยิ่งขึ้น
- ( ) ข. เพื่อนบ้านที่ดีควรช่วยเหลือกันในคราวจำเป็น
- ( ) ค. ภรรยาคนนั้นคงนิยมชมชอบว่ายุทธชัยเป็นคนมีน้ำใจ
- ( ) ง. การช่วยเหลือผู้ที่ช่วยตัวเองไม่ได้เป็นสิ่งที่ดีควรกระทำ
- ( ) จ. ถ้าไม่นำส่ง มารดาซึ่งเคยสอนว่าควรช่วยเหลือผู้อื่นตามความจำเป็นคงจะว่าใจดำ
- ( ) ฉ. อาจมีอันตรายรถชนทำให้ได้รับบาดเจ็บถึงตายได้

เรื่องที่ 3

ปกติศักดิ์ชัยจะใช้คำว่า “ครับ” และ “ผม” กับบุคคลทั่ว ๆ ไป รวมทั้งเพื่อน ๆ ในชั้นเรียน แม้จะถูกล้อเลียนจากเพื่อนบางกลุ่ม ศักดิ์ชัยก็ไม่ได้สนใจยังคงใช้คำพูดสุภาพเหมือนเดิม ท่านคิดว่าศักดิ์ชัยทำเช่นนี้เพราะเหตุใด?

- ก. การติดต่อสื่อสารด้วยคำพูดที่สุภาพเป็นสิ่งที่ดี
- ข. ในกลุ่มเพื่อนสนิทก็ใช้คำพูดสุภาพเช่นกัน
- ค. อาจารย์คงไม่พอใจ ถ้าทราบว่าพูดจาไม่สุภาพ
- ง. เป็นความเคยชินจากการพูดคุยกับครอบครัว
- จ. เพื่อภาพพจน์ที่ดีในกลุ่มนักศึกษา
- ฉ. อาจจะได้รางวัลผู้มีจริยธรรมดี

เรื่องที่ 4

วันหนึ่ง ครูอ้อนฤดีสอนนักเรียนว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข รักสนุกทุกข์ตามมา” วันหนึ่ง เห็นด้วยกับคำกล่าวนี้ จึงขยันหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอและประสบความสำเร็จในการเรียนเป็นอย่างดี ถ้านักเรียนเป็นวันหนึ่ง ทำไมจึงทำเช่นนั้น?

- ก. อาจารย์และเพื่อน ๆ คงชื่นชมว่า เป็นคนสนใจใฝ่รู้ใฝ่การเรียน
- ข. ผู้ทำงานชนิดใด ควรทำงานนั้นอย่างจริงจัง
- ค. บิดามารดาขอมหวังได้ว่า ลูกจะประสบผลสำเร็จในการศึกษาเป็นอย่างดี
- ง. การหมั่นศึกษาหาความรู้ขณะเป็นนักเรียนเป็นสิ่งที่ดี
- จ. กลัวครูอ้อนฤดีจะตำหนิว่า สอนไม่จำ
- ฉ. นักเรียนคนอื่นก็ขยันหมั่นหาความรู้เช่นเดียวกัน

เรื่องที่ 5

ขณะที่มูทิดานำรายงานไปส่งอาจารย์ที่ห้องพัก ซึ่งไม่มีผู้ใดอยู่เลยพบว่า มีข้อสอบวิชาที่จะสอบในสัปดาห์หน้าวางอยู่บนโต๊ะอาจารย์ แต่มูทิดาก็ไม่ได้เปิดข้อสอบนั้นดู ถ้านักเรียนเป็นมูทิดาทำไมจึงไม่เปิดดูข้อสอบ?

- ก. นักเรียนควรรักษาระเบียบวินัยทั้งต่อหน้าและลับหลังอาจารย์
- ข. ถ้าอาจารย์ทราบภายหลังคงถูกตำหนิ
- ค. ถ้าอาจารย์รู้ว่ามีคนรู้ข้อสอบ คงเสียเวลาออกข้อสอบใหม่
- ง. การละเมิดสิ่งของของผู้อื่น โดยมีได้นับอนุญาตเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง
- จ. เพื่อน ๆ คงชมเชยว่าเป็นคนซื่อสัตย์ ถ้านำความจริงมาเล่าให้เพื่อนฟัง
- ฉ. ถูกอบรมสั่งสอนเสมอมาให้มีความซื่อสัตย์

เรื่องที่ 6

การเตรียมสถานที่ของโรงเรียนเพื่อทำบุญในวันนี้ขึ้นปีใหม่ มีประกาศเชิญชวนให้นักเรียนร่วมกันพัฒนาสนามหญ้าในวันหยุด พรรณี ได้ร่วมพัฒนาสนามหญ้าในวันนั้นด้วย ถ้านักเรียนเป็นพรรณีทำไมจึงทำเช่นนั้น?

- ก. อาจารย์ผู้ควบคุมในวันนั้นลงชมเชย
- ข. เพื่อนคนอื่น ๆ ก็มาพัฒนาสนามหญ้าโรงเรียนด้วยกัน
- ค. เป็นหน้าที่ของนักเรียนที่ดีที่ต้องช่วยกันพัฒนาโรงเรียน
- ง. กลัวถูกตำหนิว่าไม่ร่วมมือ
- จ. ต้องการสนามและบริเวณโรงเรียนที่สะอาดเรียบร้อย
- ฉ. ถ้าไม่ร่วมมือกันอาจารย์อาจตำหนินักศึกษาทั้งชั้นได้

เรื่องที่ 7

มยุรีผู้ช่วยพยาบาลเป็นผู้จัดคิวเรียกผู้ป่วยเพื่อเข้าพบแพทย์ แม้ว่าจะมีญาติหรือเพื่อมาตรวจ มยุรีก็ได้ลัดคิวให้ ยังคงเรียกผู้ป่วยเข้าตรวจตามลำดับก่อนหลัง ถ้านักเรียนเป็นมยุรีมีเหตุผลอะไรจึงทำเช่นนั้น?

- ก. การรักษาระเบียบและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นความชอบธรรมในสังคม
- ข. ผู้พบเห็นลงชมเชยว่ามีความยุติธรรม
- ค. ผู้ป่วยอื่นจะตำหนิว่าเห็นแก่ ญาติ และเพื่อน
- ง. ผู้ป่วยทุกคนมีสิทธิได้รับการตรวจเท่าเทียมกัน
- จ. แพทย์ผู้ตรวจไม่อนุญาตให้มีการลัดคิว
- ฉ. เป็นระเบียบของทางโรงพยาบาลที่ต้องเข้ารับการตรวจตามลำดับก่อนหลัง

เรื่องที่ 8

ปรีชาได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้ากลุ่มทำรายงาน แต่มีสมาชิกบางคนในกลุ่มไม่ทำงานที่มอบหมายให้ ปรีชาจึงขอร้อง เพื่อนให้ทำงานนักเรียนคิดว่าปรีชาทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด?

- ก. ป้องกันการขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกลุ่ม
- ข. ถ้าสมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบ รายงานก็จะสำเร็จได้รวดเร็ว
- ค. เมื่ออาจารย์ทราบคงมอบหมายหน้าที่หัวหน้าให้ทำอีก
- ง. เกรงจะขาดความเชื่อถือจากสมาชิกคนอื่น ๆ
- จ. เป็นการไม่ยุติธรรมที่เอาเปรียบผู้อื่น
- ฉ. อาจารย์เคยบอกเสมอว่าผู้ที่ทำงานจึงมีความรู้

เรื่องที่ 9

การอยู่ร่วมกันในหอพัก มยุราจะจัดเตรียมเครื่องใช้ส่วนตัวให้พร้อม นอกจากถึงคราวจำเป็นจริง ๆ จึงจะหยิบยืมจากเพื่อนโดยบอกให้ทราบทุกครั้ง นักเรียนคิดว่ามยุราทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด?

- ก. เป็นการคิดมารยาทถ้าหยิบของโดยไม่บอกเจ้าของให้ทราบ
- ข. ถ้าเจ้าของไม่ทราบ อาจเกิดปัญหาเสียชื่อเสียงกรณีของหาย
- ค. ควรเคารพในสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่น
- ง. ถ้าหยิบของเพื่อนโดยไม่บอกเพื่อต้องโกรธแน่นอน
- จ. เพื่อนเคยชมเชยว่านิสัยดี
- ฉ. เป็นการเสียเวลาที่จะต้องไปจัดหาด้วยตนเอง

เรื่องที่ 10

นักเรียนโรงเรียนที่ศิริชัยเรียนอยู่ มักมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับอีกโรงเรียนหนึ่งเป็นประจำวันหนึ่งขณะที่ศิริชัยขึ้นรถประจำทางเพื่อกลับบ้านมีนักเรียนโรงเรียนนั้นพูดจาก้าวร้าวมาหาเรื่องทะเลาะกับ ศิริชัย แต่ศิริชัยไม่ทะเลาะด้วยและเดินเลี่ยงไปอีกทางหนึ่ง ถ้านักเรียนเป็นศิริชัยทำไมจึงไม่ทะเลาะและเดินเลี่ยงหนีไป?

- ก. ไม่อยากหาเรื่องทะเลาะกัน
- ข. พ่อแม่คงเสียใจ ถ้ามีเรื่องทะเลาะกัน
- ค. ถ้าทะเลาะกันอาจเจ็บตัวและถูกลงโทษจากโรงเรียน
- ง. เป็นนักเรียนควรอดทนและอดกลั้น
- จ. การทะเลาะกันแบบนี้ผิดกฎของโรงเรียน
- ฉ. การทะเลาะวิวาทชกต่อยกันไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ฉลาด

เรื่องที่ 11

วีระเลี้ยงสุนัขชื่อ “เจ้าเอ๋ม” ไว้ที่บ้านมาหลายปี เวลาวิระกลับบ้าน “เจ้าเอ๋ม” จะกระโดดพร้อมครางจิ้ง ๆ ด้วยความดีใจทุกครั้ง และคราวใดที่มันป่วยไม่กินอาหาร วิระจะพามันไปให้สัตวแพทย์รักษา ถ้านักเรียนเป็นวีระทำไมจึงทำเช่นนั้น ?

- ก. เกรงโรคจะแพร่กระจายไปยังสุนัขตัวอื่น ๆ
- ข. เป็นหน้าที่ของเจ้าของต้องดูแลสัตว์เลี้ยง
- ค. คนเราควรมีเมตตาต่อทั้งคนและสัตว์
- ง. เพื่อให้เจ้าเอ๋มแข็งแรง และนำไปประกวดได้
- จ. สุนัขบ้านอื่นก็ได้รับการดูแลจากเจ้าของเป็นอย่างดี
- ฉ. ถ้าไม่มีเจ้าเอ๋มอาจมีจโมยเข้าบ้านได้

เรื่องที่ 12

ขณะที่อยู่ในโรงเรียนตอนพักเที่ยง ได้พบเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นหญิงวัยกลางคนมาติดต่อธุระที่โรงเรียน วิทชัยได้เข้าไปทำความเคารพ และแนะนำห้องผู้อำนวยการให้นักเรียนคิดว่า วิทชัยทำเช่นนี้เพราะเหตุใด ?

- ก. เกรงหญิงคนนี้จะไปนินทาว่าไม่ทักทาย
- ข. นักเรียนที่พบเห็นคงยกย่องว่าเป็นคนอหังการดี มีน้ำใจ
- ค. ความเคารพอ่อนน้อม เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี
- ง. หญิงเพื่อนบ้านคงดีใจ และนำไปเล่าให้บิดามารดาฟัง
- จ. การทำความเคารพผู้ใหญ่ เป็นประเพณีนิยมของคนไทย
- ฉ. ทราบว่า มีปัญหาด้านภาษาพูดจึงช่วยแนะนำไว้ล่วงหน้า

เรื่องที่ 13

ขณะที่กิตา นั่งในร้านอาหารหน้าโรงเรียนมีเด็กนำพวงมาลัยมาขายเพื่อหารายได้เป็นทุนการศึกษา กิตาซื้อจำนวน 2 พวง ถ้านักเรียนเป็นกิตา เพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น ?

- ก. เพื่อน ๆ ยกย่องเสมอว่าเป็นคนมีเมตตา
- ข. สงสารและรู้ซึ่งถึงความยากจนได้ดี
- ค. เกรงจะถูกว่า ตระหนี่ จากผู้ที่นั่งโต๊ะใกล้เคียง
- ง. เด็กขายพวงมาลัยให้ในราคาถูกลงกว่าปกติ
- จ. การเห็นอกเห็นใจเสียสละเพื่อผู้อื่นเท่าที่ทำได้ เป็นคุณธรรมที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม
- ฉ. เป็นการให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้ยากจนหรืออ่อนแอกว่า

เรื่องที่ 14

พรศักดิ์ขี้หนังสือจากอาจารย์เพื่อศึกษาประกอบการเรียนบงเอิญน้องของพรศักดิ์ ได้ฉีกหนังสือขาด 1 หน้า ไม่สามารถซ่อมได้ และเพื่อนแนะนำว่าไม่ต้องบอกอาจารย์ให้ทราบ แต่พรศักดิ์ก็บอกอาจารย์ตามความเป็นจริง ถ้านักเรียนเป็นพรศักดิ์ นักเรียนทำเช่นนี้เพราะเหตุใด ?

- ก. มีการอบรมจากอาจารย์เป็นประจำว่าต้องมีความซื่อสัตย์
- ข. อาจารย์คงจะยกโทษให้เมื่อบอกความจริง
- ค. กลัวอาจารย์จะตำหนิเมื่อทราบความจริงที่หลัง
- ง. ไม่ต้องการพูดเท็จกับผู้ใหญ่
- จ. เกรงอาจารย์จะเข้าใจผิดว่าเพื่อนคนอื่นทำ
- ฉ. คนเราควรรับผิดชอบในสิ่งที่ตนกระทำลงไป ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น

เรื่องที่ 15

การจัดงาน “วันแม่” ประจำปีของโรงเรียน ได้มีประกาศเชิญชวนให้นักเรียนเขียนคำขวัญ ส่งเข้าประกวดชิงรางวัล เกரியไกร เป็นผู้ที่ได้พยายามเขียนคำขวัญนั้น ถ้านักเรียนเป็นเกரியไกรทำไมจึงทำเช่นนั้น ?

- ก. ระลึกถึงพระคุณของมารดาที่ได้ให้การอุปการะเลี้ยงดู
- ข. เพื่อนส่วนใหญ่ก็ส่งคำขวัญประกวดเช่นกัน
- ค. เกรงจะถูกตำหนิว่าไม่ให้ความร่วมมือ
- ง. นักเรียนที่ดีควรรีให้ความสำคัญกับกิจกรรมของโรงเรียน
- จ. ความร่วมมือจะทำให้งานวันแม่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี
- ฉ. ต้องการรางวัลจากการประกวด

เรื่องที่ 16

ก่อนชั่วโมงเรียนภาษาไทย ซึ่งเชิญอาจารย์ภายนอกมาสอน พรนภาพวดศีรษะมากได้รับประทานยาแก้ปวดมาแล้ว 1 ชั่วโมง อาการก็ยังไม่ทุเลา พรนภาพจึงรายงานประธานนักเรียนและขออนุญาตอาจารย์เข้าไปพักในห้องพยาบาล ถ้านักเรียนเป็นพรนภาพเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น ?

- ก. เกรงจะถูกหักคะแนนถ้าทำผิดระเบียบการเข้าห้องพยาบาล
- ข. ป้องกันการเข้าห้องพยาบาลโดยไม่ได้รับอนุญาต
- ค. ความรับผิดชอบส่วนตัว จะเป็นพื้นฐานให้เกิดความรับผิดชอบส่วนรวม
- ง. อาจารย์ที่ดูแลห้องพยาบาลจะได้ให้การดูแลพรนภาพเป็นอย่างดี
- จ. ทำตามระเบียบของการเป็นนักเรียนที่ดี
- ฉ. เคยรับทราบระเบียบการเข้าห้องพยาบาลจากอาจารย์

เรื่องที่ 17

ขณะที่กรณีเดินถึงประตูหน้าโรงเรียนเป็นเวลา 8.00 น. พอดี ซึ่งกำลังมีการเชิญธงชาติขึ้นสู่ยอดเสา พร้อมกับเสียงเพลงชาติดังกระหึ่มขึ้น กรณีจึงยืนตรงเคารพธงชาติ ถ้านักเรียนเป็นกรณีที่ทำเช่นนี้เพราะเหตุใด ?

- ก. เห็นคนเดินถนนอื่น ๆ ก็ยืนเคารพธงชาติ
- ข. เป็นการแสดงถึงความรู้สึภภาคภูมิใจที่มีต่อประเทศชาติ
- ค. เป็นการรักษาวัฒนธรรมของคนไทย
- ง. คงมีคนชมว่าเป็นผู้มีระเบียบวินัย
- จ. ถ้าไม่หยุดเคารพธงชาติ ยามอาจจะเตือนให้หยุดก็ได้
- ฉ. เป็นหน้าที่ของนักศึกษาที่ดีต้องปฏิบัติตามระเบียบวินัย

เรื่องที่ 18

ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง สข., สก., ส.ส. อวยชัยจะไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกครั้ง ถ้านักเรียนเป็นอวยชัยมีเหตุผลอะไร จึงไปเลือกตั้งทุกครั้ง ?

- ( ) ก. เพื่อเป็นการรักษาสิทธิของตนเอง
- ( ) ข. ถ้าไม่ไปเพื่อนบ้านอาจจะตำหนิได้
- ( ) ค. เห็นเพื่อนบ้านไปเลือกตั้งทุกคน
- ( ) ง. ต้องการมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย
- ( ) จ. ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อสังคม
- ( ) ฉ. จะได้ชื่อว่าเป็นพลเมืองดี

เรื่องที่ 19

เช้าวันอาทิตย์ขณะที่ศรีสุดากำลังเร่งทำรายงานให้เสร็จเพื่อส่งในวันรุ่งขึ้น สมศรีเพื่อนสนิทได้มาชวนไปดูภาพยนตร์ซึ่งนำแสดงโดยดาราที่ศรีสุดาชื่นชอบแต่ศรีสุดาก็ปฏิเสธที่จะไปในวันนี้ โดยขอเลื่อนไปเมื่อเสร็จจากการทำรายงานนักเรียนคิดว่าศรีสุดาปฏิเสธเพื่อนไปเพราะเหตุใด ?

- ( ) ก. นักศึกษาที่ดีควรมีความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน
- ( ) ข. กลัวถูกหักคะแนนถ้าส่งรายงานช้า
- ( ) ค. ต้องการเป็นคนตรงต่อเวลาในทรรณะของอาจารย์
- ( ) ง. คนเราควรรู้จักยับยั้งชั่งใจของตนเองได้
- ( ) จ. การรู้จักจัดลำดับความสำคัญของสิ่งที่จะต้องทำเป็นสิ่งที่ดี
- ( ) ฉ. ต้องการพักผ่อนด้วยการดูภาพยนตร์หลังจากเร่งรีบทำรายงานมาหลายวัน

เรื่องที่ 20

ขณะที่ศรีสมรนั่งอ่านหนังสือใต้ต้นไม้หลังอาหารกลางวัน เพื่อเตรียมสอบในภาคบ่ายมีลูกนกตัวหนึ่งบินตกใกล้ที่นั่งของศรีสมร โดยไม่มีใครเห็น เมื่อเดินไปดูพบว่าลูกนกถูกยุงบาดเจ็บ ศรีสมรได้นำลูกนกตัวนั้นไป ถ้านักเรียนเป็นศรีสมรเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น ?

- ( ) ก. กลัวว่าลูกนกจะตายไปโดยไม่ได้รับการช่วยเหลือดูแล
- ( ) ข. ศรีสมรคงได้ชื่อว่าเป็นคนดีมีเมตตาสัตว์
- ( ) ค. สัตว์ที่ได้รับทุกข์ยากควรได้รับความเมตตา
- ( ) ง. ถ้าเพื่อนที่นั่งใกล้เคียงมาพบเข้า จะกล่าวหาว่าศรีสมรใจดำ
- ( ) จ. ถ้าคนอื่น ๆ เห็นก็คงช่วยเหลือจนกเช่นกัน
- ( ) ฉ. ความเมตตาเป็นสิ่งล้ำจุนโลก

เรื่องที่ 21

ปัจจุบันนี้เวลาขึ้นรถประจำทาง ขสมก. พนักงานเก็บค่าโดยสารมักจะพูดกับผู้โดยสารที่กำลังขึ้นรถว่าเชิญครับ เชิญคะ ขณะเก็บค่าโดยสารก็มักจะพูดว่าขอบคุณครับ ขอบคุณค่ะ และขณะที่ผู้โดยสารจะลงจากรถก็จะพูดว่า ขอบคุณครับ ขอบคุณค่ะ โอกาสหน้าพบกันใหม่ ถ้านักเรียนเป็นพนักงานเก็บค่าโดยสารมีเหตุผลอะไร จึงพูดเช่นนั้น ?

- ก. กลัวผู้โดยสารหาว่า พูดจาไม่เพราะ
- ข. อาจจะได้รับคำชมจากผู้โดยสารว่าพูดจาสุภาพ
- ค. พนักงานเก็บค่าโดยสาร ขสมก. สมัยใหม่ ส่วนใหญ่ก็พูดกันอย่างนั้น
- ง. พูดตามกฎระเบียบของ ขสมก.
- จ. ทุกคนชอบคำพูดที่สุภาพไพเราะ
- ฉ. การพูดคำพูดที่ดีเป็นสง่าราศีแก่ตนเอง

เรื่องที่ 22

เพื่อนของกุมารีสอบตกในวิชาเคมี ต้องสอบแก้ตัวใหม่ ซึ่งวิชานี้เป็นวิชาที่กุมารีถนัด และได้คะแนนดี กุมารีช่วยทบทวนวิชาเคมีให้เพื่อนในเวลาว่าง นักเรียนคิดว่าเพราะเหตุใดกุมารีจึงทำเช่นนั้น ?

- ก. เป็นหน้าที่ของเพื่อนที่ดีต้องช่วยเหลือกัน
- ข. เกรงอาจารย์จะตำหนิว่าใจดำ
- ค. การสอบตกเพียงคนเดียวจะเป็นภาระแก่อาจารย์ต้องเปิดสอนใหม่
- ง. เพื่อนจะตอบแทนด้วยการพาไปเที่ยว
- จ. การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เมื่อมีโอกาส เป็นสิ่งที่ควรกระทำ
- ฉ. อาจารย์แนะนำให้ช่วยเหลือเพื่อนบ้าง

เรื่องที่ 23

ในการสอบปลายภาค วัลลภาเตรียมตัวไม่พร้อม และมีความกังวลในการสอบมาก เมื่อมีโอกาสที่อาจารย์คุมสอบเหลือ วัลลภาสามารถลอกคำตอบจากเพื่อนที่นั่งข้างเคียงได้ แต่วัลลภาก็ไม่ทำ ถ้านักเรียนเป็นวัลลภาที่ไม่ลอกคำตอบจากเพื่อนเพราะเหตุใด ?

- ก. เป็นหน้าที่ของนักศึกษาที่จะต้องเตรียมพร้อมในการสอบ
- ข. เป็นการไม่ยุติธรรมและขาดความรับผิดชอบ
- ค. จะทำให้เสียชื่อเสียงของชั้นเรียนเรื่องทุจริตในห้องสอบ
- ง. กลัวถูกจับได้ และปรับตกในวิชานั้น
- จ. อยากให้เพื่อนเห็นว่า เป็นคนซื่อตรง

( ) ฉ. เพื่อน ๆ ในห้องปฏิบัติตามกฎของห้องสอบอย่างเคร่งครัด

เรื่องที่ 24

ในคราวจัดงานกีฬาปีนี้ ทีมสีม่วงและแดง ได้เข้ารอบของชนะเลิศบาสเกตบอล ประชานของ ทีมสีม่วงและแดง ได้ขอร้องให้เพื่อน ๆ ที่ว่างช่วยเชียร์เป็นกำลังใจ แม้ว่าธีระจะไม่ได้เป็นสมาชิก ของทีมสีม่วงหรือแดง แต่ธีระก็อยู่ช่วยเชียร์ในวันนั้น ถ้านักเรียนเป็นธีระที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด ?

- ( ) ก. เกรงจะถูกเพื่อนตำหนิว่าไม่ให้ความร่วมมือ
- ( ) ข. เพื่อน ๆ เคยบอกว่าฝีมือการแข่งขันของทั้งสองทีมเก่งทั้งคู่
- ( ) ค. ต้องการให้เกิดความพร้อมเพรียงซึ่งเป็นพลังสร้างสรรค์
- ( ) ง. ความสามัคคีจะเป็นเครื่องช่วยให้ความเป็นหมู่คณะคงอยู่ตลอดไป
- ( ) จ. นักศึกษาที่ดีควรปฏิบัติตามความคิดเห็นของผู้นำ
- ( ) ฉ. คงได้รับคำขอบคุณจากนักกีฬาและประชนสี

เรื่องที่ 25

ฐิตยานั่งอ่านหนังสืออยู่ในห้องสมุดของโรงเรียน มีเพื่อนนักศึกษาโต๊ะถัดไปคุยกันเสียงดังจน ขาดสมาธิในการอ่านหนังสือ ฐิตยาจึง ไปแจ้งให้บรรณารักษ์ทราบ ถ้านักเรียนเป็นฐิตยาเพราะเหตุ ใด จึงทำเช่นนั้น ?

- ( ) ก. รำคาญที่นักศึกษากลุ่มนี้ส่งเสียงดังหลายครั้งแล้ว
- ( ) ข. ถือคิดว่านักศึกษาที่ดีพึงปฏิบัติตามกฎและระเบียบข้อบังคับของห้องสมุด
- ( ) ค. เพื่อนโต๊ะเดียวกันให้เป็นตัวแทนไปบอกบรรณารักษ์
- ( ) ง. ถ้าฐิตยาเตือนด้วยตนเองอาจจะถูกเพื่อนโกรธ
- ( ) จ. ผู้ดูแลความเรียบร้อยในห้องสมุดคือบรรณารักษ์
- ( ) ฉ. เพื่อน ๆ กลุ่มอื่นก็จะได้มีสมาธิในการศึกษาค้นคว้า

เรื่องที่ 26

วีรพรได้รับมอบหมายให้อยู่เวร “ส่งเสียงตามสาย” ของโรงเรียนทุกวันจันทร์ ตอนดึกคืนวัน อาทิตย์ วีรพรได้ทราบอย่างกะทันหันว่า มารดาอยู่ต่างจังหวัดป่วยหนัก ครั้งแรกวีรพรตัดสินใจจะ ลาโรงเรียนไปเยี่ยมมารดาทันทีในวันจันทร์ แต่แล้วก็ตัดสินใจเยี่ยมมารดาหลังจากเลิกเรียนใน ตอนเย็นวันจันทร์ ถ้านักเรียนเป็นวีรพร มีเหตุผลอะไร ตึงตัดสินใจเลื่อนการเยี่ยมไปหลังเลิกเรียน ?

- ( ) ก. เราเป็นนักเรียนถึงจะไปเยี่ยมมารดาช้าหน่อย ญาติพี่น้องคงไม่ว่าอะไร
- ( ) ข. การจัดลำดับความสำคัญของงานได้เป็นสิ่งสำคัญ
- ( ) ค. คนอื่น ๆ ยอมรับว่าคนที่มีความรับผิดชอบเป็นคนดี
- ( ) ง. กลัวถูกตำหนิว่าลาเรียน

- จ. ต้องการคำชมเชยว่ามีความรับผิดชอบสูง
- ฉ. ต้องการปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

เรื่องที่ 27

มลฤดีจะกลับบ้านต่างจังหวัดเย็นนี้ ตอนเช้าก่อนไปทำงานเธอแวะลงซื้อตั๋วรถไฟปรากฏว่ามีคนรออยู่หลายคน แม้อีกแล้วจะไปทำงานไม่ทันแต่เธอก็ต้องต่อคิวนั้น ถ้านักเรียนเป็นมลฤดี ทำไมจึงทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด ?

- ก. อาจจะมีคนตำหนิว่าไม่รู้จักเข้าคิว
- ข. ใคร ๆ อาจจะมีเห็นว่าเราเป็นคนมีมารยาท
- ค. เป็นการรักษาความยุติธรรม
- ง. เรามาทีหลังก็ต้องเข้าตามคิว
- จ. ต้องช่วยกันรักษาระเบียบสังคม
- ฉ. เราเองก็ยังไม่ต้องการให้ใครมาแซงคิวเราเช่นกัน

เรื่องที่ 28

วันหนึ่งขณะนั่งรถประจำทางไปโรงเรียน สุชาติเห็นชายคนหนึ่งทิ้งเศษถ้วยลงบนรถก่อนลงจากรถไป สุชาติจึงเก็บเศษถ้วยทิ้งที่ถังขยะ ถ้านักเรียนเป็นสุชาติที่เก็บถ้วยทิ้งที่ถังขยะเพราะเหตุใด ?

- ก. กลัวพนักงานเก็บค่าโดยสารจะตำหนิว่าทิ้งเศษถ้วยบนรถ
- ข. คงจะได้รับคำชมจากผู้โดยสารอื่น ๆ ว่ามีเป็นคนดีมีวินัย
- ค. ทุกคนต้องช่วยกันรักษาความสะอาดไม่ว่าบนรถประจำทางหรือสถานที่ทั่วไป
- ง. การทิ้งขยะหรือเศษถ้วยบนรถประจำทางผิดระเบียบของ ขสมก.
- จ. การทิ้งเศษถ้วยลงบนรถเป็นการไม่รักษาสิ่งแวดล้อม
- ฉ. การทิ้งขยะไม่ถูกที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

เรื่องที่ 29

คืนวันหนึ่ง ประมวลชักชวนประมาณไปชมดนตรีลูกทุ่ง ซึ่งกำลังแสดงอยู่ในวัดใกล้บ้าน ประมาณกำลังเตรียมตัวดูหนังสือสอบ จึงตัดสินใจไม่ไปฟังดนตรีกับประมวล ถ้านักเรียนเป็นประมาณทำไมจึงต้องตัดสินใจไม่ไปฟังดนตรีกับประมวล ?

- ก. เพราะต้องเตรียมตัวดูหนังสือสอบ
- ข. การเตรียมให้พร้อมก่อนสอบจะทำให้ได้คะแนนดี
- ค. เพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ ไม่ไปและเตรียมตัวสอบเช่นกัน
- ง. นักเรียนที่ดีต้องปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์

- จ. นักเรียนที่คัดต้องดูหนังสือเพื่อเตรียมตัวสอบ
- ฉ. คนที่คัดต้องรู้จักหักห้ามใจตนเองว่าจะไรควรทำและอะไรไม่ควรทำ

เรื่องที่ 30

รุ่งนภา นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 ได้รับคำชมจากพ่อแม่เสมอว่า เป็นผู้ที่จัดสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านตลอดทั้งหนังสือและอุปกรณ์การเรียนเป็นสัดส่วนเรียบร้อยดี สะดวกแต่การนำไปใช้ถ้านักเรียนเป็นรุ่งนภาที่ทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด ?

- ก. ทำตามที่ครูและพ่อแม่สอน
- ข. ถ้าเราเป็นคนมีระเบียบวินัยก็จะเป็นที่รักของพ่อแม่
- ค. เพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ ก็ทำเช่นนั้นเหมือนกัน
- ง. เด็กที่คัดต้องมีระเบียบวินัยและฝึกตนอยู่เสมอ
- จ. การจัดสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านให้เป็นสัดส่วนเรียบร้อย จะสะดวกต่อการนำไปใช้ครั้งต่อไป
- ฉ. เป็นการรักษาสິงแวดล้อมที่ดีภายในบ้าน

เรื่องที่ 31

ปฎิภาณ เป็นนักเรียนที่สุภาพเรียบร้อย วันหนึ่งได้ฟังครูสอนว่า “การทิ้งขยะไม่ถูกที่จะก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ” ปฎิภาณจึงช่วยพ่อแม่ปิดกวาดถูบ้าน เก็บขยะและเศษอาหารใส่ถุงแล้วนำไปตั้งไว้หน้าบ้านเพื่อรอรถเก็บขยะของ กทม. เป็นประจำทุกเช้าก่อนไปโรงเรียน ถ้านักเรียนเป็นปฎิภาณที่ทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด ?

- ก. กลัวพ่อแม่ดูว่าไม่ทำตามทีพ่อแม่บอก
- ข. การช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านย่อมเป็นที่รักของพ่อแม่
- ค. นักเรียนอื่น ๆ ก็ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านกันทั้งนั้น
- ง. เด็กที่คัดย่อมรู้หน้าที่ของตนเอง
- จ. เป็นการปฏิบัติตามระเบียบของสังคม
- ฉ. ถ้ารักษาความสะอาดเรียบร้อยภายในบ้านได้ก็สามารถรักษาความสะอาดเรียบร้อยสถานที่อื่น ๆ ได้

เรื่องที่ 32

ศักดิ์ชัย ได้เงินจากพ่อแม่ไปโรงเรียนวันละ 100 บาท หลังจากใช้จ่ายไปแล้วแต่ละวันยังมีเงินเหลือ ซึ่งศักดิ์ชัยจะเก็บสะสมไว้เป็นประจำทุกวัน พอสิ้นเดือนแต่ละเดือน ศักดิ์ชัยจะมีเงินจากการเก็บเงินสะสมเดือนละ 400 – 500 บาท ซึ่งศักดิ์ชัยได้นำไปซื้อเสื้อและกางเกง รวมทั้งอุปกรณ์การเรียนที่จำเป็นโดยไม่ต้องรบกวนพ่อแม่อีก ถ้านักเรียนเป็นศักดิ์ชัยที่ทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด ?

- ก. พ่อแม่คงชมว่าลูกเป็นลูกที่ดี
- ข. ถ้าพ่อแม่รู้ว่าใช้เงินหมดวันละ 100 บาท ทุกวันก็คงว่ากล่าวตักเตือนแน่นอน
- ค. พ่อแม่และครูสอนให้ประหยัด
- ง. เพื่อนนักเรียนในห้องเดียวกันก็เก็บเงินสะสมไว้ทุกวันมากบ้างน้อยบ้าง
- จ. การประหยัดเป็นการสร้างอนาคต ไม่มีใครสร้างอนาคตได้โดยไม่รู้จักประหยัด
- ฉ. การใช้จ่ายเงินเท่าที่จำเป็นแก่ฐานะเป็นการสร้างรากฐานที่ดีของชีวิต

เรื่องที่ 33

วันหนึ่งครูนั้นทนา สอนนักเรียนว่า คนที่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ไม่รู้จักประมาณตนเป็นคนมือเติบมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ ชีวิตของคนประเภทนี้เป็นอยู่สบายแต่เปลืองนอก แต่ภายในใจร้อนรุ่มเหมือนถูกไฟเผา เพราะไม่รู้จักประมาณตน สุภาพรเห็นด้วยกับข้อความนี้ แม้จะเป็นลูกผู้ดีมีตระกูลมีเงินทองมากมาย แต่ก็ไม่เคยขอแม่แต่โทรศัพท์มือถือจากพ่อแม่ ถ้านักเรียนเป็นสุภาพรที่ทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด ?

- ก. ถ้าขอโทรศัพท์มือถือพ่อแม่ก็คงไม่ให้
- ข. พ่อแม่คงจะชมในใจว่าไม่เห็นอยากมีโทรศัพท์มือถือเหมือนกับลูกคนอื่นเขา
- ค. นักเรียนบางคนอาจจะเห็นว่าโทรศัพท์มือถือมีความจำเป็น บางคนอาจจะเห็นว่าไม่มีความจำเป็น
- ง. คนเราไม่ได้คู่กันที่วัตถุภายนอกอย่างเดียว ควรดูที่จิตใจประกอบด้วย
- จ. เป็นนักเรียนควรขยันหมั่นศึกษาหาความรู้ให้เหมาะสมกับฐานะมากกว่าที่จะตามคนอื่นเสมอ
- ฉ. เป็นนักเรียนยังต้องพึ่งพาอาศัยพ่อแม่ ถ้ามีความจำเป็นพ่อแม่คงซื้อโทรศัพท์มือถือ

ให้เอง

*****

ตอนที่ ๓ แบบสอบวัดเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

คำแนะนำในการตอบ

โปรดอ่านข้อความแต่ละข้อต่อไปนี้อย่างถี่ถ้วนทุกข้อ ๒๗ ข้อ แล้วกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกหรือความคิดเห็นของนักเรียนมากที่สุด คำตอบไม่มีผลกระทบต่อการเรียนของนักเรียนจะเก็บไว้เป็นความลับและจะใช้ประโยชน์เพื่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยเท่านั้น

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
๑. การปรับตนเองให้เข้ากับคนอื่นได้ทำให้การดำเนินงานไปได้ด้วยดี					
๒. ไม่มีประโยชน์ที่จะต้องรอคอยสิ่งใดเป็นเวลานาน					
๓. ผู้ที่แสดงกิริยาที่สุภาพนุ่มนวลมักถูกเพื่อนฝูงล้อเลียน					
๔. การรับฟังปัญหาของผู้อื่นเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ					
๕. การสละที่นั่งให้ผู้อื่นบนรถประจำทางเป็นการกระทำที่น่ายกย่อง					
๖. การใช้สิ่งของร่วมกับเพื่อนเป็นเรื่องธรรมดา					
๗. เมื่อต้องการสิ่งใดแม้จะเป็นสิ่งไร้ค่าก็พยายามขวนขวายเพื่อให้ตนเองพอใจ					
๘. การกลั่นแกล้งในกลุ่มเพื่อนฝูงเป็นเพียงเพื่อความสนุกสนาน					
๙. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทำให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้า					
๑๐. การดำเนินงานโดยคณะกรรมการทำให้เกิดความล่าช้า					
๑๑. การทำสิ่งใดที่คำนึงถึงแต่กฎระเบียบจะทำให้ขาดโอกาสสร้างรายได้					

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
๑๒. ผู้ชายควรดื่มเหล้าและสูบบุหรี่					
๑๓. ถ้าการสมนาคุณมากพอ การฝ่าฝืนระเบียบ เล็ก ๆ น้อย ๆ น่าจะยอมกันได้					
๑๔. การคืนเงินแก่พ่อค้าที่ทอนมาเกินเป็นสิ่งที่ถูกต้อง					
๑๕. การกระทำความดี ควรมีคนอื่นรับรู้ด้วย					
๑๖. ข้าพเจ้ามาเรียนเพราะต้องปฏิบัติตามความ ต้องการของบิดามารดา					
๑๗. ทุกคนมีหน้าที่จะต้องทำงานของตนเองให้ดีที่สุด สุดเท่าที่จะทำได้					
๑๘. การบริจาคทรัพย์สินสิ่งของเป็นการให้ที่ไม่คุ้มค่า					
๑๙. ถ้าจะได้ประโยชน์จากการพูด จะพูดปดก็ไม่ เป็นไร					
๒๐. คนที่ตั้งใจทำให้คนอื่นเจ็บช้ำน้ำใจควรจะได้ รับการแก้แค้นอย่างสาสม					
๒๑. การยิงนกตกปลาเป็นเกมกีฬาที่น่าตื่นเต้นจึง ควรทำเมื่อมีเวลาว่าง					
๒๒. เงินทองมีไว้เพื่อซื้อทุกสิ่งทุกอย่างที่เราต้องการ					
๒๓. เด็กนักเรียนยังไม่มีรายได้ต้องพึ่งพาอาศัยพ่อ แม่ให้ไม่ควรบริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ใด					
๒๔. การปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนทำให้ ข้าพเจ้าสบายใจ					
๒๕. การชมรายการธรรมะทางโทรทัศน์ทำให้ ข้าพเจ้าได้ข้อคิดที่ดีในการดำรงชีวิต					
๒๖. ถ้าไม่มีใครเห็นจะทิ้งขยะลงบนถนนข้างก็ไม่ เป็นไร					
๒๗. คนร่ำรวยทำอะไรก็ไม่น่าเกลียด					

ผนวก ข

แบบสอบถามประกอบการวิจัย

เรื่อง

การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผล

เชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้มี 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 แบบวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ตอนที่ 3 แบบวัดเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

แบบสอบถามนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ขอแจ้งว่า คำตอบที่นักเรียนจะเลือกตอบเป็นเหตุผลส่วนตัวของนักเรียน จึงไม่มีคำตอบใดถูกหรือผิด นักเรียนจะเลือกตอบข้อใดก็ได้ที่ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียนมากที่สุด คำตอบของนักเรียนทุกข้อ มีความสำคัญ จะไม่มีผลกระทบต่อการศึกษาของนักเรียน จะไม่เปิดเผยให้ใครทราบ และจะใช้ประโยชน์ เพื่อการวิจัยเท่านั้น จึงขอให้นักเรียนตอบให้ครบทุกข้อ ถ้ามีข้อสงสัยอะไรสามารถถามจากผู้แจกแบบสอบถามได้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบ

โปรดกาเครื่องหมาย ลงใน ( ) หน้าข้อที่ตรงกับความเป็นจริงของนักเรียนเพียงข้อเดียว หรือเติมคำลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

1. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

2. อายุ.....ปี

3. ชั้นประถมศึกษาปีที่.....โรงเรียน.....เขต.....

4. ศาสนา ( ) พุทธ ( ) อิสลาม ( ) คริสต์

( ) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 แบบวัดระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

คำแนะนำในการตอบ ต่อไปนี้เป็นเรื่องสั้นที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์สมมติต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน มี ทั้งหมด 33 เรื่อง ขอให้ให้นักเรียนอ่านซ้ำ ๆ และคิดว่านักเรียนเป็นตัวละครที่สมมติขึ้นจะเลือกปฏิบัติตามเหตุการณ์นี้เพราะเหตุใด (ไม่มีคำตอบใดผิดหรือถูก เป็นเพียงความคิดเห็นส่วนตัวของนักเรียนเท่านั้น และจะไม่มีผลต่อการเรียนของนักเรียน) แล้วเลือกคำตอบที่มีให้เลือก 6 คำตอบ สำหรับแต่ละเรื่องโดยกาเครื่องหมาย ✓ ลงใน ( ) หน้าตัวเลือกซึ่งตรงกับเหตุผลของนักเรียนมากที่สุดเพียงคำตอบเดียว

เรื่องที่ 1

การร่วมงานกลุ่มในห้องเรียน บางครั้งก็มีการขัดแย้งกันทางความคิด ซึ่งเป็นผลทำให้สมาชิกกลุ่ม มีการกระทบกระทั่งกันด้วยวาจา แม้รัตนจะอารมณ์เสีย ก็ข่มอารมณ์ไม่แสดงการโต้ตอบใด ๆ ออกไป นักเรียนคิดว่าเป็นเพราะเหตุใด ?

- ( ) ก. เพราะรัตนงอว่าอาจเป็นเรื่องทะเลาะวิวาท ผิดวินัย
- ( ) ข. เพื่อความสบายใจในการร่วมงานกันต่อไป
- ( ) ค. นักเรียนที่ดีต้องมีความหนักแน่นควบคุมอารมณ์ได้
- ( ) ง. ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา การทำงานในคนหมู่มากย่อมมีการกระทบกระทั่งกัน ควรให้อภัย
- ( ) จ. ต้องการให้เพื่อนในกลุ่มชมเชยว่ามีความอดทน
- ( ) ฉ. ถ้ามีปฏิกิริยาโต้ตอบ เพื่อร่วมงานที่ไม่เกี่ยวข้องจะเดือนร้อนรำคาญไปด้วย

เรื่องที่ 2

วันหนึ่งนายยุทธชัยพบชายหนุ่มเพื่อนบ้านซึ่งไม่ค่อยคุ้นเคยกันนักมีอาการมึนเมา นอนฟูบอยู่บนทางเดินข้างถนนใกล้บ้านใครเดินผ่านไปมาก็ไม่สนใจ ยุทธชัยจึงพาไปส่งบ้าน ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านของยุทธชัยเท่าใดนัก ถ้านักเรียนเป็นยุทธชัยทำไมจึงทำเช่นนั้น ?

- ( ) ก. คงได้คบหาสมาคมกับชายคนนี้สนิทสนมยิ่งขึ้น
- ( ) ข. เพื่อนบ้านที่ดีควรช่วยเหลือกันในคราวจำเป็น
- ( ) ค. ภรรยาคนนั้นคงนิยมชมชอบว่ายุทธชัยเป็นคนมีน้ำใจ
- ( ) ง. การช่วยเหลือผู้ที่ช่วยตัวเองไม่ได้เป็นสิ่งที่ควรกระทำ
- ( ) จ. ถ้าไม่นำส่ง มารดาซึ่งเคยสอนว่าควรช่วยเหลือผู้อื่นตามความจำเป็นคงจะว่าใจดำ
- ( ) ฉ. อาจมีอันตรายรถชนทำให้ได้รับบาดเจ็บถึงตายได้

เรื่องที่ 3

ปกติศักดิ์ชัยจะใช้คำว่า “ครับ” และ “ผม” กับบุคคลทั่ว ๆ ไป รวมทั้งเพื่อน ๆ ในชั้นเรียน แม้จะถูกล้อเลียนจากเพื่อนบางกลุ่ม ศักดิ์ชัยก็ไม่ได้สนใจยังคงใช้คำพูดสุภาพเหมือนเดิม ท่านคิดว่าศักดิ์ชัยทำเช่นนี้เพราะเหตุใด?

- ก. การติดต่อสื่อสารด้วยคำพูดที่สุภาพเป็นสิ่งที่ดี
- ข. ในกลุ่มเพื่อนสนิทก็ใช้คำพูดสุภาพเช่นกัน
- ค. อาจารย์คงไม่พอใจ ถ้าทราบว่าคุณจะไม่สุภาพ
- ง. เป็นความเคยชินจากการพูดคุยกับครอบครัว
- จ. เพื่อภาพพจน์ที่ดีในกลุ่มนักศึกษา
- ฉ. อาจจะได้รางวัลผู้มีจริยธรรมดี

เรื่องที่ 4

วันหนึ่ง ครูอ้อนฤดีสอนนักเรียนว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข รักสนุกทุกข์ตามมา” วันหนึ่ง เห็นด้วยกับคำกล่าวนี้ จึงขยันหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอและประสบความสำเร็จในการเรียนเป็นอย่างดี ถ้านักเรียนเป็นวันหนึ่ง ทำไมจึงทำเช่นนั้น?

- ก. อาจารย์และเพื่อน ๆ คงชื่นชมว่า เป็นคนสนใจใฝ่รู้ใฝ่การเรียน
- ข. ผู้ทำงานชนิดใด ควรทำงานนั้นอย่างจริงจัง
- ค. บิดามารดาขอมหวังได้ว่า ลูกจะประสบความสำเร็จในการศึกษาเป็นอย่างดี
- ง. การหมั่นศึกษาหาความรู้ขณะเป็นนักเรียนเป็นสิ่งที่ดี
- จ. กลัวครูอ้อนฤดีจะตำหนิว่า สอนไม่จำ
- ฉ. นักเรียนคนอื่นก็ขยันหมั่นหาความรู้เช่นเดียวกัน

เรื่องที่ 5

ขณะที่มุกิตานำรายงานไปส่งอาจารย์ที่ห้องพัก ซึ่งไม่มีผู้ใดอยู่เลยพบว่ามิชอบวิชาที่จะสอบในสัปดาห์หน้าวางอยู่บนโต๊ะอาจารย์ แต่มุกิตาก็ไม่ได้เปิดข้อสอบนั้นดู ถ้านักเรียนเป็นมุกิตา ทำไมจึงไม่เปิดดูข้อสอบ?

- ก. นักเรียนควรรักษาระเบียบวินัยทั้งต่อหน้าและลับหลังอาจารย์
- ข. ถ้าอาจารย์ทราบภายหลังคงถูกตำหนิ
- ค. ถ้าอาจารย์รู้ว่ามิชอบข้อสอบ คงเสียเวลาออกข้อสอบใหม่
- ง. การละเมิดสิ่งของของผู้อื่น โดยมีได้นับอนุญาตเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง
- จ. เพื่อน ๆ คงชมเชยว่าเป็นคนซื่อสัตย์ ถ้านำความจริงมาเล่าให้เพื่อนฟัง
- ฉ. ถูกอบรมสั่งสอนเสนอมาให้มีความซื่อสัตย์

เรื่องที่ 6

การเตรียมสถานที่ของโรงเรียนเพื่อทำบุญในวันนี้ขึ้นปีใหม่ มีประกาศเชิญชวนให้นักเรียนร่วมกันพัฒนาสนามหญ้าในวันหยุด พรรณี ได้ร่วมพัฒนาสนามหญ้าในวันนั้นด้วย ถ้านักเรียนเป็นพรรณีทำไมจึงทำเช่นนั้น?

- ก. อาจารย์ผู้ควบคุมในวันนั้นลงชมเชย
- ข. เพื่อนคนอื่น ๆ ก็มาพัฒนาสนามหญ้าโรงเรียนด้วยกัน
- ค. เป็นหน้าที่ของนักเรียนที่ดีที่ต้องช่วยกันพัฒนาโรงเรียน
- ง. กลัวถูกตำหนิว่าไม่ร่วมมือ
- จ. ต้องการสนามและบริเวณโรงเรียนที่สะอาดเรียบร้อย
- ฉ. ถ้าไม่ร่วมมือกันอาจารย์อาจตำหนินักศึกษาทั้งชั้นได้

เรื่องที่ 7

มยุรีผู้ช่วยพยาบาลเป็นผู้จัดคิวเรียกผู้ป่วยเพื่อเข้าพบแพทย์ แม้ว่าจะมีญาติหรือเพื่อมาตรวจ มยุรีก็ได้ลัดคิวให้ ยังคงเรียกผู้ป่วยเข้าตรวจตามลำดับก่อนหลัง ถ้านักเรียนเป็นมยุรีมีเหตุผลอะไรจึงทำเช่นนั้น?

- ก. การรักษากระเปียบและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นความชอบธรรมในสังคม
- ข. ผู้พบเห็นคงชมเชยว่ามีความยุติธรรม
- ค. ผู้ป่วยอื่นจะตำหนิว่าเห็นแก่ ญาติ และเพื่อน
- ง. ผู้ป่วยทุกคนมีสิทธิได้รับการตรวจเท่าเทียมกัน
- จ. แพทย์ผู้ตรวจไม่อนุญาตให้มีการลัดคิว
- ฉ. เป็นระเบียบของทางโรงพยาบาลที่ต้องเข้ารับการตรวจตามลำดับก่อนหลัง

เรื่องที่ 8

ปรีชาได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้ากลุ่มทำรายงาน แต่มีสมาชิกบางคนในกลุ่มไม่ทำงานที่มอบหมายให้ ปรีชาจึงขอร้อง เพื่อนให้ทำงานนักเรียนคิดว่าปรีชาทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด?

- ก. ป้องกันการขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกลุ่ม
- ข. ถ้าสมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบ รายงานก็จะสำเร็จได้รวดเร็ว
- ค. เมื่ออาจารย์ทราบคงมอบหมายหน้าที่หัวหน้าให้ทำอีก
- ง. เกรงจะขาดความเชื่อถือจากสมาชิกคนอื่น ๆ
- จ. เป็นการไม่ยุติธรรมที่เอาเปรียบผู้อื่น
- ฉ. อาจารย์เคยบอกเสมอว่าผู้ที่ทำงานจึงมีความรู้

เรื่องที่ 9

การอยู่ร่วมกันในหอพัก มยุราจะจัดเตรียมเครื่องใช้ส่วนตัวให้พร้อม นอกจากถึงคราวจำเป็นจริง ๆ จึงจะหยิบยืมจากเพื่อน โดยบอกให้ทราบทุกครั้ง นักเรียนคิดว่ามยุราทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด?

- ก. เป็นการพิจารณารายถ้ายืมของโดยไม่บอกเจ้าของให้ทราบ
- ข. ถ้าเจ้าของไม่ทราบ อาจเกิดปัญหาเสียชื่อเสียงกรณีของหาย
- ค. ควรเคารพในสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่น
- ง. ถ้ายืมของเพื่อนโดยไม่บอกเพื่อต้องโกรธแน่นอน
- จ. เพื่อนเคยชมเชยว่านิสัยดี
- ฉ. เป็นการเสียเวลาที่จะต้องไปจัดหาด้วยตนเอง

เรื่องที่ 10

นักเรียนโรงเรียนที่ศิริชัยเรียนอยู่ มักมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับอีกโรงเรียนหนึ่งเป็นประจำวันหนึ่ง ขณะที่ศิริชัยขึ้นรถประจำทางเพื่อกลับบ้านมีนักเรียนโรงเรียนนั้นพูดจาก้าวร้าวมาหาเรื่องทะเลาะกับ ศิริชัย แต่ ศิริชัยไม่ทะเลาะด้วยและเดินเลี่ยงไปอีกทางหนึ่ง ถ้านักเรียนเป็นศิริชัยทำไมจึงไม่ทะเลาะและเดินเลี่ยงหนีไป?

- ก. ไม่อยากหาเรื่องทะเลาะกัน
- ข. พ่อแม่คงเสียใจ ถ้ามีเรื่องทะเลาะกัน
- ค. ถ้าทะเลาะกันอาจเจ็บตัวและถูกลงโทษจากโรงเรียน
- ง. เป็นนักเรียนควรอดทนและอดกลั้น
- จ. การทะเลาะกันแบบนี้ผิดกฎของโรงเรียน
- ฉ. การทะเลาะวิวาทชกต่อยกันไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ฉลาด

เรื่องที่ 11

วีระเลี้ยงสุนัขชื่อ “เจ้าเอ๋ม” ไว้ที่บ้านมาหลายปี เวลาวิระกลับบ้าน “เจ้าเอ๋ม” จะกระโดดพร้อมครางจิ้ง ๆ ด้วยความดีใจทุกครั้ง และคราวใดที่มันป่วยไม่กินอาหาร วิระจะพามันไปให้สัตวแพทย์รักษา ถ้านักเรียนเป็นวีระทำไมจึงทำเช่นนั้น ?

- ก. เกรงโรคจะแพร่กระจายไปยังสุนัขตัวอื่น ๆ
- ข. เป็นหน้าที่ของเจ้าของต้องดูแลสัตว์เลี้ยง
- ค. คนเราควรมีเมตตาต่อทั้งคนและสัตว์
- ง. เพื่อให้เจ้าเอ๋มแข็งแรง และนำไปประกวดได้
- จ. สุนัขบ้านอื่นก็ได้รับการดูแลจากเจ้าของเป็นอย่างดี
- ฉ. ถ้าไม่มีเจ้าเอ๋มอาจมีขโมยเข้าบ้านได้

เรื่องที่ 12

ขณะที่อยู่ในโรงเรียนตอนพักเที่ยง ได้พบเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นหญิงวัยกลางคนมาติดต่อธุระที่โรงเรียน วิทชัยได้เข้าไปทำความเคารพ และแนะนำห้องผู้อำนวยการให้นักเรียนคิดว่า วิทชัยทำเช่นนี้เพราะเหตุใด ?

- ก. เกรงหญิงคนนี้จะไปนินทาว่าไม่ทักทาย
- ข. นักเรียนที่พบเห็นคงยกย่องว่าเป็นคนอหังการดี มีน้ำใจ
- ค. ความเคารพอ่อนน้อม เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี
- ง. หญิงเพื่อนบ้านคงดีใจ และนำไปเล่าให้บิดามารดาฟัง
- จ. การทำความเคารพผู้ใหญ่ เป็นประเพณีนิยมของคนไทย
- ฉ. ทราบว่า มีปัญหาด้านภาษาพูดจึงช่วยแนะนำไว้ล่วงหน้า

เรื่องที่ 13

ขณะที่เสีตา นั่งในร้านอาหารหน้าโรงเรียนมีเด็กนำพวงมาลัยมาขายเพื่อหารายได้เป็นทุนการศึกษา เสีตาซื้อจำนวน 2 พวง ถ้านักเรียนเป็นเสีตา เพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น ?

- ก. เพื่อน ๆ ยกย่องเสมอว่าเป็นคนมีเมตตา
- ข. สงสารและรู้ซึ่งถึงความยากจนได้ดี
- ค. เกรงจะถูกว่า ตระหนี่ จากผู้ที่นั่งโต๊ะใกล้เคียง
- ง. เด็กขายพวงมาลัยให้ในราคาถูกลงกว่าปกติ
- จ. การเห็นอกเห็นใจเสียสละเพื่อผู้อื่นเท่าที่ทำได้ เป็นคุณธรรมที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกัน

ในสังคม

- ฉ. เป็นการให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้ยากจนหรืออ่อนแอกว่า

เรื่องที่ 14

พรศักดิ์ยืมหนังสือจากอาจารย์เพื่อศึกษาประกอบการเรียนบ้งเอิญน้องของพรศักดิ์ ได้ฉีกหนังสือขาด 1 หน้า ไม่สามารถซ่อมได้ และเพื่อนแนะนำว่าไม่ต้องบอกอาจารย์ให้ทราบ แต่พรศักดิ์ก็บอกอาจารย์ตามความเป็นจริง ถ้านักเรียนเป็นพรศักดิ์ นักเรียนทำเช่นนี้เพราะเหตุใด ?

- ก. มีการอบรมจากอาจารย์เป็นประจำว่าต้องมีความซื่อสัตย์
- ข. อาจารย์คงจะยกโทษให้เมื่อบอกความจริง
- ค. กลัวอาจารย์จะตำหนิเมื่อทราบความจริงที่หลัง
- ง. ไม่ต้องการพูดเท็จกับผู้ใหญ่
- จ. เกรงอาจารย์จะเข้าใจผิดว่าเพื่อนคนอื่นทำ
- ฉ. คนเราควรรับผิดชอบในสิ่งที่ตนกระทำลงไป ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น

เรื่องที่ 15

การจัดงาน “วันแม่” ประจำปีของโรงเรียน ได้มีประกาศเชิญชวนให้นักเรียนเขียนคำขวัญ ส่งเข้าประกวดชิงรางวัล เกียรติยศ เป็นผู้ที่หนึ่งที่ได้พยายามเขียนคำขวัญนั้น ถ้านักเรียนเป็นเกียรติยศ ทำไม่จึงทำเช่นนั้น ?

- ก. ระลึกถึงพระคุณของมารดาที่ได้ให้การอุปการะเลี้ยงดู
- ข. เพื่อนส่วนใหญ่ก็ส่งคำขวัญประกวดเช่นกัน
- ค. เกรงจะถูกตำหนิว่าไม่ให้ความร่วมมือ
- ง. นักเรียนที่ดีควรรักษาความสำคัญกับกิจกรรมของโรงเรียน
- จ. ความร่วมมือจะทำให้งานวันแม่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี
- ฉ. ต้องการรางวัลจากการประกวด

เรื่องที่ 16

ก่อนชั่วโมงเรียนภาษาไทย ซึ่งเชิญอาจารย์ภายนอกมาสอน พรนภาปวดศีรษะมากได้รับประทานยาแก้ปวดมาแล้ว 1 ชั่วโมง อาการก็ยังไม่ทุเลา พรนภาจึงรายงานประธานนักเรียนและขออนุญาตอาจารย์เข้าไปพักในห้องพยาบาล ถ้านักเรียนเป็นพรนภาเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น ?

- ก. เกรงจะถูกหักคะแนนถ้าทำผิดระเบียบการเข้าห้องพยาบาล
- ข. ป้องกันการเข้าห้องพยาบาลโดยไม่ได้รับอนุญาต
- ค. ความรับผิดชอบส่วนตัว จะเป็นพื้นฐานให้เกิดความรับผิดชอบส่วนรวม
- ง. อาจารย์ที่ดูแลห้องพยาบาลจะได้ให้การดูแลพรนภาเป็นอย่างดี
- จ. ทำตามระเบียบของการเป็นนักเรียนที่ดี
- ฉ. เคยรับทราบระเบียบการเข้าห้องพยาบาลจากอาจารย์

เรื่องที่ 17

ขณะที่กรณีเดินถึงประตูหน้าโรงเรียนเป็นเวลา 8.00 น. พอดี ซึ่งกำลังมีการเชิญธงชาติขึ้นสู่ยอดเสา พร้อมกับเสียงเพลงชาติดังกระหึ่มขึ้น กรณีจึงยืนตรงเคารพธงชาติ ถ้านักเรียนเป็นกรณีที่ทำเช่นนี้เพราะเหตุใด ?

- ก. เห็นคนเดินถนนอื่น ๆ ก็ยืนเคารพธงชาติ
- ข. เป็นการแสดงถึงความรู้สึกรักชาติที่มีต่อประเทศชาติ
- ค. เป็นการรักษาวัฒนธรรมของคนไทย
- ง. คงมีคนชมว่าเป็นผู้มีระเบียบวินัย
- จ. ถ้าไม่หยุดเคารพธงชาติ ยามอาจจะเตือนให้หยุดก็ได้
- ฉ. เป็นหน้าที่ของนักศึกษาที่ดีต้องปฏิบัติตามระเบียบวินัย

เรื่องที่ 18

ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง สข., สก., ส.ส. อวยชัยจะไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกครั้ง ถ้านักเรียนเป็นอวยชัยมีเหตุผลอะไร จึงไปเลือกตั้งทุกครั้ง ?

- ก. เพื่อเป็นการรักษาสิทธิของตนเอง
- ข. ถ้าไม่ไปเพื่อนบ้านอาจจะตำหนิได้
- ค. เห็นเพื่อนบ้านไปเลือกตั้งทุกคน
- ง. ต้องการมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย
- จ. ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อสังคม
- ฉ. จะได้ชื่อว่าเป็นพลเมืองดี

เรื่องที่ 19

เช้าวันอาทิตย์ขณะที่ศรีสุดากำลังเร่งทำรายงานให้เสร็จเพื่อส่งในวันรุ่งขึ้น สมศรีเพื่อนสนิทได้มาชวนไปดูภาพยนตร์ซึ่งนำแสดงโดยดาราที่ศรีสุดาชื่นชอบแต่ศรีสุดาก็ปฏิเสธที่จะไปในวันนี้ โดยขอเลื่อนไปเมื่อเสร็จจากการทำรายงานนักเรียนคิดว่าศรีสุดาปฏิเสธเพื่อนไปเพราะเหตุใด ?

- ก. นักศึกษาที่ดีควรมีความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน
- ข. กลัวถูกหักคะแนนถ้าส่งรายงานช้า
- ค. ต้องการเป็นคนตรงต่อเวลาในทรณะของอาจารย์
- ง. คนเราควรรู้จักยับยั้งชั่งใจของตนเองได้
- จ. การรู้จักจัดลำดับความสำคัญของสิ่งที่ต้องทำเป็นสิ่งที่ดี
- ฉ. ต้องการพักผ่อนด้วยการดูภาพยนตร์หลังจากเร่งรีบทำรายงานมาหลายวัน

เรื่องที่ 20

ขณะที่ศรีสมรนั่งอ่านหนังสือใต้ต้นไม้หลังอาหารกลางวัน เพื่อเตรียมสอบในภาคบ่ายมีลูกนกตัวหนึ่งบินตกใกล้ที่นั่งของศรีสมร โดยไม่มีใครเห็น เมื่อเดินไปดูพบว่าลูกนกถูกยุงบาดเจ็บ ศรีสมรได้นำลูกนกตัวนั้นไป ถ้านักเรียนเป็นศรีสมรเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น ?

- ก. กลัวว่าลูกนกจะตายไปโดยไม่ได้รับการช่วยเหลือดูแล
- ข. ศรีสมรคงได้ชื่อว่าเป็นคนดีมีเมตตาสัตว์
- ค. สัตว์ที่ได้รับทุกข์ยากควรได้รับความเมตตา
- ง. ถ้าเพื่อนที่นั่งใกล้เคียงมาพบเข้า จะกล่าวหาว่าศรีสมรใจดำ
- จ. ถ้าคนอื่น ๆ เห็นก็คงช่วยเหลือกันเช่นกัน
- ฉ. ความเมตตาเป็นสิ่งล้ำคุณค่า

เรื่องที่ 21

ปัจจุบันนี้เวลาขึ้นรถประจำทาง ขสมก. พนักงานเก็บค่าโดยสารมักจะพูดกับผู้โดยสารที่กำลังขึ้นรถว่าเชิญครับ เชิญคะ ขณะเก็บค่าโดยสารก็มักจะพูดว่าขอบคุณครับ ขอขอบคุณค่ะ และขณะที่ผู้โดยสารจะลงจากรถก็จะพูดว่า ขอขอบคุณครับ ขอขอบคุณค่ะ โอกาสหน้าพบกันใหม่ ถ้านักเรียนเป็นพนักงานเก็บค่าโดยสารมีเหตุผลอะไร จึงพูดเช่นนั้น ?

- ก. กลัวผู้โดยสารหาว่า พูดจาไม่เพราะ
- ข. อาจจะได้รับคำชมจากผู้โดยสารว่าพูดจาสุภาพ
- ค. พนักงานเก็บค่าโดยสาร ขสมก. สมัยใหม่ ส่วนใหญ่ก็พูดกันอย่างนั้น
- ง. พูดตามกฎระเบียบของ ขสมก.
- จ. ทุกคนชอบคำพูดที่สุภาพไพเราะ
- ฉ. การพูดคำพูดที่ดีเป็นสง่าราศีแก่ตนเอง

เรื่องที่ 22

เพื่อนของกุมารีสอบตกในวิชาเคมี ต้องสอบแก้ตัวใหม่ ซึ่งวิชานี้เป็นวิชาที่กุมารีถนัด และได้คะแนนดี กุมารีช่วยทบทวนวิชาเคมีให้เพื่อนในเวลาว่าง นักเรียนคิดว่าเพราะเหตุใดกุมารีจึงทำเช่นนั้น ?

- ก. เป็นหน้าที่ของเพื่อนที่ดีต้องช่วยเหลือกัน
- ข. เกรงอาจารย์จะตำหนิว่าใจดำ
- ค. การสอบตกเพียงคนเดียวจะเป็นภาระแก่อาจารย์ต้องเปิดสอนใหม่
- ง. เพื่อนจะตอบแทนด้วยการพาไปเที่ยว
- จ. การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เมื่อมีโอกาส เป็นสิ่งที่ควรกระทำ
- ฉ. อาจารย์แนะนำให้ช่วยเหลือเพื่อนบ้าง

เรื่องที่ 23

ในการสอบปลายภาค วัลลภาเตรียมตัวไม่พร้อม และมีความกังวลในการสอบมาก เมื่อมีโอกาสที่อาจารย์คุมสอบเหลือ วัลลภาสามารถลอกคำตอบจากเพื่อนที่นั่งข้างเคียงได้ แต่วัลลภาก็ไม่ทำ ถ้านักเรียนเป็นวัลลภาที่ไม่ลอกคำตอบจากเพื่อนเพราะเหตุใด ?

- ก. เป็นหน้าที่ของนักศึกษาที่จะต้องเตรียมพร้อมในการสอบ
- ข. เป็นการไม่ยุติธรรมและขาดความรับผิดชอบ
- ค. จะทำให้เสียชื่อเสียงของชั้นเรียนเรื่องทุจริตในห้องสอบ
- ง. กลัวถูกจับได้ และปรับตกในวิชานั้น
- จ. อยากให้เพื่อนเห็นว่า เป็นคนซื่อตรง
- ฉ. เพื่อน ๆ ในห้องปฏิบัติตามกฎของห้องสอบอย่างเคร่งครัด

เรื่องที่ 24

ในคราวจัดงานกีฬาสีปีนี้ ทีมสีม่วงและแดง ได้เข้ารอบของชนะเลิศบาสเกตบอล ประธานของทีมสีม่วงและแดง ได้ขอร้องให้เพื่อน ๆ ที่ว่างช่วยเชียร์เป็นกำลังใจ แม้ว่าเชียร์จะไม่ได้เป็นสมาชิกของทีมสีม่วงหรือแดง แต่เชียร์ก็อยู่ช่วยเชียร์ในวันนั้น ถ้านักเรียนเป็นเชียร์ที่ทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด ?

- ก. เกรงจะถูกเพื่อนตำหนิว่าไม่ให้ความร่วมมือ
- ข. เพื่อน ๆ เคยบอกว่าฝีมือการแข่งขันของทั้งสองทีมเก่งทั้งคู่
- ค. ต้องการให้เกิดความพร้อมเพรียงซึ่งเป็นพลังสร้างสรรค์
- ง. ความสามัคคีจะเป็นเครื่องช่วยให้ความเป็นหมู่คณะคงอยู่ตลอดไป
- จ. นักศึกษาที่ดีควรปฏิบัติตามความคิดเห็นของผู้นำ
- ฉ. คงได้รับคำขอบคุณจากนักกีฬาและประธานสี

เรื่องที่ 25

ฐิตยานั่งอ่านหนังสืออยู่ในห้องสมุดของโรงเรียน มีเพื่อนนักศึกษาโต๊ะถัดไปคุยกันเสียงดังจนขาดสมาธิในการอ่านหนังสือ ฐิตยาจึงไปแจ้งให้บรรณารักษ์ทราบ ถ้านักเรียนเป็นฐิตยาเพราะเหตุใด จึงทำเช่นนั้น ?

- ก. รำคาญที่นักศึกษาในกลุ่มนี้ส่งเสียงดังหลายครั้งแล้ว
- ข. ถือคิดว่านักศึกษาที่ดีพึงปฏิบัติตามกฎและระเบียบข้อบังคับของห้องสมุด
- ค. เพื่อนโต๊ะเดียวกันให้เป็นตัวแทนไปบอกบรรณารักษ์
- ง. ถ้าฐิตยาเตือนด้วยตนเองอาจจะถูกเพื่อน โกรธ
- จ. ผู้ดูแลความเรียบร้อยในห้องสมุดคือบรรณารักษ์
- ฉ. เพื่อน ๆ กลุ่มอื่นก็จะได้มีสมาธิในการศึกษาค้นคว้า

เรื่องที่ 26

วีรพรได้รับมอบหมายให้อยู่เวร “ส่งเสียงตามสาย” ของโรงเรียนทุกวันจันทร์ ตอนดึกคืนวันอาทิตย์ วีรพรได้ทราบอย่างกะทันหันว่า มารดาอยู่ต่างจังหวัดป่วยหนัก ครั้งแรกวีรพรตัดสินใจจะลาโรงเรียนไปเยี่ยมมารดาทันทีในวันจันทร์ แต่แล้วก็ตัดสินใจเยี่ยมมารดาหลังจากเลิกเรียนในตอนเย็นวันจันทร์ ถ้านักเรียนเป็นวีรพร มีเหตุผลอะไร ถึงตัดสินใจเลื่อนการเยี่ยมไปหลังเลิกเรียน ?

- ก. เราเป็นนักเรียนถึงจะไปเยี่ยมมารดาช้าหน่อย ญาติพี่น้องคงไม่ว่าอะไร
- ข. การจัดลำดับความสำคัญของงาน ได้เป็นสิ่งสำคัญ
- ค. คนอื่น ๆ ยอมรับว่าคนที่มีความรับผิดชอบเป็นคนดี
- ง. กลัวถูกตำหนิว่าลาเรียน
- จ. ต้องการคำชมเชยว่ามีความรับผิดชอบสูง

( ) ฉ. ต้องการปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

เรื่องที่ 27

มลฤดีจะกลับบ้านต่างจังหวัดเย็นนี้ ตอนเช้าก่อนไปทำงานเธอแหวะลงซื้อตั๋วรถไฟปรากฏว่ามีคนรออยู่หลายคน แม้กลัวว่าจะไปทำงานไม่ทันแต่เธอก็ต้องต่อคิวนั้น ถ้านักเรียนเป็นมลฤดี ทำไมจึงทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด ?

- ( ) ก. อาจจะมีคนตำหนิว่าไม่รู้จักรับตั๋ว
- ( ) ข. ใคร ๆ อาจจะมีคนตำหนิว่าเราเป็นคนมีมารยาท
- ( ) ค. เป็นการรักษาความยุติธรรม
- ( ) ง. เรามาที่หลังก็ต้องเข้าตามคิว
- ( ) จ. ต้องช่วยกันรักษาระเบียบสังคม
- ( ) ฉ. เราเองก็ยังไม่ต้องการให้ใครมาแซงคิวเราเช่นกัน

เรื่องที่ 28

วันหนึ่งขณะนั่งรถประจำทางไปโรงเรียน สุชาติเห็นชายคนหนึ่งทิ้งเศษตุ๋ลงบนรถก่อนลงจากรถไป สุชาติจึงเก็บเศษตุ๋ลงไฟทิ้งที่ถังขยะ ถ้านักเรียนเป็นสุชาติที่เก็บตุ๋ไปทิ้งที่ถังขยะเพราะเหตุใด ?

- ( ) ก. กลัวพนักงานเก็บค่าโดยสารจะตำหนิว่าทิ้งเศษตุ๋บนรถ
- ( ) ข. คงจะได้รับคำชมจากผู้โดยสารอื่น ๆ ว่ามีเป็นคนดีมีวินัย
- ( ) ค. ทุกคนต้องช่วยกันรักษาความสะอาดไม่ว่าบนรถประจำทางหรือสถานที่ทั่วไป
- ( ) ง. การทิ้งขยะหรือเศษตุ๋ลงบนรถประจำทางผิดระเบียบของ ขสมก.
- ( ) จ. การทิ้งเศษตุ๋ลงบนรถเป็นการไม่รักษาสีหน้าคน
- ( ) ฉ. การทิ้งขยะไม่ถูกที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

เรื่องที่ 29

คืนวันหนึ่ง ประมวลชักชวนประมาณไปชมดนตรีลูกทุ่ง ซึ่งกำลังแสดงอยู่ในวัดใกล้บ้าน ประมาณกำลังเตรียมตัวดูหนังสือสอบ จึงตัดสินใจไม่ไปฟังดนตรีกับประมาณ ถ้านักเรียนเป็นประมาณทำไมจึงต้องตัดสินใจไม่ไปฟังดนตรีกับประมาณ ?

- ( ) ก. เพราะต้องเตรียมตัวดูหนังสือสอบ
- ( ) ข. การเตรียมให้พร้อมก่อนสอบจะทำให้ได้คะแนนดี
- ( ) ค. เพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ ไม่ไปและเตรียมตัวสอบเช่นกัน
- ( ) ง. นักเรียนที่ดีต้องปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์
- ( ) จ. นักเรียนที่ดีต้องดูหนังสือเพื่อเตรียมตัวสอบ

- ( ) ฉ. คนที่ต้องรู้จักหักห้ามใจตนเองว่าจะอะไรควรทำและอะไรไม่ควรทำ

เรื่องที่ 30

รุ่งนภา นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 ได้รับคำชมจากพ่อแม่เสมอว่า เป็นผู้ที่จัดสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านตลอดทั้งหนังสือและอุปกรณ์การเรียนเป็นสัดส่วนเรียบร้อยดี สะดวกแต่การนำไปใช้ถ้านักเรียนเป็นรุ่งนภาที่ทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด ?

- ( ) ก. ทำตามที่ครูและพ่อแม่สอน
- ( ) ข. ถ้าเราเป็นคนมีระเบียบวินัยก็จะเป็นที่รักของพ่อแม่
- ( ) ค. เพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ ก็ทำเช่นนั้นเหมือนกัน
- ( ) ง. เด็กดีต้องมีระเบียบวินัยและฝึกตนอยู่เสมอ
- ( ) จ. การจัดสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านให้เป็นสัดส่วนเรียบร้อย จะสะดวกต่อการนำไปใช้ครั้งต่อไป
- ( ) ฉ. เป็นการรักษาสິงแวดล้อมที่ดีภายในบ้าน

เรื่องที่ 31

ปฎิภาณ เป็นนักเรียนที่สุภาพเรียบร้อย วันหนึ่งได้ฟังครูสอนว่า “การทิ้งขยะไม่ถูกที่จะก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ” ปฎิภาณจึงช่วยพ่อแม่ปิดกวาดถูบ้าน เก็บขยะและเศษอาหารใส่ถุงแล้วนำไปทิ้งไว้หน้าบ้านเพื่อรอรถเก็บขยะของ กทม. เป็นประจำทุกเช้าก่อนไปโรงเรียน ถ้านักเรียนเป็นปฎิภาณที่ทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด ?

- ( ) ก. กลัวพ่อแม่ดุว่าไม่ทำตามที่พ่อแม่บอก
- ( ) ข. การช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านย่อมเป็นที่รักของพ่อแม่
- ( ) ค. นักเรียนอื่น ๆ ก็ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านกันทั้งนั้น
- ( ) ง. เด็กดีย่อมรู้หน้าที่ของตนเอง
- ( ) จ. เป็นการปฏิบัติตามระเบียบของสังคม
- ( ) ฉ. ถ้ารักษาความสะอาดเรียบร้อยภายในบ้านได้ก็สามารถรักษาความสะอาดเรียบร้อยสถานที่อื่น ๆ ได้

เรื่องที่ 32

ศักดิ์ชัย ได้เงินจากพ่อแม่ไปโรงเรียนวันละ 100 บาท หลังจากใช้จ่ายไปแล้วแต่ละวันยังมีเงินเหลือ ซึ่งศักดิ์ชัยจะเก็บสะสมไว้เป็นประจำทุกวัน พอสิ้นเดือนแต่ละเดือน ศักดิ์ชัยจะมีเงินจากการเก็บเงินสะสมเดือนละ 400 – 500 บาท ซึ่งศักดิ์ชัยได้นำไปซื้อเสื้อและกางเกง รวมทั้งอุปกรณ์การเรียนที่จำเป็น โดยไม่ต้องรบกวนพ่อแม่อีก ถ้านักเรียนเป็นศักดิ์ชัยที่ทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด ?

- ก. พ่อแม่คงชมว่าลูกเป็นลูกที่ดี
- ข. ถ้าพ่อแม่รู้ว่าใช้เงินหมดวันละ 100 บาท ทุกวันก็คงว่ากล่าวตักเตือนแน่นอน
- ค. พ่อแม่และครูสอนให้ประหยัด
- ง. เพื่อนนักเรียนในห้องเดียวกันก็เก็บเงินสะสมไว้ทุกวันมากบ้างน้อยบ้าง
- จ. การประหยัดเป็นการสร้างอนาคตไม่มีโครงสร้างอนาคตได้โดยไม่รู้จักรประหยัด
- ฉ. การใช้จ่ายเงินเท่าที่จำเป็นแก่ฐานะเป็นการสร้างรากฐานที่ดีของชีวิต

เรื่องที่ 33

วันหนึ่งครูนั้นทนา สอนนักเรียนว่า คนที่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ไม่รู้จักประมาณตนเป็นคนมือเติบมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ ชีวิตของคนประเภทนี้เป็นอยู่สบายแต่เปลืองนอก แต่ภายในใจร้อนรุ่มเหมือนลูกไฟเผา เพราะไม่รู้จักประมาณตน สุภาพรเห็นด้วยกับข้อความนี้ แม้จะเป็นลูกผู้ดีมีตระกูลมีเงินทองมากมาย แต่ก็ไม่เคยขอแม่แต่โทรศัพท์มือถือจากพ่อแม่ ถ้านักเรียนเป็นสุภาพรที่ทำเช่นนั้น เพราะเหตุใด ?

- ก. ถ้าขอโทรศัพท์มือถือพ่อแม่ก็คงไม่ให้
- ข. พ่อแม่คงจะชมในใจว่าไม่เห็นอยากมีโทรศัพท์มือถือเหมือนกับลูกคนอื่นเขา
- ค. นักเรียนบางคนอาจจะเห็นว่าโทรศัพท์มือถือมีความจำเป็น บางคนอาจจะเห็นว่าไม่มีความจำเป็น
- ง. คนเราไม่ได้คู่กันที่วัตถุภายนอกอย่างเดียว ควรดูที่จิตใจประกอบด้วย
- จ. เป็นนักเรียนควรขยันหมั่นศึกษาหาความรู้ให้เหมาะสมกับฐานะมากกว่าที่จะตามคนอื่นเสมอ
- ฉ. เป็นนักเรียนยังต้องพึ่งพาอาศัยพ่อแม่ ถ้ามีความจำเป็นพ่อแม่คงซื้อโทรศัพท์มือถือให้เอง

*****

ตอนที่ ๓ แบบสอวัตเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

คำแนะนำในการตอบ

โปรดอ่านข้อความแต่ละข้อต่อไปนี้อย่างถี่ถ้วนทั้งหมด ๒๕ ข้อ แล้วกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกหรือความคิดเห็นของนักเรียนมากที่สุด คำตอบไม่มีผลกระทบต่อการศึกษาของนักเรียนจะเก็บไว้เป็นความลับและจะใช้ประโยชน์เพื่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยเท่านั้น

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
๑. การปรับตนเองให้เข้ากับคนอื่น ได้ทำให้การดำเนินงานไปได้ด้วยดี					
๒. ไม่มีประโยชน์ที่จะต้องรอคอยสิ่งใดเป็นเวลานาน					
๓. ผู้ที่แสดงกิริยาที่สุภาพนุ่มนวลมักถูกเพื่อนฝูงล้อเลียน					
๔. การรับฟังปัญหาของผู้อื่นเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ					
๕. การใช้สิ่งของร่วมกับเพื่อนเป็นเรื่องธรรมดา					
๖. เมื่อต้องการสิ่งใดแม้จะเป็นสิ่งไร้ค่าก็พยายามขวนขวายเพื่อให้ตนเองพอใจ					
๗. การกลั่นแกล้งในกลุ่มเพื่อนฝูงเป็นเพียงเพื่อความสนุกสนาน					
๘. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทำให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้า					
๙. การดำเนินงานโดยคณะกรรมการทำให้เกิดความล่าช้า					
๑๐. การทำสิ่งใดที่คำนึงถึงแต่กฎระเบียบจะทำให้ขาดโอกาสก้าวหน้า					

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
๑๑. ผู้ชายควรดื่มเหล้าและสูบบุหรี่					
๑๒. การเคารพต่อวิถีชีวิตของผู้อื่นเป็นวัฒนธรรมที่ ควรถือปฏิบัติ					
๑๓. ถ้าการสมนาคุณมากพอ การฝ่าฝืนระเบียบ เล็ก ๆ น้อย ๆ น่าจะยอมกันได้					
๑๔. การคืนเงินแก่พ่อค้าที่ทอนมากเกินไปเป็นสิ่งที่จะต้อง					
๑๕. การกระทำความดี ควรมีคนอื่นรับรู้ด้วย					
๑๖. การเล่นเกมพนันเป็นการเพิ่มประสบการณ์ให้แก่ ชีวิต					
๑๗. ข้าพเจ้ามาเรียนเพราะต้องปฏิบัติตามความ ต้องการของบิดามารดา					
๑๘. การบริจาคทรัพย์สินของเป็นการให้ที่ไม่คุ้มค่า					
๑๙. ถ้าจะได้ประโยชน์จากการพูด จะพูดปดก็ไม่ เป็นไร					
๒๐. คนที่จิตใจทำให้คนอื่นเจ็บช้ำน้ำใจควรจะได้ รับการแก้แค้นอย่างสาสม					
๒๑. เงินทองมีไว้เพื่อซื้อทุกสิ่งทุกอย่างที่เราต้องการ					
๒๒. เด็กนักเรียนยังไม่มีรายได้ต้องพึ่งพาอาศัยพ่อ แม่ให้ไม่ควรบริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ใด					
๒๓. ถ้าไม่มีใครเห็นจะทิ้งขยะลงบนถนนบ้างก็ไม่ เป็นไร					
๒๔. ทุกครั้งเมื่อมีงานโรงเรียนข้าพเจ้าจะมาร่วมงาน เสมอ					
๒๕. คนร้ายจะทำอะไรก็ไม่น่าเกลียด					

*****

ผนวก ก

ค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบสอบวัดเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบสอบวัดเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

แบบสอบวัดเจตคติเชิงจริยธรรม	ค่าอำนาจจำแนก
ข้อที่ 1	3.69
ข้อที่ 2	2.30
ข้อที่ 3	4.87
ข้อที่ 4	3.75
ข้อที่ 5	2.24
ข้อที่ 6	7.34
ข้อที่ 7	7.89
ข้อที่ 8	3.13
ข้อที่ 9	3.72
ข้อที่ 10	5.65
ข้อที่ 11	5.70
ข้อที่ 12	2.18
ข้อที่ 13	9.01
ข้อที่ 14	1.75
ข้อที่ 15	6.60
ข้อที่ 16	5.18
ข้อที่ 17	2.12
ข้อที่ 18	5.37
ข้อที่ 19	2.32
ข้อที่ 20	4.43
ข้อที่ 21	2.38
ข้อที่ 22	3.59
ข้อที่ 23	7.34

ข้อที่ 24	2.71
ข้อที่ 25	2.38
ข้อที่ 26	1.95
ข้อที่ 27	2.01

ค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบสอบวัดเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

แบบสอบวัดเจตคติเชิงจริยธรรม	ค่าอำนาจจำแนก
ข้อที่ 1	3.01
ข้อที่ 2	7.52
ข้อที่ 3	3.58
ข้อที่ 4	3.17
ข้อที่ 5	9.53
ข้อที่ 6	8.05
ข้อที่ 7	7.63
ข้อที่ 8	4.93
ข้อที่ 9	8.88
ข้อที่ 10	4.10
ข้อที่ 11	3.40
ข้อที่ 12	2.30
ข้อที่ 13	5.42
ข้อที่ 14	3.80
ข้อที่ 15	4.50
ข้อที่ 16	1.78
ข้อที่ 17	2.18
ข้อที่ 18	1.92
ข้อที่ 19	4.50
ข้อที่ 20	5.90
ข้อที่ 21	3.82
ข้อที่ 22	4.23

ข้อที่ 23	2.28
ข้อที่ 24	4.86
ข้อที่ 25	1.75

ผนวก ง

หนังสือขออนุญาตทดลองสอนเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

โทร. ๐-๒๒๒๒-๒๘๓๕, ๐-๒๒๒๕-๘๖๘๖, ๐-๒๒๒๒-๑๘๑๗

โทรสาร ๐-๒๒๒๖-๖๘๕๐, ๐-๒๒๒๑-๘๘๖๕

ที่ ศร ๖๑๐๖/

พฤษภาคม ๒๕๔๗

เรื่อง ขออนุญาตทดลองการสอนเพื่อการวิจัย

เจริญพร อาจารย์ใหญ่โรงเรียนคลองบางพรหม

เนื่องด้วย ดร.ประมุล สารพันธ์ และคณะกำลังทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา” โดยทุนสนับสนุนการวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิจารณาเห็นว่า อาจารย์เสนาะ เทียรทอง ซึ่งเป็นนักศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาการวิจัยนี้ จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้อาจารย์เสนาะ เทียรทอง ทดลองสอนนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖ จำนวน ๒ ห้อง ในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๗ ใช้เวลาสอนห้องละ ๑๒ คาบ โดยใช้ห้องหนึ่งเป็นห้องควบคุมสอน โดยวิธีการสอนปกติ อีกห้องหนึ่งเป็นห้องทดลอง สอนโดยวิธีอภิปราย ซึ่งผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาที่จะช่วยพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนต่อไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี ขออนุโมทนาขอบคุณในกุศลเจตนา มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาไสว โขติโก)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

โทร/โทรสาร 0-02226-3398

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

โทร. ๐-๒๒๒๒-๒๘๓๕, ๐-๒๒๒๕-๘๖๘๖, ๐-๒๒๒๒-๑๘๖๗

โทรสาร ๐-๒๒๒๑-๖๕๕๐, ๐๒๒๒๑-๕๘๖๕

ที่ ศธ ๖๑๐๖/

พฤษภาคม ๒๕๔๗

เรื่อง ขออนุญาตทดลองการสอนเพื่อนการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการ โรงเรียน โทธีสารพิทยากร

เนื่องด้วย ดร.ประมูล สารพันธ์ และคณะ กำลังทำการศึกษาการวิจัยเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา” โดยทุนสนับสนุนการวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิจารณาเห็นว่า อาจารย์ บุญเรือน เทียรทอง ซึ่งจะสำเร็จการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิจัยนี้ จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้อาจารย์บุญเรือน เทียรทอง ทดลองสอนนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๖ จำนวน ๒ ห้อง ในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๗ ใช้เวลาสอนห้องละ ๑๒ คาบ โดยให้ห้องหนึ่งเป็นห้องควบคุม สอนโดยวิธีการสอนแบบปกติ อีกห้องหนึ่งเป็นห้องทดลองสอนโดยวิธีอภิปรายซึ่งผลการทดลองนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่จะช่วยพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนต่อไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี ขออนุโมทนาขอบคุณในกุศลเจตนา มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาไสว โชติโก)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพระพุทธศาสตร์

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

โทร/โทรสาร 0-2226-3398

Email : budrsin@mcu.ac.th

ผนวก จ

แผนการสอนพระพุทธศาสนา
เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

แผนการสอนพระพุทธศาสนา

เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

โดย

นายเสนาะ เตียรทอง อาจารย์ 2 ระดับ 7 สำนักงานการศึกษาเขตทวีวัฒนา
โรงเรียนคลองบางพรหม แขวงศาลาธรรมสพน์ ทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

หน่วยการเรียนรู้การสอนที่ 3

วิชา พระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

เวลา 12 คาบ

1. สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของชาวไทย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ทำให้พระพุทธรูปศาสนิกชนมีความสุขตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญเพราะ ได้ฝึกกาย วาจา และใจ รวมเรียกว่าไตรสิกขา หลักธรรมดังกล่าว ได้แก่ ความเมตตา กรุณา ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบ ความอดทน ความสามัคคี ความสุภาพอ่อนโยน ความเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น การประหยัด การรักษาสິงแวดล้อม เป็นต้น

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวข้างต้นเป็นเพียงแบบอย่างบางส่วน ที่นักเรียนสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดพฤติกรรมพึงประสงค์และทำให้สังคม ชุมชน ประเทศชาติตลอดจนโลก ให้มีสันติสุข สงบร่มเย็น

2. ผลการเรียนรู้คาดหวัง

มีความรู้ความเข้าใจ อภิปรายธรรมต่างๆและตระหนักรู้ถึงคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและพร้อมที่จะนำมาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันจนเกิดเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อครอบครัว สังคม ประเทศชาติและต่อ โลก

2.1 จุดประสงค์

- 1) อธิบายหลักธรรมย่อยและบอกคุณค่าหรือประโยชน์ของหลักธรรมแต่ละประเภทได้ถูกต้อง
- 2) อภิปรายเพื่อวิเคราะห์หลักธรรมที่นำมาประพฤติปฏิบัติให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้
- 3) แสดงบทบาทสมมติหรือสร้างสถานการณ์จำลองแล้ววิเคราะห์ทางเลือกที่ปฏิบัติหรือการละเว้นการปฏิบัติแล้วนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้

3. เนื้อหาสาระ

3.1 หลักธรรมต่าง ๆ

1) เมตตา-กรุณา	2) ความเสียสละ
3) ความรับผิดชอบ	4) ความซื่อสัตย์
5) ความมีระเบียบ	6) ความอดทน
7) ความสามัคคี	8) ความสุภาพอ่อนโยน
9) ความเคารพในการเป็นมนุษย์ของผู้อื่น	10) การประหยัด

3.1 ความหมายของหลักธรรมต่าง ๆ

3.2 คุณค่าและประโยชน์

4. กิจกรรม (คาบที่ 1-12)

4.1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

นักเรียนสวดมนต์ไหว้พระ บูชาพระรัตนตรัย ครูแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ จุดประสงค์

นำทาง

4.2 ขั้นการสอน

1) นักเรียนแบ่งเป็น 11 กลุ่ม แล้วส่งตัวแทนของแต่ละกลุ่มมาเลือกหัวข้อเพื่อศึกษา และพร้อมที่จะนำมาอภิปรายหน้าชั้นเรียนในคาบต่อไป โดยทำตามหัวข้อดังต่อไปนี้

- 1.1) ความหมายของข้อธรรม
- 1.2) คุณค่าและประโยชน์ที่บุคคลต่างๆ ได้รับจากการมีธรรมข้อข้างต้น
- 1.3) ตัวอย่างบุคคลที่พบหรือประสบการณ์ที่ตนเอง หรือเพื่อนๆ ประสบ
- 1.4) นักเรียนนำมาใช้ปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิตจริงเป็นประจำวันได้อย่างไรบ้าง

2) ตัวแทนนักเรียนแต่ละกลุ่ม ออกมาเลือกหัวข้อธรรมดังต่อไปนี้

2.1) เมตตา-กรุณา	2.2) ความเสียสละ
2.3) ความรับผิดชอบ	2.4) ความซื่อสัตย์
2.5) ความมีระเบียบ	2.6) ความอดทน
2.7) ความสามัคคี	2.8) ความสุภาพอ่อนโยน
2.9) ความเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น	2.10) การประหยัด
2.11) การรักษาสิ่งแวดล้อม	

3) ผู้สอนให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆเช่นภายในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุดกลุ่มสาระการเรียนรู้ ห้องสมุดโรงเรียน ศูนย์กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เป็นต้น แหล่งการเรียนรู้ภายนอก หอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดของ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมงกุฎราชวิทยาลัย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกรณีศึกษาที่ผู้สอนเป็นผู้แต่งเพื่อให้สอดคล้องกับข้อธรรมบ้างข้อธรรม เช่น ความเมตตา-กรุณา ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความระเบียบ ความสุภาพอ่อนโยน ความเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น เป็นต้น

4.3 ขั้นสรุป

- 1) นักเรียนร่วมกันเสนอแนวคิดในการสรุปการอภิปรายในคาบเรียนต่อไป
- 2) บันทึกข้อเสนอแนะจากแนวคิดต่างๆ ของนักเรียนลงในสมุดจดงานของนักเรียนทุกคน

คน

3) ตรวจสอบหัวข้อธรรมที่นักเรียนแต่ละกลุ่มได้เลือกไปเพื่อศึกษาให้ถูกต้องตรงกัน จะได้ไม่เกิดความซ้ำซ้อน

5. สื่อการเรียนการสอน

- 5.1 หนังสือพิมพ์รายวัน
- 5.2 หนังสือแบเรียน พระพุทธศาสนา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
- 5.3 พุทธธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม
- 5.4 เอกสารประกอบการเรียน ใบความรู้ที่ 1 กรณีศึกษา ข่าวกในหนังสือพิมพ์
- 5.6 แบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
- 5.7 แบบทดสอบ
- 5.8 สมุดจดงาน

6. การวัดผลประเมินผล

- 6.1 สังเกตจากการอภิปราย และการถาม-ตอบคำถาม
- 6.2 ตรวจงานจากใบงานและสมุดจดงาน
- 6.3 สัมภาษณ์นักเรียนขณะร่วมกิจกรรม

7. ข้อเสนอแนะ

ให้นักเรียนศึกษาข้อมูลมาล่วงหน้า เมื่อไม่เข้าใจคำหรือข้อความใด นักเรียนจะสามารถถามข้อสงสัยได้จากครูผู้สอน หรือครูผู้จะได้แนะนำแหล่งข้อมูลหรือหนังสือให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติม

แบบทดสอบ

เรื่อง.....

กลุ่มที่.....มัธยมศึกษาปีที่ 6/....

ชื่อ.....สกุล.....เลขที่.....ประธาน

ชื่อ.....สกุล.....เลขที่.....ผู้ร่วมงาน

ชื่อ.....สกุล.....เลขที่.....ผู้ร่วมงาน

ชื่อ.....สกุล.....เลขที่.....เลขานุการ

คำชี้แจง ตอนที่ 1 ให้นักเรียนยกตัวอย่างพฤติกรรม หรือการกระทำที่แสดงให้เห็นว่าตัวละครเป็นผู้
ยึดมั่นในคุณธรรม และเป็นคุณธรรมเกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง

ชื่อตัวละคร	คุณธรรมบ่งชี้	พฤติกรรมหรือการกระทำ

ตอนที่ 2 ให้นักเรียนบันทึกคุณธรรมที่ได้ศึกษาจากกรณีศึกษา หรือการเล่าเรื่องจากการประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จะนำคุณธรรมข้อใดมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของตนได้บ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

บันทึกผลหลักการชี้แจงการสอนที่ 3

วิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

เรื่อง หลักธรรม พระพุทธศาสนา

เวลา 12 คาบ

วันที่.....เดือน.....กรกฎาคม - สิงหาคม..... พ.ศ. .... 2547.....

ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

จากการศึกษาด้วยการให้นักเรียนได้แสวงหาแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกนั้นเรียนแล้วนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นตามทักษะและข้อมูลต่างๆ ในชั้นเรียนได้อย่างอิสระทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีหลักธรรมช่วยเหลือหลอมผู้เรียนหรือผู้ศึกษาให้เป็นคนดี มีวินัย เคารพในกติกากองสังคมสามารถที่จะยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ปรากฏ จากสื่อสารมวลชนต่างๆ ให้เห็นผลที่เกิดจากการกระทำทั้งส่วนที่ดี และไม่ดี โดยไม่อ้างอิงหรือวิงวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การศึกษาธรรมมีลักษณะที่เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ที่สามารถพิสูจน์เหตุผลให้ความสัมพันธ์ระหว่าง ข้อควรประพฤติในการละเว้นสิ่งที่ไม่ดี หรือควรประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ดี ทำให้บริสุทธิ์ ทั้งทางกายวาจาใจปัญหาและอุปสรรค

ห้องเรียนที่นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจแตกต่างกันมาก จะใช้เวลาในการทำกิจกรรมมาก ผู้สอนต้องให้การดูแลและคำปรึกษาอย่างใกล้ชิด

..... (ผู้บันทึก)

(นางเสนาะ เทียรทอง)

ตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 7

ข้อเสนอแนะของหัวหน้าสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย (ตรวจสอบ/นิเทศ/เสนอแนะ/รับรอง)

.....
 .....

ลงชื่อ.....

(นายณรงค์ ควรม)

อาจารย์ใหญ่โรงเรียนคลองปางพรหม

ผนวก ฉ

แผนการสอนพระพุทธศาสนา
เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

แผนการสอนพระพุทธศาสนา

หน่วยการเรียนรู้การสอนที่ ๕

เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

โดย

นางบุญเรือน เทียรทอง อาจารย์ 2 ระดับ 7 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนโพธิสารพิทยากร ตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

หน่วยการเรียนรู้การสอนที่ 5

รายวิชา ส 43117 พระพุทธศาสนา 61 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เวลา 12 คาบ

---

1. สาระสำคัญ

เมื่อสมณะสิทธัตถะตรัสรู้ อนุตรสัมโพธิญาณ เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้า พระองค์ทรงสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้รู้และเข้าใจหลักธรรมที่นำมาใช้ให้เกิดความสุขแก่ตนเอง สังคม และโลกด้วยการศึกษาด้วยการฝึกกาย วาจาใจ ที่เรียกว่าไตรสิกขา โดยเฉพาะหลักธรรมขั้นพื้นฐานที่มนุษย์นำมาประพฤติใช้ได้แก่ ความเมตตา-กรุณา ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบ ความอดทน ความสามัคคี ความสุภาพอ่อนโยน ความเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น การประหยัด การรักษาสິงแวดล้อม

2. ผลการเรียนรู้คาดหวัง

มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งจะนำมาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน จนเกิดเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อครอบครัว สังคม ประเทศชาติและต่อโลก

2.1 จุดประสงค์นำทาง

- 1) อธิบายหลักธรรมย่อยและบอกคุณค่าหรือประโยชน์ของหลักธรรมแต่ละประเภทได้ถูกต้อง
- 2) วิเคราะห์หลักธรรมที่นำมาประพฤติแล้ว ทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้
- 3) แสดงบทบาทสมมติหรือสมมติหรือไม่เลือกปฏิบัติเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้

3. เนื้อหาสาระ

3.1 หลักธรรมต่าง ๆ

1) เมตตา ต่าง ๆ	2) ความเสียสละ
3) ความรับผิดชอบ	4) ความซื่อสัตย์
5) ความมีระเบียบ	6) ความอดทน
7) ความสามัคคี	8) ความสุภาพอ่อนโยน

- 9) ความเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น
 10) การประหยัด   11) การรักษาสีงแวดล้อม

3.2 ความหมาย

3.3 คุณค่าและประโยชน์

4 กิจกรรม

คาบที่ 1-12

4.1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

นักเรียนสวมหน้ากากไหว้พระ บูชาพระรัตนตรัย ครูแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ จุดประสงค์นำทาง

4.2 ขั้นการสอน

1) นักเรียนแบ่งเป็น 11 กลุ่ม แล้วส่งตัวแทนของแต่ละกลุ่มมาเลือกหัวข้อเพื่อศึกษา และพร้อมจะนำมาอภิปรายหน้าชั้นเรียนในคาบเรียนต่อไป โดยทำตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1.1) ความหมายของข้อธรรม

1.2) ตัวอย่างบุคคลที่พบหรือประสบการณ์ที่ตนเอง หรือเพื่อนๆ ประสบ

1.3) อธิบายถึงคุณค่าและประโยชน์ที่บุคคลต่างๆ ได้รับจากมีธรรมข้อข้างต้น

1.4) นักเรียนนำมาใช้ปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิตจริงเป็นประจำวันใดอย่างไรบ้าง

2) ตัวแทนนักเรียนแต่ละกลุ่ม ออกมาเลือกหัวข้อธรรม ดังต่อไปนี้

2.1) เมตตา-กรุณา

2.2) ความเสียสละ

2.3) ความรับผิดชอบ

2.4) ความซื่อสัตย์

2.5) ความมีระเบียบ

2.6) ความอดทน

2.7) ความสามัคคี

2.8) ความสุภาพอ่อนโยน

2.9) ความเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น

2.10) การประหยัด

2.11) การรักษาสีงแวดล้อม

3) ผู้สอนให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่นภายในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุดกลุ่มสาระการเรียนรู้ ห้องสมุดโรงเรียน ศูนย์กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาไทย เป็นต้น แหล่งการเรียนรู้ภายนอก หอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและภาษาไทย เป็นต้น แหล่งการเรียนรู้ภายนอก ห้องสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหากุฎราชวิทยาลัย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกรณีศึกษาที่ผู้สอนเป็นผู้แต่งเพื่อให้สอดคล้องกับข้อธรรมเช่นความเมตตา - กรุณา ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบ ความสุภาพอ่อนโยน ความเคารพ ในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น เป็นต้น

4.3 ขั้นสรุป

- 1) นักเรียนร่วมกันเสนอแนวคิดในการสรุปการอภิปรายในคาบเรียนต่อไป
- 2) บันทึกข้อเสนอแนะจากแนวคิดต่างๆ ของนักเรียนลงในสมุดจดงานของนักเรียนทุกคน
- 3) ตรวจสอบหัวข้อธรรมที่นักเรียนแต่ละกลุ่มได้เลือกไปศึกษาให้ถูกต้องตรงกัน จะได้ไม่เกิดความซ้ำซ้อน

5 สื่อการสอน

- 5.1 หนังสือพิมพ์รายวัน
- 5.2 หนังสือแบบเรียน พระพุทธศาสนา กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ
- 5.3 พุทธธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)) พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม
- 5.4 เอกกระสานประกอบการเรียน ไบความรู้ที่ 1 กรณีศึกษา นายสมหวังกับเจ้าปลาตุ
- 5.5 ไบความรู้ที่ 2 กรณีศึกษา นางสาวสมวงษ์
- 5.6 ไบความรู้ที่ 3 กรณีศึกษา ลุงมานะ
- 5.7 ใบงานที่ 1 นายสมหวังกับเจ้าปลาตุ
- 5.8 ใบงานที่ 2 นางสาวสมวงษ์
- 5.9 ลุงมานะ
- 5.10 แบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
- 5.11 แบบทดสอบ
- 5.12 สมุดจดงาน

6 การวัดผลประเมินผล

- 6.1 สังเกตจากการอภิปราย และการถาม-ตอบคำถาม
- 6.2 ตรวจงานจากใบงานและสมุดจดงาน
- 6.3 สัมภาษณ์นักเรียนขณะร่วมกิจกรรม

7 ข้อเสนอแนะ

ให้นักเรียนศึกษาข้อมูลมาล่วงหน้า เมื่อไม่เข้าใจคำหรือข้อความใด นักเรียนจะสามารถถามข้อสงสัยได้จากครูผู้สอน หรือครูผู้สอนจะได้แนะนำแหล่งข้อมูลหรือหนังสือให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติม

ใบความรู้ที่ 1 กรณีศึกษา (นายสมหวังกับเจ้าปลาตุก)

เช้าวันหนึ่ง นายสมหวัง ได้วิ่งออกกำลังกายหน้าปากซอยบ้านของตน ลักครู่มีรถขายกับข้าวประกาศเรียกลูกค้าทั้งประจำและลูกค้าจร รถได้ขับเล่นเข้ามาใกล้บริเวณที่เขาวิ่ง นายสมหวัง จึงตรงเข้าไปที่รถขายกับข้าวแล้วเลือกซื้อผักสดและขนม ลักครู่หนึ่งนายสมหวังได้ยินเสียงดังของสิ่งมีชีวิตบริเวณตู้แช่เนื้อสัตว์ จึงหันไปดู เขาพบปลาตุกจำนวนหนึ่งกำลังดิ้นออกจากถุงพลาสติก แม่ค้าจึงจับถุงพลาสติกนั้นคลี่ปากถุงให้สูงขึ้น ปลาตุกเหล่านั้นก็พยายามดิ้นเพื่อให้หลุดออกมาจากปากถุงได้ เขาเดินเข้าไปใกล้อีกแล้วบอกแม่ค้าว่า “ช่วยชั่งปลาทั้งหมดว่าราคาเท่าไร” แม่ค้าจึงหยิบขึ้นมาแล้วบอกราคาว่า 70 บาท นายสมหวังจึงตกลงรับซื้อทั้งหมด ซึ่งยังมีอยู่ 4 ชีวิต เมื่อเขาได้ปลาตุกเรียบร้อยแล้ว จึงเรียกภรรยาให้ช่วยกันนำกะละมังใบใหญ่เปิดน้ำฝนใส่ลงไป แล้วรีบแกะถุงปลาตุกเทลงในกะละมังน้ำ พร้อมทั้งเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้ภรรยาฟัง ทั้ง 2 คนจึงกุดูกูจ่อเพื่อช่วยเหลือให้ปลาตุกทั้ง 4 มีชีวิตรอด ภรรยาของนายสมหวังเฝ้าดูปลาตุกทั้ง 4 ตัว โดยสังเกตว่าเมื่อปลาตุกได้รับน้ำฝนและอยู่ในที่ที่กว้าง มันทั้งหมดจึงพยายามว่ายน้ำ และพยายามหายใจ นายสมหวังและภรรยาต่างมีความดีใจ พร้อมทั้งคิดว่า ถ้าปลาแข็งแรงจะนำพวกมันไปปล่อยในสถานที่ที่ปลอดภัยๆ ของนายสมหวังทุกคนได้ทราบเรื่องราวต่างๆ จากผู้ที่เป็นแม่เด็กๆ ตื่นเต้นและดีใจที่คุณพ่อได้ช่วยชีวิตปลา

ในเวลาต่อมา ปลา 2 ตัวเริ่มมีอาการอ่อนเพลียหายใจท้องหายใจด้วยปาก ส่วนอีก 2 ตัว ก็พยายามว่ายน้ำไป-มา ขณะที่หนาวของมันกระดุก กระดิก เวลาผ่านไปได้ 2 ชั่วโมง ปลาที่หายใจท้องก็เริ่มหยุดการเคลื่อนไหวพร้อมทั้งหยุดการหายใจ และต่อมาอีก 3 ชั่วโมง ปลา 2 ตัวเหลือ ก็เริ่มมีอาการเคลื่อนไหวช้าลง และในที่สุดทั้ง 2 ตัว ก็ตาย

ทุกคนในครอบครัวของสมหวังต่างสงสารปลาทั้ง 4 ตัว อย่างมาก ตามตัวของปลามีแต่รอยแผลที่ถูกของคมบาดทั้งนั้น โดยเฉพาะบริเวณข้อต่อระหว่างหัวปลากับต้นคอ จะมีรอยแผลคล้ายถูกฉมวกตีมแทง ทุกคนมีความหวังที่จะให้ปลารอดชีวิตเพื่อจะนำไปปล่อย ให้มันมีชีวิตที่สุขสบายในสระที่ใหญ่ๆ อย่างพุทธมณฑลและเป็นสถานที่ที่ปลอดภัยจากการถูกไล่ล่า

เมื่อปลาทั้ง 4 ตัวตายหมด ภรรยาของสมหวังจึงปรึกษาสามีว่า จะนำไปฝังหรืออย่างไร นายสมหวังจึงบอกว่าให้นำไปต้มแล้วแกะเนื้อให้สุนัขกิน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สิ่งมีชีวิตตัวอื่น เพราะถ้านำไปฝังก็จะไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย

.....

ใบมอบหมายงาน
นายสมหวังกับเจ้าปลาตุ๊ก

(1คาบ)

คำสั่ง ให้นักเรียนอ่านกรณีศึกษาแล้วทำกิจกรรมต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ให้นักเรียนสรุปเป็นข้อความสั้นๆ พร้อมวาดภาพประกอบเรื่องเฉพาะตอนที่นักเรียน
ประทับใจ

(กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน)

ตอนที่ 2 ให้นักเรียนตอบปัญหาของคำถามต่อไปนี้ (กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน)

1. สรุปเนื้อเรื่องของกรณีศึกษาโดยสังเขป
2. ตัวละครแต่ละตัวมีคุณธรรมอะไรบ้าง
3. นักเรียนสามารถนำคุณธรรมจากกรณีศึกษามาประยุกต์ใช้จริงในชีวิตประจำวันได้อย่างไร
(ให้ยกตัวอย่างจริงอย่างน้อย 1 ตัวอย่าง)

ใบความรู้ที่ 2

กรณีศึกษา (นางสาวสมวงษ์)

ในห้องปฏิบัติการทางเคมี สมวงษ์ นักศึกษาสาวจากต่างจังหวัดกำลังตามเก็บอุปกรณ์ทดลองทางเคมี ด้วยความรู้สึกรักที่ภาคภูมิใจ เวลาผ่านไปแล้ว 15 นาที นางศรัทธา จึงเดินมาตามเพื่อนพร้อมกับบ่นว่า ทำไมเธอจะต้องมาเก็บอุปกรณ์ ทั้งๆที่ไม่ใช่เวอร์ของเธอ สมวงษ์ จึงตอบเพื่อนว่า “ซึ้งเถอะน่า เราช่วยเขาเก็บ ก็เท่ากับเราได้ทบทวนสิ่งที่ทำการทดลองนั้นๆ ไปด้วย” “ฉันทนนี่เพื่อเธอจริงๆ เลยแม่คนดี” นางศรัทธาพูดประชดเพื่อน แล้วทั้งคู่จึงมือกันออกจากห้องทดลอง การใช้ชีวิตในรั้วมหาวิทยาลัยทำให้ สมวงษ์ ต้องปรับตัวเองตลอดเวลา แต่ด้วยการฝึกฝนการอบรมที่ดีและความอบอุ่นที่ได้รับจากพ่อ แม่ ทำให้ สมวงษ์ มีความเข้มแข็งทนทานต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เธอไม่เคยย่อท้อ ทั้งการงานและการเรียน ในระยะเวลาไม่นานนัก สมวงษ์ เกิดการเรียนรู้และเข้าใจชีวิตและการศึกษาได้ดีพอสมควร เมื่อถึงเวลาใกล้สอบ สมวงษ์ ได้ทบทวนบทเรียนด้วยความไม่ประมาท วันหนึ่งเพื่อนๆร่วมชั้นได้ชักชวนกันหยุดเรียนและจัดนำเที่ยวเพื่อเป็นการผ่อนคลายก่อนสอบ จึงได้ชักชวน สมวงษ์และนางศรัทธา ไปด้วย นางศรัทธาริบบตอบรับทันที แต่ สมวงษ์ ปฏิเสธ ด้วยข้ออ้างว่าจะต้องอ่านหนังสือสอบ เพื่อนๆต่างพูดประชดประชัน นางศรัทธา จึงริบบห้ามและให้กลุ่มเพื่อนๆไปเตรียมตัวไม่ให้รบกวนสมวงษ์

เมื่อเวลาสอบมาถึง สมวงษ์ จึงริบบเข้าห้องสอบ ขณะที่สอบได้ประมาณ 30 นาที สมวงษ์ หันไปมองรอบๆ ห้อง ก็ไม่พบกลุ่มเพื่อนที่ไปเที่ยวต่างจังหวัด จนหมดเวลาหมด สมวงษ์ได้ส่งข้อสอบด้วยความมั่นใจ อีก 2 สัปดาห์ต่อมาทางมหาวิทยาลัยประกาศผลการสอบ ปรากฏว่า สมวงษ์ สอบผ่านทุกวิชา และทำคะแนนได้สูงสุดของคณะ เมื่อถึงเวลาปิดภาคเรียนสมวงษ์เตรียมตัวที่จะกลับไปบ้านของคนที่ต่างจังหวัด แต่เพื่อนๆที่ไปเที่ยวมาไม่ทันสอบ ต้องมาสอบในช่วงปิดภาคเรียน ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกกดดันมาก เพราะเรียนไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจโดยเฉพาะวิชาเอก (เคมี) สมวงษ์ เดินไปหานางศรัทธาเพื่อจะบอกว่าอีก 2 วันจะกลับบ้านที่ต่างจังหวัด ทำให้ นางศรัทธานั่งงอ นิ่งนิ่ง สักครูจึงพูดกับสมวงษ์ ว่า เราคิดว่าเธอจะอยู่ที่มหาวิทยาลัยเสียอีกจะได้ให้ช่วยสอนตัว วิชาเอก สมวงษ์ มองหน้าเพื่อนแล้วถามว่า “เธอไม่เข้าใจในเวลาเรียนเลยหรืออย่างไร” “ก็ไม่รู้เรื่องนะสิ” นางศรัทธาพูด

วันรุ่งขึ้น สมวงษ์ จึงมาหานางศรัทธา แล้วนางศรัทธาพูดเพื่อนๆที่จะสอบวิชาเคมี สมวงษ์ สอนให้เพื่อนๆ 1 อาทิตย์ ต่อจากนั้น สมวงษ์ จึงกลับบ้านต่างจังหวัด ขณะที่สมวงษ์กำลังช่วยพ่อและแม่เก็บผลไม้ในสวน บรูซไปรษณีย์ได้ส่งจดหมายลงทะเลเบียนมาถึงสมวงษ์ สมวงษ์จึงริบบเปิดอ่าน ขณะอ่าน ไปก็ยิ้มเล็กยิ้มน้อย แม่ที่ได้เฝ้าสังเกตลูกอยู่จึงสงสัย แล้วร้องถามว่า “ลูกยิ้ม

ใบมอบหมายงาน

คำสั่ง ให้นักเรียนอ่านกรณีศึกษาแล้วทำกิจกรรมต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ให้นักเรียนสรุปกรณีศึกษาเรื่อง “สมวงศ์” เป็นข้อความสั้นๆ พร้อมวาดภาพประกอบเรื่อง

เฉพาะตอนที่นักเรียนประทับใจ(กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน)

ตอนที่ ๒ ให้นักเรียนตอบปัญหาของคำถามต่อไปนี้(กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน)

๑. สรุปเนื้อเรื่องของกรณีตัวอย่างโดยสังเขป
๒. ตัวละครแต่ละตัวมีคุณธรรมอะไรบ้าง
๓. นักเรียนสามารถนำคุณธรรมจากกรณีตัวอย่างมาประยุกต์ใช้จริงในชีวิตประจำวันได้อย่างไร (ให้ยกตัวอย่างจริง อย่างน้อย ๑ ตัวอย่าง)

ใบความรู้ที่ 3

กรณีศึกษา (ลุงมานะ)

ลุงมานะ เป็นผู้สูงอายุคนหนึ่ง ในหมู่บ้านดอกรัก เขาได้ทอดสายตามองดูเขื่อนที่มีน้ำไหลเอื่อยๆด้วยความชื่นชม ภาพของสายน้ำที่ไหลอยู่นั้น ปรากฏภาพๆหนึ่งที่ซ่อนขึ้นมาคือ เด็กน้อยคนหนึ่งนั่งตกปลาอยู่ริเขื่อน ด้วยใจที่จดจ่อ สักครู่หนึ่งเบ็ดที่ตกอยู่เริ่มหนักขึ้นเรื่อยๆ เด็กน้อยคนนั้นจึงยกคันเบ็ดขึ้นมาดู ปรากฏว่าเป็นปลาตัวขนาดใหญ่กำลังดิ้นรน ต่อสู้กับแรงดึงของเจ้าของเบ็ด เด็กน้อยคนนั้นไม่รอช้า เขารีบสาวเบ็ดแล้วตัวดีให้ปลาพ้นจากริเขื่อน ความคิดของเด็กน้อยก็ปรากฏขึ้นทันที “วันนี้ ยายของเราต้องได้กินข้าวที่มีกับข้าวบ้าง เราและยายกินข้าวกับไข่ต้มมาหลายวันแล้ว” ต่อจากนั้นเด็กน้อยจึงรีบนำปลาที่ตกได้ใส่ในถังที่เตรียมมา แล้วรีบนำกลับไปที่บ้าน ตะโกนเรียกยาย ยายของเขาเมื่อได้ยินเสียงเรียกหลานชายเรียกจึงขานรับด้วยเสียงที่แหบ และลั่นครี๊ เด็กน้อยรีบวิ่งขึ้นไปดูยายบนบ้าน ภาพที่ปรากฏให้เขาต้องตะลึง เพราะยายกำลังค่อยๆ ประคองตัวขึ้นจากสำรับข้าว เด็กน้อยเข้าไปประคองยายอันเป็นที่รักแล้วถามว่า “ยายลูกขึ้นมาทำไม” “ยายตัวเองมีกับข้าวอะไรกินบ้าง” ยายพูด “ยายไม่ต้องห่วงผมแล้วนะ วันนี้ผมจับปลาเป็นแล้ว วันนี้ก็ได้ปลาตัวใหญ่มาทำกับข้าวให้ยาย” เด็กน้อยพูดด้วยความภาคภูมิใจพร้อมกับมองดูยายด้วยแววตาที่ให้ความรักและเทิดทูน แล้วพูดต่อว่า “ยายครับ ผมโตพอที่จะรับหน้าที่เลี้ยงดูยายได้แล้วนะ” จากคำพูดของเด็กน้อยสร้างความตื่นตัวใจให้กับยายชมนาด จนอดกลั้นน้ำตาไว้ไม่ได้ สักครู่หนึ่ง ยายได้หวนระลึกถึงเหตุการณ์เมื่อ 7 ปีที่แล้ว “ครั้งนั้นผู้หญิงต่างหมู่บ้านคนหนึ่งได้จูงลูกน้อยออกมาตามพ่อของเด็ก อยู่ได้ไม่นานผู้หญิงที่เป็นแม่เด็กก็เป็นไข้ป่าแล้วตาย ทิ้งให้ อยู่ตามลำพังท่ามกลางความสงสารและเห็นใจ แต่ก็ไม่มีใครสามารถนำเด็กน้อยคนนั้นมาเลี้ยงดูได้ เพราะชาวบ้านที่นั่นต่างมีฐานะยากจนรวมที่ตัวเองก็ไม่อยู่ในสภาพที่แตกต่างจากคนอื่นๆจะด้วยบุญที่เด็กน้อยคนนี้สร้างคู่กับเรามาหรือเปล่าก็ไม่รู้ที่ทำให้เรารู้สึกรักและเอ็นดูมาก จึงตัดสินใจให้มาอยู่ด้วย แต่จะอดบ่นพึมพำไม่ได้ว่า “เจ้าเด็กน้อยเอ๊ย อยู่กับข้า เจ้าก็ต้องพากันอดมื้อกินมื้อนะ” แล้วภาพที่ยายจูงเด็กน้อยก็ปรากฏขึ้น ยายสะอื้นได้สติตื่นจากอารมณ์และภาพของอดีต เมื่อมีเสียงของเด็กน้อยก็ถามว่า “ยายเป็นอะไร ทำไมถึงนั่งเงียบไป” เด็กน้อยถามยาย “ไม่เป็นอะไรหรอก” ยายตอบเด็กน้อย เด็กน้อยจึงพยุงยายเดินไปนอนตรงที่นอน

ต่อจากวันนั้นเด็กน้อยได้ตั้งหน้าตั้งตาหาของป่าทั้งผลไม้และเนื้อสัตว์ วันใดที่หามาได้มากก็จะนำไปขายบ้าง แจกให้กับเพื่อนบ้านบ้าง จนโตเป็นหนุ่มในหมู่บ้านนั้นพากันเรียกเด็กน้อยคนนี้ว่า “มานะ” หนุ่มมานะเป็นที่รักและเอ็นดูของคนในหมู่บ้าน มานะสามารถสร้างฐานะของตนเองได้อย่างรวดเร็ว ส่วนยายที่เลี้ยงหนุ่มมานะ ก็มีมีความสุข ความสบาย เพราะมานะเลี้ยง

ขายด้วยความรักและความเคารพอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ในไม่ช้าหนุ่มมานะได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำชุมชน หนุ่มมานะใช้ประสบการณ์และความอ่อนน้อมถ่อมตนในการพัฒนาชุมชนของตนเอง จนในที่สุดความดีนั้นได้ประกาศตนเอง เขาได้รับรางวัลผู้นำชุมชนดีเด่นจากทางอำเภอ และจังหวัดยกย่องให้เป็นบุคคลตัวอย่างในการบริหารชุมชน ซึ่งหนุ่มมานะบัดนี้ ก็คือลุงผู้สูงอายุที่มองดูน้ำไหลจากเขื่อนนั่นเอง

* * * * *

การฝึกตน

เราจักอดกลั้นถ้อยคำล่วงเกิน
เหมือนพญาช้างในสงคราม
อดทนลูกศรที่ตกจากแฉ่ง
เพราะคนจำนวนมากเป็นผู้ทุศีล

พ.ศ. 25/320/133

ใบมอบหมายงาน

คำสั่ง ให้นักเรียนอ่านกรณีศึกษาแล้วทำกิจกรรมต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ให้นักเรียนสรุปเรื่องกรณีตัวอย่างของคุณมานะเป็นข้อความสั้น พร้อมวาดภาพประกอบเรื่องเฉพาะตอนที่นักเรียนประทับใจ(กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน)

ตอนที่ ๒ ให้นักเรียนตอบปัญหาของคำถามต่อไปนี้ (กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน)

๑. สรุปเนื้อเรื่องของกรณีตัวอย่างโดยสังเขป
๒. ตัวละครแต่ละตัวมีคุณธรรมอะไรบ้าง
๓. นักเรียนสามารถนำคุณธรรมจากกรณีตัวอย่างมาประยุกต์ใช้จริงในชีวิตประจำวันได้อย่างไร(ให้ยกตัวอย่างจริง อย่างน้อย ๑ ตัวอย่าง)

แบบทดสอบ

เรื่อง.....

.....
กลุ่มที่.....ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/.....

1. ชื่อ.....สกุล.....เลขที่.....ประธาน
2. ชื่อ.....สกุล.....เลขที่.....ผู้ร่วมงาน
3. ชื่อ.....สกุล.....เลขที่.....ผู้ร่วมงาน
4. ชื่อ.....สกุล.....เลขที่.....เลขานุการ

คำชี้แจง ตอนที่ 1 ให้นักเรียนยกตัวอย่างพฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงให้เห็นว่า ตัวละครเป็นผู้ยึดมั่นในคุณธรรมเกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง

ชื่อตัวละคร	คุณธรรมบ่งชี้	พฤติกรรมหรือการกระทำ

ตอนที่ 2 ให้นักเรียนบันทึกคุณธรรมที่ได้ศึกษาจากกรณีศึกษา หรือการเล่าเรื่องจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จะนำคุณธรรมข้อใดมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของตนได้บ้าง

.....

.....

.....

.....

รายงานกลุ่มที่.....

เรื่อง.....

สมาชิกในกลุ่ม ได้แก่ 1.....2..... ชั้น ม.6/.....

3.....4.....

5.....6.....

หัวข้อเรื่อง

.....
.....
.....
.....
.....

สาเหตุของปัญหา

.....
.....
.....
.....
.....

การแก้ปัญหา

.....
.....
.....
.....
.....

บันทึกผลหลังการใช้แผนการสอนที่ 5

รายงานวิชา ส 43117 พระพุทธศาสนา 61 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

เรื่อง หลักธรรมทางพุทธศาสนา

เวลา 12 คาบ

วันที่.....เดือน.....กรกฎาคม — สิงหาคม.....พ.ศ. ...2547.....

ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

จากการศึกษาด้วยการให้นักเรียนได้แสวงหาแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชั้นเรียนแล้วนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นตามทักษะและข้อมูลต่างๆ ในชั้นเรียนได้อย่างอิสระ ทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีหลักธรรมช่วยเหลือหล่อมผู้เรียนหรือผู้ศึกษาให้เป็นคนดี มีวินัย เคารพในศักยภาพของตนเองและผู้อื่น สามารถที่จะยกตัวอย่างที่จะยกตัวอย่างที่เป็นบุคคลทั้งในอดีตและปัจจุบันให้เห็นผลที่เกิดจากการกระทำทั้งส่วนที่ดีและไม่ดี โดยไม่ต้องอ้างอิงหรือวิงวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การศึกษาธรรมมีลักษณะที่เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ที่สามารถพิสูจน์มีเหตุมีผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างข้อควรประพฤติในการละเว้นสิ่งที่ไม่ดีหรือควรประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ดี ทำใจให้บริสุทธิ์ ทั้งทางกายวาจาใจ

ปัญหาและอุปสรรค

ห้องเรียนที่มีนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจช้า จะต้องใช้เวลาในการทำกิจกรรมมากกว่าห้องนักเรียนที่นักเรียน เรียนรู้ได้รวดเร็ว ผู้สอนต้องให้การดูแลและคำปรึกษาอย่างใกล้ชิด

.....ผู้บันทึก

(นางบุญเรือน เขียรทอง)

ตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ

ข้อเสนอแนะของหัวหน้าสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย(ตรวจ / นิเทศ / เสนอแนะ / รับรอง)

.....
 .....
 .....

ลงชื่อ

( )

ประวัติผู้วิจัย และคณะ

1. ชื่อ ค.ร.ประมool สารพันธ์ หัวหน้าโครงการวิจัย
(Dr.pramool Sarabantha)
2. ตำแหน่งปัจจุบัน : ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดมหาธาตุฯ ท่าพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
3. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบ	ระดับปริญญา	อักษรย่อสาขาวิชาและชื่อเต็ม	วิชาเอก	สถาบันการศึกษา	ประเทศ
2512	ตรี	พธ.บ.(พุทธศาสตร์บัณฑิต)	ครุศาสตร์	มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ไทย
2518	โท	M.Ed. (Education)	Measurement and Evaluation in Education	M.S.university of baroda	India
2522	เอก	Ph.D (Education) Doctor of Philosophy		M.S. university of baroda	India

4. สาขาวิชาที่มีความชำนาญเป็นพิเศษ
  - การวัดและประเมินผลการศึกษา
  - การวิจัยการศึกษา
  - หลักสูตรและการสอน
5. ประสบการณ์ในการทำงาน
  - 5.1 อาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา
  - 5.2 นักวิชาการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

- 5.3 หัวหน้าสำนักงานการศึกษาหลังปริญญา คณะเวชศาสตร์เขตร้อนมหาวิทยาลัยมหิดล
- 5.4 อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
- 5.5 อาจารย์พิเศษวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในภายนอกประเทศงานวิจัยที่สำเร็จแล้วและกำลังดำเนินการมีดังนี้
- 6.1 การประเมินผลหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตอายุรศาสตร์เขตร้อนและสุขวิทยา (เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย)
- 6.2 การติดตามผลผู้สำเร็จหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตอายุรศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล (เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย)
- 6.3 การศึกษาประสิทธิภาพทางการศึกษาของคณะเวชศาสตร์เขตร้อนของ มหาวิทยาลัยมหิดล(เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย)
- 6.4 ความคิดเห็นของนักศึกษาต่างประเทศที่มีต่อหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา (หลักสูตรนานาชาติ) ของมหาวิทยาลัยมหิดล(เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย)
- 6.5 การศึกษาประสิทธิภาพทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยทั้ง ส่วนกลางและวิทยาเขต (เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย)
- 6.6 การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในกำกับของรัฐบาล ศึกษา กรณีมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย(เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย)
- 6.7 การศึกษาเจตคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร(เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย)
- 6.8 การสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา(เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย)
- 6.9 การศึกษาและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนและนิสิตนักศึกษา (กำลังดำเนินการวิจัย ปีงบประมาณ2548 –เป็นผู้อำนวยการโครงการวิจัย)
- 6.10 ได้รับเชิญจากมหาวิทยาลัยอินดอร์(Indore)ประเทศอินเดียให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ภายนอกอ่านวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกทางการศึกษาเรื่อง “Strategy of Developing Creativity of University Student of Thailand”(ปี2545)
- 6.11 เป็นผู้ทรงคุณวุฒิประเมินผลคุณภาพรายงานการวิจัยเพื่อลงพิมพ์ในวารสารสมาคม นักวิจัยในความอุปถัมภ์ของสภาวิจัยแห่งชาติ

ผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ ดร. อินดา ศิริวรรณ Dr.Intha siriwan
2. รหัสประจำตัวนักวิจัยแห่งชาติ
3. ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์
4. หน่วยงานปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดศรีสุदारาม โทร. 0 2433 6588. 0 1582 2891
5. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบ	ระดับ	อักษรย่อ ปริญญา สาขาวิชา และชื่อเต็ม	วิชาเอก	สถาบันการศึกษา	ประเทศ
2525	ตรี	พธ.บ. พุทธศาสตร์ บัณฑิต	ครุศาสตร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ไทย
2525	โท	M.Fd. Master of Education	Educational psychology	Poona University	India
2532	เอก	Ph.D.Doctor Of philosophy (Education)		Poona University	India

6. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ
  - 6.1 จิตวิทยาการเรียนการสอน
  - 6.2 ปรัชญาการศึกษา
  - 6.3 พระพุทธศาสนา
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
  - การวิจัยเรื่อง การศึกษาประสิทธิภาพการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยส่วนกลาง และ วิทยาเขต เป็นผู้ร่วมวิจัย
  - ยุทธศาสตร์การจัดการด้านการเงินของวัดเป็นผู้ร่วมวิจัย
  - ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในกำกับ ของรัฐบาลศึกษากรณีมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๔ เป็นผู้ร่วมวิจัย